

RUS MASALLARI

Rus Masalları

Maya Kitap: 172, Edebiyat: 6
1. Baskı, İstanbul Şubat 2018
2. Baskı, İstanbul Ocak 2019

ISBN: 978-605-9902-83-0

Orijinal Adı: Russian Fairy Tales

Copyright © Rus Masalları. Türkçe yayın hakları Maya Kitap'a aittir.
Telif hakları sahibinin izni olmaksızın, hiçbir yolla çoğaltılamaz,
kopyalanamaz, dağıtılamaz.

Yayın Yönetmeni: Tahir Malkoç

Editör: Selin Saracoğlu

Redaksiyon: Çiğdem Artık

Mizanpaj: Mehmet Büyükturerna

Kapak: Gülay Tunç

Maya Kitap * Sertifika: 14079

Merkez Mah. Kocamansur Sok. No: 6/4 Şişli / İstanbul Tel: 0212 296 97 12
e-posta: info@mayahayinlari.com / www.mayahayinlari.com

Deren Matbaacılık Ambalaj Sanayi ve Ticaret Limited Şirketi * Sertifika: 34011
Beylikdüzü Osb Mah. Orkide Cad. 9 Z Merkez Köyü / Merkez Bucağı
Beylikdüzü / İstanbul Tel: 0212 576 01 36

Rus Masalları

Derleyen
W. R. S. Ralston

Çevirmen
Macidegül Batmaz

İçindekiler

Önsöz 7

- 1. Bölüm Giriş 9**
İfrit 16
Ölü Anne 24
Ölü Cadı 26
Hazine 28
Karşı Teminat 32
Korkunç Sarhoş 37
Kötü Hanım 42
Golovikha 45
Üç Kopek 47
Cimri 51
Budala ve Huş Ağacı 54
Mizgir 60
Demirci ve İfrit 62
- 2. Bölüm Mitolojik Masallar - 1**
Kötülük Resmedilirken Kullanılan Şekiller 67
İvan Popyalof 71
Norka 77
Marya Morevna 88
Ölümsüz Koshchey 107
Su Yılanı 120

Su Kralı ve Bilge Vasilissa	123
Baba Yaga	140
Güzeller Güzeli Vasilissa	150
Cadı	161
Cadı ve Güneş'in Kız Kardeşi	167
<i>3. Bölüm Mitolojik Masallar - 2</i>	
Çok Yönlü Kişileştirmeler	173
Tek Gözlü Likho	174
Istırap	180
Cuma	195
Çarşamba	197
Léshy	201
Vazuza ve Volga	204
Sozh ve Dinyeper	206
Dinyeper, Volga ve Dvina'nın Dönüşümü	207
Ayaz	211
<i>4. Bölüm Sihir ve Büyü</i>	226
Kör Adam ve Kötürüm	233
Güzel Prenses Helena	249
Budala Emilian	255
Cadı Kız	260
Başsız Prenses	263
Askerin Gece Yarısı Nöbeti	266
Büyücü	279

<i>5. Bölüm</i>	282
Hayalet Masalları	282
Tilki Hekim	283
Cehennemdeki Kemancı	289
Mezar Taşında Gezinti	294
İki Arkadaş	295
Kefen	298
Tabut Kapağı	301
İki Ceset	303
Köpek ve Ceset	304
Asker ve Vampir	306

6. Bölüm Efsaneler

<i>I. Azizler Hakkındaki Efsaneler</i>	314
İlyas Peygamber ve Aziz Nikolas	325
Açgözlü Papaz	335
<i>II. İfritler Hakkındaki Masallar</i>	340
Acele Söylenmiş Söz	348

ÖNSÖZ

Yayımlayacağımız kitapları seçerken göz önüne aldığımız pek çok ölçüt var: Söz konusu kitabın yayın ilkelerimize ve çizgimize uygunluğu, daha önce dilimize çevrilmemiş olması, yayın dünyasında bir boşluğu dolduracak olması ve elbette ki bizi heyecanlandırması.

2018 yılı için yayın programımızı şekillendirirken bir Japon masalları seçkisiyle karşılaşlığımızda ölçütlerimizin hepsine ziyadesiyle uyduguunu fark ettik ve hemen bir masal dizisi çalışmalarına başladık.

Dizi için öncelikle üç ülke seçtik: “Güneşin Doğduğu Ülke”* Japonya, rengârenk kültüründen beslenen rengârenk masallarıyla Hindistan, uzun ve karanlık kış gecelerini zengin masal geleneğiyle aydınlatan Rusya.

Yayımlayacağımız versiyonu bulmaya çalışırken pek çok masal seçkisini inceledik ve en sonunda içimize en çok sinen, okurken en çok keyif aldığımız ve okuyuculara ulaştırmayı en çok istediklerimizi belirledik. Bolca araştırma içeren çeviri ve düzelti sürecinin ardından bu kez “Bu masalları en iyi yansıtan kapak nasıl olmalı?” sorusunun peşine düştük. Bu kültürlerin en önemli figürlerinin kapakta bulunmasını istedik. Uzun bir hazırlık süreci ve pek çok denemenin ardından hayalimizdeki kapaklara ulaştık.

* Japonlar kendi ülkelerini Nippon diye adlandırırlar ve sözcüğün anlamı “Güneşin Doğduğu Ülke”dir.

Masal, sözlü anonim halk edebiyatıdır. Anlatı yoluyla nesilden nesle ulaşmış, nihayetinde de bir yazar tarafından yazıya dökülperek kalıcı hâle gelmiştir. Her ne kadar masal kahramanları ve yaratıkları doğaüstü, masallardaki olaylar ise gerçekdışı olsa da, masalların o toplumun bir yansıması olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Öyle ki her ülkenin masalları tipki kültürleri gibi diğerlerinden tamamen farklıdır. Bizim seçkimizdeki ülkelerde olduğu gibi. Kimisinin ana teması dostlukken diğerinin korku ve ölüm olabiliyor. Fakat bir zamanlar hiçbir teknolojik ürünün olmadığını düşünürsek, masalların toplumların sosyal hayatlarında ne kadar önemli bir boşluğu doldurduğunu tahmin etmek zor değil.

1. Bölüm

GİRİŞ

“Halk Masalları”nın sözünü ettiği Periler Diyarı sakinleri arasında, kız kardeşlerinin küçümsemesi ve kıskançlığına maruz kalıp uzun zaman kimsenin dikkatini çekmeden ocağın başında oturan, ama günün birinde herkesten habersiz muhteşem bir sarayı ziyaret ettiğinde geç de olsa takdir gören, meziyetleri sayesinde hak ettiği konuma getirilen Külkedisi gibi ünlü, çok az kahraman vardır. İşte bu bölümdeki halk masallarının kendisi de Külkedisi’nin talihiyle benzerlik taşıyor. Bu masallar, yıllar boyunca sıradan halkın kalbinde yer etmesine rağmen, toplumun üst tabakalarındaki kişilerce tamamen göz ardı edilmiştir. Sonra kültürlü dünyanın bu masalların varlığını tanıdığı bir dönem geldi. Fakat bunlara “çocuk masalları” ya da “kocakarı masalları”ndan daha yüksek bir değer atfedilmedi. Tabii ki bir akademisyenin lütufederek elit tabakaya ulaşabilmeleri için masalları güzelce süslediği ender durumlar hariç. Halk masalları, bir köylü kulübesinin alacakaranlığından gün ışığına çıktığında ve onları çirkin gösteren giysilerden kurtulduğunda nihai değişimi yaşamış oldu. Kral soyundan gelen ailelerin evladı sayıldilar. Öyle ki bazı aile üyeleri, masalların kökenini eski tanrırlara kadar götürüyor.

Günümüzde halk masalları gençlik ve cahilliğin dikkatsiz korumasına bırakılmak yerine, akademisyenlerin en yetkinlerince özenle ve büyük bir hümetle ele alınmaktadır. Masalların kökeni

konusundaki görüşler büyük farklılıklar gösterebilir. Halk masalarının çoğunun orijinal biçimleri korunarak yüzyıllar öncesinden günümüze geldiğine inanılmaktadır. Bir kısmının ise birbirini takip eden çağlardan gereken tarih öncesi bir dönem boyunca kadim filozofların maddi ya da manevi dünyaya ilişkin fikirlerini ifade ettikleri o mitlere götürülebileceği düşünülmektedir.

Fakat her halk masası, böyle soylu bir kökene sahip değildir ve halk masalarının orijinal anlamını keşfetmeye uğraşan mitoloji uzmanlarının önündeki engellerden biri, bunlardan hangilerinin hakikaten kadim ve dolayısıyla eleştirel analiz yapmaya değer olduğuna karar vermektir. Bir ülkenin masallarını ele alırken bunlardan hangilerinin o ülkenin kendi varlığı olduğuna veya hangilerinin ödünç alındığı ya da uyarlandığına karar vermek de güçtür. Çeşitli Avrupa halkları arasında mevcut masalların büyük bölümünün iki farklı hipotezle açıklandığını biliyoruz. Birinci hipoteze göre bu masalların büyük kısmı, “göç etmeden evvel Aryan kabilelerinin özünü oluşturan topluluğun ortak varlığıydı” ve dolayısıyla “bu gelenekler, tipki lisanları gibi atalarımızın ortak mirasının bir parçasıdır.” Diğer hipotez ise masalların büyük çoğunluğunun ithal olduğunu söyler. Buna göre bu masallar; çeşitli tercümeler vasıtasyyla, Doğu ve Batı’yi daima birbirine bağlamış olan gezginler ve tüccarlar, Haçlılar veya İspanya’yı yönetmiş Araplar yahut da eski zamanlarda Rusya’ya hâkim olmuş Tatarlar gibi savaşçı aktarıcılar sayesinde Avrupa’ya getirilmişdir. İlk görüşe göre, “dadıların neredeyse aynı sözlerle Thüringen ormanında ve Norveç köylerinde hâlâ anlatıldığı ve Hindistan’daki pippal ağaçları altında kalabalık grupların bugün bile dinlediği bu masallar, Hint-Avrupa halklarının ortak mirasına ait”tir. İkinci görüşe göre ise Avrupa masallarının büyük bölümü, Avrupa’da ki yabancılardan öğrenilmiştir ve tipki bugünkü sakinleri gibi bu masal ve fabller da aynı mirası yansıtmez. Bu masallar dolambaçlı bir yolla Hindistan’dan gelip Boccaccio veya La Fontaine’e ulaşmıştır.

Bu çelişkili hipotezlerin yol açtığı sorular üzerinde şimdilik durmayacağız. Şu an için Rus masallarını ele alırken bu hikâyelerin doğduğu yeri keşfetmek ya da orijinal anlamını ortaya koymaktan ziyade, bunların temel özelliklerini tanıtmaya ve böylelikle, bizimkiyle veya Rusya'ya göre daha çok aşina olduğumuz yabancı ülkelerde yaygın olan aynı türdeki masallarla hangi bakımlardan ayırdığını görmeye çalışacağız.

Bir ülkenin ezgi ve masallarından, o ülkedede yaşayan insanların iç dünyasına dair çok şey öğrenebileceğimiz sıkça söylenilir. Ayrıca bu türden halk anlatıları, daima ulusal karakterin izini taşırlar, ulusal zihnin refleksini sunar. Halk şarkları söz konusu olduğunda bu ifade doğru gözükmeğtedir ancak aynı durum Avrupa halk masalları söz konusu olduğunda pek de geçerli sayılmaz. Her ülke, kendi örf ve âdetlerine özgü göndermelerin olduğu bazı masallara sahiptir ve bu tür masalları toplayarak o ülkenin ulusal yaşamının tasvirine yaklaşan bir şey oluşturulabilir. Fakat bu sınıftaki masallar çoğu zaman eski ve yabancı temaların karşılaşmamış uyarlamalarından öteye gidememektedir. Öte yandan bu masallar, ulusal bir resmi tamamlamak üzere malzeme sağlamaya yetecek kadar çok sayıda değildir. Bıraktıkları boşlukları doldurmak için başka iklime açıkça işaret eden masallardan birçok parçayı bir araya getirmek gerekmektedir. Yabancı filiz ya da tohum yahut da kök salmış bitkinin yerinden taşındığından beri maruz kaldığı yeni etkiler sebebiyle bu boşluklara, fazlalık ya da gelişime şeklinde bakılabilir.

Rus halk masallarının ve bütün Hint-Avrupa uluslararasılarının masallarının büyük çoğunluğu, sıradan erkek ve kadınlarla ilişkisi olmayan prens ve prenslere, ayrıca yılanlar, devler ve ifritlerin maceralarına adanmıştır. Bu kahramanlar, yerli halklarla işgalciler arasındaki yıkıcı mücadelelerin sona ermeyeninden beri modern Avrupa'nın sakinleriyle uyumsuzdur. Kimi yorumcular bu mücadelelerin, halk masallarımızın kahramanları ile devler, troller, cüceler, yılanlar, ejderhalar ve diğer canavarlar arasındaki

dövüşlerle temsil edildiğini düşünmektedir. Bu masallarda Periler Diyari'nın havasını soluruz. Varlık koşulları, insan türünün hem maddi hem de manevi dünya ile arasındaki ilişki, şu an içinde bulunduğuımız ilişkilerle tamamen alakasızdır. Ölümlüler ve ölümsüzler, insanlar ve vahşi hayvanlar arasında sonsuz bir ilişki özgürlüğü vardır. Ayrıca daima dikkat edilmesi gereken bazı gelenekSEL kurallar olmasına rağmen bunlar, antropologlara göre insanlarca uygulanmış kurallar değildir. Tüm Avrupa'daki yaygın masallar hiç şüphesiz ki her ülkede farklılık göstermektedir; varyasyonlardaki içerik farklılığı, öğretici karakterden ziyade anlatıcıların coğrafi dağılımından kaynaklanıyor gibi görünmektedir. Bu masalların anlatılma şekli, anlatıcıların zihinsel kapasitesini gösteren bir test olarak alınabilir. Zira halk masalları seyahat etikleri içinde büyük değişim gösterir. Bir ülkede kısa, öz ve eksiksiz anlatılan bir masal, başka bir ülkede belirsizlik veya laf kalabalığı nedeniyle anlaşılmaz hâle gelebilir. Bir millet tarafından şiir canllığına yükseltilirken, bir diğeri tarafından sıkıcı bir hikâye şekline indirgenebilir.

Tarz söz konusu olduğunda "skazka"lar, yani "Rus halk masalları"nın Rus halkınin özelliklerini yansittığını söyleyebiliyoruz. Avrupa'daki tüm Aryan halklarına ait "alt sınıflar"ın birbirine oldukça benzendiği pek çok nokta vardır ama Rus köylüsü, Slav kardeşleriyle benzer bir şekilde, kendisini daha uzak kuzenlerinden ayırt eden gerçek bir anlatım yeteneğine sahiptir. Rus köylülerarasında yaygın olan masalların anlatımı genellikle oldukça etkileyicidir. Masalların, basit ve kulağa hoş gelen bir dili vardır. Bu hikâyelerdeki mizah unsuru, doğal ve mütevazıdır. Kişi veya olay tasvirleri ise çoğu zaman mükemmelidir. Rusya'da tiyatro zevki yaygındır ve buna uygun olarak Rus halk masalları da anlatıcının teatral yeteneklerini sergilemesine olanak veren pek çok dramatik unsur içerir. Arada sırada hikâye anlatıcısı tarafından masala samimi bir komedi unsuru eklenmiştir ki, anlatının orijinal şeklinde bu unsur muhtemelen eksiktir.

Dolayısıyla, Rus masallarına bakarak Rus köylüsünün zihinsel özelliklerine dair bir fikir edinmek mümkün olabilir. Elbette bu, eksik bir fikir olacaktır ama dar sınırları içinde yeterince doğrudur. Ayrıca bu masallarda Rus köylüsünün yaşamına dair verilen tasvirler konusunda da aynı ifade geçerlidir. Bu masallar doğaldır ve Rus köylülerinin örf ve âdetlerine yabancı bir kişiye ilettikleri fikrin hatalı olması muhtemel değildir; ancak hikâyeler bu denli ileri gitmemektedir. Bir yabancı için büyük ilgi kaynağının olacak kimi sorulara hiç deEGINMEMEKTEDİR. Mesela, insanların dini görüşleri hakkında çok az bilgiye rastlanırken, serflik döneminde efendi ve köleler arasındaki ilişkiye dair bir fikir edinmek de mümkün değildir masallardan. Fakat masal diyarının tasvirleri ve kahramanların maceralarının geçtiği hikâyelerde zaman zaman ortaya çıkan gerçek olay ve sıradan mesleklerde yapılan atıflardan -kimi zaman yenilmez prensler ve dayanılmaz prenseslerin idealleştirilmiş portreleri arasına iliştirilmiş gerçekçi görüntülerden-, bir Rus köyünün genel görünümü ve sakinlerinin her zamanki davranışları hakkında bir fikir edinmek mümkün olabilir. Bu tesadüfi tasvirlerin birinden diğerine geçtiğimizde, kendine özgü bir cazibesi olan zihinsel bir resim yaratırız yavaş yavaş. Düz tahıl tarlasının geniş arazisini, uçsuz bucaksız ormanın kasvetini, yavaşça kıvrılan nehrin ışltısını görürüz. Köyün tek caddesi boyunca yürüür ve ahırı andıran ahşap kulübeler bakarız. Pencereleri sarmaşıklarla çevrili ve verandasındaki gülleler bizi karşılayan ideal İngiliz köy evinden çok farklıdır burası. Bahar zamanı bir keder bataklığı etrafındaki alanını, yaz mevsiminde sonsuz yeşil denizini, hasat zamanı altın ışltısını, kışın ise ayak basılmamış geniş kar denizini görürüz. Pazar ve tatil günlerinde köylülerle birlikte beyaz duvarlı, yeşil kubbeli kiliseye gideriz; sonrasında kızların neşeyle dans edişlerini seyreder ve şarklarını dinleriz ya da uzun kiş gecelerini canlandıran toplantıların eğlencesine katılırız. Bazen de bir köy düğününü hoş lirik eğlencesi gözlerimizin önünde cereyan eder; kimi zaman Rus köylülerinin ölülerini koyduğu o kasvetli ve tenha kuytulara yönelik bir ce-

naze alayının peşinden gideriz. İş günlerinde sabah erkenden at arabalarını tarlaya götürün ve akşamda dek toprağı sùrmek, tırpanlamak yahut da orak veya balta vurmakla meşgul olan köylülerini görürüz. Yaz zamanı hafifçe dalgalanan çay ya da gölet kenarında kızların neşeli şarkılarını ve kahkahalarını işitiriz. Fakat kişi mevsiminde köyün kadın ve kızlarının sık sık uğradığı ve dev örtüsü içinde bir "buz çukuru"na dönüşmüş yer haricinde hayat belirtisi görülmez. Geceleri köylülerin sade evlerinin, gün ışığı altında yabancı oldukları bir manzaraya büründüğünü görürüz; sert hatları, yaz gecelerini süsleyen ayın tatlı güzelliğiyle yumuşamış ya da biçimsiz yapıları, yıldızların aydınlatıldığı kişi kari ile ortaya çıkmıştır esrarengiz bir şekilde. Hepsinden önemlisi, masalların birçok göndermede bulunduğu köy evlerinin içiyle tanışırız. Bazen sıkça zikredilen kapılardan geçerek etrafını çitlerin sardığı daha üst tabakaya ait çiftlik evlerini görürüz. Ahırlara ve hayvan kulübelerine, ayrıca aile için sebze ve meyve yetiştiren bahçeye (Çiçekler! Ne yazık ki kuzey bölgelerinde çiçeklere az yer verilmiştir.) bir bakıb birçok gelenekçe kutsanan eşigi geçeriz ve daha gösterişli evlerde antre denilebilecek bölümden geçerek "oturma odası"na ulaşırız. Odanın düzenlemesini, ahşap zemin altındaki kileri, "kutsal resimler"in konulduğu "şeref köşesi"ni ve gündüzleri evin kalbi gibi işleyen, geceleri ise onun üzerinde ailinin huzurunun yok olduğu ve masallarda büyük yer kaplayan ocağı görürüz. Bazen yoksul köylünün kulübesini ziyaret ederiz. Burası, daha ziyade bir ahira benzer, her yer kerpiçle sivanmıştır ve delik çatısından duman sinsice yol alır. Bu yoksul evlerde çok acı çekildigine şahit oluruz ama bunlara sabır ve tevekkülle katlanmasına saygı duymayı öğreniriz. Misafir olduğumuz mütevazı evlerin çoğunda, birçok ailevi değer ve erdem'in varlığının farkına varız; aile şefkati ya da kardeş saygısı ve anne baba sevgisinin birçok örneğini görürüz. Gece vakti köy sokAĞında yürüken yoksul hanelerde bile "kutsal resimler" önünde bir mumun yandığını gösteren soluk huzmenin zifiri karanlıkta ışığına şahit oluruz. Bu fakir toprak işçilerinin, çoğu zaman cahil ve görgüsüz olsalar

bile yaşamak zorunda kaldıkları sıkıcı ve zor hayatlarının düşük seviyesini, yüce düşünceler ve asıl tutkularla yükseltebileceklerini hissederiz.

Bu bölümdeki masallar, Rus köy hayatına dair en açık tasvirleri içeren ya da Rus hissiyatı ve mizahını bilhassa ortaya çıkarılan hikâyeler arasından seçilmişdir. Bunların aktarabileceği her bilgi, hâliyle böyük pörçük olacaktır ama doğru bir izlenim vermeyi başarıbilir.Çoğu kez, bir ressamın kabaca aldığı notlar ve yaptığı karalamalar, aslina resmin son hâlinden daha sadık olabilmektedir.

Skazka kelimesi, yani halk masalı, Rus masallarında çok sık karşımıza çıkmaz. Yine de ortaya çıktıığı durumlar da vardır. Bir prenzesin skazkalardaki kadar güzel olduğunun söylemesi gibi, skazkalara yapılan göndermeler genelde dolaylıdır. Ama bazen doğrudan ifade edilir. Mesela, bir masalda bir çocuk Baba Yaga (bir tür cadı) tarafından kaçırılmıştır. Kız kardeşi onu kurtarmaya geldiğinde çocuk bir koltukta oturmaktadır. Kedi Jeremiah ise ona skazkalar anlatıp şarkilar söylemektedir. Bir diğer masalda bir Durak, yani bir "budala" veya "sersem", anne babalarının yokluğunda köy çocuklarına bakmakla görevlendirilir. "Bütün çocuklar bir evde topla ve onlara skazkalar anlat," talimatını alır. Çocukları toplar ama "hepsi çok pistir." Bu yüzden çocukların temizlemek üzere kaynar suya atar ve ölümlerine sebep olur.

Uzun kış akşamlarında Rus köylerinde sosyal hayat canlıdır ve toplantıların bazlarında skazkalar anlatılır. Gerçi sadece gençlerin katıldığı toplantıarda şarkilar, oyunlar ve danslar daha popülerdir. Aşağıdaki skazka, giriş bölümünde bir vechernitsa ya da köy suaresini ve köylerde nasıl flört edildiğini tasvir etmesi sebebiyle seçildi. Masalın geri kalani, modern hayatı sadakati bakımından önemli değil ama ait olduğu masal sınıfına, yani genellikle Doğu kaynaklarına götürülebilecek kötü ruhlar hakkındaki masallara iyi bir örnek teşkil edecektir.

İfrît

Ülkenin birinde yaşlı bir çift yaşırdı. Maruşya (Mary) adlı bir kızları vardı. Yaşadıkları köyde, İlk Çağrılan Aziz Andrew* gününü (30 Kasım) kutlamak âdetti. Kızlar bir köy evinde toplanıp pampuşki** pişirir ve bir hafta, hatta bazen daha uzun bir süre doya doya eğlenirlerdi. Bayram günü gelip çattı ve kızlar yine toplanıp çeşit çeşit yiyecek ve içecekleri hazırlamaya koyuldular. Akşamları ise delikanlıklar gelip müzik yapıyor, dans ediyorlardı. Yanlarında içki de getirmişlerdi. Bütün kızlar çok güzel dans ediyordu; ama içlerinde en iyi dans eden Maruşya'ydı. Bir zaman sonra çok hoş bir delikanlı geldi köy evine. Hem de ne delikanlı! Akillara ziyan türden. Ay parçası gibi, üstelik iki dirhem bir çekirdek giyinmiş.

* Hz. İsa tarafından papaz olarak çağrılan ilk kişi olması dolayısıyla dini ünvanı "İlk Çağrılan" olmuştur. (e.n.)

** *Pampuški*: Mayasız ekmekten yapılan ve sarımsakla tatlandırılan hamur işi. (ç.n.)

“Merhaba, güzel kızlar!” dedi.

“Merhaba, delikanlı!” diye cevap verdiler.

“Eğlenceniz mi var?”

“Evet, haydi sen de katıl bize.”

Bunun üzerine delikanlı cebinden altın dolu bir cüzdan çıkararak içki, biraz yemiş ve zencefilli kek istedi. Dilediği şeyler çabucak getirildi ve delikanlı, oradaki genç kız ve erkeklerle ikramda bulundu. Ardından dansa başladı. Onu izlemek ne büyük zevkti! Delikanının en çok hoşuna giden kız, Maruşya'ydı. Bu yüzden daima onun yakınında durdu. Nihayet eve gitme vakti geldi.

“Maruşya,” dedi, “haydi, gel de beni uğurla.”

Kız, delikanlığı geçirmeye gitti.

“Maruşya, tatlım!” dedi delikanlı, “Benimle evlenmek ister misin?”

“Arzun buysa, memnuniyetle evlerimin seninle. Ama söyle bakalım, nereden geliyorsun?”

“Şöyle şöyle bir yerden geliyorum. Bir tüccarın yanında kâtibim.”

Birbirlerine veda edip ayrıldılar. Maruşya eve döndüğünde annesi sordu:

“Anlat bakalım kızım! Eğlendin mi?”

“Evet, anneciğim. Ama sana söylemek istediğim güzel bir şey var. Yakınlardan gelen bir delikanlı vardı. Çok yakışıklı, üstelik çok parası var ve benimle evleneceğine söz verdi.”

“Beni iyi dinle, Maruşya! Yarın kızların yanına giderken yanına bir top ip al, bir ilmik at ve delikanlığı uğurlarken düğmelerinden birine ilmiği takıp ipi yavaşça açmaya başla. Böylelikle genç adamın nerede yaşadığı öğrenebilirsin.”

Ertesi gün Maruşya yine toplantıya gitti ve annesinin tavsiyesine uyarak yanına bir top ip aldı. Delikanlı da eğlenceye gelmişti.

“İyi akşamlar, Maruşya!” dedi delikanlı.

“İyi akşamlar,” dedi kız.

Oyun ve danslar başladı. Delikanlı, öncekinden de çok yaklaştı Maruşya'ya. Öyle ki kızdan bir adım bile uzaklaşmıyordu.

Sonra eğlence bitti ve eve dönme vakti geldi.

“Haydi, gel de beni uğurla, Maruşya!” dedi yabancı.

Kız dışarı çıktı ve delikanlıya veda ederken ipe attığı ilmiği belli etmeden gencin bir düğmesine taktı. Delikanlı yola çıktı. Maruşya ise olduğu yerde kalıp ipi yavaşça açmaya başladı. Bütün ipi açtıktan sonra nişanlısının nerede yaşadığı öğrenmek için ipin peşinden koştu. Önce bütün yolu gitti, sonra çitleri ve hendekleri aştı. İpi takip eden Maruşya, sonunda kiliseye yönelerek verandaya gitti. Kapıyı açmayı denedi ama kilitliydi. Sonra kilisenin etrafını dolaştı ve pencerenin yanında bir merdiven buldu. İçeride neler olduğunu görmek için hemen merdivene çıktı. Kiliseye girince, nişanlısını bir mezarin yanı başında, bir cesedi hapur hapur yerken gördü. Cenaze o geceliğine kilisede bırakılmıştı.

Maruşya, sessizce merdivenlerden inmek istedî; ama korkudan tedbiri elden bırakarak biraz gürültü yaptı. Sonra hemen eve koştu. Tanık olduğu dehşet yüzünden kendini kaybetmiş, yol boyunca takip ediliyormuş hissine kapılmıştı. Eve vardığında ölüden farksızdı. Ertesi sabah annesi sordu:

“Söyle bakalım, Maruşya! Delikanlığı gördün mü?”

“Gördüm, anne,” diye cevap verdi. Ama gördüğü diğer şeyleri annesine anlatmadı.

O sabah Maruşya oturmuş eğlenceye gitsem mi gitmem mi diye düşünüyordu.

“Git,” dedi annesi. “Gençsin! Eğlenmek, gülmek hakanın!”

Bunun üzerine kız eğlenceye gitti. İfrit çoktan gelmişti. Yine oyunlar başladı. Dans edildi, eğlenildi. Diğer kızlar, Maruşya'nın başına gelenlerden henüz haberdar değildi. Vedulaşip eve gitmek üzere hazırlandıklarında İfrit seslendi:

“Haydi, Maruşya! Gel de beni uğurla.”

Kız çok korkuyordu, yerinden kimildayamadı bile. Bunu fark eden diğer kızlar Maruşya'nın başına üzüştü:

“Ne düşünüyorsun? Ne oldu da birden bu kadar utangaç oluverdin? Haydi, git de geçir delikanlıyı.”

Çaresi yoktu. Maruşya, başına neler geleceğini bilmeden dışarı çıktı. Biraz ilerleyince İfrit, kızı sorgulamaya başladı:

“Dün gece kilisede miydin?”

“Hayır.”

“Peki, orada ne yaptığımı gördün mü?”

“Hayır.”

“Çok güzel! Yarın baban ölecek!”

Bu sözleri söyleyip ortadan kayboldu.

Maruşya çok üzgün ve düşünceli bir hâlde eve döndü. Sabah uyandığında babası can vermişti!

Bütün aile zavallı adam için ağlayıp sızladı. Sonra onu tabuta koydular. Akşam olunca Maruşya'nın annesi rahi-bin yanına gitti; Maruşya ise evde kaldı. Sonunda evde tek başına olduğu için korkuya kapıldı. “Arkadaşlarımın yanına gideyim,” diye düşündü. Öyle de yaptı. Ne var ki İfrit de oradaydı.

“İyi akşamlar, Maruşya! Hiç neşen yok, neden böylesin?”

“Nasıl neşeli olayım? Babam öldü!”

“Ah! Zavallı şey!”

Herkes Maruşya'nın durumuna çok üzüldü. Lanetli İfrit bile üzüldü, sanki bütün bu olanlar onun başının altından çıkmamıştı.

Yavaş yavaş veda zamanı geldi ve herkes eve gitmek üzere hazırlandı.

“Maruşya, haydi beni uğurla!” dedi İfrit.

Kız gönülsüzdü.

“Ne düşünüyorsun, çocuk?” diye ısrar etti kızlar. “Neden korkuyorsun? Git, uğurla onu.”

Maruşya, delikanlıyı uğurlamak üzere yerinden ayrıldı. Birlikte dışarı çıktılar.

“Söyle bakalım, Maruşya. Kilisede miydin?”

“Hayır.”

“Ne yaptığımı gördün mü?”

“Hayır.”

“Peki öyleyse! Yarın annen ölecek.”

Sözlerini bitirir bitirmez ortadan kayboldu. Maruşya, hiç olmadığı kadar kederli bir hâlde eve döndü. Sabah oldu ve uyandığında annesini ölü buldu! Bütün gün ağladı ama güneş batıp etraf kararınca Maruşya yalnızlıktan korkuya kapılıp arkadaşlarının yanına gitti.

“Ne oldu, neyin var? Suratından düşen bin parça!” dedi diğer kızlar.

“Nasıl neşeli olmamı bekliyorsunuz? Dün babam öldü, bugün de annem.”

“Zavallı seni! Zavallı bahtsız kız!” diye üzüldüler Maruşya'nın hâline.

Sonra yine veda vakti geldi. “Beni uğurla, Maruşya,” diye bağırıldı İfrit. Kız da onu uğurlamak için dışarı çıktı.

“Söyle bakalım, kilisede miydin?”

“Hayır.”

“Peki, ne yaptığımı gördün mü?”

“Hayır.”

“Pekâlâ! Yarın sen öleceksin!”

Maruşya geceyi arkadaşlarıyla geçirdi. Sabah uyanınca ne yapması gerektiğini düşünmeye başladı. Büyükkannesi aklına geldi. Çok yaşlı bir kadındı büyükannesi ve uzun yıllardır da gözleri görmüyordu. “En iyisi gidip büyükannem-

den öğüt isteyeyim,” diye düşündü kız. Sonra yaşlı kadının evine gitti.

“İyi günler, büyükanne!” dedi.

“İyi günler, güzel torunum! Ne haberler getirdin bakanım? Annen, baban nasıl?”

“Öldüler, büyükanne,” diye cevap verdi kızcağız ve ardından başına gelenleri anlattı.

Yaşlı kadın her şeyi dinledi ve dedi ki:

“Ah canım! Benim bahtsız çocuğum! Hemen papazın yanına git ve şunu rica et: Eğer ölürsen, bedenini kapıdan çıkarmasınlar. Eşikten itibaren bir çukur kazılsın ve seni oradan çekip alsınlar. Bir de dört yolun birleştiği bir kavşakta gömülümeye iste.”

Maruşya papazın yanına gitti, gözyaşları içinde başına gelenleri anlattı ve büyükannesinin talimatlarının izleneceğine dair söz aldı. Sonra eve döndü, bir tabut satın aldı ve içine yattı. Hemencecik can verdi.

Papaza haber verildi. Papaz önce kızın babasını ve annesini, ardından da kızı gömdü. Ama Maruşya'nın bedeni eşiğin altından geçirilerek bir kavşağa gömüldü.

Bundan kısa bir süre sonra bir derebeyinin oğlu, Maruşya'nın mezarının yanından geçti. Mezarın üzerinde muhteşem güzellikte bir çiçek açmıştı. Böyle harikulade bir çiçek görmemişti ömründe. Genç derebeyi uşağına emretti:

“Git, o çiçeği kökünden sök. Eve götürüp saksıya dikeceğiz. Belki orada filizlenir.”

Çiçeği söküp eve götürdüler, bir saksıya dikip pencere kenarına yerleştirdiler. Çiçek iyice büydü ve daha da güzelleşti. Bir gece uşak henüz uyumamış, pencereye bakıyordu ki mucizevi bir olay gerçekleşti. Çiçek birden titremeye başladı, sonra köküyle beraber yere düştü ve güzeller güzeli bir kız dönüştü. Çiçek güzeldi ama kız çok daha güzeldi. Oda-dan odaya geçip çeşitli yiyeceklerden atıştırdı, içeceklerden

ıçıtı. Sonra yere yatıp eskisi gibi çiçege dönüştü. Pencereye çıkararak saksıdaki yerini aldı. Ertesi gün uşak, gece şahit olduğu mucizeyi efendisine anlattı.

“Ah, kardeşim!” dedi genç adam, “Niçin beni uyandırmadın? Bu gece ikimiz birlikte nöbet tutacağız.”

Gece oldu. Uyumayıp nöbet tuttular. Saat on ikiyi vu-runca, çiçek filizi yine titremeye başladı. Oradan oraya sav-rulup nihayet yere düştü ve güzeller güzeli kız ortaya çıktı. Kendine yiyecek bir şeyler bulup karnını doyurdu. Genç de-rebeyi, ileri fırlayıp güzel kızı pamuk ellerinden tuttu. Kar-şısındaki öyle bir güzellikti ki genç adam ona bakmaya dahi kıymıyordu!

Ertesi sabah anne babasına gidip dedi ki: “Lütfen evlen-meme müsaade edin. Kendime bir eş buldum.”

Anne babası gencin bu dileğini kabul etti. Maruşya ise şöyle dedi:

“Yalnızca bir şartla seninle evlenirim. Dört sene boyun-ca kiliseye gitmeyeceğim.”

“Pekâlâ,” dedi genç adam.

Bunun üzerine gençler evlendi ve birlikte iki sene yaşa-dıktan sonra bir oğulları oldu. Günlerden bir gün, evlerinde misafir ağrılıyorlardı. Misafirler yiyp içtikten sonra eşleriy-le övünmeye başladılar. Birinin karısı güzeldi, diğerinininki hepsinden güzeldi.

“İstediğinizi söyleyin,” dedi ev sahibi, “ama benimkin-den güzel bir eş dünyada bulunmaz!”

“Güzel olmasına güzel ama,” diye cevap verdi misafirler, “dinsizin teki.”

“O da ne demek?”

“Ne demek olacak, hiç kiliseye gittiğini görmedik.”

Maruşya'nın kocası bu sözleri pek nahoş buldu. Pazar gününe kadar bekledi. Sonra kiliseye gitmek üzere hazırlanmasını istedi karısından.

“Ne söyleyeceğin umurumda değil,” dedi kocası. “Git, hemen hazırlan.”

Hazırlandılar ve kiliseye gittiler. Önce kocası içeri girdi, dikkatini çeken bir şey görmedi. Ama Maruşya etrafına bakanca pencere kenarında oturan İfrit'i gördü.

“Aha! Nihayet geldin!” diye bağırdı İfrit. “Eski zamanları hatırlayalım. O gece kilisede miydin?”

“Hayır.”

“Orada ne yaptığımı gördün mü?”

“Hayır.”

“Pekâlâ! Yarın kocan ve oğlun ölecek.”

Maruşya hemen kiliseden dışarı fırlayıp büyükannesinin yanına gitti. Yaşlı kadın ona iki küçük şişe verdi. Birinde kutsal su, diğerinde ise ölümsüzlük suyu vardı. Sonra torununa ne yapması gerektiğini anlattı. Ertesi sabah, Maruşya'nın kocası ve oğlu öldü. Ardından İfrit uçarak yanına gelip sordu:

“Söyle bakalım, kilisede miydin?”

“Evet.”

“Peki, ne yaptığımı gördün mü?”

“Bir cesedi yiyyordun.”

Maruşya bu sözleri söyleyip İfrit'in üzerine kutsal sudan serpti. Canavar, anında toz ve küle dönüşüp rüzgârla beraber savrulup gitti. Ardından Maruşya, kocası ve oğlunun üzerine ölümsüzlük suyundan serpti. Bunun üzerine genç adam ve oğlu hemen canlandı. O günden sonra üzüntü ve ayrılık uğramadı hayatlarına, birlikte mutlu mesut yaşadılar.

Ölü Anne

Köyün birinde mutluluk ve huzur içinde yaşayan bir karı koca vardı. Bütün komşuları onlara imrenirdi. Bu çifti görmek, köyün dürüst halkına zevk veriyordu. Bir zaman sonra, bir erkek çocukları oldu; ama kadın doğumda hayatını kaybetti. Zavallı mujik* ağlayıp sızladı. Ama adam her şeyden önce yavrusu için çok üzülüyordu. Annesi olmadan bebeği nasıl büyütecekti? En doğrusunu yaparak çocuğa bakması için yaşlı bir kadın tuttu. Bu arada bir de ne olsa beğenirsiniz? Bebek mamasını reddediyor, bütün gün ağlamaktan başka bir şey yapmıyordu! Çocuğu yatıştırmanın yolu yoktu. Fakat çocuk geceleri öylesine sessiz ve huzurlu uyuyordu ki, varlığı hiç hissedilmiyordu. “Bu da ne demek oluyor?” diye sordu kendi kendine yaşlı kadın. “En iyisi bu gece uyumayı öğreneyim.”

Gece yarısı olduğunda kadın, birinin sessizce kapıyı açıp beşiğe yaklaştığını duydı. Bunun üzerine bebek, sanki emziliyormuş gibi ağlamayı bırakarak sakinleşti.

Ertesi gece ve ondan sonraki gece de aynı şey yaşandı. Kadın, bebeğin babasına bu olanları anlattı. Adam akrabalarını çağırıp onlara daniştı. Şu karara vardılar: Bütün gece nöbet tutup bebeği emzirmeye gelenin kim olduğunu öğreneceklerdi. Bunun üzerine akşam olduğunda yere uzanıp saklandılar ve yanlarına toprak bir kabın içine gizledikleri ince bir mum aldılar.

Gece yarısı olunca evin kapısı açıldı. Biri içeri girip beşiğe yöneldi. Çok geçmeden bebek ağlamayı kesti. Tam o anda akrabalardan biri mumu çıkardı. Bir de ne görsünler! Çocu-

* Mujik: Rus köylüsü. (ç.n.)

gün ölü annesi, gömüldüğü elbiseleriyle beşigin yanına diz çökmüş, ölü bedenindeki memesyle bebeğini emziriyordu.

Köy evi mum ışığıyla aydınlandığı an, kadıncagız ayağa kalkıp üzgün gözlerle yavrusuna baktı ve ardından hiç ses etmeden, kimseye tek kelime söylemeden odadan çıktı. Onu gören herkesin nutku tutulmuştu. Ardından çocuğun ölmüş olduğunu gördüler.

Ölü Cadı

Bir zamanlar korkunç bir cadı yaşardı. Bir kızı ve bir torunu vardı. Kocakarının ölüm vakti yaklaşınca kızını yanına çağırıp şu talimatları verdi: "Dinle kızım! Ben ölünce sakın bedenimi ilk suyla yıkama. Bir kazanı suyla doldur ve iyice kaynat. Sonra o kaynar suyu üzerime boşaltıp beni iyice haşla. Bu söylediklerimi düzenli aralıklarla tekrarla."

Bu sözlerin ardından cadı kadın, iki üç gün hasta yattı ve sonunda can verdi. Kızı, komşulara gidip annesini yıkamak için yardım etmelerini istedi. Bu sırada cadının küçük torunu evde yapayalnız kalmıştı. İşte o anda küçük kız, orada gördü onları. Ansızın ocağın altından iki ifrit çıktıvermişti. Biri küçük, diğeri büyük bu iki ifrit ölü cadıya saldırdı. Yaşılı olanı kadının ayaklarını kavradı ve tek çekişte derisini çıkarıverdi. Ardından küçük ifrite döndü:

"Eti senin olsun, ocağın altına çek."

Bunun üzerine küçük ifrit, sarıldığı cesedi ocağın altına çekti. Yaşılı kadından geriye sadece derisi kalmıştı. İşte bu derinin içine yaşılı ifrit girdi. Sonra yaşılı cadının hasta yattığı yere uzandı.

Bu sırada cadının kızı, yanında neredeyse on kadınla döndü. Hep birlikte cadının cesedini yere koydular.

"Anneciğim," dedi çocuk, "sen yokken büyükannemin derisini soydular."

"Ne diye böyle yalanlar söylüyorsun?"

"Doğru söylüyorum, anneciğim! Ocağın altından kara bir cin çıktıverdi. Sonra büyükannemin derisini soyup içine girdi."

"Sus diyorum sana, yaramaz çocuk! Saçmalıyorsun!" diye

bağırdı acuzenin kızı. Sonra kocaman bir kazan getirip soğuk suyla doldurdu, kazanı ocağın üzerine koyup fokur fokur kaynayana dek bekletti. Ardından kadınlar hep birlikte yaşlı kadını kaldırıp taş yalağa yatırıldı ve kazandaki suyu kadının üzerine döküverdi. Bu acıya katlanamayan ifrit, yalaktan fırlayıp kapıdan dışarı çıktı ve çırılıplak bir hâlde gözden kayboldu. Kadınlar öylece bakakaldı:

“Bu nasıl bir mucizedir, yüce Tanrım!” diye bağırışıyorlardı. “Ölü kadın daha demin buradaydı ama şimdi yok. Gömecek kimse yok burada. İfritler gözümüzün önünde kaçırdılar kadını!”

Rus köylerindeki cenaze törenlerinde ölüniń ardından uzun uzun ağlanır. Bu gelenek, bir ölçüde İrlandalıların “ağıt yakma” törenlerini andırır. Ayrıca Korsikali “bağırcılar” veya modern Yunanistan’da “mersiyeciler”e çok benzeyen kiralık ağıtçılar tarafından seslendirilen zaplaçkı, yani ağıtlara masallarda sık sık gönderme yapılır. Mesela, çok iyi bilinen “Jack ve Fasulye Sırığı” öyküsünün bir versiyonu olan “Ağıtçı Tilki” masalında, ihtiyar bir adam karısını bir çuvala koyup fasulye sırığına çıkararak göklere götürmek ister. Yolda yorgun düşünce çuvalı düşürüverir ve yaşlı kadınağız ölürl. Karısının cesedi başında ağlayıp sizladıktan sonra bir ağıtçı aramaya başlar. Yoluna bir ayı çıkar. Adam, hayvana bağırır: “İhtiyar karım için biraz ağıt yak, ey ayı! Bunu yaparsan, sana güzel iki tavuk veririm.” Ayı gürler: “Ah, sevgili nineciğim! Senin için nasıl da üzülüyorum!” “Yok, yok!” der yaşlı adam, “Sen ağıt yakmayı beceremiyorsun.” Biraz daha ilerleyince karşısına çıkan kurttan yardım ister ama kurt da ancak ayı kadar başarılı olur bu işte. Nihayet bir tilki çıkar yaşlı adamın karşısına. Adamın ricası üzerine yüksek sesle “Turu Turu, büyükanne! Büyükbaba öldürdü seni!” diye ulumaya başlar. Bu ağıt, yaşlı adamın öyle hoşuna gider ki tavukları hemen tilkiye verir ve mest olmuş bir hâlde “aynı melodi”yi tekrar rica eder.

Hazîne

Uzun zaman önce bir krallıkta, yoksulluk içinde yaşayın ihtiyacı bir karı koca vardı. Bir zaman sonra yaşlı kadıncağız öldü. Kış mevsimiydı, şiddetli soğuk ve donvardı. Yaşlı adamcağız, arkadaşları ve komşularına giderek karısına mezar kazmak için yardımlarını istedi. Fakat adamcağızın içinde bulunduğu yoksulluktan haberdar olan yakınları yardım isteğini reddetti. Bunun üzerine ihtiyacı adam papaza gitti (ama o köyde son derece acımasız ve vicdansız bir papaz vardı) ve dedi ki:

“Muhterem Peder, lütfen yaşlı bir kadını defnetmemeye yardım edin.”

“Peki, cenaze töreni için paran var mı bakalım? Eğer varsa önceden ödemen gerek!”

“Sizden bir şey saklamadan faydası yok. Cebimde tek kopek^{*} yok. Ama biraz bekleyebilirseniz, bir miktar kazanıp borcumu faiziyle öderim. Sözüm söz!”

Papaz ihtiyarı dinlemedi bile.

“Paran yoksa sakın buraya geleyim deme,” dedi.

Ne yapacağını düşünüp duruyordu yaşlı adam. “Mezarlığa gidip elimden geldiğince güzel bir mezar kazacağım ve yaşlı karımı kendim defnedeceğim.” Bunun üzerine eline bir kazma kürek alıp mezarlığın yolunu tuttu. Var gücüyle kazdı durdu. Sonunda küreği alev gibi parlayan altın paralarla dolu metal bir küpe vurdu. Yaşı adam çok sevindi. “Ey Tanrı, sana şükürler olsun! Artık karımı âdetlere göre defnedebileceğim, içim rahat edecek.”

Bu sevinçli olaydan sonra mezar kazmayı bırakmıştı. Altın dolu küpü alıp evine götürdü. Eh, paranın nelere kadir olduğu-

* Rublenin yüzde birine denk gelen Rus para birimi, kuruş. (ç.n.)

nu hepimiz biliyoruz. Her şey tereyağından kıl çeker gibi kolay oldu! Göz açıp kapayıncaya kadar mezarı kazıp tabutu hazırlayacak insanlar bulunuverdi. Yaşlı adam, gelinini alışverişe yolayarak türlü türlü yiyecek ve içecekler almasını istedi. Cenaze yemeğinde kuş süti bile eksik olmamalıydı. Kendisi ise eline aldığı bir altınla beraber topallayarak Papaz'ın yanına gitti. Kapıya vardığı an Papaz, adamcağızın üzerine atladi.

“Paran yoksa buraya bir daha gelme demedim mi sana, hödürük herif? Utanmadan karşımı dikilmişsin yine.”

“Kızmayın, batyuşka*,” dedi yaşlı adam yalvarıcasına. “İşte size bir altın. İhtiyar karımı gömmeme yardım ederseniz, bu iyiliğinizi hiç unutmam.”

Papaz parayı alınca yaşlı adamı nasıl misafir edeceğini, ne reye oturtacağını, hangi sözlerle gönlünü alacağını şaşırdı. “Ah, benim eski dostum! Hiç üzülme, ne gerekiyorsa yaparız,” dedi.

Yaşlı adam selam verip eve döndü. Papaz ve karısıysa adamcağız hakkında konuşmaya başladılar. “Ayi herif. Fakirlikten ağızı kokuyor ama bize bir altın veriyor. Çok ölü görmüşlüğüm var, hepsi de birbirinden cibillietsizdi, lakin böylesi bir adama ömrümde rastlamadım.”

Papaz, maiyetiyle beraber işe koyulup yaşlı kadını usulunce defnetti. Cenazeden sonra ihtiyar adam, mevta anısına verdiği yemeğe çağırıldı Papaz'ı. Sonra adamın evine girdiler, masaya oturdular. Her türden et ve bol bol yiyecek içecekvardı masada. Papaz sofraya oturur oturmaz üç kişilik yemeği mideye indirdi, ama hâlâ aöğzülükle başkalarının yediğini süzüyordu. Diğer misafirler yemeklerini bitirip evlerine gitmek üzere ayrıldı. Ardından papaz da masadan kalktı. Yaşlı adam papazı yolcu etmek istedi. Bahçeye çıktıklarında yalnız kalmalarından istifade eden papaz, hemen adamı sorguya çekmeye başladı: “Bak, dostum! Bana her şeyi itiraf et de ruhunda tek bir günahın dahi izi kalmasın. Benim huzurumdayken Tanrı'nın huzurunda sayılırsın!

* Sevgili peder, saygıdeğer peder. (ç.n.)

Birden böylesi bir refaha nasıl erdin? Yoksul köylünün tekiyidin, bir de şimdiki zenginliğine bak! Bütün bu varlık, bu zenginlik nereden geldi? İtiraf et dostum. Kimin canına kıydın? Kimin malını yağmaladın?”

“Neden bahsediyorsunuz, batyuşka? Size doğruyu anlatağım. Ne hırsızlık, ne yağma ne de cinayet. Kendiliğinden bir hazine geçti elime.”

Ardından başına gelenleri eksiksiz anlattı. Papaz, bütün bunları duyduğunda gözleri yuvalarından fırladı. Evine döndü ama gece gündüz aklında şöyle düşünceler vardı: “Şu sefil köylü böyle büyük bir hazineye konsun, ha! Olacak iş değil! Onu aldatıp altın küpünü elinden almanın bir yolu yok mu?” Papaz karısına da bundan bahsetti. Meseleyi konuşup tartıştılar.

“Bana bak hanım. Bizim bir keçimiz var, değil mi?” diye sordu.

“Evet.”

“Pekâlâ, o zaman. Gece oluncaya dek bekleyelim. Sonra da işe koyulalım.”

Gece geç saatlerde Papaz, keçiyi içeri getirip öldürdü. Sonra derisini soydu. Boynuzlarını, sakalını kopardı. Sonra keçinin derisinin içine girip karısına dedi ki:

“İğne iplik getir, hanım. Keçi derisini etrafına iyice sar ki kayıp çıkmamasın.”

Kadın, büyük bir iğneyle kalın bir ip getirip kocasının içine girdiği keçi derisini güzelce kapattı. Gecenin karanlığı iyice çökünce Papaz, yaşlı adamın evine gitti, pencerenin altına gizlen-di ve oraya buraya vurmaya başladı. Sesleri duyan yaşlı adam birden yerinden zıpladı:

“Kim var orada?”

“Şeytan.”

“Mübarek yer burası!” diye bağırıldı köylü ve hac çikarip dualar okumaya başladı.

“Bana bak ihtiyar,” dedi papaz, “istediğin kadar dua et, istavroz çıkar, yine de benden kaçamazsun. En iyisi altın küpünü bana ver, yoksa itaatsizliğinin bedelini fena ödersin. Talihsizliğineacidim ve bir hazine bulmanı sağladım. Çünkü cenaze için paraya ihtiyacın olduğunu biliyordum. Ama sen ihtiyacın kadaıyla yetinmedin, bütün hazineyi yağmaladın.”

Ihtiyar adam pencereden başını çıkarınca, keçinin boynuzlarıyla sakalını gördü. Artık şüphesi kalmamıştı, karşısındaki Şeytan’ın ta kendisiydi.

“Para falan umurumda değil, şu Şeytan’dan kurtulmalıyım,” diye düşündü yaşlı adam. “Daha önce parasız yaşıyordum, bundan sonra da öyle yaşamaya devam ederim.”

Bunun üzerine altın küpünü alıp dışarı çıkardı ve yere fırlattı. Ardından da kapıları çabucak sürgüledi.

Papaz, altın küpünü alıp eve koşturdu. Karısına dedi ki: “Gel, bak. Para artık bizim. Bu küpü gözden irak bir yere koy. Sonra keskin bir bıçak alıp ipi kes de kimse görmeden evvel keçi derisinden çıkayım.”

Kadın eline bir bıçak alıp iple dikitiği yerleri açmaya başladı. Ama karısının açtığı yerlerden kan fışkıryordu. Papaz acı içinde inledi:

“Ah! Çok acıyor, hanım! Çok fena yandı canım. Dur, kesme, bırak!”

Kadın, deriyi başka bir yerden açmaya çalıştı ama sonuç yine değişmedi. Keçinin derisi, adamin tüm vücuduna yapışmıştı. Ne yaptırlarsa çare olmadı. Hatta ihtiyar adama parasını geri götürdüler ama Papaz, başındaki dertten kurtulmadı. Keçi derisi her yerine yapışmıştı. Belli ki Tanrı, açgözlülüğü yüzünden onu böyle cezalandırmayı uygun görmüştü.

Karşı Teminat

Bir zamanlar, nehir kenarındaki bir şehirde iki tüccar yaşırdı. Biri Rus, diğer ise Tatardi. İkisi de zengindi. Ama Rus tüccarın işleri çok kötü gittiği için malı mülkü kalmaşıtı. Sahip olduğu her şeye el konmuş, parası çalınmıştı. Rus tüccarın elinde avucunda hiçbir şey kalmamıştı, Hint fakirine dönmüştü. Bu yüzden Tatar arkadaşına gidip biraz borç para istedi.

“Bana teminat vermen gereklidir,” dedi Tatar.

“İyi ama sana kefil gösterebileceğim kimsem yok ki! Ama dur bir dakika. Kilisedeki hac var, işte onu teminat gösterebilirim sana!”

“Pekâlâ, dostum!” dedi Tatar. “Teminatına güveniyorum. Ha senin dinin, ha benim dinim, ikisi de aynı benim için.” Bu sözlerin ardından Rus tüccara elli bin ruble verdi. Rus, parayı alıp Tatar'a veda ettikten sonra farklı yerlerde ticaret yapmaya devam etti.

İki yılın sonunda, ödünç aldığı elli bin rubleyle tam yüz elli bin ruble kazanmıştı. Günün birinde gemisiyle Tuna Nehri'ne açılmış, mallarını bir yerden diğerine götürmek için ilerlerken birden bir fırtına çıktı. Az daha gemisi batacaktı. Sonra kilise hacını teminat göstererek arkadaşından borç para aldığına ama ödemediğini hatırladı. Hiç şüphesiz fırtınanın sebebi buydu! Böyle düşündükten kısa bir süre sonra fırtına dinmeye başladı. Tüccar bir fiçı aldı. Sonra elli bin ruble sayıp Tatar arkadaşına bir not yazarak parayla birlikte fiçıya koydu. Fiçıyı suya fırlattı ve içinden şöyle geçirdi: “Tatar'a teminat olarak hacı gösterdiğimde göre, para mutlaka ona ulaşacaktır.”

Fıçı hemen denizin dibine battı. Herkes gibi siz de paranın kaybolduğunu sandınız, değil mi? Peki gerçekte ne oldu?

Şimdi, bizim Tatar'ın evinde bir Rus hizmetçi kız vardı. Bir gün su almak için nehir kenarına gitmişti. İşte o sırada suyun sürüklendiği fıçı, kızın gözüne iliştı. Hizmetçi kız suya girip fıçıyı tutmaya çalıştı. Ama bir türlü başarılı olamadı! Elini her uzattığında fıçı geri çekiliyordu. Kız karaya döndüğünde ise fıçı arkasından geliyordu. Bir süre fıçıyı yakalamaya çalıştı; ama çabaları sonuçsuz kalınca, eve gidip olanları efendisine anlattı. Tatar tüccar, ilk başta kızı inanmadı ama sonunda nehre gidip fıçıyı bizzat kendisi görmek istedi. Suya vardığında kızın anlattıklarının doğruluğunu kendi gözleriyle görmüş oldu. Tatar, giysilerini çıkarıp suya girdi. Daha iki adım atmamıştı ki fıçı kendiliğinden ona yanaştı. Adam fıçıyı kavrayıp evine götürdü. İçini açıp bakınca parayı gördü. Paranın üzerinde ise bir not vardı. Notu çıkarıp okudu. Şunlar yazıyordu:

“Sevgili dostum! Can bahşeden haçı kefil göstererek senden borç aldigım elli bin rubleyi geri ödüyorum.”

Tatar, bu sözleri okuyunca can bahşeden haçın gücünü şaşırıp kaldı. Parayı dikkatlice sayıp eksik var mı diye baktı. Para tamdı.

Bu arada Rus tüccar, beş sene kadar ticaret yaptıktan sonra hatırlı sayılır bir hazineyle evine döndü. Fıçının kaybolduğunu düşündüğü için borcunu ödemeyi, ilk görevi olarak görüyordu. Bu nedenle, Tatar tüccarın evine gidip borç aldığı miktarda parayı arkadaşına uzattı. İşte o zaman Tatar ona olanları anlattı, nehir kenarında bir fıçı bulduğunu söyleyip parayla notu gösterdi:

“Bu senin el yazın değil mi?”

“Evet, benim yazım,” diye cevap verdi diğeri.

Bu muhteşem olay herkesi şaşkına çevirmiştir. Tatar dedi ki:

“Öyleyse, bana borçundan fazlasını ödedin, kardeşim. O parayı geri al, lütfen.”

Rus tüccar, Tanrı'ya şükranlarını sundu. Ertesi gün Tatar, bütün ev halkıyla birlikte vaftiz oldu. Vaftiz babası Rus tüccar, vaftiz annesi ise hizmetçi kızdı. Bundan sonra mutlu mesut yaşadılar, uzun bir ölüm sürüp huzur içinde öldüler.

*Skazkalarda** Rus köylüsünün karakteristik bir özelliği olan içki tutkusuna sık sık gönderme yapılır. Güçlü bir içki onun için bir dost, bir teselli ve hayatın kötülükleri arasında bir avunu kaynağıdır. Sarhoşluk, utanılarak anılacak ya da korkulacak kötü bir huydan ziyade, sevinçle beklenen ya da geçmişin mutlu hatırlarına eşlik eden bir neşe kaynağıdır. Rus köylüsü için sarhoşluk, tipki uyku gibi kederin ilacıdır ve hizmetine çok daha kolayca başvurulan bir dosttur. Belli dumrumlarda sarhoş olmak, kiliseye ya da ölülerin anısına bir borç bilinir. Rus köylüsü, kimi zaman belli bir nedeni olmaksızın coşku verici içkilere karşı ani ve karşı konulmaz bir arzuyla dolar ve -koma aralıklarıyla beraber- günler, hatta haftalar süren bir içki nöbetine girer. Ardından günlük hayatına ve her zamanki ayaklısına sanki hiçbir şey olmamış gibi devam eder. Rus köylüsünün tüm bu fikir ve alışkanlıklarını, çoğu zaman hikâyenin geri kalıyla bağıdaşmayan olaylara yol açarak halk masallarında yer bulur. Mesela çok yaygın bir hikâye vardır: bir kahramanın tutsaklıktan kurtardığı üç prenzesin hikâyesi. Prenseler, daha sonra bu kahramanın elinden kırılırlar ve sıradan işçilerin üretmesi imkânsız bazı giysi ya da ayakkabılar getirilmedikçe evlenmeyi reddederler. İşte bu hikâyede talihsiz bir ayakkabıcıya, (kendisine ölçü verilmemişti

* Rus halk masalları (ç.n.)

hâlde tam uyması ve değerli taşlarla süslenmesi istenen) söz konusu ayakkabıları ertesi güne kadar hazırlayamadığı takdirde asılacağı bildirilir. Ayakkabıcı hemen bir traktir, yani tavernaya gider ve acısını içerek unutmak ister. Bir süre sonra yalpalamaya başlar. “En iyisi eve giderken yanına bir şışe içki alıp doğruca yatağa gireyim. Yarın sabah beni asmaya geldiklerinde şisenin yarısını kafaya dikerim. Böylece beni assalar bile hiç farkında olmam,” diye düşünür.

“Satın Alınan Hanım” adlı hikâyede güzel Prenses Anastasya, fidye ödeyerek onu kurtaran genç İvan’ı şu şekilde cesaretlendirir: Bir süredir işlediği nakışi bitirir ve İvan’dan işlemeyi pazara götürmesini ister. “Fakat biri satın alacak olursa, sakın parasını alma. Bunun yerine seni sarhoş etmeye yetecek kadar içki vermesini iste,” der. İvan, Prenses’in söylediğini yapar. Sonuç şudur: İvan, iyice sarhoş olana kadar içter ve meyhanelden ayrılrken ayağı takılıp çamurlu suya düşer. Etrafına toplanan kalabalık gence bakıp alaycı sözler söyle: “Ah, delikanlı! Artık kiliseye gidip evlenme zamanı gelmiş!”

“Öyle ya da böyle! Dilediğim takdirde güzel Anastasya, beni alnimdan öpecektir.”

“Öyle övünüp durma,” der zengin bir tüccar. “Suratına bile bakmaz o kız senin.” Aksini ispat ettiği takdirde İvan’ a malını mülkünü vereceğini söyler, İvan da bu meydan okumayı kabul eder. Prenses, ortaya çıkıp delikanlıyı alnından öper. Sonra üzerini temizleyip onu eve götürür. Delikanlı, hâlâ sarhoş ve meteliksizdir.

Bazen köylülerden başkası da sarhoş olur. Bir kadının zekâsı sayesinde bütün bilmeceleri bilip hileleri tespit ettiği ve güclükleri yendiği meşhur masalın bir versiyonu olan “Semilétkä”da kadın başkahramanın bir voyvoda* tarafından

* Voyvoda: Slav dillerinde eski zamanlarda ordu kumandanı ve general, daha sonra ise prens veya vali anlamında kullanılmış bir kelime. (ç.n.)

eş olarak seçildiği anlatılır. Fakat kadın, voyodalık meselelerine burnunu soktuğu takdirde babasının evine geri gönderilecek ama en çok değer verdiği eşyalarını yanında götürebilecektir. Nikâh kıyalır fakat günün birinde ödünc alınan kısağın yavrusuyla ilgili bir dava, Voyvoda'nın önüne gelir. Yavru, kısağın sahibine mi yoksa yavruladığı esnada yanında bulunduğu ve onu ödünc almış olan kişiye mi aittir? Voyvoda, ödünc alan adamın lehine karar verir ve hikâye şu şekilde sonlanır:

Semilétka bunu duyunca kendini tutamayıp kocasına haksız bir karar verdigini söyler. Voyvoda sinirden küplere biner ve boşanmak ister. Akşam yemeğinden sonra Semilétka, babasının evine dönmek zorunda kalır.

Ama yemek sırasında Voyvoda'yi sarhoş olana dek içirmiştir. Semilétka, içkinin etkisiyle uyuyakalan kocasını bir arabaya bindirip onunla beraber babasının evine gitmiştir. Oraya vardıklarında Voyvoda uyanıp sorar:

“Kim getirdi beni buraya?”

“Ben getirdim,” der Semilétka. “Yaptığımız anlaşmaya göre en çok değer verdigim şeyleri yanında getirebilecektim. İşte ben de seni aldım yanına!”

Voyvoda, karısının zekâsına hayran kalır ve onunla birleşir. Sonra birlikte evlerine döner ve eskisi gibi mutlu mesut yaşarlar.

Ezgilerde olduğu gibi halk masallarında da sarhoşluk çok yumuşak bir dille ele alınsa da, pek çok ahlak dersinin konusunu oluşturur. Stikhi (Kör dilenciler ve kilise önlerinde şarkı söyleyen gezgin ozanlarca söylenen dini içerikli şiirler) ve yarı dini nitelikteki masallar olan “Efsaneler”de son derece şiddetli biçimde verilir bu dersler. Sarhoşlukla ilgili bu türden masalların güzel bir örneğini **Korkunç Sarhoş**’ta görebiliriz.

Korkunç Sarhoş

Bir zamanlar ihtiyar bir adam yaşardı. Öyle çok içerdeki sarhoşluğunu tarife kelimeler yetmezdi. Neyse, bir gün gidip yine şişeleri kafaya diktı ve kör kütük sarhoş bir hâlde evine doğru yol aldı. Bu sırada yoluna bir nehir çıktı. Nehre geldiğinde çok düşünmeden çizmelerini çıkarıp boynuna bağladı ve doğruca suya girdi. Daha yolun yarısını gitmemiştir ki bir taşa takılıp suyun içine yuvarlandı. Adamın sonu böyle oldu.

İhtiyar adam, yanında Petruşa adlı bir oğul bırakmıştı. Peter, babasının hiç iz bırakmadan ortadan kaybolmasına çok üzüldü, çok ağladı. Babasının ruhuna dualar okuttu. Artık ailenin reisi kendisiydi. Bir pazar günü, Tanrı'ya dua etmek için kiliseye gitti. Yolda bir kadının sert adımlarla önünden yürüdüğünü gördü. Kadın yürüdü, yürüdü ve sonunda ayağı bir taşa takılınca küfürler savurup “Hangi şeytan itti seni ayağımın altına?” dedi.

Bu sözleri duyan Petruşa sordu:

“İyi günler, teyze! Nereye gidiyorsun?”

“Kiliseye, çocuğum. Tanrı'ya dua etmeye.”

“İyi ama bu davranışın günahkârca değil mi? Tanrı'ya dua etmek için kiliseye giderken Şeytan'ı aklına getiriyorsun. Ayağın takıldı diye suçu Şeytan'a attın!”

Bu sözlerin ardından Peter önce kiliseye gidip dua etti, sonra da evine döndü. Epeyce yürüdükten sonra, nereden çıktığını tanrı bilir, hoş görünümlü bir adam belirdi. Peter'e selam verip konuştu:

“Güzel sözlerin için teşekkürler, Petruşa!”

“Sen de kimsin? Bana neden teşekkür ediyorsun?” diye

sordu Petruşa.

“Ben Şeytan’ım. Sana teşekkür ediyorum; çünkü o kadın tökezleyip sebepsiz yere bana sövdüğünde benim için güzel sözler söyledin.” Sonra genç adama yalvardı: “Haydi benimle gel, Petruşa. Seni en güzel şekilde mükâfatlandırırım, şüphen olmasın! Altın ve gümüş veririm sana.”

“Pekâlâ,” dedi Petruşa. “Geleceğim.”

Ona yolu tarif ettikten sonra Şeytan gözden kayboldu ve Petruşa eve döndü.

Ertesi gün Petruşa Şeytan’ı ziyaret etmek için yola çıktı. Az gitti uz gitti, tam üç gün yol teptikten sonra karanlık ve sık bir ormana ulaştı. Ormanın içinden gökyüzünü görmek imkânsızdı! Tam ortada görkemli bir saray duruyordu. Petruşa saraya girince güzel bir kız ilişi gözüne. Bu kız, kötü bir ruh tarafından köyün birinden kaçırılmıştı. Petruşa’yı görünce başırip ağlamaya başladı:

“Niçin buraya geldin, delikanlı? Burada Şeytan hüküm sürer. Seni görürse paramparça eder.”

Petruşa, o saraya neden ve nasıl geldiğini anlattı.

“Pekâlâ. Şimdi beni dinle,” dedi güzel kız. “Şeytan sana gümüş ve altın verecek. Hiçbirini kabul etme. Kötü ruhların odun ve su almak için kullandığı sefil atı iste ondan. O at senin baban. Meyhaneden sarhoş hâlde gelip suya düşüncə iblisler onu yakalayıp ata çevirdi. Şimdi de su almaya ve odun toplamaya giderken onu kullanıyorlar.”

O anda Petruşa’yı davet eden yiğit ortaya çıktı ve ona türlü türlü yiyecek ve içeceklerle ikramda bulundu. Petruşa’nın eve dönme vakti gelince “Haydi,” dedi Şeytan, “Sana biraz parayla bir de at vereyim ki hızlıca evine varasın.”

“Ben hiçbir şey istemiyorum,” diye cevap verdi Petruşa. “Ama illa ki bana bir armağan vermek istiyorsanız, odun ve su almak için kullandığınız şu düldülü verin bana.”

“O at ne işine yarayacak ki? Hızlıca eve koşmaya kalksan ölüverir!”

“Olsun, yine de izin verin o atı alayım. Başkasını istemiyorum.”

Bunun üzerine Şeytan, o düldülü verdi. Petruşa atı yularından tutup götürdü. Kapılara vardığında güzel kız ortaya çıktı ve sordu:

“Atı aldın mı?”

“Aldım.”

“Öyleyse güzel delikanlı, köyüne yaklaştığında göğsündeki haçı çıkar, bu atın etrafında üç kez dön ve haçı atın boynuna tak.”

Petruşa, kızdan ayrılip kendi yoluna gitti. Köyüne yaklaşınca kızın dediklerini harfi harfine yaptı. Bakır haç kolyesini çıkarıp atın çevresinde üç kez döndü, sonra haçı atın boynuna astı. Bir anda at ortadan kayboldu. Onun yerine Petruşa'nın babası gelmişti. Baba oğul sarılıp ağlaştılar. Sonra Peter, babasını evine götürdü. Yaşlı adam üç gün boyunca tek kelime etmedi, dilsiz gibiydi. Bundan sonra mutluluk ve refah içinde yaşadılar. İhtiyar adam içkiyi bıraktı ve son nefesine kadar tek damla dahi içki içmedi.

Rus köylüsü, mizah konusunda asla geri kalma. Skazkalar bu gerçeki gösteren pek çok kanıt sunmaktadır.

Ama bu mizah anlayışını tam olarak yansitan hikâyeleri bulmak çok kolay değil. Çok yönlü Rus masallarının konularını oluşturan fıkralar genelde tüm Avrupa'da yaygındır. Bir-

çok ülkenin masalları konusunda da benzer şeyler söylenebilir. Hikâyenin alt katmanlarında bilinmeyen bir fikra bulmak zordur. Yalnızca bir ülkenin halk masallarını okumuş biri, o ülke sakinlerine aslında hak etmedikleri bir komedi orijinalliğini atfedebilir. Bu yüzden kendi ülkesinin masallarını bilen ama diğer ülkelerin masallarını incelememiş bir Rus, skazkaların çok sayıda “komik fikra”yla dolu olduğunu söyleyebilir. Esa-sen bunların Rus hikâyelerindeki payı çok azdır. Gerçekte bu fikralar, Fransa ya da Almanya'daki üzüm bağları arasında ya da Yunanistan dağları, Norveç fiyortları veya Britanya yahut Argyleshire sahillerinde yaşayan zeki köylülerin repertuarındandır. Yüzyillardır bunlar, Kahire ve İsfahan'da kök salmış, Hindistan'ın kavurucu güneşin altında bütün gün çalışıp didinmiş yorgun köylünün kalbine akşam serinliğinde neşe vermişdir.

Söz konusu fikra, onlara özgü bir özellikle ilgiliyse, o zaman sadece bu halk arasında biliniyor olması muhtemeldir. Fakat Rus fikralarının çoğu, tüm dünyada bilinen konular etrafında dönmektedir ve erkeğin iflah olmaz aptallığı, kadının değişmeyen inatçılığı gibi genel konulara değinir. Bu konuları işlerken çok az yeni özellik sunar. Bu tür bir hikâyenin çok uzak diyarlara yâyılmasına karşın, çok az değişmesi de oldukça ilginçtir. Mesela, tüm dünyada popüler olan kadın aleyhtarı bazı hikâyeleri düşünelim. Rusya'nın merkezden uzak bölgelerinde, İngiliz mizah külliyatında uzun zamandır var olan iğneleyici sözlerin aynısını bulmak mümkündür. Mesela, bir ipin makasla mı yoksa bıçakla mı kesildiğini tartışan karı kocanın hikâyesi vardır. Hikâye, makas diye direten kadının, bıçakta ısrar eden kocası tarafından nehre atılıp ölümesiyle sonuçlanır. Fakat kadın, ölüm anında dahi parmaklarını su üzerinde oynatarak eliyle makas işaretini yapar. Bu hikâyenin Astrahan bölgesinde anlatılan Rus versiyonunda tartışmanın sebebi adamın sakalıdır. Adam, sakalını tıraş ettiğini, kadına kestiğini söyler. Sonunda adam, karısını derin bir gölete fırlatıp “tıraş ettin” demesini ister. Kadın, imkânı yok bu

sözleri söylemez ama bunun yerine elini su üzerinde kaldırıp iki parmağıyla kesme işaretini yapar. Hatta bu hikâye deyimleşmiştir. İnatçı bir kadın söz konusu olduğunda Rus köylüler, "Sen 'tiraş ettim' dersin o 'kestin' der," deyimini kullanır.

Aynı şekilde Ruslar arasında yayılmış bir başka hikâyede eski dostumuz dul adam, boğulan karısını ararken -bu kadın çok ters bir mizaca sahiptir- aşağı gideceğine nehrin yukarısına gitter. Buna şaşırın arkadaşlarına "Her şeyin tersini yapardı karam. Eminim şimdi de akıntıının tersine gitmiştir," der.

Bu türden bir başka hikâyeyi de zikretmemiz gereklidir, zira Rusların başka halklardan ayrıldığı bir geleneği gösteriyor.

Adamın biri öyle kaprisli bir kadınla evlidir ki, bu kadınlara yaşamanın imkânı yoktur. Her çareyi deneyen zavallı koca sonunda karısına nasıl yetiştirdiğini sorar ve kadının neredeyse tamamen Almanca ve Fransızca eğitim aldığı, hiç Rusça ders almadığını öğrenir. Hatta bebekken kundaklanmamış, liulkada* sallanmamıştır. Bunun üzerine kocası, kadının çocukluğundaki bu eksiklikleri gidermeye karar verir. "Kadın kaprislere başladığında, kocası hemen koşup onu kundaklar ve liulkaya yatırıp tingir mingir sallar." Altı ay kadar bir zaman geçtikten sonra kadın "yumuşacık" olmuştur. Bütün kaprisleri yok olmuştur.

Ama kadınların huysuzlukları gibi bereketli bir konuyu ele alan farklı hikâyelerden bölümler vermek yerine, bunlardan birkaçını tamamen buraya alacağız. Birincisi, uzun bir aile ağacına sahip olan ve dalları dünyanın pek çok ülkesine yayılmış bir hikâyeyi Rus versiyonudur. Dr. Benfey, Pançatantra'nın giriş bölümünde bu konuya on altı sayfa ayırmış, hikâyeyi Hindistan'daki yuvasından başlayarak Pers ülkesi ve ardından diğer bütün Avrupa ülkelerine giden yolculuğunu izlemiştir.

* Liulka: Rus usulü beşik. Geleneksel beşikler gibi yere konup sallanmaz, salıncak gibi yukarıdan asılarak sallanır. (ç.n.)

Kötü Hanım

Bir zamanlar çok kötü bir kadın yaşardı, kocasına hayatı zindan ederdi. Adam çağızın söylediklerine hiç kulak asmazdı. Kocası erken kalkmasını istediyse, o üç gün yataktan çıkmaz; uyumasını istediyse, kadını uykuya tutmazdı. Kocası, gözleme yapmasını istese kadın şöyle derdi: "Pis hırsız seni, sen gözleme yemeyi hak etmiyorsun!"

Adam, "Peki, hanım. Hak etmiyorsam, gözleme yapma," dese, kadın iki tencere dolusu gözleme yapıp "Haydi, tıkanana kadar ye," diye bağırırdı.

"Tamam, hanım," derdi kocası. "Üzülüyorum hâline. Büttün gün çalışıp durma, saman kesmeye de gitme."

"Sus be hırsız herif! Sana inat olsun diye gideceğim ve sen de peşimden geleceksin!" diye cevap verirdi.

Günün birinde yine karısıyla kavga edip üzülen adam, kederini dağıtmak için biraz çilek toplamak üzere ormana gitti. Kuşüzümlerinin bulunduğu bir çalışlık gördü. Çalışlığın tam ortasında ise dipsiz bir kuyu vardı. Bir süre kuyuya bakıp kendi kendine düşündü: "Ne diye kötü karımın işkencelerine katlanıyorum? Onu bu kuyuya atıp iyi bir ders veremez miyim?"

Bunun üzerine eve gidip karısına dedi ki:

"Hanım, sakın çilek toplamaya ormana gitme."

"Seni hödük herif, bal gibi de gideceğim ormana."

"Orada çalışıklar içinde kuşüzümleri buldum, onları elleme sakın."

"Bak gör nasıl koparacağım bütün üzümleri. Sana da tek bir tane vermeyeceğim!"

Adam dışarı çıktı, kadın da ardından gitti. Çalışıklara gel-

diklerinde kadın otların içine atlayıp avazı çıktıgı kadar bağırdı:

“Sakın buraya geleyim deme, hırsız herif, yoksa öldürürüm seni!”

Çalılığın ortasına doğru gidince birden dipsiz kuyuya düşüverdi.

Kocası neşe içinde eve döndü ve üç gün bekledi. Dördüncü gün, neler olduğunu görmek istedi. Eline uzun bir ip alıp kuyuya saldı. İpi yukarı çektiğinde küçük bir ifritle karşılaştı. Korkudan dili tutulan adam, ifriti hemen geri salacaktı ki, canavar bağırıپ içtenlikle yalvardı:

“Beni kuyuya geri gönderme, ey mujik! Ne olur, bırak da dışarı çıkayım! Kötü bir kadın geldi. Hepimizi yedi bitirdi. Derman bırakmadı hiçbirimizde. Bana yardım edersen, güzel bir iyilik yaparım sana.”

Bunun üzerine adam onu serbest bıraktı. Artık kutsal Rusya'da dileği yere gidebilirdi. Sonra İfrit dedi ki:

“Bak, beyim. İstersen benimle beraber Vologda kasabasına gel. Zalim insanlara götürreyim seni, sen de onları iyileştirirsin.”

İfrit, tüccar karıları ve kızlarının olduğu bir yere götürdü köylü adamı. İfritin etkisiyle çarpılınca hastalanıp kafayı üşütüler. İşte tam bu noktada mujik devreye giriyordu. O içeri girdiği an İfrit ortadan kayboluyor ve eve huzur doluyordu. İşte bu sebeple herkes adamın sahiben doktor olduğuna inanıp ona para veriyor, pastalar ikram ediyordu. Bu sayede adam epey para biriktirdi. Sonunda İfrit dedi ki:

“Artık çok paran var. Mutlu değil misin? Şimdi gidip Boyar'ın kızını çarpacağım. Sakın onu da iyileştireyim deme. Yoksa yerim seni.”

Boyar'ın kızı hastalanıp aklını yitirdi. Öyle ki, insanları yemeye kalktı. Boyar, adamlarına köylü adamı bulmalarını emretti. Onu hekim sanıyorlardı. Mujik gelip eve girdi, Boyar ile

bütün kasaba halkından dışarı çıkmalarını, arabacılardan onları arabalarına götürmelerini ve hep birlikte caddenin başında beklemelerini istedi. Ayrıca bütün arabacılara kirbaçlarını vurup avazları çıktıığı kadar söyle bağırmalarını emretti: “Kötü Hanım geldi! Kötü Hanım geldi!” Bunları söyledikten sonra içerdeki odaya girdi. Onu gören İfrıt, adamın üzerine atıldı: “Bu da ne demek, ey Rus? Ne işin var burada? Ama dur sen, yiyeceğim seni!” dedi.

“Asıl sen ne demek istiyorsun?” dedi köylü adam, “Buraya seni evden çıkarmaya gelmedim ki. Sana acıdığım için Kötü Hanım’ın burada olduğunu söylemeye geldim.”

Bunu duyan İfrıt, hemen pencereye koşup etrafi kolaçan etti ve herkesin avazı çıktıığı kadar “Kötü Hanım geldi!” diye bağırdığını duydu.

“Köylü,” diye yalvardı İfrıt, “söyle, nereye saklanayım?”

“Kuyuya geri dön. Artık oraya gelmeyecektir.”

İfrıt, kuyuya ve tabii böylece Kötü Hanım’ın yanına geri döndü.

Hizmetinin karşılığı olarak Boyar, köylüye büyük mükâfatlar bahsetti; onu kızıyla evlendirip malının yarısını ona verdi.

Kötü Hanım'a gelince, hâlâ Tartarus'taki kuyuda beklemektedir.

Kadınları hicveden skazkalara vereceğimiz son örnek, Golovikha adlı hikâye. Rusya'daki toplumsal kurumların işleyişine ışık tutan birkaç halk masalından biri olduğu için çok daha değerli. Golovikha kelimesi, Golova, yani bir Volost'un ya da köy toplulukları birliğinin başkanı (Golova=baş) anlamına geliyor. Ama burada "Kadın Golova" yani "Kadın Başkan" anlamında kullanılmış.

Goloyıkha

Evvel zaman içinde ziyadesiyle kendini beğenmiş bir kadın yaşardı. Bir gün köy meclisi toplantısından dönen kocasına sordu:

“Hangi konuyu görüştünüz mecliste?”

“Hangi konuyu mu gördük? Golova seçimini tabii ki.”

“Kimi seçtiniz peki?”

“Daha kimseyi seçmedik.”

“Beni seç,” dedi kadın.

Bu kadın kötü bir karaktere sahipti ve kocası ona iyi bir ders vermek istiyordu. Bu yüzden meclise döner dönmez oradaki yaşlılara karısının söylediklerini anlattı. Onlar da kadını hemen golova seçtiler.

Kadın işe koyuldu, meseleleri halletti, rüşvet aldı ve köylülere verilecek ödeneklerle içkiler içti. Ama sonra herkesten vergi toplama zamanı geldi. Golova bu işi beceremedi, vergiyi vaktinde toplayamadı. Bir Kazak* gelip Golova'yı görmek istedi; ancak kadın saklanmıştı. Kazak'ın ziyaretini duyar duymaz evine koştı.

“Ah, nerelere saklansam?” diye bağırdı kocasına. “Kocacığım! Beni bir çuvala sarıp mısır çuvallarının yanına koy.”

Dışarıda beş tane mısır çuvalı vardı. Kocası, Golova'yı bağlayıp onların yanına koydu. Sonra Kazak geldi ve dedi ki:

“Ha! Demek Golova saklanıyor.”

* Rus ordusunda önemli mevkiler almış Slav kökenli bir halk; Rus Kazakları. Türk kökenli Kazak halkından farklı bir etnik gruptur. (ç.n.)

Sonra kırbaçıyla çuvallara tek tek vurmaya başladı. Kadın acıyla inliyordu:

“Aman, babacığım! Golova olmayacağı ben! Golova falan olmayacağı!”

Kazak sonunda çuvallara vurmayı bırakarak atına binip gitti. Ama kadın Golova olmaya doymuştu. Ondan sonra kocasının sözünden hiç çıkmadı.

Başka bir konuya geçmeden önce iyi ve akıllı bir kadının değerinin kabul edildiği bir hikâyeyi aktarmak doğru olacaktır. Bu amaçla, büyük ihtimalle dünyada “Whittington ve Kedis” adıyla bilinen hikâyeyenin de kaynağı olan bir masalın versiyonlarından birini seçtim. Hikâyeyenin kökeni konusunda hiç şüphe yok, zira tütsü yakmak unsuru doğrudan Budist kaynakları işaret ediyor. Masalın adı Üç Kopek.

Öç Kopek

Bir zamanlar öksüz bir delikanlı yaşırdı. Bu genç adam öyle yoksuldu ki, elinde avucunda harcayacak tek kuruşu yoktu. Bu nedenle zengin bir köylünün hizmetine girdi, yılda bir kopek karşılığında çalışmayı kabul etti. Bütün sene çalıştından sonra parasını alınca bir kuyuya gidip söyle diyerek parayı kuyunun içine attı: "Batmazsa parayı saklarım. Efendime sadakatle hizmet ettiğim böylece açıkça gözükür."

Fakat kuyuya attığı kopek suya battı. Delikanlı, bir yıl daha çalışarak ikinci kez parasını aldı. Yine gidip parayı kuyuya attı ve para yine dibe battı. Üçüncü yıl da çalışmaya devam etti ve yine ödeme zamanı gelmişti. Bu sefer efendisi bir ruble verdi. "Hayır," dedi öksüz delikanlı, "Paranı istemiyorum, bana hak ettiğim bir kopeki ver." Parayı alıp kuyuya fırlattı. Bir de ne görsün! Üç kopek su üzerinde yüzüyordu. Genç adam, paraları alıp kasabaya gitti.

Yolda yürüken küçük çocukların bir kedi yavrusuna işkence ettiğini gördü. Kediciğin hâline üzülüp dedi ki:

"Su kediciği bana verir misiniz çocuklar?"

"Tamam, veririz ama para karşılığında."

"Ne kadar istiyorsunuz?"

"Üç kopek."

Öksüz delikanlı kediciği satın alıp bir tüccarın yanına gitti ve adamın dükkânında işe başladı.

Tüccarın işleri çok iyi gitmeye başladı. Malları yetiştiremiyordu. Müşterileri her şeyi göz açıp kapayana dek kapış

kapış götürüyordu. Tüccar denize açılmaya hazırlandı, bir gemiye binip delikanlıya dedi ki:

“Kedini bana ver. Belki gemide fare falan yakalar. Hem beni de eğlendirir.”

“Buyur, usta! Yalnız kedimi kaybedersen, sana pahaliya patlar.”

Tüccar, uzaklarda bir ülkeye vardı ve bir hana yerleştı. Han sahibi, tüccarın epey zengin olduğunu görünce ona sıçan ve farelerle dolu bir oda verdi. Kendi kendine dedi ki: “Fareler adamı yerse parası bana kalır.” O ülkede kimsenin kedilerden haberi yoktu. Bu yüzden, sıçanlar ve fareler her yeri sarmıştı. Tüccar, kediyi beraberinde odasına götürüp yatağına yattı. Ertesi sabah hancı odaya girince, tüccarı sağ salim buldu. Kolunun altına aldığı kedisini seviyor, kedi de keyiften mirıldanıp duruyordu. Yerde ölü sıçan ve farelerden oluşan bir yiğin vardı!

“Tüccar Efendi, o hayvanı bana satın lütfen,” dedi hancı.

“Pekâlâ,” dedi tüccar.

“Ne kadar istiyorsunuz?”

“Küçük bir meblağ yeterli. Ben hayvanı ön bacaklarından tutarken arka bacakları üzerinde durmasını sağlayacağım ve siz de etrafına onu örtecek kadar altın yiğacaksınız. İşte bu kadarı bana yeter!”

Hancı bu pazarlığı kabul etti. Tüccar kediyi verip karşılığında bir çuval dolusu altın aldı ve işlerini halledip hemen ülkesine döndü. Denize açıldığından söyle düşündü kendi kendine:

“Bunca altını o öksüze neden vereyim ki? Bir kedi için bu kadar para çok fazla! Hayır, para bende kalacak.”

Bu günahı işlemeye karar verdiği an, şiddetli bir fırtına kopo verdi! Geminin batmasına ramak kalmıştı.

“Tanrı beni kahretsin! Bana ait olmayana göz koydum. Tanım, bu günahkârı bağışla! Tek bir kopek bile almayacağım! Delikanlıya hakkını vereceğim.”

Tüccar dua etmeye başlayınca fırtına dindi, deniz duruldu ve gemi rahatça limana doğru yol aldı.

“Merhaba, usta!” diye seslendi öksüz delikanlı. “Yalnız, kedim nerede?”

“Sattım,” diye cevap verdi tüccar. “İşte paran. Hepsi senin.”

Delikanlı, altın dolu çuvalı alıp gemicilerin olduğu sahile gitti. Altın karşılığında onlardan bir gemi dolusu tütsü alıp sahil boyunca yerleştirdi ve Tanrı'ya şükretmek için yaktı. Tütsülerden çıkan güzel koku bütün ülkeye yayıldı ve bir deniz ihtiyar bir adam çıktı ortaya. Delikanlıya dedi ki:

“Hangisini arzu edersin: Zenginlik mi, yoksa iyi bir eş mi?”

“Bilmiyorum, ihtiyar.”

“Öyleyse, durma yürü. Şu ötede çift süren üç kardeş var. Git onlara danış.”

Bunun üzerinde delikanlı üç kardeşin yanına gidip “Tanrı yardımınız olsun,” dedi.

“Teşekkürler, delikanlı!” dediler. “Ne istiyorsun?”

“Beni buraya yaşlı bir adam gönderdi ve zenginlik mi, yoksa iyi bir eş mi istemeliyim diye size sormamı söyledi.”

“Ağabeyimize sor. Şu arabada oturuyor.”

Öksüz delikanlı, arabada oturanın üç yaşlarında küçük bir oğlan çocuğu olduğunu gördü.

“Ağabeyleri bu çocuk mu yani?” diye düşündü ama sonda çocuğa sorusunu sordu:

“Sence hangisini seçmeliyim? Zenginlik mi, yoksa iyi bir eş mi?”

“İyi bir eş.”

Bunun üzerine delikanlı, yaşlı adamın yanına döndü.

“İyi bir eş istememi söylediler,” dedi.

“Pekâlâ!” dedi yaşlı adam ve bir anda gözden kayboldu. Delikanlı şöyle bir etrafına bakındı. Yani başında çok güzel bir kadın ortaya çıkmıştı.

“Merhaba, delikanlı!” dedi kadın. “Ben senin karınım. Haydi, gidip beraber yaşayabileceğimiz güzel bir yer bulalım.”

Halk Masallarının en ağır dile eleştirdiği günahlardan biri ağzozluluğudur. Her ülkenin masalları, cimrilerle alay etmeye, onları nahoş durumlara sokmaya ve ölüm döşeğinde acı çekerek hayattan bezmelerine bayılır. Birçoğu muhtemelen Doğu kökenli olan bu türden hikâyelerin, Rus köylüsü tarafından nasıl ele alındığına örnek olarak şu masalı verebiliriz:

Cimri

Bir zamanlar Marko adında zengin bir tüccar vardı. Gelmiş geçmiş en cimri adamdı! Bir gün biraz yürümek için dışarı çıktı. Yolda yaşlı bir dilenciye rastladı. "Ey Ortodoks dinine iman etmiş kimse! İsa aşkına şu fakire bir sadaka!"

Zengin tüccar Marko, adamın yanından geçip giderdi. Onun arkasından ise yoksul bir mujik geliyordu. Dilencinin hâline üzüldüp ona bir kopek verdi. Bunu gören zengin Marko biraz utanır gibi oldu ve mujiğe dedi ki:

"Merhaba, komşu. Bana bir kopek borç ver de şu fakire bir şey vereyim. Bozuk para yok üstümde."

Mujik denileni yaptı ve parasını ne zaman geri alabileceğini sordu. "Yarın gel," dedi Marko.

Ertesi gün fakir adam, borç verdiği parayı almak için zengin adamın evine gitti. Büyük bahçeye girince sordu:

"Zengin Marko evde mi?"

"Evet. Ne istiyorsun?" diye cevap verdi Marko.

"Bir kopek borç vermiştim, onu almaya geldim."

"Ah, kardeşim! Bugün git, yarın gel. Gerçekten hiç bozuk param yok."

Yoksul adam, "O zaman yarın gelirim," dedikten sonra selam edip uzaklaştı.

Ertesi gün adam yine geldi ama geçen günde olayın aynısı yaşandı.

"Tek kuruşum yok. Bir banknot bozdurmamı ister misin? Yok mu? O zaman iki hafta sonra yine gel."

İki haftanın sonunda adamcağız yine geldi ama zengin Marko onu pencereden görünce karısına dönüp dedi ki:

“Bana bak hanım! Çırılçıplak soyunup kutsal resimlerin altına uzanacağım. Üzerimi bir örtüyle örtüp yanımı otur ve ağlamaya başla. Sanki ölüye ağlar gibi yap. Mujik parasını istemeye gelince bu sabah öğdüğümü söyle.”

Kadın, kocasının söylediğlerini harfiyen yerine getirdi. Gözyaşları içinde oracıkta oturmuş beklerken, mujik içeri girdi.

“Ne istiyorsun?” dedi kadın.

“Zengin Marko’dan alacağım parayı,” diye cevap verdi yoksul adam.

“Ah, mujik! Zengin Marko bize veda etti, az önce öldü.”

“Mekâni cennet olsun! İzin verirseniz hanımfendi, benden borç aldığı kopek karşılığında son görevimi yerine getireyim, ölü bedenini yıkayayım.”

Bu sözlerin ardından bir kap dolusu kaynar suyu Marko'nun üzerine boşalttı. Kaşları çatılan, bacakları birbirine dolaşan Marko, bu eziyete güç bela dayandı.

“İstediğin kadar kıvrın,” diye düşündü yoksul adam, “ama benim paramı öde!”

Marko'nun vücutunu yıkadıktan sonra dedi ki:

“Hanımfendi, şimdi bir tabut alıp kocanızı kiliseye götürün. Ben duasını okurum.”

Böylece Marko, tabuta konup kiliseye götürüldü ve duasını mujik okudu. Gün battı, gece oldu. Birden bir pencere açıldı ve bir grup hırsız kiliseye girdi. Mujik mihrabın arkasına saklandı. Haydutlar içeri girer girmez ganimetin bölmüşmeye başladılar. Her şeyi paylaştılar; fakat geriye kalan altın kılıçta anlaşmadılar. Her biri o kılıcı istiyordu. O anda

yoksul adam ortaya çıktı:

“Böyle tartışmanın anlamı ne? Şu cesedin başını koparan, kılıcı alsın!”

Bunu iştenen Marko deli gibi ayağa fırladı. Haydutlar, az kaldı korkudan akıllarını kaçıracaktı. Ganimeti bırakıp oradan sıvıştılar.

“Baksana mujik,” dedi Marko, “haydi parayı bölüşelim.”

Hırsızların bıraktığı parayı paylaştılar. İkisine de büyük bir hisse düştü.

“Peki ya bana borcun olan bir kopek ne olacak?” diye sordu yoksul adam.

“Ah, kardeşim!” dedi Marko, “görüyorsun ya hiç bozuk param yok!”

Böylelikle zengin Marko, borcunu ödemekten yine kurtuldu.

Bütün dünyada çok sevilen safdar kimseler hakkında hikâyeler var sırada. Skazkalarda safdillere durak denir. Çok çeşitli açıklamaları içeren bir kelimedir bu. Bazen “ahmak”, bazense “soytarı” anlamına gelir. Köy hayatına ilişkin hikâyelerde genelde “budala” anlamındadır. Elbette bu durumda kahramanın durachestvo yani aptallık özelliği tamamen öznel bir durumdur. Ailesi ya da komşularının, kahramanın karakterine dair oluşturmuş olduğu yanlış fikirlerde mevcut bir özelliktir. Ama sıradaki hikâyede bahsi geçen durak hakikaten “ahmak”tır. Hikâye, skazkalarda görülen geleneksel girizgâhla başlar.

“Bir zamanlar bir tsarstvo’da, gosudarstvo’nun birinde...” — fakat “krallik” ya da “devlet” anlamındaki eşanlamlı bu iki kelime, yalnızca kafiyeli oldukları için kullanılmıştır.

Budala ve Huş Ağacı

Bir zamanlar ülkenin birinde üç oğlu olan ihtiyar bir adam yaşardı. Oğullarından ikisinin aklı başındaydı fakat üçüncüsü budalanın tekiydi. Yaşılı adam ölünce oğulları, mallarını paylaşmak için aralarında çöp çektiler. Kurnaz olanlar her türlü güzel şeyi kaparken aptal olanın payına bir öküz düştü. Üstelik kemik torbası bir öküz!

Neyse, zamanı gelince akıllı kardeşler hazırlanıp ticaret yapmak için yola çıkmaya karar verdi. Budala oğlan bunu görüp dedi ki:

“Ben de sizinle geleceğim, ağabeylerim. Öküzungü satacağım.”

Bunun üzerine öküzün boynuna bir ip bağlayıp şehrə götürdü. Yolu bir ormana düştü. Bu ormanın ortasında yaşlı bir huş ağacı vardı. Rüzgâr her estiğinde huş ağacı çatırıldı.

“Şu ağaç ne diye çatırdayıp duruyor?” diye düşündü Budala. “Öküzung için pazarlık ediyor olmalı. Pekâlâ, öküzungü almak istiyorsan itirazım yok. Yalnız, fiyatı yirmi ruble. Bundan aşaşınızı kabul etmem. Haydi, sökülbakalım paraları!” dedi.

Huş ağacı hiç cevap vermeden sallanmaya devam etti. Fakat Budala, ağacın öküzü veresiye almak istediğini sandı. “İyi, tamam,” dedi, “Yarına kadar beklerim ben de!” Öküzungü huş ağacına bağlayıp oradan ayrıldı. Ardından akıllı ağabeyleri gelip sordular:

“Ne oldu, Budala? Sattın mı öküzungü?”

“Sattım.”

“Kaça?”

“Yirmi rubleye.”

“Peki, para nerede?”

“Daha parayı almadım. Yarın gidip alacağım, öyle anlaştık.”

“Senden de bu beklenirdi!” dediler.

Budala sabah erkenden kalkıp giyindi ve parasını almak için huş ağacının yanına gitti. Ağaç oracıkta rüzgârla salınıyordu ama öküz ortalıkta yoktu. Hayvanağız, gece kurtlara yem olmuştı.

“Haydi, komşu!” diye seslendi ağaçta. “Paramı öde. Bugün ödeme yapacağın söz vermiştin.”

Rüzgâr esti, ağaç çatırdadı ve Budala bağırdı:

“Yalancının tekiymişsin! Dün ‘Paranı yarın vereceğim,’ diyordun, şimdi yine aynı şeyi söylüyorsun. Öyle olsun. Ama bir günden fazla beklemem. Paramı yarın isterim.”

Eve dönence ağabeyleri yine sorular sormaya başladı:

“Paranı aldın mı?”

“Hayır. Yine beklemem gerekiyor.”

“Kime sattın ki?”

“Ormandaki solmuş huş ağacına.”

“Ah, geri zekâlı seni!”

Üçüncü gün Budala, baltasını alıp ormana gitti. Parasını istedi ama huş ağacı çatırdamaktan başka şey yapmıyordu. “Yok, komşu, böyle olmaz!” dedi. “Bana vaatte bulunup du-

racaksan seninle işimiz iş. Ben böyle şakalardan hiç hoşlanmam. Bu yaptığını sana ödeteceğim!”

Bu sözleri söyleyip baltasını savurmaya başladı. Huş ağacının içinde bir oyuk vardı ve haydutlar bu oyuğa bir küp altın saklamışlardı. Balta darbeleriyle ağaç ikiye yarılmış, altınlar ortaya çıktı. Budala, kaftanının eteklerine alabildiği kadar altın doldurup eve koştı. Ağabeylerine altınları gösterdi.

“Bu hazineyi nereden buldun, Budala?” diye sordular.

“Bir komşu öküzüm karşısında verdi. Ama hepsi bu değil, daha çok var! Haydi, gelin ağabeylerim, geri kalanını da siz alın!”

Hep beraber ormana gidip bütün altınları topladılar ve eve getirdiler.

“Bak şimdi Budala,” dedi işbilir ağabeyleri, “bu kadar çok altınımız olduğunu kimselere söyleme.”

“Korkmayın, kimseciklere tek laf etmem!”

Ansızın bir Diachok* çıktılarına ve dedi ki:

“Ormandan ne götürüyorsunuz öyle, biraderler?”

Akıllı kardeşler cevap verdi: “Mantar.” Ama Budala onların sözlerini inkâr ederek dedi ki:

“Yalan söylüyorlar! Para götürüyoruz. İşte, bak!”

Diachok derin bir ah çekip altının üzerine atıldı ve ceplerini avuç avuç altınla doldurdu. Bu işe çok öfkelenen Budala, baltasıyla Diachok'u bir hamlede yere serip öldürdü.

“Budala! Sen ne yaptın?” diye bağırlıktı kardeşleri. “Sen

* *Diachok*: Ortodoks Kilisesinde ruhban sınıfında sayılmamakla birlikte, diğer din âlimlerinden daha düşük rütbede olan kilise görevlisi. (ç.n.)

iflak olmaz bir adamsın. Bizim de felaketimiz olacaksun! Bu cesedi ne yapacağız, ha?”

Uzun süre düşündüler ve sonunda cesedi boş bir kilere götürüp attılar. Fakat biraz zaman geçince en büyük ağabey, ortancaya endişelerini anlattı:

“Bu işin sonu kötü olacak. Diachok'u aramaya başladıklarında, göreceksin bak, Budala içinde hiçbir şeyi tutmadan her şeyi anlatıverecek. Şimdi ben diyorum ki bir keçi öldürüp kilere gömeli ve ölü adamın cesedini başka bir yere saklayalım.”

Her neyse. Kardeşler gece oluncaya dek bekledikten sonra bir keçi öldürüp kilere attı. Planladıkları şekilde Diachok'u da başka bir yere götürüp gömdüler. Birkaç gün geçtikten sonra insanlar her yerde Diachok'u arayıp sordular.

“Ne yapacaksınız Diachok'u?” dedi Budala kendisine sorulduğunda. “Birkaç gün evvel baltamla öldürdüm onu. Ağabeylerim de kilere götürdü.”

İnsanlar Budala'nın yakasına yapışıp bağırdılar: “Hem men bizi ona götür, nerede olduğunu göster.”

Budala, kilere gidip keçinin başını tuttu ve sordu:

“Sizin Diachok siyah saçlı mıydı?”

“Evet.”

“Sakalı var mıydı?”

“Evet, vardı.”

“Peki ya boynuzları?”

“Ne boynuzundan bahsediyorsun sen Budala?”

“Gelin de kendiniz görün,” dedi keçinin başını onlara çe-

virerek. Kilerdekinin keçi leşi olduğunu görünce Budala'nın yüzüne tükürüp evlerine gittiler.

Bütün dünyada en çok bilinen budala masallarından biri, henüz doğmamış torunlarını bekleyen olası talihsizlikleri hayal ederek kendini üzen ve çocuklarına çok düşkün olan anne babaların öyküsüdür. İskoçya'da bu hikâye biraz farklı bir şekilde anlatılır. Bir zamanlar yaşamış iki yaşlı kadın vardır. Günün birinde hüngür hüngür ağladıkları görülür. Üzüntülerinin sebebinin anlatmak zorunda kalırlar. Buna göre iki kadın hayaller kurmuştur: Evli olsalardı, birinin erkek, diğerinin ise kız çocuğu olsaydı, sonra bu çocuklar büyüp evlense ve bebekleri olsaydı, bu küçük torun pencereden yuvarlanıp ölseymi, ne korkunç bir şey olurdu. İşte bu korkunç düşünce, kadıncağızları gözyaşlarına boğar. Bu hikâyeyi Rusça versiyonlarından birinde ise Lutonya adlı bir çocuğun yaşlı anne babası, hayali bir torunun ölümüne ağlayıp durur. Yaşlı kadının düşündüğü odun yüzünden küçük bir çocuğun ölmesi ne korkunç bir felaket olurdu, diye düşünürler. Lutonya, anne babasının bu üzüntüsünü öyle gereksiz bulur ki, sonunda evden ayrılır ve onlardan daha aptal insanlar bulana dek geri dönmeyeeceğini söyler. Dere tepe düz gider ve çöguna aşina olduğumuz birçok aptallığa şahit olur. Mesela, orada yetişen çimleri yesin diye evin damında bırakılan bir ineğe rastlar, bir başka yerde hamutuna zorla sokmaya çalışıkları bir at görür, üçüncü bir diyarda ise her defasında kilerinden bir kaşık süt getiren bir kadın çıkar karşısına. Fakat kahramanımız, aradığı üstün aptallığı bulamadan masal sona erer. Buna benzeyen başka bir Rus masalında Lutonya, kurnaz bir üçkâğıtçının oyununa gelen annesinden aptal birini bulmak için evinden ayrılır. Önce kısa bir ipi germeye çalışan marangozlarla karşılaşır ve ipe bir parça ekleyebileceklerini göstererek onların minnettarlığını

kazanır. Sonra orak nedir bilmeyenlerin yaşadığı ve insanların darıları isırarak hasat ettiği bir yere gelir. Onlara orak yapıp bir dari demetinin içine saplar ve orada bırakır. Köylüler, devasa bir solucan sandıkları orağın ucuna bir ip bağlayarak nehre kadar çekistirerek götürürler. İçlerinden birini bir küttüge bağlayıp suya bırakırlar, ipin bir ucunu da ona vererek “solucan”ı suya götürmesini isterler. Kütükle beraber köylü adam da ters döner, başı su altında kalır, bacakları ise suyun üstüne çıkar. “Kardeşim!” diye bağırırlar adama nehrin karşısından “Çoraplarını neden bu kadar umursuyorsun? Bırak islansın, ne olacak? Sonra ateşte kurutursun.” Ama adamcağız cevap veremez çünkü boğulmuştur. Nihayet Lutonya, içinde bulunduğu gruptakileri sayarken kendini saymayı unuttuğu için güçlük yaşayan İrlandalı’ninkine eşdeğer bir aptallık örneği bulmuştur. Bu olaydan sonra evine döner.

Bu tür mızahın örneklerini çoğaltmak, tüm Rusya’da bilinen halk masallarında bunlara rastlamak kolaydır. Gotham’ın bilge adamlarına, Stout adlı seyyar satıcı tarafından iç eteklikleri kesilen yaşılı kadınlara ya da çocuk kalbimizi hâlâ mest eden Aptallar Diyari’nın diğer sakinlerine dair hikâyeler ile mübalağa hikâyeleri, Baron Munchhausen’ın şaşirtıcı maceralarının dayandığı Alman Lügenmährchen (Yalan Masallar) bunların benzerleridir. Fakat sözünü ettiğim örneklerle devam etmeyeceğim ve daha önemli bir skazka grubuna geçmeden evvel de Rus masal anlatma sanatını yansitan bir “hayvan hikâyesi” ve bir “efsane”ye yer vererek bu bölümün sonlandırılacağı. İşte birinci hikâye:

Mızgır

Çok ama çok uzun zaman önceydi. Denizin kabarması ve yazın sıcakıyla beraber dünyaya sıkıntı ve utanç hâkim olmuştu. Çünkü tatarcıklar ve sinekler dört bir yana akın ederek insanları sokuyor, kanlarını akıtıyordu.

İşte o zaman cesur kahraman Örümcek çıktı ortaya ve tatarcıklarla sineklerin en çok uğradığı yerlere ağlar ördü.

O tarafa yaklaşan korkunç bir Atsineği, tökezleyip Örümcek'in tuzağına düştü. Örümcek, onu boğazından sıkıca kavrayıp dünyadaki hayatına son vermeye hazırlanıyordu ki Atsineği Örümcek'ten merhamet diledi.

“Örümcek Baba! Ne olur öldürme beni. Bir sürü yavrum var. Öksüz kalacaklar. Bir lokma yiyecek için kapı kapı dilenip köpeklerle didișecekler.”

Bunun üzerine Örümcek, Atsineği'ni bıraktı. Sinek uçup gitti ve vizildayıp çizildayarak başına gelen her şeyi diğer tarcık ve sineklere anlattı.

“Hey, tatarcıklar ve sinekler! Şu dişbudak ağacının altına toplanın. Haberlerim var. Bir örümcek gelmiş, kollarını savura savura ağlar örüyor ve tuzaklarını tam da sinek ve tatarcıkların kondukları yerlere kuruyor. Hepimizi tek tek yakalayacak!”

Bu haberi alan bütün sinekler bahsi geçen yere uçtu. Dişbudak ağacının köklerine saklanıp ölmüş gibi yaptılar.

Örümcek geldi ve orada bir circırboceği, bir kinkanatlı ve bir de tahtakurusu gördü.

“Hey, Cırcırboceği!” diye seslendi, “Bu tümsekte oturup enfiye çek! Kınkanatlı, sen de davul çal! Sana gelince Tahtakurusu, ağacın altına top gibi yuvarlanıp git de cesur kahraman Örümcek'in haberini sal. Yiğit kahraman Örümcek, artık bu dünyada değil. Onu Kazan'a yolladılar. Kazan'da bir kütüğün üzerine koyup başını kopardılar. Kütük de onunla birlikte yıkıldı.”

Tatarcıklar ve sinekler sevinip rahatlardı. Doğruca Örümcek'in kurduğu tuzaklara yöneldiler. Örümcek dedi ki:

“Ah, ama beni unuttunuz! Keşke çok daha sık ziyaretime gelseniz! Şarabımdan ve biramdan içip misafirim olsanız!”

Demirci ve İfrit

Evvel zaman içinde bir Demirci yaşırdı. Bu adamın akıllı mı akıllı, altı yaşında bir oğlu vardı. Bir gün yaşlı adam kiliseye gitti. Mahşer Günü'ü tasvir eden bir resmin önünde dikilirken simsiyah, boynuzlu bir İfrit'in de resimde yer aldığığini gördü.

“Aman Tanrım!” dedi kendi kendine. “Demirci dükkânıma bundan bir tane yaptırsam iyi olacak.” Bunun üzerine bir sanatçıyla anlaşarak demirci dükkânının kapısına kilisede gördüğü resmin aynısını yaptırdı. Bundan sonra yaşlı adam dükkânına her girdiğinde İfrit'e bakıp “Günaydın, hemşerim!” diyecekti. Sonra kazanı ateşleyip işine başlayacaktı.

Bizim Demirci, on yıl kadar İfrit'le mutlu mesut yaşadı. Sonra hastalanıp öldü. Oğlu evin reisi oldu ve demirci dükkânının da başına geçti. Fakat o, İfrit'e babası gibi ilgi göstermeye pek meyilli değildi. Sabahları dükkâna girerken ona asla günaydın demiyordu. Ona güzel bir söz söylemek yerine bulduğu en büyük çekici eline alıp İfrit'in alnının tam ortasına üç defa vurur, sonra işine koyulurdu. Tanrı'nın kutsal günleri geldiğinde kiliseye gider ve her aziz için bir mum yakardı; fakat İfrit'i görünce yüzüne tükürürdü. Böylece üç yıl gelip geçti. Demirci'nin oğlu, her sabah İfrit'e tükürmeye ya da ona çekiçle vurmaya devam etti. İfrit, bütün bunlara sabırla katlandı, ancak sonunda sabrı taştı. Bu kadarı çok fazlaydı.

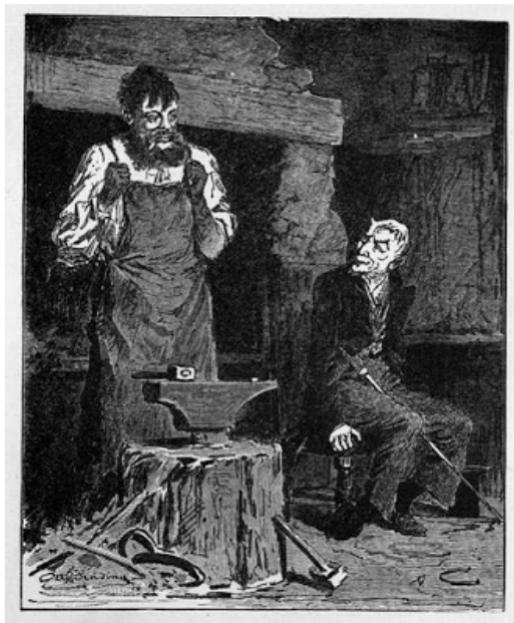
“Yeterince hakaretine katlandım!” diye düşündü. “Şimdi biraz diplomasi kullanarak ona bir oyun oynama vakti!”

Bunun üzerine İfrit, bir delikanlı kılığına bürünüp demirci dükkânına gitti.

“Günaydın, amca,” diyerek içeri girdi.

“Günaydın!”

“Beni yanına çırak alır mısın, amca? Hiç olmasa senin için odun taşıyıp körükleri çalıştırırıım.”

Demirci bu fikri beğendi. “Neden olmasın?” diye cevap verdi. “Bir elin nesi var, iki elin sesi var. Öyle değil mi?”

İfrit, demircilik zanaatını öğrenmeye başladı. Bir ay sonra ustasından çok daha fazla şey biliyordu ve onun yapamadığı her şey İfrit'in elinden geliyordu. Onu izlemek gerçekten çok keyifliydi!

Ustasının ondan duyduğu memnuniyeti, onu ne kadar çok sevdigini anlatmaya kelimeler yetmez. Bazı günler usta dükkâna gitmiyordu bile; çünkü kalfasına tamamen güveniyordu, genç adamın işe hâkim olduğunu biliyordu.

Günün birinde usta evinde değildi. Kalfa, demirci

dükkanında tek başına kalmıştı. O esnada arabasıyla yoldan geçen yaşlı bir hanım gördü ve bunun üzerine başını kapıdan çıkarıp bağırmaya başladı:

“Hey, beyler, hanımlar! Lütfedip buraya bakın! Yeni dükkan açtık, yaşıları gençlestiriyoruz.”

Bunu duyan kadın hızla arabasından atlayıp demirci dükkanına koştu.

“Neler diyorsun bakayım sen öyle? Doğru mu söylediklerin? Gerçekten yapabilir misin bunu?” diye sordu delikanlıya.

“Kimse bilgimizden şüphe etmeye kalkmasın!” diye cevap verdi İfrit. “Söylediğimi yapamayacak olsam insanları buraya çağırmazdım.”

“Peki, kaç para?” diye sordu kadın.

“Hepsi birlikte beş yüz ruble.”

“Pekâlâ, işte paran. Haydi, beni genç bir kadına çevir.”

İfrit, parayı alıp kadının arabacısını köye gönderdi. “Haydi, git de bana iki kova süt getir,” dedi.

Sonra eline bir maşa alıp kadını ayaklarından tuttuğu gibi kazana fırlattı ve yaktı. Kadından geriye bir tek kemikleri kaldı.

Süt dolu kovalar getirilince İfrit, bunları büyük bir küvette boşalttı. Ardından kemikleri toplayıp sütün içine attı. Bir de ne olsa beğenirsiniz? Üç dakika sonra kadın, genç ve güzel bir hâlde sütün içinden çıktı!

Sonra kadın arabasına binip evine gitti. Doğruca kocasının yanına koştu ama adam dikkatlice bakmasına rağmen karısını tanıymadı.

“Ne diye duruyorsun öyle?” dedi kadın. “Ne kadar genç ve zarifim, baksana! Bu güzel hâlimle yaşlı bir koca istemiy-

rum yanında. Hemen demirciye git ve seni genç yapmasını iste. Yoksa artık yüzümü göremezsin!”

Başka çaresi olmayan adam yola koyuldu. Ama demirci ustası geri dönmüş, vakit kaybetmeden dükkânına gitmişti. Demirci etrafına bakındı ama kalfa ortalıkta yoktu. Ne kadar sorup soruştursa da delikanının nerede olduğunu öğrenemedi. Bunun üzerine tek başına işe koyulup çekici sallamaya başladi. İşte tam o esnada zengin kadının kocası dükkâna geldi.

“Beni genç bir adama dönüştür,” dedi.

“Senin aklın başında mı Barin*? Ben nasıl gençlestireyim seni?”

“Haydi ama! Biliyorsun işte”

“Hiçbir şeycik bilmiyorum.”

“Yalan söyleme, hilebaz! Benim ihtiyar karımı nasıl genç kız yaptıysan, beni de öyle delikanlı yapacaksın. Yoksa karım beni terk edecek!”

“İyi de ben senin karını hayatında görmedim ki!”

“Kalfan görmüş ya işte! Hem ne fark eder? O, bu işi nasıl yapacağını biliyorsa, ustası olarak sen çok daha iyi biliyor olmalısın. Haydi, bir an evvel işe koyul. Yoksa senin için çok fena olur. Huş ağacından havlularla keseletip doğduğuna pişman ederim seni!”

Demirci, zengin beyefendiyi dönüştürme işlemini denemek zorunda kaldı. Kalfanın yaşlı kadına neler yaptığını öğrenmek için gizlice arabacıyla konuştu. Sonra kendi kendine düşündü:

“Pekâlâ, öyle olsun! Ben de aynısını yapacağım. Başarırsam ne âlâ. Yok başaramazsam, ne diyeyim, başa gelen çekilir!”

* *Barin*: Çarlık Rusya'sında derebeyi ya da soylu ve zengin kimse. (ç.n.)

Bunun üzerine hemen işe koyuldu. Beyefendiyi çırılçıplak soyup maşayla bacaklarından tuttuğu gibi kazana attı. Sonra körekleri çalıştırmağa başladı. Adamı iyice yakıp kavurduktan sonra kemiklerini süte attı ve genç bir adamın ortaya çıkışmasını bekledi. Ama hiçbir şey olmadı. Küveti etrafında aradı. Kapkara olmuş kemiklerden başka bir şey yoktu.

O sırada beyefendinin karısı, demirciye bir ulak yollarak kocasının ne zaman hazır olacağını sordurdu. Zavallı Demirci, beyefendinin artık yaşamadığını söylemek zorunda kaldı.

Kadın, kocasının gençleştirileceği yerde köze çevrildiğini öğrenince çok öfkelenindi. Güvenilir hizmetçilerini çağırıp Demirci'yi darağacına götürmelerini emretti. Emri hemen yerine getirildi. Hizmetçileri, Demirci'nin evine giderek adamı yakalayıp derdest etti ve darağacına götürdü. Demirci'nin kalfalığını yapmış olan genç adam ansızın ortaya çıkıp sordu:

“Seni nereye götürüyörler, usta?”

“Beni asacaklar,” dedi Demirci ve başına gelenleri çabucak anlattı.

“Ah, amca!” dedi İfrit, “Bana bir daha çekiçle vurmayacağın ve baban gibi saygılı davranışına yemin et ki, beyefendi dirilsin. Hem de genç bir delikanlı olarak!”

Demirci, İfrit'e bir daha el kaldırılmayağın ve ona hümet edeceğine söz verdi. Bunun üzerine kalfa bir koşu demirci dükkânına gidip geldi. Beyefendiyi de yanında getirdi ve hizmetçilere seslendi:

“Durun! Bekleyin! Onu asmayın! İşte efendiniz burada!”

Hizmetçiler hemen ellerini çözerek Demirci'yi serbest bıraktı. Kalfa ortadan kayboldu ve bir daha hiç görünmedi. Ama beyefendi ve hanımı, refah içinde uzun bir ömür sürdürdü.

2. Bölüm

Mitolojik Masallar - 1

Kötülük Resmedilirken Kullanılan Şekiller

Bu bölüm, pek çok Rus eleştirmenin açıkça mite özgü nitelikler taşıdığını ileri sürdüğü skazka örneklerine ayrılmıştır. Bu sınıfta yer alan masalların çok sayıda olması, seçimi epey güçlentirdi. Fakat Rusya'da yaygın olan "mitsel" masal türünü en iyi yansitan örnekleri ayırmak için elimden geleni yaptım.

Batı Avrupa masallarıyla kıyaslandığında bu türdeki Rus masallarında, sıradan olayları konu alan (bilhassa gülünç kahramanların bulunduğu) hikâyelerdekine oranla daha belirgin bir bireysellik söz konusudur. Avrupa köy hayatına dair kısa gülmeçelerdeki kahramanlar, sahne nereye yerleştirilirse yerleştirilsin başlık ya da karakter bakımından çok az değişiklik göstermektedir. Tıpkı Avrupa hayvan efsanelerinde Tilki, Kurt ve Ayı'nın yaşadıkları bölgeye göre değişebilen rollere bürünmesi gibi. Fakat her ulusa özgü periler diyarındaki olağanüstü varlıklar pek çok açıdan birbirlerine benzeseler bile, bazı noktalarda da dikkat çekici bir biçimde ayrılmaktadır. Bunlar, aynı orijinal masal tipinin farklı gelişimlerinden kaynaklanı-

yor olabilir, bugün birbirinden büyük ölçüde ayrılmış Aryan halklarının tarih öncesi ataları arasında yaygın hikâyelere götürülebilir, hikâyelerdeki ilginç özellikler ise uzak ülkelerden gelen gezginlerin mesul olduğu tesadüflerden kaynaklanıyor olabilir. Ama her durumda, bugün her ailenin kendine has özellikleri, komşularından bariz bir şekilde ayrılan nitelikleri vardır. Benim ana hedefim, skazkalardaki “mitsel varlıklar”a bireysellik kazandıran bu özelliklere dair bir fikir verebilmek. Bu amaçla, sözü geçen olağanüstü varlıkları tasvir etmeye çalışacağım. Belli ölçüde Slav peri ülkesine özgü bu varlıklar, Rus halk masallarında da ortaya çıkıyor. Başka bir yerde bunlara dair kısa bir açıklama yaptım. Şimdi varlıklarının dayandığı kanıtlardan bir kısmını sadece zikretmek yerine, ayrıntılı bir şekilde vererek bunları ele almak istiyorum.

Kolaylık olması açısından, zıt unsurların çelişkisini açıkça bünyesinde barındıran birçok mitsel skazka arasından seçim yapabiliriz: İyi ve Kötü, Aydınlık ve Karanlık, Sıcak ve Soğuk ya da antagonistik güç veya fenomenleri içeren bir başka ikili olabilir bu. Haklıların davasını temsil eden ve mitoloji uzmanları tarafından pek çok farklı esasa ayrılan bu türden hikâyelerin tipik kahramanı, benimsendiği ülkelerin birçoğunda neredeyse tamamen aynı şekilde ortaya çıkar. Doğaüstü güçleri vardır ama buna rağmen etten kemikten bir insan olarak kalır.

Kadın kahraman konusunda da benzer şeyler söylemek mümkündür. Çünkü periler diyarındaki yaşam türleri hem kadınları hem de erkekleri kabul eden bir tabiatı sahiptir. Skazka ve diğer halk masallarında kadın kahraman, evinin karanlığını giderecek vasıtaları ararken dişi ifritlerin gazabıyla karşılaşma cesaretini gösterir ya da büyü yapılmış ağabeylerini, büyüğücü kadına köle olmaktan veya kocasını karanlık bir zindanda tutsak kalmaktan kurtarır.

Fakat düşmanları, yani kahramanın nihayetinde saldırdığı ya da erdemleri sayesinde aşmayı başardığı karanlık ya da kötükül varlıklar, bulundukları bölge ya da hatırlarına karışıkları insanlar bakımından belli ölçüde değişir. Jack'in ölüyü rerek şan kazandığı devler, Norveç trolleri, Güney masallarındaki gulyabaniler, modern Yunanistan'ın Drakos ve Lamia'sı, Litvanyali Laume ve diğer bütün canavarımsı varlıklar, önemli ölçüde ve bariz bir şekilde birbirinden ayrılmaktadır. Bu varlıklar, her halkın, (bir hipoteze göre) korktuğu Karanlık Güçler ya da (bir diğer teoriye göre) tiksindiği yerli halklar hakkında hayal gücüyle geliştirdiği fikirlere dayanmaktadır. Bunun harika bir örneği, Slav masallarındaki bu türe ait olağanüstü varlıklar ile Hint-Avrupa ailesinin Slav olmayan üyelerince iskân edilmiş ülkelerdeki muadilleri arasındaki tezatlıktır. Elbette, halk masallarındaki bütün bu fikirler arasında bu aileye özgü benzer unsurlar bulunabilir ancak Slav halk masallarının bizimle tanıştığı karanlık figürlerin, Latin, Helen, Cermen veya Kelt kökenli akrabalari olan canavarlar ile farklılığı ilk bakışta göze çarpmaktadır. Rus skazkalarının ilgili olduğu bu masallardan bir örnek vermek istiyorum. Bırakalım, hikâyeler kendi adına konuşsun.

“Mitsel” skazkalardaki karanlık güçler, erkek ve kadın olarak iki gruba ayrılrsa en önemli figürler ilk grupta yer alan Yılan (ya da “Zoolojik Mitoloji”nin bir başka örneği), Ölümsüz Kosçey, Çar Morskoy ya da Denizler Kralı'dır. İkinci grupta ise başlıca karakterler; Baba Yaga ya da Acuze, onun yakın akrabası Cadı ve son olarak Dişi Yılan'dır. Her iki sınıfın daha az göze çarpan karakterlerin şekli ve tabiatı üzerinde şu anda durmayacağız. Bunların bir kısmından başka bir bölümde söz etme fırsatımız olacak.

Yılanla başlayalım. Yılanın açıkça tasvir edilmesi nadiridir. Farklı kılıklarda karşımıza çıkar ve bu kılıklara dair tat-

min edici bir görüş elde etmek güçtür. Bazen hikâye boyunca sürüngen karakterindedir. Kimi zaman da hem insan hem de yılan kılığına bürünür. Bir hikâyede, bileğinde bir şahin (ya da sırtında bir kuzgun) ve ayakcunda bir tazı olduğu hâlde ata bindiğini görürüz. Bir diğer masalda insan vücutlu ve yılanbaşlı olarak karşımıza çıkarken, üçüncü bir hikâyede ise sahibi olan kadının çardağına hisimla giren bir yılandır ama ayağını yere vurarak yiğit bir delikanlıya dönüsür. Fakat çoğu durumda yalnızca kanatlı ve çokbaşlı olmasıyla diğer yılanlardan ayılır. Genelde üç ila on iki arasında başı vardır.

Çoğu zaman Zmëi (yılan) veya Goruinuiç (gora ya da dağın oğlu) adıyla tanınır ve bazen de dağ mağaralarını mesken tutar. Yeraltının derinliklerinde ya da dünyanın tam ortasında bir yerde, gösterişli bir saray veya “tavuk bacağında bir izba” yani ince direkler üzerine kurulmuş bir kulübede yaşayabilir. İşte, yılan avını buraya getirir. Bir masalda gün ışığını çalmış ya da gizlemiştir. Bir diğer hikâyede ise ölümünden sonra ışıldayan ay ve yıldızlar çıkar içinden. Ama genel olarak Plüton'un Proserpina'yı kaçırması gibi, yılan da bir kraliçe ya da prensesi evinden kaçırıp götürür. Genç kadın onun yanında gönülsüzce kalır ve onunla dövüsen kişiyi kurtarıcısı olarak selamlar. Fakat kimi zaman yılanın kendi türünden bir karısı ve anne babasının zevk ve güçlerini paylaşan kızları vardır. İşte Güney Rusya'ya ait aşağıdaki hikâyede bu durum söz konusudur:

İvan Popyalof

Evvel zaman içinde yaşlı bir karı koca yaşırdı. Bunların üç oğlu vardı. İkisinin aklı başındaydı; ancak üçüncüsü budalanın tekiydi. İşte bu şapşal oğlanın adı İvan, soyadı ise Popyalof'tu.

On iki koca sene boyunca İvan, ocak küllerinin arasında yattı durdu; ama sonunda öyle bir ayağa kalkıp silkindi ki, üzerrinden yüz kilo kül döküldü.

İşte İvan'ın yaşadığı bu ülkede hiç bitmeyen bir gece yaşılmaktaydı. Bütün bu karanlığın sorumlusu ise Yılan'dı. Neyse, günün birinde İvan bu Yılan'ı öldürmeye üstlendi. Babasına dedi ki: "Baba, yüz kiloluk bir gürz yap." Babasının yaptığı gürzü alıp tarlaya gitti ve elindeki topuzu var gücüyle havaya savurdu. Ardından eve döndü. Ertesi gün topuzu savurup yukarı fırlattığı noktaya geldi, başına geriye çekmiş hâlde oracıkta dikilip bekledi. Fırlatıldığı yerden aşağı düşen gürz, İvan'ın alınının tam ortasına isabet etti ve ikiye ayrıldı.

İvan hemen eve gidip babasına dedi ki: "Baba, haydi bir tane daha gürz yap bana. Ama bu sefer iki yüz kiloluk olsun." Yeni gürzü alıp yine tarlaya gitti ve yukarı fırlattı. Gürz, üç gün üç gece havada döndü durdu. Dördüncü gün İvan aynı yere gidip gürzün aşağı inmesini bekledi. Bu sefer gürzün önüne dizini koydu ve gürz, üç parçaya bölündü.

İvan, eve-doneunce babasından üçüncü bir gürz yapmasını istedi. Bu seferki üç yüz kilo olacaktı. Sonra yine tarlaya gidip eline aldığı gürzü havaya fırlattı. Bu defa gürz, tam altı gün havada asılı kaldı. Yedinci gün geldiğinde İvan her zamanki yeriindeydi. Gürz yere indi ve İvan'ın alnına çarptı. Darbenin etkisiyle alnı yamuldu. Bunun üzerine İvan, "İşte bu gürz, Yılan'ı alt eder!" dedi.

Her şey hazır olunca ağabeyleriyle beraber Yılan'la dövüşmek için yola koyuldu. Az gittiler uz gittiler, sonunda bir taşvuğun bacakları üzerinde yer alan bir kulübeye vardılar. İşte yılan bu kulübeye yaşıyordu. Üç kardeş tam bu noktada durdu. Sonra İvan, eldivenlerini asıp ağabeylerine döndü: "Eldivenlerimden kan akacak olursa, hemen imdadıma koşun." Bu sözlerin ardından kulübeye girdi ve tahta kaplamanın altına oturdu. Kısa süre sonra üç başlı Yılan belirdi. Küheyylan tökezledi, tazisi uludu ve şahini feryatlar kopardı.

Bunun üzerine Yılan bağırdı:

"Ne diye tökezlersin ey Küheylan! Ya sen ne diye ulursun ey Tazı! Peki ya sana ne demeli, nedir o yaygara ey Şahin!"

"Nasıl tökezlemeyeyim," diye cevap verdi Küheylan, "Tah-tanın altında İvan Popyalof oturmakta!"

Bunun üzerine Yılan dedi ki: "Haydi çok dışarı İvanaşka! Gel de gücümüzü yarıştıralım." İvanlarına geçti ve dövüse başladılar. Mücadelenin sonunda İvan, Yılan'ı öldürmeyi başardı. Sonra yine tahta kaplamanın altında oturmaya devam etti. Tam o sırada bir başka Yılan ortaya çıktı. Bunun altı başlıvardı ve İvan onu da öldürdü. Ardından bu defa on iki başlı bir yılan geldi. İvan, onunla da kavgaya tutuşup canavarın dokuz başını kopardı. Yılan'ın takati kalmamıştı. O esnada bir kuzgun kanat çırparak geldi ve hırıldadı:

"Krof"? Krof!"

Bunun üzerine Yılan da Kuzgun'a seslendi: "Haydi, bir an evvel uç git de karımı çağır ve İvan Popyalof'u yemesini söyle."

Ama İvan bu sözleri karşısız bırakmadı: "Haydi uçup git de ağabeylerime haber ver. Buraya gelsinler de şu Yılan'ı birlikte öldürelim, sonra da etini yiyesin diye sana verelim."

* Rusça bir kelime olan Krof, kan anlamına gelir. (e.n.)

İvan'ın söylediklerini işten Kuzgun, hemen İvan'ın ağabeylerinin yanına gidip başlarının üzerinde ciyak ciyak bağırmağa başladı. Kardeşler uyanıp Kuzgun'un sözlerini işitince İvan'ın yardımına koştular. Birlikte Yılan'ı öldürdüler ve başlarını alıp kulübeye götürerek burada imha ettiler. Bu olayın hemen ardından bütün ülke parlak bir ışıkla aydınlandı.

Yılan'ı öldürdükten sonra İvan Popyalof ve ağabeyleri evelerin yolunu tuttular. Ama İvan, eldivenlerini unutmuştu. Hemen koşturup kulübeye geri döndü ve eldivenlerini buldu ama o sırada Yılan'ın karısı ve kızlarının kendi aralarında konuşuklarını duydu. Bunun üzerine kendini bir kediye dönüştürüp kapının dışında miyavlamaya başladı. Kediyi içeri aldılar ve o da söyledikleri şeyleri dikkatle dinledi. Sonra İvan, eldivenlerini alıp koşturdu. Ağabeylerinin bulunduğu yere varınca atına bindi ve hep birlikte yola koyuldular. Az gittiler uz gittiler, dere tepe düz gittiler. Karşılara yemyeşil bir çayır çıktı. Çayırın üzerinde ise ipek minderler vardı. Ağabeyleri dedi ki "Haydi, atlarımızı burada otlatalım. Hem biz de biraz dinleniriz."

Ama İvan itiraz etti: "Durun bir dakika, ağabeyler!" Hemen gürzünü eline alıp minderlere vurdu. Bir anda minderlerden kan fişkirmaya başladı.

Bu olayın ardından yola devam ettiler. Epey at bindikten sonra dalları altın ve gümüş elmalarla dolu bir elma ağaçına rastladılar. Ağabeyleri dedi ki: "Haydi birer elma koparıp yiyeлим." Ama İvan durumdan şüphelenmişti: "Bir dakika ağabeylerim. Ben bir tatlarına bakıyorum önce."

Sonra gürzünü alıp elma ağaçına fırlattı. Ağaçtan oluk oluk kan akmaya başladı.

Bu olayın üzerine oradan ayrılip yola devam ettiler ve epey yol aldıktan sonra bir çeşme çıktılarına. Ağabeyleri dedi ki: "Haydi, biraz su içelim." Ama İvan Popyalof buna karşı çıktı: "Durun, ağabeylerim!"

Gürzünü bir kez daha kaldırıp çeşmeye vurdu ve çeşmeden kanlar akmaya başladı.

Çünkü çayırdağı minderler, elma ağacı ve çeşme, hepsi ama hepsi Yılan'ın kızlarıydı.

Yılan'ın kızlarını öldürdüktenden sonra İvan ve ağabeyleri evlerine döndü. Tam o sırada Yılan'ın karısı uçarak peşlerinden geldi ve gökyüzünden yere doğru çenesini kocaman açarak İvan'ı yutmayı denedi. Ama İvan ve ağabeyleri, Yılan'ın karısının ağızına üç yüz kilo tuz atarak karşılık verdi. Canavar, İvan Popyalof olduğunu sandığı tuzu yuttu. Ancak tuzun tadını alınca bunun İvan olmadığını anlayabildi ve hemen İvan'ı kovalamaya devam etti.

Tehlikenen çok yakın olduğunu anlayan İvan, atını bırakıp Kuzma ve Demian'ın* demir ocağının on iki kapısı ardına saklandı. Yılan'ın karısı uçarak geldi ve Kuzma ve Demian'a seslendi: "İvan Popyalof'u bana verin."

"On iki kapının ardından dilini sok da kendin al," dediler. Bunun üzerine Yılan'ın karısı kapıları yalamaya başladı. Bu arada demirciler, bütün kerpetenleri ateşe ısrıtmıştı. Yılan'ın karısı, dilini demirci dükkânından içeri sokar sokmaz, kerpetenlerin gazabına uğradı. Sonra çekiçlerle öldürdükleri Yılan'ın karısını yakıp küllerini rüzgâra savurdular. Ardından evlerine döndüler. Bol bol yiyp içerek ziyafet çektiler, dans ederek gönülnerince eğlendiler.

Ben de oradaydım ve ufak bir içki de ben içtim. Ama içki boğazımı deği meden sakalımdan aşağı akıp gitti.

İvan Buikoviç'in (Boğa'nın oğlu) skazkalarında bu masalın

* *Kuzma ve Demian*, Rus masallarında kutsal ve olağanüstü güclere sahip demirciler olarak karşımıza çıkar. Sık sık yılanlarla mücadele ederler. (ç.n.)

bir varyantı var; ama burada Slav Aziz George'un öldürdüğü canavar bir yılan değil, Chudo-Yudo'dur*. Bir gece İvan, ağabeyleri uyurken nöbet tutmaktadır. O sırada "altı kafalı bir Chudo-Yudo" gelir. İvan kolayca hakkından gelir canavarın. Ertesi gece, aynı aileden dokuz başlı bir canavarı katleder ama bu defa biraz zorlanmıştır. Üçüncü gece "on iki başlı Chudo-Yudo", "on iki kanatlı, postu gümüşten, yelesi ve kuyruğu altından" bir at üzerinde görünür. İvan, canavarın üç başını kopartır ama Lernæan Hydra'nın başları gibi, sahiplerinin "öfkeli parmağı"nın tek dokunuşuyla yerlerine tekrar yenisi çıkar. Düşmanı tarafından dizlerine kadar toprağa gömülen İvan, eldivenlerinden birini ağabeylerinin uyumakta olduğu kulübeye doğru fırlatır. Eldiven pencereleri tuz buz eder ama uykucular orali bile olmazlar. Bu arada İvan, düşmanın altı kafasını uçurmıştır ama daha önce olduğu gibi canavarın başları yeniden çıkar. Canavarın var gücüyle itip neredeyse yere gömdüğü İvan, diğer eldiveni de kulübeye atar. Bu kez eldiven çatayı delip geçmiştir. Ama ağabeyleri hâlâ müşil müşil uyumaktadır. Nihayet, Chudo-Yudo'nun dokuz başını boş yere uçurduktan ve koltuk altlarına kadar kara toprağa gömdükten sonra İvan, başlığını kulübeye fırlatır. Darbenin etkisiyle kulübe sallanır, kırışları kopar. Bunun üzerine ağabeyleri uyanır ve yardımına koşarlar. Hep birlikte Chudo-Yudo'yı yok etmeyi başarırlar. Üç canavarın dul eşleri olan "Chudo-Yudo hanımları", "İvan Popyalof" masalında Yılan'ın kızlarına verilen rolü oynamak üzere ortaya çıkar. "Altın ve gümüş meyveli bir elma ağacı olacağım," der birincisi, "Kim bir elma koparsa hemen patlayacaktır." İkincisi der ki: "Ben bir çay olacağım. Suyun üzerinde biri altın, diğeri gümüşten iki bardak olacak. Bardaklara dokunanı boğacağım." Sira üçüncü eşe gelir: "Altın bir yatak olacağım. O yatağa uzanan ateşlerde yanacak." Serçe kılığına bürünmüş İvan bütün bunları işitir ve önceki masaldaki gibi hareket eder. Üç dul ölürlər ama "yaşlı bir

* Chudo kelimesi "dâhi, deha" anlamına gelmektedir. Yudo ise Judas'a gönderme olabilir ya da tamamen kafife kurmak için kullanılmış olabilir. (ç.n.)

cadi" olan anneleri intikam almaya karar verir. Dilenci kadın kılığına girerek geri çekilmekte olan kardeşlerden sadaka ister. İvan ona bir duka verir. Kadın, parayı değil İvan'ın uzattığı eli kavrar ve apar topar yer altına götürür. Kocası burada yaşamaktadır ve Sırpların Vy adını verdiği mitsel bir varlık olan İhtiyar Adam görünümündedir. "Demir bir kanepede yatar ve gözleri hiçbir şey görmez. Uzun kirpikleri ve kalın kaşları, gözlerini saklamaktadır," ama "on iki cesur kahramanı" çağırarak demir çatallar alıp gözlerini örten kilları kaldırırmalarını emreder. Sonra ailesini yok eden adama bakar. Vy'nin bakişi, Medusa bakişi gibi öldürücü bir etkiye sahiptir fakat Rus masalının anlatıcı babası, tutsağının canını incitmez. Onu şu an ilgilenmeyeceğimiz yeni maceralara göndermekle yetinir.

Bu masalın üçüncü varyantında kahramanımız İvan Koshkin'in (Kedi oğlu) öldürdüğü yılanlar söz konusudur. Ayrica yılanların, yılanın karıları ve kızlarının ölümünün intikamını almayı üstlenen kişi bir Baba Yaga yani Acuze'dir. Aldığı karara uygun olarak üç kardeşin peşine düşer ve ikisini yutmayı başarır. Üçüncü kardeş yani İvan Koshkin, bir demirci ocağına sığınır ve yine canavarı dilinden yakalayıp avını ağızından çıkarana dek çekiçlerle döverler. Böylece kardeşlerin geçici tatsaklı son bulur.

Chudo-Yudo hikâyesinde gördüğümüz gibi Yılan'ın ikamet ettiği yerde kimi zaman başka sihirli yaratıklar da vardır. Üç kardeş, izinsiz evlerine giren birini yakalamak ya da gizemli bir şekilde ortadan kaybolmuş bir anne ya da kız kardeşi bulmak için yola koyulduğu masallarda bu durum sıkça yaşanır. Genelde yeraltında bir dünyaya veya ulaşılmaz tepenin altına varırlar. En küçük kardeşleri duruma göre aşağı iner ya da yukarı çıkar ve onu bakır, gümüş ve altın krallıklarına götürüren pek çok maceradan sonra ağabeylerinin onu beklemekte oldukları yere muzaffer bir şekilde döner. Neredeyse tüm hikâyelerde ağabeyler, ona eşlik eden güzel prensesleri ele geçirildikten sonra kardeşlerini kaderine terk ederler. Sıradaki Güney Rusya masalında bu olay örnekleniriliyor.

Norka

Evvel zaman içinde bir Kral ve Kralice yaşırdı. Üç oğulları vardı. Bunlardan ikisi akı başında gençlerdi; ama üçüncüsü budalanın tekiydi. Bu Kral'ın her türden hayvanı barındıran bir hayvanat bahçesi vardı. Bahçenin müdavimlerinden biri de Norka adlı dev hayvandı. Buraya gelip herkesi korkutan fenalıklar yapar, her gece birkaç hayvanı mideye indirirdi. Kral, ne yaptıysa bu canavarı yok etmeye başaramadı. Sonunda oğullarını çağırıp dedi ki: "Norka'yı kim yok ederse krallığımın yarısı onundur."

Bu zorlu görevi, en büyük oğul üstlendi. Gece olur olmaz silahlarını kuşanıp yola çıktı. Ama bahçeye ulaşmadan önce bir traktir yani tavernaya gitti ve bütün gece vur patlasın çal oynasın eğlendi. Kendine geldiğinde artık çok geçti, gün çoktan aydınlanmıştı. Artık elinden bir şey gelmezdi, zira babasının gözünden çoktan düşmüştü. Ertesi gün, ikinci oğlu aynı görevi yerine getirmek için gitti ve aynı şeyi yaptı. Kral, iki oğlunu sert sözlerle azarladı.

Derken üçüncü güne gelindi ve en küçük oğul bu görevi üstlendi. Ama bunu duyan herkes onunla dalga geçiyordu; çünkü bu delikanlı öyle aptaldı ki, elinden hiçbir iş gelmeyeceğinden herkes emindi. Ama o kimseyi dinlemeden silahlarını kuşandı ve doğruca bahçenin yolunu tuttu. Çimenlerin üzerine öyle bir konumda oturdu ki, uykuya dalacak olsa silahları sırtına batıp onu uyandırıyordu.

Bu arada saat gece yarısını vurmuştu. Toprak titremeye başladı ve Norka koştura koştura bahçe çitlerinden içeri girdi. Gerçekten devasa bir hayvandı. Prens, kendini toparlayıp ayağa kalktı, istavroz çıkardı ve doğruca hayvana saldırdı.

Dövüşmeye başladilar. Canavar kaçtı; ama Prens peşinden gitti. Çok geçmeden bu canavarı yayan olarak yakalamasının imkânsız olduğunu gördü ve ahıra koşturup oradaki en iyi atı seçtikten sonra Norka'nın peşine düştü. Kısa sürede Canavar'a yetişti ve yeniden dövüse tutuştular. Epey dalaştılar. Prens, Canavar'ı üç yerinden yaraladı. Nihayet her ikisi de bitap düşmüştü. Bu yüzden biraz mola verdiler. Ama Prens gözlerini kapar kapamaz Canavar, ayağa fırlayıp kaçmaya koyuldu. Atı Prens'i uyandırdı. Delikanlı hemen yerinden fırlayıp atına bindi ve Canavar'ın peşinden dörtnala koşturup ona yetişti. Bir kez daha kavgaya tutuştular. Prens, yine Canavar'ı üç yerinden yaraladı ve ardından yine çok yoruldukları için dinlenmeye karar verdiler. Bunun üzerine Canavar tekrar kaçtı. Prens onu yakaladı ve yine üç yerinden yaraladı. Ama tam Prens dördüncü defa Canavar'ın peşinden koştururken Canavar bir anda kocaman beyaz bir taşa atıldı, taşı kaldırdı ve Prens'e şöyle seslenerek yeraltına, yani diğer dünyaya kaçtı: "Ancak buraya girdiğinde beni alt edersin."

Prens, eve gidip bütün olanları babasına anlattı ve ondan diğer dünyaya ulaşacak uzunlukta derin bir ip ördürmesini istedi. Babası ipin yapılması emrini verdi. İp hazır olunca Prens, iki ağabeyini çağırdı ve hizmetçileriyle bir sene boyunca onlara yetecek erzak yanlarına alıp hep birlikte Canavar'ın kaybolduğu yere doğru yola çıktılar. Tam o noktaya bir saray yaptılar ve bir süre burada yaşadılar. Fakat her şey hazır olduğunda en küçük kardeş diğerlerine döndü: "Pekâlâ, ağabeylerim, bu taşı kim kaldıracak?"

Ağabeyleri taşı yerinden bile oynatmadı; ama İvan dokunduğu an, dağ gibi kocaman taş bir anda uçuverdi. Taşı kenara fırlatınca ağabeylerine döndü:

"Norka'yı alt etmek için öteki dünyaya kim gidecek?"

Hiçbiri bu işi üstlenmeyi teklif dahi etmedi. Bunun üzere Prens, böyle korkak oldukları için ağabeylerine gülüp dedi ki:

“Pekâlâ, ağabeylerim, elveda! Şimdi beni öteki dünyaya indirin ve sakin buradan bir yere ayrılmayın. İpi salladığında hemen yukarı çekin beni.”

Ağabeyleri, Prens'i aşağı indirdi ve delikanlı böylece diğer dünyaya ulaştı. Yeraltındaki bu yerde epeyce yürüdükten sonra süslü koşum takımıyla donatılmış bir at gördü. At seslendi: “Merhaba Prens! Uzun zamandır seni bekliyordum!”

Prens hemen ata bindi ve bakırdan bir saraya varana dek ilerledi. Sarayın bahçesine girdi, atını bağladı ve içeri girdi. Odalardan birinde akşam yemeği sunulmaktadır. Oturup karnını doyurdu. Sonra da yatak odalarından birine gidip dinlenmek için biraz uzandı. Bu sırada ancak masallarda görülecek güzellikte bir kız gelip dedi ki:

“Evimdeki kişi, ismini söyle! Eğer yaşlı bir adamsan, ba-

bam olasın; orta yaşı bir adamsan ağabeyim kabul ederim seni. Fakat genç bir adamsan, kocam olasın. Kadınsan ve yaşlıysan, o hâlde büyükanne derim sana; orta yaşlıysan an-nem, genç bir kızsan kız kardeşim sayarım seni.”

Bunun üzerine Prens, kendini gösterdi. Onu gören kız, mutluluktan havaya uçtu:

“Ey Prens İvan, sen benim kocam olacaksın! Söylesene nereden geldin buraya?”

Prens, başından geçenleri kız'a anlattı. Bunun üzerine kız dedi ki:

“Alt etmek istedigin o canavar, benim ağabeyimdir. Şu an ablamin yanında kalıyor. Ablam, buradan çok uzakta olmayan gümüş bir sarayda yaşar. Ağabeyimin vücutunda açlığıń üç yarayı bizzat ben sardım.”

Neyse, bu sözlerin ardından yiyp içtiler, eglendiler, tatlı tatlı muhabbet ettiler. Sonra Prens, güzel kız'a veda edip gümüş sarayda yaşayan ikinci kız kardeşin yanına gitti. Burada da bir süre misafir oldu. Kız, ağabeyi Norka'nın altın bir sarayda yaşayan en küçük kız kardeşlerinin yanında olduğunu söyledi. Bunun üzerine Prens, altın saraya gitti. Burada yaşayan kız, Norka'nın mavi denizde uyumakta olduğunu söyleyip Prens'e çelikten bir kılıç ve Güç Suyu'ndan bir yudum verdi; ağabeyinin başını tek vuruşta uçurmasını istedi. Bütün bunları dikkatle dinledikten sonra Prens yola çıktı.

Nihayet Prens mavi denize vardı; etrafına bakınca Norka'nın denizin ortasında bir taşın üzerinde uyumakta olduğunu gördü. Norka her horladığında koca deniz sallanıyordu. Prens, istavroz çıkarıp kılıçını Canavar'ın başına indirdi. Havaya fırlayan baş, “Şimdilik işim bitti!” diye bağırıp denize yuvarlandı.

Canavar'ı öldürdükten sonra Prens, geri dönüp üç kız kardeşi yanına aldı; niyeti hepsini yerin üstüne çıkarmaktı. Zira kızların hepsi Prens'i çok sevmiştir ve ondan ayrılmak istemiyorlardı. Aynı zamanda büyü yapabilen bu kızların her biri kendi sarayını bir yumurtaya çevirdi. Sonra yumurtaları nasıl saraya ve ardından yine yumurtaya çevireceğini Prens'e öğretip yumurtaları ona teslim ettiler. Ardından yerin üstüne çıkarılacakları noktaya geldiler. Prens ipi buldu ve sıkıca kavrayıp kızları ipe bağladı. Sonra ipi salladı. Ağabeyleri ipi çekmeye başladı. Yukarı çıkmakta olan muhteşem güzellikteki kızları görünce bir kenara çekilip kendi aralarında konuştular: "İpi biraz indirelim ve kardeşimizin olduğu kısmı keselim. Belki ölecektir ama sağ kalırsa bu güzelleri eş olarak vermeyecektir bize." Bu plan üzerinde anlaşıp ipi indirdiler. Ama Prens sandıkları kadar aptal değildi, neyin peşinde olduğunu anlamıştı. Bu yüzden ipi bir

taşa bağlayıp çekti. Ağabeyleri taşı epey yükseğe çekip ipi kestiler. Taş bir anda aşağı düşüp paramparça oldu. Prens, ağabeylerini denemiş ve kötü niyetlerini ispatlamıştı. Göz-yaşları içinde oradan uzaklaştı. Az gitti uz gitti. Sonunda bir fırtına çıktı, şimşek çaktı, gök gürledi, seller aktı. Prens bir ağaçın altına saklandı. Ağacın üzerinde yağmurdan sırlıksı-
lam olmuş minik kuşlar vardı. Prens kaftanını çıkarıp kuş-
ların üzerine örttü ve kendisi de ağacın altına oturdu. Bu
sırada dev bir kuş kanat çırparak geldi. Öyle büyük bir kuştu
ki, gün ışığını bile gölgelemiştir. Hava zaten kararmıştı ama
kuşun gelmesiyle beraber iyice karardı. Bu, Prens'in örttiği
yavru kuşların annesiydi. Gökyüzünde kanat çırparken yav-
rularının biri tarafından örtüldüğünü hissedip "Yavrularımı
kim sarıp sarmaladı?" diye sormuştu. Sonra Prens'i görünce
dedi ki: "Sen mi örtün çocuklarımı? Minnettarım sana! Bu
iyiliğinin karşılığında ne dilersen dile benden. Ne istersen
yaparım."

"O hâlde beni diğer dünyaya götür," diye cevap verdi
Prens.

"Bana ortasından ikiye ayrılmış büyük bir zasyek* yap,"
dedi anne kuş. "Her türden av hayvanını yakalayıp yarısına
bunları koy, diğer yarısına su dök. Böylece yiyeceğim et, içe-
ceğim su hazır olsun."

Prens bütün bunları yaptı. Sonra Prens'in ortasına otur-
duğu zasyeki sırtına alan anne kuş havalandı. Bir süre uçuk-
tan sonra yolculuk sona erdi ve Prens'e veda edip yuvasına
döndü. Prens ise bir terzinin evine gidip onun hizmetine
girdi. Öyle kötü giyiniyordu ki dış görünümü bütünüyle de-
ğişmişti; onun aslında bir prens olduğu hiç kimsenin aklına
bile gelmezdi.

* Zasyek: bir tür kasa ya da kutu. (ç.n.)

Ustasının hizmetine gittikten sonra Prens, o ülkede neler olduğunu sordu. Ustası cevap verdi: "İki prensimiz -zira üçüncü prens ortalıktan kayboluverdi- diğer dünyadan güzel kızlar getirip onlarla evlenmek istediler; ancak kızlar razı gelmiyor. Gelinliklerinin, tipki diğer dünyada giydikleri elbiseler gibi yapılmasını istiyorlarımış. Üstelik ölçü alınmasına karşı çıkyorlarmış! Kral, ülkede eli dikiş tutan herkesi topladı ama hiçbirini bu işin üstesinden gelemedi."

Bunları duyan Prens dedi ki: "Usta, şimdi Kral'a git ve elinden geleni yapacağını söyle."

"İyi ama ben o türden elbiseleri nasıl yapayım? Ben sıradan halk için giysi dikiyorum," dedi ustası.

"Haydi usta! Dediğimi yap, gerisini bana bırak," dedi Prens.

Terzi saraya gitti. Kral en azından bir kişinin bu işi üstlendiğini görünce çok sevindi ve adama dilediği kadar para verdi. Terzi her şeyi halledince eve döndü. Prens dedi ki:

"Şimdi Tanrı'ya dua et ve yatıp uyu. Yarın her şey hazır olacak." Terzi, delikanının tavsiyesini dinleyip yatağına yattı.

Gece yarısı olunca Prens uyanıp şehirden çıktı, tarlalara gitti. Burada kızların verdiği yumurtaları cebinden çıkarıp onlardan öğrendiği büyüyü kullanarak bunları üç saraya çevirdi. Bu sarayların her birine girip kızların giysilerini aldı. Ardından sarayı yeniden yumurtaya çevirdi ve evin yolunu tuttu. Sonra elbiseleri duvara asıp uyudu.

Sabah erken saatlerde ustası uyanınca bir de ne görsün! Ömründe görmediği türden altın, gümüş ve kıymetli taşlarla süslü harika elbiseler asılıydı duvarda. Adamçağız bu işe çok sevindi, elbiseleri kaptığı gibi Kral'a götürdü. Prensesler, diğer dünyada giydikleri elbiseleri karşısında görünce

Prens İvan'ın bu dünyaya gelmiş olduğunu anladılar. Birbirleriyle baktılar ama durumu belli etmediler. Elbiseleri teslim eden terzi ise evine döndü fakat sevgili çırاغı ortalıkta yoktu. Çünkü Prens ayakkabıcıya gitmiş ve onu da Kral'a göndermişti. Aynı şekilde havai fişekçileri de saraya yolladı. Hepsi delikanlıya şükranlarını sundu; onun sayesinde Kral tarafından mükafatlandırılmışlardı.

Prens, tüm bu işleri hallettiğinde prenseslerin tüm arzuları yerine getirilmişti. Elbiseleri, típkı diğer dünyada giydiğleri türdendi. Ama kızlar durmadan ağlıyordu çünkü Prens hâlâ gelmemiştir. Daha fazla direnmeleri mümkün değildi, evlendirilmek üzereydiler. Tam düğün için hazırlandıkları sırada en küçük kız Kral'a dedi ki:

“Babacığım, lütfen dilencilere sadaka vermemeye müsaade edin.”

Kral izin verdi. Kız, her bir dilenciyi dikkatle inceliyor-du. İçlerinden birine para vermek üzereyken diğer dünyada Prens'e verdiği yüzüğü fark etti, ablalarının verdiği yüzükler de dilencinin parmaklarındaydı. İşte Prens'i bulmuştu. Onu elinden tutup saraya götürdü ve Kral'a döndü:

“İşte, bizi yeraltından çıkarılan oğlunuz burada. Ağabeyleri, onun hayatta olduğunu söylemekten men etti bizi. Aksi hâlde öldürmekle tehdit ettiler.”

Bu sözleri işten Kral öfkeden deliye döndü ve iki oğlunu en ağır şekilde cezalandırdı. Sonra üç düğün yapıldı.

Bu masalın sonu biraz belirsiz. Varyantların çoğunda Prens, ağabeylerini affeder ve üç prensesten ikisiyle evlenmeye izin verir. Ama bu versiyon, Prens'in hiç şüphesiz üç kızla birden evlendiği orijinal hikâyeye daha yakın gözükmeektedir.

Kardeşlerin en küçüğü olan prensin maceraları pek çok hikâyeyinin ana temasıdır ki bunların bir kısmı da Norka masalının varyantlarıdır. Bu masallarda Prens ya yeraltı dünyasına indirilmiş ya da göklerdeki sıhırli bir diyara gönderilmiştir. Prens, yeraltından yukarı çıkmak ya da tepelerden aşağı inmek üzereyken ağabeyleri neredeyse her defasında onu öldürmeye kalkar. Bir masalda ağabeyler, davranışlarını şu bahaneyle açıklar: Masalın baş kahramanı, yeraltında bir Yılan'ı öldürmüştür ve başına bir mızrakta taşımaktadır. Bu sırada ağabeyleri onu yukarı çekmeye başlamıştır. "Ağabeyleri, yılan olmasını görünce korkuya kapılıp Yılan'ın geldiğini sanmış ve İvan'ın tekrar çukura düşmesine neden olmuştur." Ama bu bahane, hikâye anlatıcısının hayal gücünden kaynaklanıyor gibi gözükmektedir. Ağabeylerin kardeşlige yaraşmayan bu davranışları bazı durumlarda şu şekilde açıklanabilir: Doğu masallarında kahraman genelde kralın en genç karısının oğludur. Dolayısıyla, yaşlı kraliçenin oğulları olan ağabeylerin, prensten nefret etmesi tamamen sebepsiz değildir. Ağabeyler, prensten kurtulmak için ellerinden geleni yaparlar. Mesela, Norka ile benzerlik gösteren Hint masallarından birinde kahramanın saraydaki başarısı "ağabeylerinin (şüphesiz üvey ağabeyleridir bunlar) kıskançlık ve haset duymasına sebep olmuş ve onu ortadan kaldırmak ümidiyle bir plan hazırlayana dek tatmin olmamışlardır." Ayrıca biliyoruz ki "Israel, bütün çocuklar içinde en çok Joseph'i sevmiştir," çünkü o, "ihtiyarlık" döneminde kendisine bağışlanan çocuktur ve bunun sonucunda "ağabeyleri (farklı annelerden olma ağabeyleri), baba-larının hepsinden çok onu sevdigini görünce Joseph'ten nefret etmişlerdir." Bu tür masallar Hıristiyan isimleriyle Batı dünyasına ulaştığında çokeşlilikle ilgili göndermeler sürekli olarak bastırılmış ve kardeşler ile anneleri farklı kardeşler arasındaki ayrim ortadan kalkmıştır. Aynı şekilde orijinal masallarda rakibinin çocuklarına zulmeden yaşça daha büyük ve kıskanç

kadının yerini, Hıristiyanlığın etkisiyle, kocasının önceki evliliğinden olan çocuklarından nefret eden üvey anne almıştır.

Fakat iki ağabeyin davranışına mitolojik bir açıklama getirmek mümkün değildir. Profesör de Gubernatis'e göre, "Veda ilahilerinde üçüncü ve en becerikli kardeş Tritas, ağabeyleri tarafından zulüm görmüştür." Bu ağabeyler, kardeşlerinin karanlık ülkesi, yani sarnıcı ya da kuyudan beraberinde getirdiği güzel karısı ve bu kadının yeryüzüne taşıdığı ışık ve zenginlik nedeniyle kıskançlık krizine girerek kardeşlerini kuyuda bırakırlar." Ayrıca Profesör de Gubarnatis, şu Hindu hikâyesinde aldığı efsane formuyla bu masalı karşılaştırır. "Üç kardeş, Eka-ta (birincisi), Dwita (ikinci) ve Trita (üçüncü) çölde ilerlemekteydi. Susuzluktan perişan hâle geldiler ve bir kuyu buldular. En küçük kardeş Trita, kuyudan su çekip ağabeylerine uzattı. Buna karşılık ağabeyleri, onu kuyuya itip eşyalarına el koydu, kuyunun üzerini bir araba tekeriyle kapayıp delikanlıyi kuyuda bıraktılar. Trita, bu müşkül durumdan onu kurtarmaları için tanrılarla dua edip yalvardı ve onların ihsanıyla kuyudan kurtulmayı başardı." Bu efsane, ağabeylerinin bir kuyuya ya da uçurumdan aşağıya attığı küçük kardeş hakkındaki halk masallarının çekirdeği olmuş olabilir.

Norka'nın üç kız kardeşinin, ağabeylerinin yıkımını istemesini açıklamak biraz daha zor gözükebilir. Tabii, bütün masalı mitolojik olarak sınıflandırırsak bu güclüğü aşabiliriz ki Hint masallarındaki karşılaşıkları, hiç şüphesiz böyledir. Ama aynı masalın pek çok varyantlarında bu güçlük ortaya çıkmaz. Çoğu zaman bakır, gümüş ve altın diyarlarının prenseslerinin, kahramanın öldürmeye geldiği yılan ya da canavarla kan bağı yoktur. Örneğin, "Usuinya" masalında bu güzel kızlarla kralın bahçesinden altın elmaları çalan ve kralın en küçük oğlu İvan tarafından öldürülen "Usuinya Kuşu" arasında hiçbir akrabalık yoktur. Söz konusu canavar, kanatlı bir ejderhadır.

“Bu Usuinya kuşu, on iki başlı bir yilandır,” der kızlardan biri. Tam o esnada upuzun kanatlarını çırپıp büyüklerini yere deг-diren (usui adını buradan alır) kuş çıkış gelir*. Aynı hikâyenin bir başka koleksiyondaki versiyonunda Norka'nın rolünü beyaz bir kurt üstlenmiştir. İvan Suchenko masalında üç prenseси kaçırın üç yılan vardır. Zira yılan bu kaçırma işini çok sık yapmaktadır, bilhassa “Ölümsüz Koshchey” kılığına büründüğünde. Koshchey, ele aldığımız türdeki halk masallarında birçok korkunç kılığa bürünen, karanlık gücün vücut bulmuş hâllerinden yalnızca biridir. Bazen tamamen yılan şeklinde dir, kimi zaman ise kısmen insan kısmen sürüngendir; ancak masalların bir kısmında insan şeklinde karşımıza çıkar. Kimi mitoloji uzmanlarına göre ismi, “kemik” anlamına gelen kost sözcüğünden gelir ve bu kelime, katılaşmak, taş kesilmek ve donmak hâllerine işaret eden bir fiilin de köküdür. Bunun nedeni, uzuvlarının kemikli olması ya da kurbanlarında donmak veya taş kesilmek benzeri bir etki yaratmasıdır.

Var olmanın sıradan kurallarına karşı üstünlüğü nedeniyle “Ölümsüz” adını almıştır. Bazen, mesela Baldur'un durumunda söz konusu olduğu gibi, onu öldürebilecek tek bir madde vardır. Ancak canavarın “ölüm”üne sebep olacak, yani hayatının ayrılmaz bir şekilde bağlı olduğu nesne, bedeni içinde bulunmamaktadır. Ünlü İskandinav masalındaki “kalpsiz dev”的 yaşam merkezi gibi, etkilediği varlığın dışında yer alabilir ve bu nesne yok edilinceye dek canavar, tüm saldırılardan üstesinden gelebilir. Ama her zaman böyle olmaz. Bu tür canavarların başrolde olduğu skazkalara örnek olarak şu masalı verebiliriz:

* Усы (уси), Rusça “büyük” demektir. (ç.n.)

Maryya Morevna*

Bir krallıkta İvan adında bir prens yaşırdı. Üç kız kardeşi vardı. Birincisi Prenses Marya, ikinci kardeşi Prenses Olga ve üçüncüsü Prenses Anna. Anne ve babaları ölüm döşeğinde yatarken İvan'a şunları tembih etti: "Kız kardeşlerini ilk talipleriyle evlendir. Onları yanında tutma!"

Kısa bir zaman sonra Kral ve Kraliçe son nefeslerini verdi. Prens anne babasını defnetti. Sonra kederlerini az da olsa hafifletebilmek için kız kardeşleriyle birlikte yeşil bahçeye gidip gezindi. Ama birden gökyüzü kapkara bulutlarla örtülüdü, korkunç bir fırtına koptu.

"Haydi, eve gidelim, kardeşlerim!" diye bağırdı Prens İvan.

Saraya yeni girmişlerdi ki gök gümbür gümbür gürledi, tavan ikiye ayrıldı ve içinde bulundukları odaya kocaman bir şahin kondu. Şahin ayağını yere vurunca yiğit bir delikanlıya dönüştü ve dedi ki:

"Selam olsun, Prens İvan! Eskiden misafir olarak gelirdim ama şimdi talip olarak karşındayım! Kız kardeşin Prenses Marya ile evlenmek istiyorum."

"Kız kardeşimin gözlerinde sana karşı bir ilgi görüyorsan, isteğinize karşı çıkmam. Tanrı'nın adıyla, evlenmenize izin veririm!"

Prenses Marya razı oldu. Şahin, Prenses'le evlenerek onu kendi ülkesine götürdü.

Günler günleri kovaladı ve koca bir yıl geçti. Bir gün

* *Morevna*, *More*'nin yani Deniz'in Kızı anlamına gelir. (ç.n.)

Prens İvan ve iki kız kardeşi yeşil bahçede gezinmekteydi. Yine bir kasırga koptu, şimşekler çaktı.

“Haydi, eve gidelim, kardeşlerim!” diye seslendi Prens. Saraya girer girmez gök gürledi ve düşen yıldırımla çatı parçaparça oldu. Kanat çırparak yaklaşan bir kartal girdi içeri. Kartal pençelerini yere vurdu ve yiğit bir delikanlıya dönüştü.

“Selam olsun Prens! Eskiden misafir olarak gelirdim ama şu an kız kardeşine talip olarak karşıdayım!”

Delikanlı, Preñses Olga'yla evlenmek istediğini söyledi. Bunun üzerine Prens İvan dedi ki:

“Preñses Olga'nın gözlerinde sana karşı ilgi görüyorsan, onunla evlenmene izin veririm. Ama kardeşimin seçimine karışmam.”

Preñses Olga rızasını bildirdi ve Kartal'la evlendi. Kartal, kızı alıp kendi krallığına götürdü.

Bir yıl daha geçti. Prens İvan, en küçük kız kardeşine dedi ki:

“Haydi, gidip yeşil bahçede biraz dolaşalım!”

Bir süre bahçede gezindiler. Sonra birdenbire gökleri kara bulutlar kapladı, fırtına koptu, şimşekler çaktı.

“Haydi, eve dönelim, kardeşim!” dedi Prens.

Eve döndüler ama daha oturmaya vakit bulamadan gök şiddetle gürledi, evin çatısı ikiye ayrıldı ve bir kuzgun girdi içeri. Kuzgun pençesini yere bir kez vurunca yiğit bir delikanlıya dönüştü. Onceki delikanlılar yakışıklıydı ama bu, hepsinden daha yakışıklıydı.

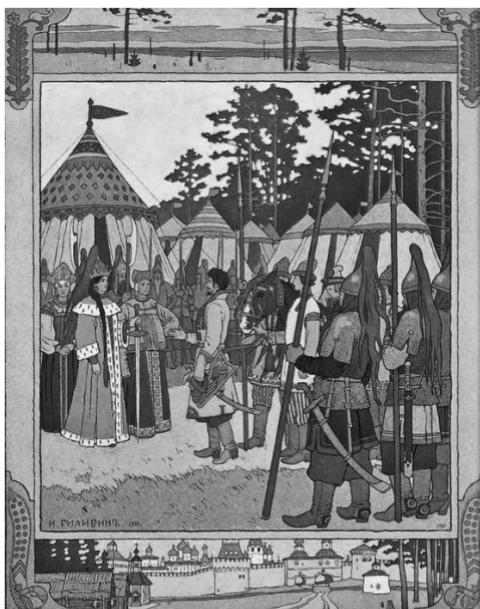
“Selam sana Prens İvan! Önceden misafir olarak gelir-

dim buraya ama şimdi talip olarak karşındayım. Prenses Anna'yı bana ver, karım olsun!"

"Kardeşimin özgür iradesine karışmam. Eğer onun sevgisini kazanırsan, evlenmenize izin veririm."

Böylece Prenses Anna da evlenmiş oldu. Kuzgun, karısını alıp kendi ülkesine götürdü. Prens İvan tek başına kalmıştı. Koca bir yıl kız kardeşlerinden ayrı yaşıdı. Ama artık yalnızlıktan sıkılmıştı. Dedi ki:

"Kız kardeşlerimi aramaya gideceğim."

Yola hazırlandı, az gitti uz gitti ve günlerden bir gün koca bir vadide cansız yatan bir tabur askerle karşılaştı.

"İçinizde sağ bir adam varsa cevap versin! Bu koca orduyu kim katletti?" diye bağırdı.

Sağ kalmış bir adam yanıt verdi:

“Bu koca orduyu güzel Prenses Marya Morevna helak etti.”

Prens İvan biraz daha ilerledi ve beyaz bir çadır ulaştı. Güzel Prenses Maryaister, yani Prenses Marya Morevna onu karşıladı.

“Selam sana Prens!” dedi, “Tanrı aşkına, sen nereden geldin? Kendi isteğinle mi geldin, yoksa biri seni zorladı mı?”

Prens İvan cevap verdi: “Yiğit delikanlıları kimse hiçbir yere gitmeye zorlayamaz!”

“Peki. İşin acil değilse çadırında biraz dinlen.”

Bu sözler, Prens İvan’ın hoşuna gitti. İki gece, Prenses’in çadırında konakladı ve Marya Morevna’nın gözlerinde sevgi görüp güzel Prenses’le evlendi. Prenses Marya Morevna, onu kendi ülkesine götürdü. Birlikte biraz zaman geçirdiler. Ardından Prenses, savaşa gitmeye karar verdi. Evle ilgili bütün işleri Prens İvan’a bırakarak ona şu talimatları verdi:

“Her şey sana emanet. Gönlünce dolaş, dileğini yap. Yalnız şuradaki dolaba sakın bakayım deme.”

Delikanlı meraklılığını yenemedi; Marya Morevna evden çıkar çıkmaz dolaba koşup kapağını açtı ve içine baktı: Ölüm-süz Koschey, on iki zincirle bağlanmış hâlde dolapta asılıydi. Dolabin açıldığını gören Koshchey, Prens İvan'a yalvardı: “Ne olur bana acı, bir yudum su ver! On yıldır burada işkence görüyorum, hiçbir şey yiyeip içmiyorum. Boğazım kupkuru, sanki dikenler batıyor.”

Prens bir kova su getirdi. Koschey bir dikişte bütün suyu içti ve daha fazla su istedi:

“Bir kovayla susuzluğun gitmez. Biraz daha getir!”

Prens bir kova daha su getirdi. Koschey, onu da bir çırılıda içip üçüncü bir kova istedî. Üçüncü kovayı da içip bitirince eski gücüne kavuştu ve on iki zincirini birden kopardı.

“Teşekkürler, Prens İvan!” diye bağırdı Ölümsüz Koschey. “Şimdi kulaklarını eline vereceğim Marya Morevna!” Bu sözlerin ardından Koschey, korkunç bir kasırga hâlinde pencereden uçarak uzaklaştı. Yolda ilerlemekte olan Prenses Marya Morevna’ya yetişip yakaladı ve evine götürdü. Prens İvan ise durmadan ağlıyordu. Kendini yollara vurup dedi ki: “Ne olursa olsun gidip Marya Morevna'yı bulacağım!”

Bir gün geçti, sonra bir gün daha bitti. Üçüncü gün şafak vaktinde muhteşem bir saray gördü. Sarayın yanında bir meşe ağacı vardı, ağacın tepesine de bir şahin tünemişti. Şahin, meşeden aşağı uçup yere kondu ve yiğit bir delikanlıya dönüşerek seslendi:

“Merhaba, kayınbiraderim! Görüşmeyeli nasılsın?”

Ardından delikanının eşi Prenses Marya koşa koşa geldi ve neşeyle ağabeyi İvan'ı selamlayıp hâlini hatırlı sordu, kendi hayatlarında olup bitenleri anlattı. Prens üç gün onlarla kaldıktan sonra dedi ki:

“Sizinle daha fazla kalamam. Gidip karım Prenses Marya Morevna'yı bulmam gerek.”

“Onu bulman çok zor olacaktır,” dedi Şahin. “Ne olur ne olmaz, gümüş kaşığını bize bırak. Ona bakıp seni analım.” Bunun üzerine Prens İvan, gümüş kaşığını Şahin'e bırakıp tekrar yola koyuldu.

Bir gün, iki gün derken üçüncü gün şafak sökerken bir öncekinden de göz alıcı bir saray çıktı karşısına. Sarayın yanında bir meşe ağacı, ağacın tepesinde ise bir kartal vardı. Kartal, ağaçtan inip yere kondu ve yiğit bir delikanlıya dönüştü:

“Haydi, kalk Prenses Olga! Sevgili biraderin geliyor!”

Prenses Olga hemen ağabeyini karşılamaya gitti, sarılıp öpüştüler. Sonra ağabeyinin hâlini hatırlı sorup kendinden söz etti. Prens İvan, onların yanında da üç gün kaldıktan sonra dedi ki:

“Daha fazla kalamam yanınızda. Gidip güzel karım Prenses Marya Morevna'yı bulmalıyım.”

“Onu bulman epey güç olacak,” dedi Kartal. “En iyisi, bize gümüş bir çatal bırak. Ona baktıkça seni hatırlayalım.”

İvan onlara gümüş bir çatal bırakıp yoluna devam etti. Bir gün yürüdü, iki gün yürüdü. Derken üçüncü günün sabahında öncekilerden de muhteşem bir saray gördü. Bu sarayın yanında da bir meşe ağacı, ağacın tepesinde ise bir kuzgun vardı. Kuzgun hemen aşağı indi, yere konarak yiğit bir delikanlı oldu ve bağırdı:

“Prensese Anna, çabuk buraya gel! Biraderimiz geliyor!”

Prensese Anna sevinçle ağabeyini karşıladı, sarılıp öptü, hâlini hatırladı sorup kendi yaşadıklarını anlattı. Prens İvan onlarla da üç gün kaldı ve sonra dedi ki:

“Hoşça kalın! Artık gidip karım Prensese Marya Morevna’yı bulmaliyim.”

“Onu bulman çok zor,” dedi Kuzgun. “Neyse, sen bize gümüş bir enfiye kutusu bırak ki ona bakıp seni hatırlayalım.”

Prens gümüş enfiye kutusunu bırakıp onlarla vedalaştı ve yoluna devam etti. İki gün dolaştıktan sonra üçüncü gün Marya Morevna’nın olduğu yere geldi. Prensese, sevdigi adamı görür görmez kollarını onun boynuna doladı, gözyaşları içinde şunları söyledi:

“Ah Prens İvan! Neden sözümden çıktıñ da o dolabı açıp Ölümsüz Koschey’in kaçmasına izin verdin?”

“Affet beni, Marya Morevna! Geçmiş unut. Ölümsüz Koschey ortalıkta gözükmekzen beraber kaçalım. Belki bizi yakalamaya uğraşmaz.”

Bunun üzerine hazırlanıp kaçtılar. Bu sırada Koschey ava çıkmıştı. Akşama doğru evine dönerken bindiği kühey-lan tökezledi.

“Ne diye tökezledin yaþlı beygir? Tuhaf bir koku mu aldin?”

Kühey-lan cevap verdi:

“Prens İvan gelmiş ve Marya Morevna’yi kaçırılmış.”

“Peşlerinden gidebilir miyiz? “

“Elbette. Öyle ki buğday ekip yetişmesini beklesek, son-

ra buğdayı hasat edip öğütüp un hâline getirsek, bu undan beş ekmek yapıp o ekmekleri yedikten sonra bile takibe başlasak onlara yetişiriz.”

Koshchey, atını dörtnala sürüp Prens İvan'a yetişti.

“Bu seferlik,” dedi, “bana su vererek yaptığın iyilik karşılığında seni affedeceğim. İlkinci kez de bağışlayacağım. Ama üçüncü defa karşıma çıkarsan paramparça ederim seni.”

Sonra Marya Morevna'yı alıp götürdü. Prens İvan ise oturup acı acı gözyaşı dökmeye başladı. Hiç durmadan ağladı. Sonunda Marya Morevna'yı buldu. Bu sırada Ölümsüz Koshchey evde değildi.

“Haydi, kaçalım Marya Morevna!”

“Ah, Prens İvan! Bizi yakalar, kaçamayız.”

“Yakalasa bile en azından bir iki saat beraber geçirmiș oluruz.”

Bunun üzerine hazırlanıp kaçtılar. Ölümsüz Koshchey evine dönerken altındaki küheylan tökezledi.

“Ne diye tökezledin yaşı beygir? Tuhaf bir koku mu aldın?”

Küheylan cevap verdi:

“Prens İvan gelmiş ve Marya Morevna'yı kaçırmış.”

“Peşlerinden gidebilir miyiz?”

“Elbette! Öyle ki arpa ekip yetişmesini bekler, sonra arpayı hasat edip ondan bira yapar da sarhoş olana dek içeriz. Güzel bir uyku çekeriz. İşte bütün bunları yaptıktan sonra yola çıksak bile onlara yetişiriz.”

Koshchey dörtnala koşup Prens İvan'ı yakaladı:

“Kulaklarını ne kadar görüyorsan, Marya Morevna’yı da ancak o kadar görebilirsin dememiş miydim sana?”

Sonra Prens İvan’ı alıp evine götürdü.

Prens İvan yine tek başına kaldı. Ağladı durdu. Sonra Marya Morevna’yı tekrar bulmayı başardı. Koshchey, o sırada evden uzaktaydı.

“Haydi, kaçalım, Marya Morevna.”

“Ah, Prens İvan! Seni yakalayıp lime lime eder o canavar!”

“Ne isterse yapsın! Ben sensiz yaşayamıyorum.”

Hazırlanıp kaçtılar. Ölümsüz Koshchey, evine doğru yol alırken altındaki kühelyn yine tökezledi.

“Ne diye tökezledin yaşı beygir? Tuhaf bir koku mu aldın?”

Küheylan cevap verdi:

“Prens İvan gelmiş ve Marya Morevna'yı kaçırılmış.”

Koshchey, atını dörtnala sürüp Prens İvan'ı yakaladı ve ince ince doğradı. Sonra zavallının parçalarını bir varile koyup ziftledi, demir kasnaklarla bağlayıp mavi denize fırlattı. Marya Morevna'yı ise evine götürdü.

Tam o sırada Prens İvan'ın kayınbiraderinin evinde bıraktığı gümüş, siyaha döndü.

“Ah!” dediler, “bir kötülük gelmiş olmalı İvan'ın başına!”

Sonra Kartal, mavi denize uçup varılı buldu ve kıyıya taşındı. Şahin, ölümsüzlük suyunu getirmek için kanat cirpti, Kuzgun ise ölüm suyunu bulmaya gitti.

Sonra üçü buluştu, varılı açıp Prens İvan'ın kalıntılarını çıkardılar, yıkadılar ve parçaları birleştirdiler. Kuzgun parçaların üstüne ölüm suyunu serpti. Bunun üzerine bütün parçalar birleşti, İvan'ın vücutu eski hâlini aldı. Sonra Şahin ölümsüzlük suyunu döktü Prens'in bedenine. Genç adam titreyerek ayağa kalktı ve dedi ki:

“Ah! Ne zamandır uyuyorum ben?”

“Biz olmasaydık, daha nice zaman uyuyacaktın,” dedi kayınbiraderleri. “Haydi, gel de misafirimiz ol.”

“Olmaz, kardeşlerim. Gidip karım Marya Morevna'yı bulmalıyorum.”

Nihayet karısıyla yeniden buluştuğunda Marya Morevna'ya şöyle dedi:

“Ölümsüz Koshchey gelince ona bu kadar güzel bir küheylanı nereden bulduğunu sor.”

Bunun üzerine Marya Morevna hoş bir anına denk geti-

rip Koschey'e atını nereden bulduğunu sordu. Koschey yanıt verdi:

"Kırk diyarın ötesindeki kırkbirinci krallıkta, alevli nehri ötesinde bir Baba Yaga yaşar. Güzel bir kısağı vardır, her gün ona binip dünyayı dolaşır. Daha başka pek çok kısağı vardır. Ben onun sürülerini üç gün güttüm ve tek bir kısağı bile kaybetmedim. Bunun karşılığında Baba Yaga bana bir tay hediye etti."

"Alevli nehri nasıl geçtin peki?"

"Nasıl olacak? Benim öyle bir mendilim var ki, onu üç kez sağ elimle sallayınca yüksek bir köprü ortaya çıktı ve alevler ona erişemedi."

Maryya Morevna bütün bu işittiklerini Prens İvan'a aktardı. Sonra mendili gizlice alıp kocasına götürdü. Böylece İvan, alevli nehri aşıp Baba Yaga'ya gitmek için yola çıktı. Epeyce süre yürüdü, yürüdü. Günlerce bir şey yiyeşti. Sonunda tuhaf bir kuş ve yavrularına rastladı. Prens İvan şöyle geçirdi içinden:

“Şu tavuklardan birini yiyp açlığımı bastırayım.”

“Sakın yeme onu, Prens İvan!” diye yalvardı tuhaf kuş.
“Gün gelir sana bir iyiliğim dokunur.”

Prens, biraz daha ilerledi ve ormanda bir arı kovanına gözü iliştı.

“Şuradan biraz bal alayım,” dedi.

“Kovanımı bozma, Prens İvan,” diye bağırdı ana kraliçe.
“Bir gün gelir, sana bir iyiliğim dokunur.”

Bunun üzerine İvan, kovana dokunmadan yoluna devam etti. Sonra dişi bir aslanla yavrusuna rast geldi.

“Neyse, ben de şu yavru aslanı yerim,” diye düşündü.
“Açlıktan hastalanacağım!”

“Lütfen bize dokunma, Prens İvan,” diye yalvardı dişi aslan. “Gün olur, sana bir faydam dokunur.”

“Pekâlâ, dediğin gibi olsun,” dedi İvan.

Açlıktan bitap düşmüş hâlde yürümeye devam etti ve nihayet Baba Yaga'nın evine vardı. Evin etrafında on iki direk vardı. Bu direklerin on birine insan başı geçirilmişti. Yalnızca on ikincisi boştu.

“Merhaba, teyze!”

“Merhaba Prens İvan! Nereden geldin? Kendi isteğinle mi geldin yoksa biri mi zorladı seni buraya gelmeye?”

“Kendi isteğimle ve bileğimin hakkıyla senden bir küheylen almaya geldim.”

“Pekâlâ, Prens. Yanımda bir sene çalışmama gerek yok, üç gün kalman yeterli. Kıraklıma iyi bakarsan, sana güçlü kuvvetli bir küheylen veririm. Ama beceremezsen, işte o zaman şu son direkte bulursun kafanı. Haberin olsun.”

Prens İvan bu koşulları kabul etti. Baba Yaga ona yiyecek ve içecek verip yapacağı işi anlattı. Ama Prens kısrakları çayırda götürdüğü an, hepsi kuyruklarını kaldırıp dört bir yana dağılıverdi. Prens daha etrafına bakamadan hepsi gözden kaybolmuştu. Bunun üzerine ağlayıp sızlamaya başladı. Sonra bir taşa oturup uyudu. Ama güneş batmak üzereyken tuhaf kuş kanat çırparak yanına geldi ve onu uyandırdı:

“Kalk Prens İvan! Kısraklar eve gitti.”

Prens kalkıp eve döndü. Baba Yaga öfkeden deliye dönmüş bir hâlde kısraklarına bağırıp çağrırmaktaydı:

“Niçin eve geldiniz?”

“Nasıl eve gelmeyelim?” dediler. “Her taraftan kuşlar gelip gözlerimizi oydu.”

“Pekâlâ! Yarın çayırda gitmeyeceksiniz, ormana dağılaçaksınız.”

Prens İvan bütün gece uyudu. Sabah olunca Baba Yaga dedi ki:

“Beni iyi dinle, Prens! Kısraklarına bakamazsan, bir tanesini bile kaybedersen, başın şu direğe asılır bilmiş ol!”

Prens kısrakları çayırda götürdü. Hayvanlar hemen kuyruklarını sallayıp sık ormandaki ağaçların arasında gözden kayboldu. Prens yine bir taşın üstüne oturdu ve ağlamaya başladı, sonra da uykuya daldı. Güneş, ormanın ardına gizlenip gözden kayboldu ve akşam oldu. İşte o anda dişi aslan ortaya çıktı.

“Uyan Prens! Kısraklar toplandı.”

Prens kalkıp eve döndü. Baba Yaga atlara eskisinden de çok öfkelemiştir, durmadan bağırıyordu:

“Ne diye geri geldiniz ha?”

“Gelmeyelim de ne yapalım? Avcı hayvanlar etrafımızı sardı, bizi paramparça edeceklerdi.”

“Pekâlâ, yarın mavi denize koşacaksınız.”

Prens İvan yine gece deliksiz uyudu. Ertesi sabah Baba Yaga onu kısırkları gütmeye gönderdi:

“Onlara iyi bakamazsan, başını şu direkte bulursun!”

Prens kısırkları çayırda götürdü. Hayvanlar hemen kuyruk sallayıp denize koşturdu. Boğazlarına kadar suya girmişlerdi. Prens İvan bir taşa oturup ağladı, sonra uykuya daldı. Ama gün battığında bir arı kanat çırparak yanına geldi:

“Uyan Prens! Bütün kısırklar toplandı. Yalnız, eve döndüğünde sakın Baba Yaga'nın seni görmesine izin verme. Hemen ahıra gidip yemliklerin arkasına saklan. Orada gübrelerin içinde yuvarlanan bir tay göreceksin. Onu çal ve gecenin karanlığında o evden kaç.”

Prens İvan kalktı, ahıra girdi ve yemliklerin arkasına uzandı. Bu sırada Baba Yaga, kısırklarına bağırıp çağırmaktaydı:

“Ne diye geri geldiniz?”

“Nasıl gelmeyelim? Her taraftan arılar hücum etti, kaniımız fişkiranaya kadar her yerimizden soktular!”

Baba Yaga yatıp uyudu. Gece zifiri karanlıkta Prens İvan, küçük tayı çalıp eğerledi, üzerine atladı ve atını alevli nehre doğru sürdü. Nehre gelince mendili sağ elinde tutarak üç kez salladı. Sonra bir anda nehrin bir ucundan diğer ucuna ulaşan, çok yüksek bir köprü beliriverdi. Prens köprüyü geçince mendili bu kez sol elinde iki kez salladı. Nehir üzerinde incecik bir köprü kaldı!

Baba Yaga sabah uyanınca tayın ortalıktan kaybolduğunu fark etti. Hemen onu bulmak için harekete geçti. Demir dibegine binip tüm hızıyla uçmaya başladı. Bir yandan tokmağıyla dibeğe vurarak hızını artırıyor, diğer yandan süpürgesini savuruyordu. Alevli nehre vardı, etrafa bir baktı ve “Çok güzel bir köprü!” dedi. Ama daha yolun yarısını gi demeden köprü ikiye ayrıldı ve Baba Yaga, hop diye denize düşüverdi. İşte hak ettiği sonu bulmuştu!

Prens İvan tayı alıp yeşil çayırlarda karnını doyurdu, şışmanlattı ve tay büyüp harika bir küheylana dönüştü.

Sonra atını Marya Morevna'nın olduğu yere sürdü.

Prenses sevinç içinde koşup kocasının boynuna atıldı. Göz yaşıları içinde dedi ki:

“Tanrı nasıl oldu da sana yeniden can verdi?”

“Şöyle şöyle oldu, canlandım,” diye anlattı Prens. “Haydi, benimle gel.”

“Korkuyorum, Prens İvan! Koschey bizi yakalayacak olursa, seni yine paramparça eder.”

“Hayır, bizi yakalayamaz! Artık muhteşem bir atım var, kuş gibi uçuyor.” Atın üzerine binip uzaklaştılar.

Ölümsüz Koschey eve döndüğü esnada altındaki kühey-lan tökezledi:

“Ne diye tökezledin, himbil beygir seni? Tuhaftır bir koku mu aldın?”

“Prens İvan gelmiş ve yine Marya Morevna'yı kaçırılmış.”

“Onları yakalayabilir miyiz?”

“Tanrı bilir. Prens'in artık bir atı var. Benden bile hızlı.”

“Ah, işte bunu kabul edemem!” dedi Ölümsüz Koschey. “Peşlerine düşeceğim.”

Bir süre sonra Prens İvan'a yetişti, yere indi, keskin kılıcıyla delikanlıyı doğramak üzereydi ki Prens İvan'ın atı, Ölümsüz Koschey'e çifte atarak kafatasını kırdı. Prens de canavara bir sopayla son darbeyi indirip işini bitirdi. Sonra biraz odun getirip Ölümsüz Koschey'i yaktı ve küllerini rüzgâra savurdu. Ardından Marya Morevna, Koshchey'in atına ve Prens de kendi atına atladı. İlk önce Kuzgun'u, sonra Kartal'ı ve son olarak da Şahin'i ziyaret ettiler. Gittikleri her yerde güler yüzle karşılandılar. “Ah, Prens İvan! Seni bir daha göreceğimizi ummamıştık. Ama boşuna bunca zahmete girmemişsin! Marya Morevna gibi bir güzelin dünyada eş olamaz!”

İşte böylece dostlarını ziyaret ederek yiyp içtiler. Sonra kendi ülkelerine döndüler.

Bu noktada Koschey ve Yılan'ın dişi karşılığı olan Baba Yaga'yı ele alacağız; ölümsüzlük suyu ile ölüm suyundan daha sonra söz edeceğiz. Ölüleri canlandıran sihirli su, bütün ülkelerin folklorunda önemli bir yer tutar ama bu diriltme görevini iki farklı su ile gerçekleştiriyor olması, Slav masallarının dikkat çekici bir özelliğidir. Evlenmeden önce orduları yok eden ama daha sonra nazik ve ilimli birine dönüşen Prences Marya Morevna, hem masallarda hem de "manzumeler"de sık sık karşımıza çıkan kadın kahramanlar sınıfına aittir ve benzer bir Amazon kadınına göndermede bulunan Kemble'in açıklamaları, bu karakter için de geçerlidir. Marya Morevna benzeri masalların birinde kadın kahramanımız, evlenmeden önce eşi olacak kişiyle dövüşür. Yasak dolaptaki Mavi Sakal olayı da ileride göreceğimiz üzere skazkalarda sık sık karşımıza çıkar. Kuş, Ari ve Dişi Aslan'ın minnettarlığı için de aynı şeyi söyleyebiliriz.

Ölümsüz Koshchey masalı, en sık karşılaştığımız hikâyelerden biri olmakla beraber, farklı versiyonlarında bir bütünlük algısı sağlansa bile ayrıntılar bakımından epey farklılık göstermektedir. Bunlardan birinde Koschey'in rolünü Yılan üstlenir. Kahramanın kız kardeşleri, tüylü hayranlarıncı uzaklara götürülür ama ağabeylerinin izni istenmemiştir. Bu unsura yer verilmemesi nedeniyle daha sonra özür dilenir. Bir başka masal olan "Fedor Tugarin ve Güzel Anastasia" hikâyesinde kahramanın üç kız kardeşine talip çıkar ve kızlar evlenirler ama bu kez talipler Şahin, Kartal ve Kuzgun değil Rüzgâr, Dolu ve Şimşek'tir. Ağabeyleri de Güzel Anastasia ile evlenir. Sarayının yasak odasında "bir kaburgasından aşağı asılmış" bir yılan bulur. Onu kaldırıp kancasından kurtarır ve Yılan özgürlüğüne kavuşunca Güzel Anastasia'yı kaçırır. Fedor, sonunda karısını bulur ve sihirli atına bindirip kaçırır. Bu atı da kurtlar, arılar ve kerevit sayesinde elde etmiştir. Sonra hayvanın ölümüne sebep olacak tek nesneyle, yani taşla "al-

nının ortasına” vurarak Yılan’ı ortadan kaldırır. Bu masalın üçüncü versiyonunda kahramanımız, yasak odada “zift dolu kaynar bir kazanda Ölümsüz Koschey”i bulur. Koshchey, Güzel Anastasia’nın cazibesine kapılmış olduğunu ve on beş senedir tatsak yaşadığını anlatır. Dördüncü bir masalda kahramanın kız kardeşleri, üç dilenciyle evlenir. Ama bu dilencilerin yirmi, otuz ve kırk başlı yılanlar olduğu ortaya çıkar. Koschey de yasak odada, bir kazana bağlı atın üzerinde oturmaktadır. Kahramandan atı çözmesini ister, karşılığında onu üç ölümden kurtaracağına söz verir.

Yasak odanın gizeminden ayrıntılı olarak burada söz etmeyeceğim. Ama bunun, Mavi Sakal’ın ölü eşlerinin cesetlerini sakladığı odayla aynı olduğunu söylememiz yeterli. Rus masalları ve Doğu masallarında bir kadının değil, genelde bir erkeğin merakı yasak odanın açılmasına neden olur. Batı Avrupa’da ise ölümcül merak, genellikle kadınlara atfedilen bir özelliktir.

Her zaman olduğu gibi bu masalları anlamak çok güçtür. Ama Doğu’daki muadillerinin arasından en önemli olanı son derece anlaşılırıdır. “Kathásaritságara”nın beşinci kitabında Saktideva, yaptığı uzun seyahatten sonra Altın Kent’e döner ve prenses tarafından müstakbel kocası olarak karşılanır. Prensese onu sarayının ortasındaki terasa çıkmaması için uyarır. Elbette kahramanımız bu uyarıya kulak asmaz ve burada üç oda bulur. Odaların her birinde güzel bir kızın cansız bedeni vardır. Görünürde ölü olan bu bedenlere bir süre baktıktan sonra, içlerinden birinin ilk aşkı olduğunu fark eder. Bir göl kenarında otlamakta olan ata yaklaşır. At, çifte atarak onu suya düşürür. Kahramanımız suyun dibine batar ve sonra kendi memleketinde su yüzüne çıkar. Bütün hikâye, başından sonuna kadar temel karakterlerden biri vasıtasiyla tamamen anlatılır. Bu kişi, Saktideva’nın aynı anda evlendiği dört kızdan biridir.

Şimdi bu masalın, Koschey'in ölümünü açıklayan versiyonlarından birini ele alacağız. Buna göre Koschey'in hayatı onun dışındaki bir nesneye bağlıdır. Bu olay, Avrupa ve Asya'da bu türdeki yaygın masallar arasında önemli bir yer tutmaktadır ve neredeyse sonu hep aynıdır. Ama sonucun ortaya çıkma şekli, ülkelere göre farklılık göstermektedir. Rus masallarında kahramanın çatıştığı kötü varlığın "ölüm"ü, yani ölümü içeren madde, sıradaki hikâyede adı geçen eşya dizisiyle ya aynıdır ya da onlara çok benzemektedir.

Ölümsüz Koshchey

Ülkenin birinde bir kral yaşırdı. Bu kralın üç yetişkin oğlu vardı. Günün birinde anneleri, Ölümsüz Koschey tarafından kaçırıldı. Bunun üzerine en büyük oğul, gidip annesini aramak için babasından izin istedi. Babası isteğini kabul edince hemen yola çıktı, ortadan kayboldu ve ardında hiçbir iz bırakmadı. Ortanca oğul bekledi ama ağabeyi gelmeyince gitmek için babasından izin istedi. Babası izin verince o da ortadan kayboldu. En küçük oğul, Prens İvan babasına dedi ki: "Baba, bana müsaade et, ben de gidip annemi arayayım."

Ama babası gitmesine izin vermedi: "Ağabeylerin ortadan kayboldu. Sen de aynı şekilde uzaklara gidersen dayanamaz, ölürem."

"Öyle deme, baba. Bana izin verirsen hemen gideceğim ama müsaade etmezsen de gideceğim."

Böylelikle babasından izin almayı başardı.

Prens İvan, bir küheylan seçmek istediler fakat hangisine el uzatsa olmuyordu. Kendine göre bir küheylan bulamadı. Kaşlarını çatarak yol boyunca yürüdü, şehrə vardı. Birden karşısına yaşlı bir kadın çıktı ve sordu:

"Neden kadınların öyle çatık geziyorsun Prens İvan?"

"Git işine be kocakarı!" diye tersledi kadını Prens. "Seni bir elime alıp diğer elimle tokatlasam suyun çıkar*."

Yaşlı kadın sokağın ucuna gidip Prens'in karşısına ikinci kez çıktı ve dedi ki:

* Skazka yani Rus masallarında sıkça rastlanılan bir azarlama biçimi.
(ç.n.)

“İyi günler, Prens İvan! Suratından düşen bin parça, ne oldu?”

Bunun üzerine delikanlı düşündü:

“Bu ihtiyar kadın ne diye bana soru sorup duruyor? Bana bir faydası dokunabilir mi acaba?” Sonra cevap verdi:

“Şey, teyze! Üzgünüm, çünkü kendime güzel bir küheylan bulamıyorum.”

“Aptal çocuk!” diye bağırdı kadın, “Kendini iyip bitiriyorsun da benden yardım istemiyorsun! Gel bakayım benimle.”

Kadın, Prens'i bir tepeye götürüp bir noktayı işaret etti:

“Şurayı güzelce kaz bakalım.”

Prens İvan kadının gösterdiği yeri kazınca, üzerinde on iki asma kilit bulunan demir bir levha gördü. Hemen kilitleri kırdı, kapıyı açtı ve yeraltına giden yolu takip etti. On iki zincire bağlanmış, güçlü bir küheylan çıktı karşısına. Ona binmeye değer bir delikanının geldiğini işitince küheylan, zincirlerini sallayıp on ikisini birden kırdı. Sonra Prens İvan, kahramanlara layık bir zırh kuşanıp atını egerledi ve semer vurdu. Sonra ihtiyar kadına para verip dedi ki:

“Bağışla beni teyzecim ve bana şans dile!” Sonra küheylanına binip gitti.

Uzun bir süre atını sürdürdü. Nihayet çok yüksek ve dik bir dağa ulaştı. Bu dağa çıkışmanın imkânı yoktu. Bu sırada ağa beylerinin o tarafa geldiğini gördü. Birbirleriyle kucaklaşıp yola beraber devam ettiler. Ta ki bir ton ağırlığında bir kayaya varana dek. Kayanın üzerine şu sözler kazınmıştı: “Bu kayayı dağın öte tarafına fırlatmayı kim başarırsa, onun için bir yol açılacaktır.” İki ağabey kayayı kaldırımadı ama Prens İvan,

daha ilk denemesinde kayayı dağın diğer tarafına fırlattı. Hemen sonra, dağ yamacında bir merdiven belirdi.

Prens İvan atından indi, parmağına bir kesik atarak cama kanından damattı ve sonra bunu ağabeylerine verdi:

“Eğer bu camdaki kan siyaha dönerse, burada daha fazla oyalanmadan imdadıma koşun; zira bu demektir ki ölümle yüz yüzeylim.” Sonra onlara veda edip kendi yoluna gitti.

Dağa tırmandı. Bir de ne görsün? Her türden ağaç, çeşit çeşit meyveler, her cinsten kuş! Prens İvan epeyce yürüdüktten sonra devasa bir eve geldi! Burada Ölümsüz Koschey'in kaçıldığı bir kral kızı yaşamaktaydı. Prens İvan evin etrafını dolaştı ama kapı falan yoktu. Kral kızı, dışında biri olduğunu görünce hemen balkona koşup seslendi: “Dinle beni! Çitlerin orada bir yarık var. Serçe parmağını oradan sok, kapıya dönüsecek.”

Gerçekten de öyle oldu. Prens İvan eve girdi. Kız, Prens'i nezaketle buyur edip ona yiyecek içecek verdikten sonra sular sormaya başladı. Prens, annesini Ölümsüz Koschey'den kurtarmaya geldiğini anlattı. Bunun üzerine kız dedi ki:

“Annene ulaşman çok zor, Prens İvan. Görüyorsun ya, Koschey bizim gibi ölümlü değildir. Seni sağ bırakmayacaktır. Sık sık buraya beni görmeye gelir. İşte kılıcı burada, tam beş yüz kilo ağırlığında. Onu kaldırabilir misin? Eğer bunu yapabilirsen, zorlu görevine de atılabilirsin.”

Prens İvan kılıcı kaldırmakla kalmadı, havada savurdu. Sonra tekrar yola koyuldu. Derken, ikinci bir eve geldi. Bu sefer kapıyı nerede bulacağını biliyordu, hemen içeri girdi. Annesi oradaydı. Gözyaşları içinde birbirlerine sarıldılar.

Burada da gücünü denedi. Bir buçuk tonluk bir topu kaldırdı. Sonra Koschey eve geldi. Annesi Prens'i sakladı. Ölüm-

süz Koschey hisimla eve daldı: “Hey, hey! Kulaklar işitsin, gözler görsün! Bir Rus kemiği* gelmiş bu eve! Kimdi o yanındaki? Oğlun değil miydi, söyle!”

“Neden bahsediyorsun, Tanrı aşkına? Sen Rusya boyunca uçuş durduğun, burun deliklerine Rus havası çektin. Bu yüzden burada biri var sanıyorsun,” diye cevap verdi Prens İvan’ın annesi. Sonra Koschey’e yanaşıp tatlı dille konuştu, bir sürü şey sordu. Sonunda dedi ki:

“Ey Koschey, gerçekten seni hiçbir şey öldüremez mi?”

“Ölümüm,” diye cevap verdi Koschey, “öyle bir yerde ki; orada bir meşe ağacı, ağacın altında ise bir kutu ve kutunun içinde de bir yaban tavşanı vardır. Tavşanın içinde bir ördek, ördeğin içinde bir yumurta bulunur. İşte beni öldürerek şey, o yumurtadadır.”

Bu sözlerin ardından Ölümsüz Koschey biraz daha oyalandı, sonra yine uzaklara uçuş gitti.

Vakit geldi ve Prens İvan, annesinin onayını alarak Koschey'in ölümünü aramak üzere yola çıktı. Uzun zaman aç susuz yol aldı. Nihayet açlığı dayanılmaz hâle geldiğinde kendi kendine düşündü: “Keşke karşımı bir şey çıksa!” Tam o anda küçük bir kurt ortaya çıktı. Prens onu öldürmeye karar verdi. Ama anne kurt bir anda bir delikten fırlayıp yalvardı: “Yavruma el sürme, ne olur. Zamanı gelince sana faydam dokunur.” “Pekâlâ!” dedi Prens İvan ve yavru kurdu bıraktı. Yola devam etti ve bir karga çıktı karşısına. “İşte,” dedi Prens, “nihayet bir lokma atacağım ağızma.” Silahını doldurdu, tam kuşu vurmak üzereydi ki karga bağırdı: “Bana zarar verme. Gün olur, sana bir iyiliğim dokunur.”

Prens İvan iyice düşünüp karganın canını bağışladı. Son-

* *Russkaya kost*: Rus kemiği. Ama aslında “insan” anlamına geliyor. Burada “bir Rus”, “Rus bir adam” anlamında kullanılıyor. (ç.n.)

ra biraz daha ilerledi ve sonunda bir denize ulaştı, sahilde durup bekledi. Tam o anda küçük bir turnabaklı sudan fırlayıp sahile düştü. Prens balığı yakaladı. Karnı öyle açtı ki “Nihayet bir şey yiyeceğim,” diye geçirdi içinden. Birden turnabaklıının annesi belirip “Yavruma kıyma Prens İvan, gün olur sana faydam dokunur,” dedi. Bunun üzerine balığın da canını bağışladı.

Peki, ama denizi nasıl aşacaktı? Sahilde oturup uzun uzun düşündü. Ama turnabaklı, Prens'in içinden geçenleri çok iyi biliyordu. Bu yüzden kendini denizin bir ucundan öbür ucuna yatırdı ve Prens İvan, bir köprü kurulmuş gibi balığın üzerinde yürüyerek denizi astı. Nihayet Koschey'in ölümünü sağlayacak şeyin gizli olduğu meşe ağaçına vardi. Burada bir kutu buldu, içini açınca bir yaban tavşanı dışarı fırlayıp kaçtı. Tavşanı nasıl yakalayacaktı?

Prens İvan, tavşanın kaçmasına izin verdiği için çok korkmuştu ve bunun ardından kara kara düşünmeye başladı. Ama canını bağışladığı kurt, hemen tavşanın peşinden koşup onu yakaladı ve Prens İvan'a teslim etti. Prens, büyük bir sevinçle tavşanı alıp içini açtı. Ne olsa beğenirsınız? Tavşanın içinden bir ördek çıktı ve uzaklara uçuverdi. Prens, ardından bir el ateş etti ama nafile. Bunun üzerine yine kara kara düşünmeye başladı. Tam o sırada yavrularıyla beraber karga ortaya çıktı. Hep birlikte ördeğin peşine düştüler ve onu yakalayıp Prens İvan'a getirdiler. Prens buna çok sevindi ve nihayet ördeğin içinde saklı yumurtayı ele geçirdi. Sonra kendi yoluna gitti. Denize ulaşınca yumurtayı yıkamaya koyuldu ama yumurta elinden kayıp suya düştü. Sudan nasıl çıkaracaktı onu? Çok derine gitmişti yumurta. Prens yine çaresiz kalmıştı.

Birden deniz şiddetle sarsıldı ve turnabaklı yumurtayı geri getirdi. Dahası kendini denizin üzerine gerip köprü oldu. Prens yine balığın sırtında karşı tarafa geçti. Yeniden annesi-

nin yanına gitmek için yola çıktı. Annesiyle birbirlerine sevgiyle sarıldılar. Kraliçe, oğlunu bir kez daha sakladı. Bu sırada Ölümsüz Koschey uçarak eve geldi ve dedi ki:

“Hey, hey! Bu Rus kemiğini hiçbir kulak duyamaz, hiçbir göz göremez ama ben burada bir Rus'un kokusunu alıyorum!”

“Neden söz ediyorsun, Koschey? Kimse yok yanında,” diye cevap verdi Prens İvan'ın annesi.

Koschey ikinci defa konuştu: “Hiç iyi hissetmiyorum kendimi.”

Bunun üzerine Prens İvan, yumurtayı sıkmaya başladı ve Ölümsüz Koschey iki büklüm oldu. Sonunda Prens, saklandığı yerden çıkış yapıp yumurtayı kaldırarak dedi ki: “İşte ölümün elimde Ölümsüz Koschey!”

Bunun üzerine Koschey diz çöküp yalvardı: “Öldürme beni Prens İvan! Dost olalım seninle! Bütün dünya ayaklarıımızın önünde diz çöksün.”

Ama bu sözler Prens'e hiç işlemedi. Yumurtayı elinde ezdi ve böylece Ölümsüz Koschey'in işini bitirdi.

İvan ve annesi, evden dilekleri şeyleri alarak kendi memleketlerine gitmek üzere yola çıktılar. Yol üzerinde İvan'ın daha önce tanıdığı kral kızının evine gittiler ve onu da yanlarına aldılar. Biraz daha ilerlediler ve İvan'ın ağabeylerinin beklediği yere geldiler. O zaman kız dedi ki: “Prens İvan! Haydi, benim evime geri dönelim. Gelinliğimi, elmas yüzüğümü ve dikişsiz ayakkabalarımı almayı unutmuşum.”

Prens geri dönmeye razı oldu ama bu arada annesini ve Prences'i merdivenden aşağı indirdi. Memleketine varınca Prences'le evlenmeyi kararlaştırmışlardı. İvan'ın ağabeyleri, annelerini ve Prences'i karşıladı. Ama sonra merdiveni kestiler çünkü kardeşlerinin aşağı inmesini istemiyorlardı. An-

nelerini ve Prensese's'i tehdit ederek eve vardıklarında Prens İvan'la ilgili hiçbir şey söylememeleri için onları uyardılar. Bir süre sonra memleketlerine vardılar. Kral, karısını ve iki oğlunu gördüğüne çok sevindi ama en küçük oğlu Prens İvan'ın gelmeyeşine çok üzülmüştü.

Oysa Prens İvan, nişanlısının evine dönmüştü. Kızın gelinliğini, yüzüğünü ve ayakkabılarını alıp tekrar dağa geldi ve yüzüğü bir elinden diğerine fırlattı. Hemen sonra on iki güçlü delikanlı ortaya çıktı. Dediler ki:

“Emirlerinizi dinliyoruz.”

“Beni bu dağdan indirin.”

Delikanlılar hemen gelip Prens'i aşağı taşıdı. Prens İvan, yüzüğü parmağına takınca gençler ortadan kayboluverdi.

Sonra kendi ülkesine döndü ve babası ile ağabeylerinin yaşadığı şehre ulaştı. Burada yaşlı bir kadının evine misafir oldu ve sordu:

“Ülkende ne haberler var, teyze?”

“Haber mi dedin evladım? Biliyorsun ya, Kraliçemiz, Ölümsüz Koschey'in elinde tuttsaktı. Üç oğlu onu bulmaya gitti. İkisi Kraliçe'yi bulup getirdi ama üçüncüsü yani Prens İvan ortadan kayboldu. Nerede olduğunu kimseler bilmiyor. Kral, oğlu için çok üzülüyor. Prensler, anneleriyle beraber bir de Prensese getirmiş. Büyük oğlan onunla evlenmek istiyor; lakin kız, illa ki kendi evindeki yüzüğünü istiyor ya da aynı sindan yapılsın diyormuş. Bütün halka bu durumu duyurdular ama bu yüzüğün eşini yapabilen çıkmadı henüz.”

“Peki, teyzecim. Şimdi git ve Kral'a yüzüğü yapacağını söyle. Ben senin için bu işi halledeceğim, merak etme,” dedi Prens İvan.

Bunun üzerine yaşlı kadın hemen giyinip Kral'ın sarayına gitti ve dedi ki:

“Lütfen Majesteleri, bana izin verin de alyansı ben yapayım.”

“Peki, teyze, dediğin gibi olsun! Senin gibi insanlara kapımız her zaman açık,” dedi Kral. “Yalnız, başaramazsan başın gider, bilmiş ol!”

İhtiyar kadıncığınız yüreği ağzına geldi korkudan. Hemen eve koşturup olanları Prens'e anlattı ve işe başlamasını istedi. Ama İvan tasasızdı, bütün gün aylak aylak yattı. Çünkü yüzük zaten yanındaydı. Bu yüzden yaşlı kadının telaşına gülüp geçti. Ama kadıncığınız korkudan tir tir titriyor, ağlayıp sizliyor ve İvan'ı azarlıyordu.

“Başı belada olan sen değilsin tabi! Kendini kurtarıp beni yaktın. Ne kadar aptalmışım! Nasıl kandım sana?” diye dövünüyordu.

Yaşlı kadın, uykuya dalana dek ağladı durdu. Sabah olunca Prens İvan kadını uyandırdı:

“Hadi kalk, teyzecim. Şu yüzüğü yanına al ve bir dukadan fazla para isteme. Eğer kim yaptı diye soracak olurlarsa, ben yaptım de ve sakın benden söz etme.”

Yaşlı kadın sevinçten havalara uçtu. Prens de yüzüğe bayılmıştı.

“Tam istedigim gibi,” dedi. Yaşlı kadına altın dolu bir tabak verdiler ama kadın yalnızca bir duka aldı.

“Neden o kadar az para alıyorsun?” diye sordu Kral.

“Fazlası ne işime yarayacak ki, Majesteleri? Hem, daha çok para gereklirse nasilsa verirsiniz.”

Bu sözleri söylediğinden sonra yaşlı kadın evine döndü.

Zaman geçti ve bir haber yayıldı. Buna göre gelin damat-tan, kendi memleketindeki evine gidip gelinliğini getirmesini ya da aynısını yaptırmasını istiyordu. Prens İvan'ın yardımı sayesinde yaşlı kadın bu hususta da başarılı oldu. Daha sonra dikişsiz ayakkabıları da götürdü. Her defasında bir dukadan fazla para almıyor ve bütün bunları kendisinin yaptığı söylüyordu.

Halk arasında, şu günde düğün yapılacağı haberi hızla yayıldı. Herkesin sabırsızlıkla beklediği düğün günü sonunda gelip çattı. O zaman Prens İvan, yaşlı kadına dedi ki:

“Dinle beni, teyze! Gelin tam evleneceği sırada bana haber ver.”

Yaşlı kadın pür dikkat o anı bekledi ve Prens'e haber etti.

Bunun üzerine Prens İvan hemen prens kıyafetlerini giyip evden çıktı.

“Gördün mü teyze! Ben aslında bir prensim.”

Yaşlı kadın, delikanının ayaklarına kapandı.

“Lütfen seni azarladığım için affet beni,” dedi.

“Tanrı seninle olsun,” dedi Prens.

Sonra kiliseye gitti. Ağabeyinin henüz gelmediğini görünce gelinin yanına geçip onunla evlendi. Sonra kızla beraber saraya doğru yola çıktılar. Yolda ilerledikleri sırada asıl damat, yani ağabeyi çıktılarına. Ama gelin ve Prens İvan'ın saraya götürüldüğünü görünce rezil bir hâlde geri döndü.

Kral'a gelince, Prens İvan'ı yeniden gördüğüne çok sevinmişti. Ağabeylerinin İvan'a ihanetini öğrenince düğün ziya-feti biter bitmez iki büyük oğlunu sürgüne yolladı; İvan'ı ise vârisi ilan etti.

“Prens Arikad” masalında Kraliçe -Anne- Koschey değil Fırtına tarafından kaçırılır. En küçük oğlu, demir kancalar yardımıyla dağa tırmanır, Vikhor'u öldürür ve annesi ile kurtardığı diğer üç kadını aşağı indirir. Bunu yaparken hayvan postundan yapılmış bir urgandan faydalanan Ağabeyleri, inmesini önlemek için bu ipi keser. Sonra kadınları, bu sırrı kimseye söylememeleri için toprak yiyerek yemin etmeye zorlarlar. Aynı formalite, benzer bir yeminin olduğu bu masalda da söz konusudur.

Bu tür bir zorunluluğun kutsal doğası, bu sınıftaki masallarda benzer koşullar altında korunan suskunluğu açıklayabilir.

Koschey'in ölümüne dair açıklamaların birinde, gizemli bir yumurtanın alnına çarpması sonucu öldüğü söylenmektedir. Hayatının bağlı olduğu sihirli zincirin son halkasıdır bu yumurta. Aynı masalın, bir yılanla ilgili başka versiyonunda ise ölümcül darbe, bir yumurta sarısında bulunan küçük bir taştan kaynaklanır. Taş bir ördeğin, ördek bir tavşanın, tavşan bir kayanın içindedir, kaya da bir adadadır (yani muhteşem Buyan Adası). Bir diğer varyantta Koshchey, güzel esirini kandırmaya çalışır; “ölüm”ü bir süpürgeye veya tahtadan perdeye bağılmış gibi davranışır ve kız, sevgisinin göstergesi olarak bu nesneleri altınla süsler. Sonra aslında “ölüm”ünün, denizde yüzen bir kütüğe tutunmuş ördeğin içindeki yumurtada olduğunu itiraf eder. Prens İvan, yumurtayı alıp bir elinden öbürüne atar. Koschey, odanın bir yanından öteki yanına savrulur. Sonunda Prens, yumurtayı kırar ve Koschey yere düşüp ölürlü.

Bu üzücü bölüm birçok ülkenin masallarında gerçekleşmektedir. Bu unsurun belli şekillerini izlemek yerinde olacaktır. Bir İskandinav masalındaki Dev'in kalbi, bir adadaki kilisenin içine yerleştirilmiş kuyuda yüzen ördeğin içindeki yumurtada bulunmaktadır. Bunu bir başka İskandinav masalyla karşılaştırmak

mümkündür. Bu masalda bir Haugebasse, ya da Trol, bir prensesi kaçırmıştır ve ölü bir ejderin “dokuzuncu başının dokuzuncu dili altında yatan bir kum tanesi” üzerlerinden geçtiğinde, arkadaşlarıyla beraber parçalara olacaklarını söyler. Bu kum tanesi bulunup getirilir ve sonuç olarak, koca bir Trol ya da Haugebasser sürüsü anında yok olur. Bir Transilvanya-Saksonya masalında bir Cadi'nın “can”ı, bir dağ içindeki gölette yüzten ördeğin içindeki yumurtada yanmaktadır ve bu ateş söndürüldüğünde Cadi ölürlü. Bohemya masalı “Güneş atı” hikâyesinde bir Büyücü’nün “kuvvet”i, bir ağaçın altındaki bir geyiğin vücutunda bulunan bir ördeğin içindeki yumurtadadır. Bir kâhin, bu yumurtayı bulur ve içini emer. Sonra Büyücü, küçükük bir çocuk gibi gücsüz kalır, zira “bütün gücü Kâhin'e geçmiştir.” Kelt masalı “Deniz Kızı”nda göle musallat olan “uç başlı koca canavar”的 öldürülmesi için gölün ortasındaki adada yaşayan dişi geyiğin içinden çıkararak uçan kargadan fırlayacak alabalignın ağızındaki yumurtanın kırılması gerekmektedir. Bir modern Yunan masalında bir ejder ya da başka türden bir uğursuz yaratığın hayatı, erişilmesi imkânsız bir odada ya da bir yaban domuzunun içinde saklı üç güvercinin yaşamıyla aynı anda sona erer. Yunan masalıyla yakından bağlantılı bir Sırp masalı vardır. Burada bir ejder vardır ve ejderin “kuvvet”i (snaga), bir kraliyet şehri yakınlarındaki bir gölün içindeki bir ejderhanın (ajdaya) karnında yaşayan yaban domuzunda yer alan tavşanın içindeki güvercinin vücutunda bulunan serçededir. Masalın kahramanı, gölün ejderiyle dövüşür ve o kritik anda, uzun bir süre boğuşuktan sonra masalın kadın kahramanı tarafından alnına kondurulan bir öpücükle güç bulur ve canavarı havaya fırlativerir. Ejder yere düşünce parçalara ayrılır ve içinden yaban domuzu çıkar. Sonunda kahraman, serçeyi kavrayıp boyununu kıvirir ama daha önce kayıp ağabeyleri ile ejderin zulmüne uğramış diğer kurbanların bulunması için gerekli büyüyü ondan alır.

Hint masalı “Punchkin”, bu Avrupa masallarıyla çok ilginç bir paralellik taşımaktadır. Bu masalda Punchkin'in hayatı bir papağana bağlıdır. Papağan ise sık bir ormanla örtülü ıssız bir ülkenin ortasında, birbiri üstüne yiğilmiş altı su kavanozunun en altındaki bir kafestedir. Papağanın bacak ve kanatları koparıldığında, Punchkin de bacak ve kollarını kaybeder; boynu kıvrıldığında başı çevrile ölürl

Bedenin dışında bulunan kalp fikriyle öرülüms en ilginç hikâyelerden biri, bir Samoyed masalıdır. Bu masalda yedi erkek kardeş, her gece kalplerini çıkararak uyumayı âdet edinmiştir. Annesini öldürdükleri esir kız, dışarı çıkarılmış kalpleri alır ve çadır direğine asar. Sabaha kadar kalpler burada kalır. Bir gece kızın ağabeyi, bu kalpleri ele geçirmeye karar verir. Ertesi sabah kalpleri çadıra götürür ve biraderlerin ölmek üzere olduğunu görür. Boş yere kalplerini isteyip yalvarırlar. Delikanlı, biraderlerin kalplerini yere fırlatır. “Kalpleri fırlattığı esnada biraderler ölürl.”

Şimdi söz edeceğim efsane, biraz önce bahsettiğim halk masallarından kaynaklandığı görülen efsanenin kayda değer eskiliğine kanıt sayılır. “MÖ 1300 civarında, on dokuzuncu hanedan döneminden” olduğu sanılan bir papirüste, iki birader hakkındaki Mısır masalı muhafaza edilmiştir. Bunlardan küçük olan Satou, ağabeyi Anubis'i bırakıp Akasya Vadisi'ne çekilir. Ama yola çıkmadan evvel Satou, kalbini alıp “akasya ağacının çiçekleri arasına” koyacağını söyler. Dolayısıyla, ağaç kesilirse kalbi yere düşecek ve Satou ölecektir. Böyle bir durumda yapması gereken şeyleri Anubis'e anlattıktan sonra vadiyi aramaya gider. Orada gün boyu avlanır ve geceleri kalbinin bulunduğu akasya ağacının altında uyur. Ama sonunda Noum yani Yaradan, onun için bir eş yaratır ve diğer tanrılar bu kadınaarmağanlar sunar. Satou kalbiyle ilgili sırrı bu Mısır pandorasına anlatır. Günün birinde karısının güzel kokulu saçlarından bir bukle nehre düşer

ve su üzerinde yüzerek Mısır Kralı'na ulaşır. Kral, bu saçların sahibini kendi kraliçesi yapmaya kararlıdır ve tipki Rhodope veya Külkedisi gibi bu kadını her yerde aratır. Kadın bulunur ve Kral'a götürüür. Yasal kocasından kurtulmak için Kral'dan akasya ağacını kestirmesini ister. Ağaç kestirilir, kalp yere düşer ve Satou ölüür.

Bu arada Anubis, uzun zamandır görümediği ağabeyini ziyaret etmek için yola çıkmıştır. Onu ölü bulunca kalbini arar; bu arayış üç sene sürer. Ama dördüncü sene birden Mısır'a dönmek ister ve "Bu kutsal yeri bırakacağım," der. Ertesi gün Anubis, kardeşinin kalbini akasya ağacının altında bulur ve gizemli bir sıvıyla doldurulmuş kaba koyar. Kalp, bu sıvayı içine çekip nemlenince ceset titrer ve canlanır. Anubis, sıvinin geri kalanını kardeşine içirir, kalp olması gerektiği yere konur ve Satou yeniden hayata döner.

Bu bilgilerden sonra asıl konumuz olan yılanlara geri döneceğiz. Ele aldığımız masallarda ortaya çıkan tüm canavarımı şeşkiler, büyük bir yılan ailesinin farklı türlerinden ibaret gözükmeğtedir. Koshchey, Chudo Yudo, Usuinya ve benzeri adlar, hikâye anlatıcısının isteğine göre Zmëi Goruinuich ismiyle değişimli kullanılmaktadır. Zmëi Goruinuich, yani çok başlı yılan, Rus masal diyarında kötü olan her şeyi temsil etmektedir. Ama günümüz Rusya'sında yılanlar, kötü karakterli varlıklar olarak görülmez. Bir köy evinde bir yılanın ortaya çıkması, köylülerce uğurlu bir işaret sayılır; ona içmesi için süt bırakırlar ve böyle bir misafiri öldürmenin korkunç bir günah olduğuna inanırlar. Muhtemelen bu durum, Kromer'e göre eski zamanlarda Polonya ve Litvanya'da bir dini kültür olarak yılan şeklindeki yaygın tanrılarla hürmet göstermenin sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Sıradaki masal, Koschey ve türünün geçtiği masalların aksine, bu fikirlerle daha uyumludur.

Su Yılanı

Kızıyla birlikte yaşayan ihtiyar bir kadın vardı. Bir gün kızı, diğer kızlarla birlikte yıkanmak için göle gitti. Giysilerini çıkardılar ve suya girdiler. Tam o sırada sudan bir yılan çıktı ve süzülerek kızın giysisinin içine girdi. Bir süre sonra bütün kızlar gölden çıkarak giysilerini giymeye başladı. Yaşılı kadının kızı da elbiselerini giymek istediler ama elbiselerinin içinde bir yılan vardı. Yılanı uzaklaştırılmaya çalıştı ama nafile, hayvan yerinden kırırdamıyordu bile. Sonra yılan dedi ki:

“Benimle evlenirsen, elbiseni sana geri veririm.”

Kız yılanla evlenmeye hiç de istekli değildi ama diğer kızlar dediler ki:

“Onunla evlenmen zaten mümkün değil. Öyleyse, evleneceğini söyle de biraz neşelenelim!” Bunun üzerine kız, “Pekâlâ, evleneceğim,” dedi. Kızdan söz alan yılan, elbiselerin üzerinden çekiliplik tekrar suya atladi. Kız giyinip eve gitti. Eve varrı varmaz annesine dedi ki:

“Anneciğim, anneciğim! Şöyle söyle oldu, bir yılan elbisemin üstüne çıkıp bana ‘Benimle evlenmezsen elbiseni vermem,’ dedi. Ben de ‘Tamam, evleneceğim,’ dedim.”

“Sen neler saçmalıyorsun aptal kız! Yılanla evlenilir miymış hiç?”

Her şey eskisi gibi devam etti ve bu olayı tamamen unutular.

Bir hafta kadar geçti; koca bir yılan ordusu kıvrıla kıvrıla anne kızın yaşadığı eve geldi. “Ah, anneciğim, kurtar beni!” diye bağırdı kız. Annesi hızlıca kapıları kilitleyip evin girişini kapamaya çalıştı. Yılanlar kapıya hücum ettiler ama kapı kapalıydı. Sonra geçit tarafına gittiler ama orası da kapalıydı.

Sonra bir anda hepsi yuvarlanarak bir yumak hâline geldiler ve kendilerini pencereye yuvarlayıp camı paramparça ederek içeri sızdırılar. Kız ocağın üstüne çıktı ama peşinden geldiler. Kızı çektiştirdiğinde odadan, sonra da evden dışarı çıkardılar. Annesi de gözyaşları içinde kızıyla birlikte gidiyordu.

Kızı göle götürüp onunla beraber suya daldılar. Bir anda hepsi insana dönüştü. Anne, bir süre boyunca suyolunda durdu, biraz bekledikten sonra eve döndü.

Bu olayın üzerinden üç yıl geçti. Kız gölde yaşıyordu. Bu arada bir kızı, bir de oğlu olmuştu. Annesini görmeye gitmek için sık sık kocasına yalvarıyordu. Kocası nihayet bir gün razı geldi ve kızı suyun üstüne çıkarıp kıyıya götürdü. Ama kız, gitmeden önce kocasına sordu:

“Sana ihtiyacım olduğunda ne diye bağırayım?”

“Osip, Osip, buraya gel!” diye bağır, hemen gelirim,” dedi kocası.

Sonra adam yine suya daldı ve karısı, küçük kızını bir koluya kucaklayıp oğlunu elinden tutarak annesinin evine gitti. Annesi onu karşıladı. Yaşlı kadın, kızını gördüğüne çok sevinmişti.

“Merhaba, anne!” dedi kız.

“Nasılın? Suyun altında günlerin nasıl geçiyor?” diye sordu annesi.

“Çok iyiyim, annecim. Oradaki hayatım, senin buradaki yaşamından çok daha güzel.”

Biraz oturup muhabbet ettiler. Annesi akşam yemeğini hazırladı, birlikte yediler.

“Kocanın adı ne?” diye sordu annesi.

“Osip,” dedi kız.

“Peki, eve nasıl geri gideceksin?”

“Suyoluna gidip ‘Osip, Osip, buraya gel!’ diyeceğim, gelecek.”

“Hadi, kızım,” dedi annesi, “biraz uzan, dinlen.”

Kız yatıp uyudu. Annesi hemen bir balta alıp bıçağını biledi ve suyoluna gitti. Suyoluna gelince seslendi:

“Osip, Osip, buraya gel!”

Osip başını çıkarır çıkarmaz yaşlı kadın baltasını kaldırıp adamın kafasını kopardı. Gölün suyu kana bulandı.

Yaşlı kadın eve gittiğinde kızı uyanmıştı.

“Ah, annecim,” dedi, “burada çok sıkıldım, eve gideceğim.”

“Bu gece burada kal kızım. Belki bir daha beraber zaman geçirme şansımız olmaz.”

Bunun üzerine kız, geceyi annesinin evinde geçirdi. Sabah olunca kalktı. Annesinin hazırladığı sofrada kahvaltısını yaptı. Sonra annesine veda etti ve küçük çocuklarıyla beraber gitti. Suyoluna varınca seslendi:

“Osip, Osip, buraya gel!”

Bağırıldı durdu ama kimse gelmedi.

Sonra göle bakınca su üzerinde yüzen başı gördü. İşte o zaman neler olduğunu anladı.

“Eyyah! Annem öldürdü onu!” diye bağırıp ağladı.

Oraciğa oturup acı acı gözyaşları döktü. Sonra kızına seslendi:

“Bundan böyle, bir çalikuşu olup sonsuza dek uç!”

Sonra oğluna seslendi:

“Oğlum, sen de bundan böyle bir bülbül olup ebediyen uç!”

“Ben ise,” dedi, “bundan böyle bir guguk kuşu olup uçacağım!”

Su Krалı ve Bїlge Vasilissa

Bir zamanlar bir Kral ve Kraliçe yaþardı. Kral avlanmaya çok severdi. Bir gün yine ava çıktı ve meþe ağaçlarından birine tünemiþ bir Kartal Yavrusu gördü. Tam onu vurmak üzereydi ki Kartal Yavrusu yalvarmaya başladı:

“Beni vurma, Kral Hazretleri! Beni vuracağına evine götür. Gün olur sana bir faydam dokunur, işine yararım.”

Kral biraz düşündü ve “Bana ne faydan olacak ki?” diye sordu. Yine nişan aldı.

O zaman Kartal Yavrusu ikinci kez konuştu:

“Beni vurma, Haþmetli Kral’ım! Beni vuracağına evine götür. Gün olur sana bir faydam dokunur, işine yararım.”

Kral etrafında düşündü fakat bu kuþun ona nasıl bir hızmette bulunabileceðini bir türlü anlayamadı. Bu yüzden tekrar nişan aldı. İşte o zaman Kartal Yavrusu bir kez daha baþırdı:

“Beni vurma, Haþmetli Kral’ım! Vuracağına beni evine götür ve üç yıl besle. Gün gelir sana bir faydam dokunur.”

Kral buna razı gelip Kartal Yavrusu’nu beraberinde eve götürdü, bir yıl besledi, bir yıl daha besledi ama kuþ o kadar çok yemek yiyordu ki Kral’ın davarları tükenmişti. Ne bir inek ne de bir koyun kalmıştı geriye. Sonunda Kartal dedi ki:

“Şimdi beni azat et!”

Kral kuþu serbest bıraktı. Kartal kanatlarını çırptı lakin henüz uçamıyordu! Dedi ki:

“Haşmetli Kral’ım! Beni iki yıl besledin, şimdi ne kadar gönülsüz olsan da bir yıl daha besle beni. Gerekirse borç al ama beni mutlaka besle. Yoksa çok şey kaybedersin!”

Kral kuşun dediğini yaptı. Etraftan davar aldı ve Kartal’ı bir yıl daha besledikten sonra azat etti. Kartal göklere çıktı, hiç durmadan uçtu, sonra yine yere konup dedi ki:

“Şimdi Haşmetli Kral’ım! Sırtına bin de birlikte uçalımlı!”

Kral Kartal’ın sırtına bindi. Uzaklara uçtular. Çok geçmeden mavi denize ulaştılar. Sonra Kartal, Kral’ı üzerinden silkeledi. Kral denize düştü ve dizlerine kadar suya battı. Ama Kartal, Kral’ın boğulmasına müsaade etmedi! Onu kanatlarına çekip sordu:

“Söylesene, Kral’ım! Korktun mu?”

“Evet,” dedi Kral, “Çok korktum. Boğulacağım sandım!”

Yine havalandılar ve bir başka denize ulaşana dek uçtular. O zaman Kartal, Kral’ı silkeleyip denizin ortasına attı. Kral beline kadar suya battı. Kartal yine süzülüp onu kanatlarına çekti ve sordu:

“Söyle bakalım Kral’ım, korktun mu?”

“Korktum,” diye cevap verdi Kral, “ama ‘Lütfen Tanrım, şu hayvan beni kurtarsın,’ dedim içimden.”

Sonra yine havalandılar ve üçüncü bir denize geldiler. Kartal, Kral’ı büyük bir körfeye düşürdü. Kral bu kez boğazına kadar suyun içindeydi. Kartal, Kral’ı üçüncü defa çekip çıkardı ve sordu:

“Söyle bakalım, Kral’ım! Korktun mu acaba?”

“Evet, çok korktum,” dedi Kral, “ama belki beni kurtarırırsın diye düşündüm.”

“Öyleyse, Kral’ım! Artık ölüm korkusunu sen de tattın! Eski bir hesabı görmüş olduk böylece. Hatırlıyor musun, ben bir meşe ağacına tünemiş otururken sen gelip beni vurmak istemiştin. Üç kez nişan aldın ama ben her defasında beni vurmaman için yalvardım, ‘Belki öldürmez, belki vazgeçer de beni yanına alır,’ diye geçirdim içimden!”

Sonra kırk diyarın ötesine uçtular, uzun uzun havada süzüldüler. Kartal dedi ki: “Bak, Kral’ım! Üstümüzde ne var, altımızda ne var?”

Kral baktı.

“Üstümüzde,” dedi, “gökyüzü; altımızda ise yeryüzü var.”

“Bir daha bak. Sağımızda, solumuzda ne var?”

“Sağ tarafta bir ova, sol tarafta bir ev var.”

“Biraz daha uçacağız,” dedi Kartal, “en küçük kız kardeşim orada yaşıyor.”

Doğruca bahçeye indiler. Kız gelip onları karşıladı, ağa-beyiyle kucaklaştı ve onu meşe ağacından yapılmış masaya oturttu. Kral’ı ise göz ucuyla dahi bakmayıp onu dışında bıraktı, sonra tazilərini salıp Kral’ı saldırttı. Kartal buna çok kızdı, masadan fırlayıp Kral’ı yakaladı ve yine onunla beraber havalandı.

Derken, yine uzun süre uçtular. Bu sırada Kartal Kral’ı dedi ki: “Etrafına bir bak, Kral’ım. Arkamızda ne var?”

Kral başını çevirip baktı, “Arkamızda kırmızı bir ev var,” dedi.

“O gördüğün kız kardeşimin evi. Alevler içinde, çünkü seni evinde ağırlayacağı yerde tazilərini üstüne saldı.”

Sonra yine uçtular. Kartal yine sordu:

“Baksana, Kral’ım! Üstümüzde ne var, altımızda ne var?”

“Üstümüzde,” dedi, “gökyüzü; altımızda ise yeryüzü var.”

“Bir daha bak. Sağımızda, solumuzda ne var?”

“Sağ tarafta bir ova, sol tarafta bir ev var.”

“Orada diğer kız kardeşim yaşar. Gidip onu ziyaret edelim.”

Büyük bir bahçeye indiler. Kız kardeşi, Kartal’ı sıcak bir şekilde karşılayıp meşeden masaya oturttu ama Kral’ı dışarıda bıraktı ve üzerine tazları saldı. Kartal öfkeden deliye döndü, Kral’ı da alıp uzaklara uçtular. Uzun süre yol gittiler. Kartal dedi ki:

“Etrafına bir bak, Kral’ım. Arkamızda ne var?”

Kral başını çevirip baktı, “Arkamızda kırmızı bir ev var,” dedi.

“Yanmakta olan o ev, kız kardeşimin evi! Hadi şimdi an nemle ablamin yaşadığı yere gidelim.”

Bu sefer de oraya uçtular. Kartal’ın annesi ve ablası onları gördüklerine çok sevinip Kral’ı sıcak bir şekilde ve hürmetle karşıladılar.

“Şimdi Haşmetli Kral’ım,” dedi Kartal, “biraz bizimle kal. Sonra sana bir gemi verir ve evinde yediklerimin bedeli ni öderim. Sonra da selametle evine dönersin!”

Bunun üzerine Kartal, Kral’ a bir gemi ve biri kırmızı, diğeri yeşil iki sandık verip dedi ki: “Dikkatli ol! Kutuları eve dönmeden açma sakın. Kırmızı kutuyu arka bahçede, yeşil kutuyu ön bahçede aç.”

Kral sandıkları alıp Kartal'a veda etti ve mavi denize yelken açtı. Bir süre sonra bir adaya geldi ve gemisini durdurdu. Kıyıya çıktı, aklında kutular vardı. İçlerinde ne olduğunu ve Kartal'ın niçin kutuları açmamasını istediğini merak ediyordu. Düşündü, düşündü ve sonunda merakına yenik düştü. Kırmızı sandığı alıp yere koydu ve açtı. İçinden her türden büyükbaş hayvan çıktı, saymakla bitmiyorlardı. Adada neredeyse yer kalmamıştı.

Kral bunu görünce çok üzülüp ağlamaya başladı:

“Ne yapacağım şimdi ben? Bunca hayvanı kutuya nasıl geri sokacağım?”

Ne olsa beğenirsiniz? Sudan bir adam çıkışın yanına geldi ve sordu:

“Neden öyle acı acı ağlıyorsun, Kral Hazretleri?”

“Nasıl ağlamayayım?” dedi Kral. “Bu kadar büyük bir sürüyü, bu küçükük kutuya nasıl sığdıracağım?”

“İsterseniz ben sizi bu dertten kurtarırım. Bütün hayvanları sizin için toplarım. Yalnız bir şartım var. Evinizde bilmediğiniz ne varsa bana vermeniz gerek.”

Kral bunu düşündü.

“Evde bilmediğim ne varsa mı?” dedi. “Evimdeki her şeyi bildigimi sanıyorum.”

İyice düşündü ve bu şartı kabul etti. “Hepsini topla,” dedi. “Ben de evimde bilmediğim ne varsa sana vereceğim.”

Bunun üzerine adam, hayvanları toplayıp tek tek kutuya soktu. Kral gemisine binip eve doğru yol aldı.

Eve varınca onun yokluğunda karısının bir erkek evlat dünyaya getirdiğini öğrendi. Çocuğu öpüp koklamaya, bir yandan da deliler gibi ağlamaya başladı.

“Kral’ım!” dedi Kraliçe, “niçin ağlıyorsun?”

“Sevinçten!” dedi Kral.

Doğruyu söylemeye korkuyor, Prens’ten vazgeçmek zorunda olduklarını anlatmaya dili varmıyordu. Sonra arka bahçeye gidip kırmızı kutuyu açtı. Öküzler, inekler, koyunlar ve koçlar fırladı dışarı. Her türden hayvan etrafına yayıldı, çayırları tıka basa doldurdu. Sonra ön bahçeye gidip yeşil kutuyu açtı. Kocaman ve muhteşem bir bahçe çıktı ortaya. Her türden ağaç vardı burada! Kral öyle mutluydu ki oğlunu bile unuttu.

Yıllar geçti. Bir gün Kral biraz gezinmek istediler ve bir nehre gitti. Tam o anda, daha önce hayvanlarını kutuya sokan adam sudan çıkışverdi:

“Ne çabuk unutuveriyorsun, Kral Hazretleri! Biraz düşün bakalım. Bana bir borcun yok mu?”

Kral keder içinde eve döndü ve Kraliçe ile Prens’e her şeyi anlattı. Birlikte ağlayıp üzüldüler ama başka çare olmadığına karar vererek Prens’i nehir kenarına götürüp orada bıraktılar.

Prens etrafına bakınca bir patika gördü ve Tanrı’nın ona yol göstereceğine inanarak patikayı takip etti. Yürüdü, yürüdü ve sonunda bir ormana geldi. Ormanın ortasında bir kulübe vardı, kulübede ise Baba Yaga yaşamaktaydı.

“İçeri gireyim,” diye düşündü Prens ve kulübeye girdi.

“Merhaba Prens!” dedi Baba Yaga. “İş mi arıyorsun, yoksa işten mi kaçmaktadır?”

“Şey, büyükanne... Önce bana yiyecek içecek bir şeyler ver de sonra soru sor, olur mu?”

Bunun üzerine kadın yiyecek içecek getirdi. Prens, ona nereye ve ne amaçla gittiğini söyledi, başına gelenleri anlattı.

O zaman Baba Yaga dedi ki: "Çocuğum, deniz kenarına git. Orada on iki kaşikgaga ördeği uçuşur, güzel kızlara dönüşüp yıkanmaya başlarlar. Sessizce yaklaşıp en büyük kızın elbiselerine el koy. Onunla anlaşınca Su Kralı'na git, orada Obédalo, Opivalo ve Moroz Treskum'la^{*} buluşup hepsini yanına al. Sana faydaları dokunacaktır."

Prens, Baba Yaga'ya veda edip deniz kenarındaki yere gitti. Çalılıkların arkasına saklandı. Sonra on iki kaşikgaga uçup geldi, ıslak yere konunca on iki güzel kız dönüştüler ve yıkanmaya başladılar. Prens, en büyük kızın elbiselerini çaldı ve bir çalının arkasına geçip kırımdamadan oturdu. Kızlar sudan çıktı, on biri giysilerini giyip kuşa dönüştü. Ama en

* Fortunatus'un meşhur üç hizmetkârı. Yiyici (*ob'egedat'* = yemek, mideye indirmek), içici (*pit'* = içmek, *opivat'sya*= ölümüne içmek) ve "yakıcı soğuk" (Moroz Treskum). (ç.n.)

büyükleri olan Bilge Vasilissa öylece kaldı. Delikanlıya yalvardı durdu:

“Elbisemi ver, ne olur! Madem babam Su Kralı'nın yanına gidiyorsun, oraya vardığında sana iyiliğim dokunur.”

Bunun üzerine Prens, kızı elbiselerini geri verdi. Kız yanında kaşikgaga olup arkadaşlarının ardından uçuverdi. Prens yoluna devam etti. Yol kenarında üç kahramanla yani Obédalo, Opivalo ve Moroz Treskum ile buluştuktan sonra onları yanına alıp Su Kralı'na gitti.

Su Kralı onu görünce dedi ki:

“Selam, dostum! Ziyaretime gelmen neden bu kadar gecikti? Seni beklemekten yoruldum. Haydi, şimdi işe başla bakalım. İlk görevin şu: Bir gecede benim için elmastan bir köprü yap, yarına hazır olsun. Eğer başaramazsan, başın uchar bilmış ol!”

Prens, Su Kralı'nın yanından uzaklaşınca gözyaşlarına boğuldu. Bilge Vasilissa odasının penceresini açıp sordu:

“Niçin ağlıyorsun, Prens?”

“Ah! Bilge Vasilissa! Nasıl ağlamayayım? Baban elmas-tan bir köprü yapmamı istiyor, üstelik bir gecede bitirmeliyim! Ben balta kullanmasını dahi bilmiyorum.”

“Üzülme. Şimdi yatıp uyu. Gündüz, geceden daha hayırlıdır.”

Delikanlıya uyumasını söyledi ama kendisi dışarı çıkip var gücüyle bir ıslık çaldı. Her yandan işçiler ve marangozlar geldi, sırayla tuğlaları taşıyıp köprüün temelini attılar. Çok geçmeden kristal köprüyü bitirdiler, sonra evlerine dağıldılar.

Ertesi sabah Bilge Vasilissa, Prens'i uyandırdı:

“Haydi kalk, Prens! Köprü hazır. Babam birazdan teftişe gelir.”

Prens yataktan fırlayıp eline bir süpürge aldı ve köprüye gitti, yeri süpürüp temizledi.

Onu gören Su Kralı övgüler yağdırdı:

“Teşekkürler,” dedi. “Bana büyük bir hizmetin dokundu. Şimdi başka bir dileğim var senden. Görevin şu: Yarına kadar bana yemyeşil bir bahçe hazırla; büyük ve gölgeli olsun, içinde kuşlar şakısın, ağaçlarında çiçekler açsin, dallardan elmalar ve armutlar sallansın.”

Prens, Su Kralı'nın yanından ayrılınca gözyaşlarına boğuldu. Bilge Vasilissa yine penceresini açıp sordu:

“Neden ağlıyorsun, Prens?”

“Nasıl ağlamayayım? Baban bir gecede koca bir bahçe istiyor benden!”

“Hiç dert değil. Hadi! Uyu, dinlen. Gündüz, geceden daha hayırlıdır.”

Ona uyumasını söyledi ama kendisi her taraftan becerikli bahçıvanları çağırıldı. Sabaha kadar yeşil bir bahçe hazırladılar; burada şakıyan kuşlar, rengârenk çiçekler ve dalları olgun meyvelerle dolu ağaçlar vardı.

Sabah olunca Bilge Vasilissa Prens'i uyandırdı:

“Haydi, kalk Prens! Bahçe hazır. Babam teftişe gelecek.”

Prens hemen kalkıp eline bir süpürge aldı ve bahçeye gitti. Bir patikayı süpürüp dalları düzeltti. Su Kralı onu övüp dedi ki:

“Teşekkürler, Prens! Çok güzel iş çıkarmışsun. Şimdi on iki kızım arasından kendine bir eş seç. Hepsinin yüzü, saçla-

rı ve elbisesi aynıdır. Eğer üç kez üst üste aynı kızı seçersen onunla evlenebilirsin. Ama başaramazsan, ölüm fermanını veririm.”

Bilge Vasilissa bütün bunları biliyordu. Bu yüzden gizlice Prens'e dedi ki:

“İlk önce mendilimi sallayacağım, ikincisinde elbisemi düzeltereceğim ve üçüncüsünde ise başımın üstünde bir sinek göreceksin.”

Böylece Prens, üç kere üst üste Bilge Vasilissa'yı seçmeye başardı. Evlendiler. Düğün için muhteşem bir ziyafet hazırlandı. Su Kralı o kadar çok yemek hazırlatmıştı ki yüz insan bunlarla tıka bassa doyabilirdi. Damadına giderek herkesin yemek yediğinden emin olmasını istedti. “Geriye tek lokma bile kalırsa, senin için hiç iyi olmaz bilesin!”

“Baba,” dedi Prens yalvarırcasına, “burada eski bir dostum var. Müsaade edin, bizimle yesin.”

“Gelsin bakalım!” dedi Kral.

Anında Obédalo ortaya çıktı, ne varsa silip süpürdü ama hâlâ doymamıştı!

Sonra Su Kralı, her türden içkiyle dolu iki kazan getirtti ve damadından bütün içkinin bitirilmesini istedi.

“Baba,” dedi Prens tekrar, “başka bir dostum daha var. Müsaade edin, sağlığınıza bir kadeh kaldırırsın.”

“Gelsin,” dedi Kral.

Opivalo gelip kazanları göz açıp kapayıncaya dek bitirdi. Ayrılırken “Daha içki var mı?” diye soruyordu.

Su Kralı, bu şekilde bir şey elde edemeyeceğini anlayınca genç çift için demir bir banyo hazırlamasını ve banyonun iyice ısıtılp alev gibi yapılmasını emretti. Emri yerine getirildi. On iki odun yığını yakıldı, duvarlar adeta yanıyordu. Banyonun yüz metre yanına yaklaşmak dahi imkânsızdı.

“Baba,” dedi Prens, “müsaade ederseniz, eski bir dostum burada ve ilk önce o keselenmek istiyor.”

“Pekâlâ!” dedi Kral.

Moroz Treskum, banyoya girince bir o köşeye bir bu köşeye üfledi. Bir anda, dört bir köşede buz sarkıtları oluştu. Ondan sonra genç çift banyoya girdi, köpüklenip keselendi ve evlerine gittiler.

Bir süre sonra Vasilissa, Prens'e dedi ki: “Babamın hükümdinden çıkmamız gereklidir. Sana karşı çok öfkeli, canını yakabilir.”

“Peki, gidelim,” dedi Prens.

Hemen atlarına binip geniş ovaya doğru dörtnala koştu-
lar. Saatlerce at bindiler.

“Atından in, Prens. Kulağını yere ver,” dedi Vasilissa.
“Peşimizdekileri duymuyor musun?”

Prens kulağını yere koydu ama hiçbir şey duyamadı. O
zaman Vasilissa kendi atından inip kulağını yere koydu ve
dedi ki: “Ah Prens! Ardımızdan gelenlerin gürültüsünü du-
yuyorum.”

Sonra atları bir kuyuya, kendini bir kâseye ve Prens'i ise
ihtiyar bir adama çevirdi. Peşlerindekiler de bu arada onlara
yetişmişti.

“Merhaba ihtiyar!” dediler. “Buradan bir delikanlı ve bir
kız geçti mi?”

“Evet, geçtiler dostlarım! Ama çok uzun zaman oldu.
Buradan geçtiklerinde ben daha genceciktim.”

Peşlerindekiler Su Kralı'nın yanına döndü.

“İzlerini bulamadık,” dediler. “Hiçbir haber yok. Sadece
bir kuyunun yanında bekleyen yaşlı bir adam gördük. Bir de
su üzerinde bir kâse vardı.”

“Neden el koymadınız onlara?” diye bağırdı Su Kralı. Bu
adamları idam ettirerek Prens ve Bilge Vasilissa'nın peşin-
den bir grup daha gönderdi.

Bu arada kaçaklar çok uzaklara gitmişlerdi. Bilge Vasi-
lissa, yeni takipçilerin sesini duydu. Bunun üzerine Prens'i
yaşlı bir rahip yaptı, kendisi ise kadim bir kiliseye dönüştü.
Kilisenin duvarları zar zor ayakta duruyordu, her taraf yo-
sunla kaplıydi. Çok geçmeden peşlerindeki adamlar geldi.

“Hey, yaşlı adam! Buradan geçen bir delikanlı ile bir kız
gördün mü?”

“Evet, gördüm onları. Lakin çok uzun zaman oldu. Onlar yanından geçtiğinde ben henüz genç bir adamdım. Bu kiliseyi yeni yapmıştım.”

Böylece ikinci takipçi grubu da Su Kralı'nın yanına döndü:

“Ne iz var ne haber, Kral Hazretleri. Yalnızca ihtiyar bir rahibe rastladık, bir de onun kılısesini gördük.”

“Neden yakalamadınız onları?” diye bağırdı Su Kralı eskisinden de öfkeli bir sesle ve adamlarını zaimce idam ettirerek bu kez kendisi atına atladi, kızı ve damadının peşine düştü. Bu arada Vasilissa, bindikleri iki atı, kenarı kissel* kaplı bir bal nehrine çevirdi. Prens'i bir erkek ördeğe, kendini ise gri bir ördeğe dönüştürdü. Su Kralı, kissel ve bal kaplı suya atlayıp tığa basa yedi, kana kana içti. Patlayana dek yiyp içmeye devam etti. Sonunda da ruhunu teslim etti.

Prens ve Vasilissa yola devam etti ve nihayet, Prens'in anne babasının evine geldiler. Vasilissa Prens'e dedi ki:

“Önden git ve annenle babana geldiğini bildir. Ben seni burada, yol kenarında bekleyeceğim. Yalnız şu üç sözümü unutma: Herkesi öp ama bir tek kız kardeşini öpme. Aksi hâlde, beni unutursun.”

Prens eve vardı ve herkesi selamlamaya başladı ancak Prenses'in tembihini unutup kız kardeşini de öptü. O anda karısı aklından uçup gitti. Sanki öyle biri hiç var olmamış gibi Vasilissa'ya dair her şeyi unuttu.

Bilge Vasilissa, üç gün boyunca kocasını bekledi. Dördeüncü gün dilenci kılığına girip başkente gitti ve yaşlı bir kadının evinde kalmaya başladı. Ama Prens bu sırada zengin bir prensesle evlenmeye hazırlanıyordu. Bütün krallık-

* *Kissel*: Bir tür puding veya jöle. (ç.n.)

ta bu haber duyurulmuştu, düğüne tüm halk davetliydi ve herkes hediye olarak yanında buğday ekmeği getirecekti. Vasilissa'nın yanında kaldığı yaşlı kadın da herkes gibi un eleyip ekmek yaptı.

“Neden ekmek yapıyorsun, teyze?” diye sordu Vasilissa.

“Neden mi? Senin haberin yok demek ki. Kralımız oğlunu bir prensesle evlendiriyor. Herkes saraya gidip genç çifte yemek sunmalı.”

“İyi o zaman! Ben de bir ekmek yapıp saraya götürreyim. Belki Kral bana bir hediye verir.”

“Tanrı aşkına, acele et o zaman! Hemen işe başla!” dedi yaşlı kadın.

Vasilissa un alıp hamur yoğurdu ve güzel bir ekmek yaptı. İçine de biraz lor ile canlı güvercinler koydu.

Derken akşam oldu ve Bilge Vasilissa ile yaşlı kadın, tam yemek vaktinde saraya vardı. Hiç görülmemiş büyülüklükte bir ziyafet devam etmekteydi. Vasilissa ekmeği masaya koysa koymaz ekmek ikiye bölündü ve içinden iki güvercin çıktı. Dişi kuş, peynirin bir parçasını aldı, eşti dedi ki:

“Bana da biraz ver, güvercincik!”

“Hayır, vermem,” dedi dişi güvercin: “Yoksa beni unutursun, tipki Prens'in Bilge Vasilissa'yı unuttuğu gibi.”

İşte o zaman Prens karısını hatırladı. Hemen masadan fırlayıp onun beyaz ellerini tuttu ve yanına başına oturttu. O günden sonra birlikte mutlu mesut yaşayıp gittiler.

Su Kralı masalının varyantlarından birinde, su içen kralın sakalını kavrayanın adı Morskoy Tsar (Çar) değil, Chudo

Morskoe'dur ve bu, bir Su Chudo'su olup daha önce tanıdığımız Chudo Yudo'yu hatırlatmaktadır. Babasının verdiği söz nedeniyle Su Devi'ne teslim olmak zorunda olan Prens, bir hükümdarın sarayında karşılaştığı bir kız'a âşık olur. Bu kız, Chudo'nun çaldığı bir büyüğündür. Kız kendini bir yüzüge dönüştürür. Prens bu yüzüyü yanında taşır ve sonunda Chudo'dan kaçarak kızla evlenir.

Bir başka masalda, Yeftah türünden tedbirsiz bir babanın çocuğunu ele geçiren kişi de benzer bir tabiatdadır. Bir tüccar, bir kartalın sırtında nehrin üzerinden uçtuğu sırada sihirli bir "enfiye kutusu"nu düşürür. Kutuyu ona bu kuş emanet etmiştir. Kutu suların içinde kaybolur. Kartalın emri üzerine kerevit gidip kutuyu arar ve bir "Put'un dizleri üzerinde" olduğunu söyler. Kartal, Put'u çağırır ve enfiye kutusunu ister. Bunun üzerine Put, tüccara "Evde olduğunu bilmедин şeyleri ver bana," der. Tüccar kabul eder ve kutuyu geri alır.

Bu masalın bazı varyantlarında Hıristiyanlık inancının etkisi, kahramanlara verilen isimlerde kendini belli eder. Dolayısıyla, "Mujik ve Anastasia Adovna" masalında susamış babayla çocuğunu pazarlık konusu eden karakter bir su kralı değil, bir iblistir ve delikanının elbiselerini çaldığı kızın adı Adovna, yani Ad veya Hades'in kızıdır. "Delikanlı" masalında ormanda yolunu kaybetmiş bir köylü, büyük bir nehri geçmesine yardımcı olan bir adama acele bir söz verir ve "bu adam (masala göre) bir şeytandır." "Acele söylemiş sözleri" nedeniyle çocukların kötücül ruhlara tutsak eden anne babaların örneklerini sonraki bölümlerde göreceğiz. Bu türden masalların birinde baba, bir gece soğuktan ölmek üzere olan bir avcidir ve bir iblisin koruduğu ateş başında ısınabilmek için ona vaatte bulunur. Bunun sonucunda oğlundan mahrum kalınca kedere boğulur ve kendini öldürrene dek içer. "Rahip onun günahkâr bedenini gömmek istemez. Bu nedenle cenazesesi geçiş

yolundaki bir deliğe atılır.” Adam, ata dönüştürerek onu bir yük hayvanı olarak kullanan “aynı iblis”in hükmü altına girer.

Nihayetinde, pek çok maceranın ardından şeytanı dize getiren oğlu tarafından kurtarılır. Bu maceralardan birinde delikanlı, üç başlı bir yılanla dövüşmüştür.

Hindu masalı “Brave Seventee Bai”, gölden çıkan “çok büyük bir Kobra”yı öldüren bir kadın kahramanı anlatır. Yılan dan aldığı sihirli elmasla suya dokununca suların “iki duvar hâlinde yükseldiğini görür” ve bunların arasından muhteşem bir bahçeye geçer. Burada çok güzel bir kızla karşılaşır. Bu, Kobra’nın kızıdır ve yılan babasının olduğunu duyduğuna çok sevinir. İfritin musallat olduğu ve orada yıkanan ya da ondan içen insanların olduğunu sular, Doğu masallarında sıkça karşımıza çıkar. Mesela, Hint masallarının birinde bir kral, maiyetindekilere bir Rákshasa ya da ifritin musallat olduğu gölde yıkamalarını emreder. Kral’ın adamları aynı anda suya atlar ve insan yiyen canavar tarafından mideye indirilirler. O zamanlar maymun kılığında olan Buda, ifritin onlar için koyduğu ve “nefesleriyle önceden tamamen boşaltılmış kamışlar içindeki” sarnıçtan su içmelerini önererek kendini ve 80.000 maymun biraderini böyle bir Rákshasa’nın saldırısından korumuştur.

Yılan, Koschey ve Su Kralı gibi kötüluğun erkek şecline de kısheleştirildiği bu örneklerin dışı karşılıklarını ele alacağız şimdi. Bu sımdan en önemli varlıklar, aynı ailenin birbiriyle yakından ilintili iki dalını oluşturan kötücul büyütülerdir. Tıpkı tüm dünyadaki kız kardeşleri gibi, bunlar da genel olarak yaşlı, çirkin ve nefret doludur. Her türlü doğaüstü güce sahiptirler ama akılları kittir. Sürekli olarak insanlarla savaş hâlindedirler ama masal diyarının kahramanları, bunların da tıpkı erkek muadilleri gibi kolayca alt edildiğini görecek-

tir. Genel olarak, Avrupa masallarındaki dişi Devler, Lamialar, dişi Troller, Canavarlar ve dişi Ejderhalar gibi yaratıklara çok benzemektedirler. Ama bazı özellikleriyle bu varlıklardan ayrırlırlar ve dolayısıyla, ayrıntılı bir şekilde ele alınmayı hak ederler.

Şimdiye dek söz ettiğimiz pek çok masalda Baba Yaga başrol oyuncusudur. Bu karakterin ismine dair filolojik tartışmalar, tatmin edici bir boyuta ulaşamamıştır. Diş görünüşüne gelince uzun ve sisika bir cadıdır, saçları ise darmadağıniktir. Kimi zaman, sefil bir kulübenin bir köşesinden diğer köşesine uzanmış hâlde görülür ve demirden upuzun burnu, tavanı delip geçmektedir. Kulübe “tavukayakları” üzerine inşa edilmiştir ve ormana bakan bir girişi vardır. Doğru sözler söylendiğinde kulübe, dönerek sırtını ormana çevirir. Bazen -bir sonraki masalda olduğu gibi- Baba Yaga bir malikânenin hanımı şeklinde ortaya çıkar. Bu malikâne, ölü adamların kemiklerinden yapılma çitlerle çevrili bir bahçenin içindedir. Dışarı çıktığında bir dibeğe biner, bunu bir tokmakla hareket ettirir ve uçtuğu yerlerin izini süpürgesiyle süpürür. Farklı şekillerdeki Yılan'la çok yakından bağlantılıdır. Hakikaten birçok masalda ana rol, kimi anlatıcılar tarafından Yılan'a, kimileri tarafından Baba Yaga'ya atfedilmiştir. Büyücü kadınların olağanüstü eylemlerini mümkün kılan sihir gücüne sahiptir. (Aşağıdaki masala göre) Gün ve Gece onun hizmetkârlarından olup bütün hayvanlar âlemi ona tabidir. Sonuç olarak, skazkaların bizi tanıttığı tuhaf figürler içinde en çok öne çıkan odur. Aşağıdaki hikâyeyi, Baba Yaga ile ilgili en iyi örneklerden biri olarak verebiliriz.

Baba Yaga

Bir zamanlar yaşlı bir çift yaşardı. Karısı ölünce adam tekrar evlendi. Ama ilk evliliğinden genç bir kızı vardı. Kız-cağız, kötü üvey annesine kendini bir türlü sevdiremedi. Üvey annesi onu dövüyor ve kızdan nasıl kurtulacağını düşünüp duruyordu. Bir gün babası bir yere gidince üvey anne-si kızı dedi ki: "Teyzene, yani kız kardeşime git de bir iğne ile iplik iste, sana elbise yapayım."

Üvey annenin kardeşi bir Baba Yaga idi. Ancak kız hiç de aptal değildi. Önce kendi teyzesine gidip dedi ki:

"Günaydın, teyzecim!"

"Günaydın canım! Ziyaretinin sebebi ne?"

"Üvey annem beni ablasına yolladı. İğne ile iplik isteye-cekmişim, bana elbise dikecekmiş."

Bunun üzerine teyzeni, kızı yapması gerekenleri anlattı. "Sevgili yeğenim, orada dalları gözüne batacak bir huş ağacı var. İşte o ağaca bir kurdele bağla. Gıcırdayıp çarpacak kapı-lar var, o kapıların kenarına yağ dök. Sonra seni parçaparça etmek isteyecek köpekler var, onlara şu çörekleri fırlat. Göz-lerini oymak isteyen bir kedi var, ona da bir parça pastırma ver."

Kız yola çıktı, uzun bir zaman yürüdü. Sonunda Baba Yaga'nın kulübesine geldi. Zayıflıktan bir deri kemik kalan cadı orada oturmuş, yün eğirmekteydi.

"Günaydın, teyze," dedi kız.

"Günaydın, canım," diye cevap verdi Baba Yaga.

“Annem, iğne iplik istemem için yolladı. Bana elbise yapacakmış.”

“Peki, tamam. Hadi otur, bu arada biraz yün eğir.”

Bunun üzerine kız, dokuma tezgâhının arkasına oturdu. Baba Yaga ise dışarı çıkip hizmetçi kızı seslendi:

“Hemen git banyoyu ısit, yeğenimi güzelce yıka ve ona iyi bak. Kahvaltıda onu yemek istiyorum.”

Bunu duyan kızcağızin korkudan yüreği ağzına geldi. Hizmetçi kızı dönüp “Hanımfendi, ne olur odunu yakmak yerine islat. Banyoya suyu elekle götür,” dedi. Ayrıca mendilini de hediye olarak verdi.

Baba Yaga biraz bekledi. Sonra pencereye gelip sordu:

“Yünü eğiriyor musun bakayım, canım?”

“Evet teyzecim, eğiriyyorum.” Bunun üzerine Baba Yaga yine gitti. Bu arada kız, kediye bir parça pastırma verip sordu:

“Buradan kaçış yok mu?”

“İşte sana bir tarak ve havlu,” dedi Kedi. “Bunları al ve toz ol. Baba Yaga peşinden gelecektir. Ama kulağını yere daya. Yaklaştığını duyduğunda önce havluyu yere at. Büyük bir nehir hâlini alacak. Baba Yaga nehri geçer ve seni yakalamaya çalışırsa, işte o zaman kulağını tekrar yere koy. Baba Yaga'nın yaklaştığını duyunca tarağı yere at. Sık bir orman hâlini alacak. Ormandan geçip seni yakalaması mümkün olmayacak.”

Kız havluyla tarağı alıp kaçtı. Köpekler onu paramparça edecekken çörekleri atıp kurtuldu. Kapılar çarpımaya başladı ama hepsinin kenarına yağ dökünce kolayca geçti. Huş ağacı az kalsın kızın gözünü çıkaracaktı ama dalına kurdele bağlayınca bu tehlikeden de kurtuldu. Kedi, tezgâhin başına oturup çalışmaya başladı. Gerçi yün eğirdiği falan yoktu, her yeri dağıtıp durdu. Sonra Baba Yaga pencereye gelip sordu:

“Yün eğiriyor musun, yeğenim? Yün eğiriyor musun, canım?”

“Eğiriyyorum, teyzecim,” diye cevap verdi Kedi sert bir şekilde.

Baba Yaga hemen kulübeye koştu, kızın gittiğini görünce kızın gözünü çıkarmadığı için Kedi'yi dövüp işkence etmeye başladı. “Bunca zaman sana hizmet etmemeye rağmen,” dedi Kedi, “bana bir kemik bile atmadın ama o kız bana pastırma verdi.” Bunun üzerine Baba Yaga köpeklerden çıkardı hırsını. Ardından kapılara, huş ağacına, hizmetçi kızı vurdu. Hepsinin canına okudu. Sonra köpekler dedi ki: “Bunca zaman sana hizmet ettik, bize yanık ekmeğin kırıntı bile atmadın ama o kız bize çörekler verdi.” Kapılar dedi ki: “Bunca zamandır hizmetindegiz, bir damla su vermedin bize ama o kız bizi yağıladı.” Huş ağacı dedi ki: “Bunca zamandır hiz-

metinдейим ama бана bir ip bile bağlamadın. Fakat o kız bu güzel kurdeleyi bağladı.”

Çırrı bacaklı Baba Yaga, dibeğine atlayıp tokmağıyla ilerlerken geçtiği yerleri süpürgesiyle süpürdü ve kızın peşinden gitti. Kız kulağını yere koyunca Baba Yaga'nın peşinden geldiğini duydı ve havluyu yere fırlattı. Kocaman bir nehir çıktı ortaya! Baba Yaga nehre geldi, sinirden dişlerini gıcırdattı. Sonra eve dönüp öküzünü aldı ve hayvanı nehre sürdü. Öküz nehrin bütün suyunu içip bitirdi. Sonra Baba Yaga yeniden kızın peşine düştü. Ama kız tekrar yeri dinledi ve Baba Yaga'nın yaklaştığını duydı. Bu sefer tarağı yere fırlattı ve birden kocaman ve sık bir orman belirdi! Baba Yaga ağaçları kemire kemire ilerlemeye çalıştı ama ne yaparsa yapsın ormandan çıkamayınca eve dönmek zorunda kaldı.

Bu arada kızın babası eve dönmüştü. Sordu:

“Kızım nerede?”

“Teyzesine gitti,” dedi üvey annesi.

Kısa süre sonra kız koşarak eve geldi.

“Nerelerdeydin?” dedi babası.

“Ah, babacım!” dedi, “Annem, iğne iplik istemem için beni teyzeme gönderdi, elbise yapacakmış bana. Ama teyzem, bir Baba Yaga çıktı. Az kalsın beni yiyecekti!”

“Peki, nasıl kaçdın kızım?”

“Şöyle kaçtım,” diyerek kız her şeyi anlattı. Babası bunları duyunca karısına çok kızdı. Ama kızıyla birlikte uzun yıllar yaşadılar ve onlar için her şey yolunda gitti.

Bu masalın çeşitli varyantlarından birinde kadın kahra-

man, babasının annesi tarafından Baba Yaga'ya gönderilir ve onu kurtaran tavsiye ise kocasından gelir. Baba Yaga, "dişlerini keskinleştirmek üzere" başka bir odaya gider ve bu sırada kız kaçar. Daha önceden biraz tereyağı verdiği Kedi'den aldığı öğüde uyar ve eşeğe tükürükten sonra kaçar. Kızın yokluğun-da onun yerine tükrüğü cevap verir. Başka masallarda bunun yerine bir kan daması ya da kana bulanmış bez parçası, bir elma, yumurta, fasulye, taş ya da tahta bebekler bu görevi görür.

Kızın kaçmasına yardımcı olan sihirli tarak ve havlu, bu türden skazkalarda sık sık karşımıza çıkar ve daima gerekli etkiyi yaratır. Ayrıca firça da sıkça kullanılan bir unsurdur, her firça kilinden bir orman çıkar. Ayrıca havlu, köprü kurmak ya da yıkmak amacıyla da kullanılmaktadır. Her ülkenin halk masallarında benzer araçlara rastlanır. Bu nesne; Alman su cininin firçası, tarağı ya da aynası; İskandinav trolünün sposu, taşı veya sürüahisi; ya da modern Yunan masalında Aste-rinos ve Pulija'yı kötü annelerinden kurtaran bıçak, tarak ve bir avuç tuz; sahibini Kelt devinden kurtaran kısrağın kulağında-daki dal, taş ve su torbası; veyahut "ayna gibi kaygan" bir yü-zey oluşturarak Yaşlı Prusya cadısının kayıp düşerek boynunu kırmasına neden olan firça, tarak ve yumurta; onu sallayan delikanlı ile "kötü kalpli yaşılı cadı Rmatch" arasında bir nehir ve dağ ortaya çıkarılan ve Somdeva'nın neredeyse tipatıp aynısı olan "Varddhamána Prensi" masalında Rákshasa'yı yok eden sihirli değnek olabilir.

Her durumda, ait oldukları doğaüstü güçlerin bu nesne-ler aracılığıyla tatbik ettiği etkiyi örneklemektedirler. Halk masallarında kahramanların kullanmaya pek de alışkin olma-dıkları belli başlı banyo eşyalarına bu kadar önem atfedilmesi tuhaf görülmüştür. Ama söz konusu dönüşümde bu nesnelerin benzer varlıklarını ürettiği açıktır. Masalın en eski formu olan

Sankritçesinde bir avuç toprak dağa, bir bardak su ise koca bir nehre dönüşür. Mecazi anlamda bir firçayı minyatür bir orman olarak alabiliriz. Bir tarak ilk bakişta bir dağı andırmaz ama dişli kısımları, birçok ilkel halkta dağ sıralarının girintili kısımlarının görüntüsünü uyandırmış olabilir. Dolayısıyla Almanca Kamm kelimesi yalnızca tarak anlamına gelmez (İspanyolca Sierra gibi) dağ sırtı ya da yarık anlamına da gelir.

Baba Yaga hakkındaki masalların birinde, dört kahraman birlikte dünyayı dolaşmaktadır. Derken, bir ormana gelirler. Burada “bir tavşun bacakları üzerinde” dönüp duran küçük bir izba yani kulübemsi bir ev vardır. Grubun en genci olan İvan, “İzbuşka, Izbuşka! Sirtını ormana, yüzünü bize çevir,” şeklindeki sihirli sözleri söyle ve “kulübe yüzünü onlara çevirir, kapıları ve penceleri kendiliğinden açılycer.” Kahramanlar içeri girince kulübeyi boş bulurlar. İçlerinden biri içerisinde kalırken diğerleri iz bulmak üzere dışarı çıkar. Yalnız bırakılan kişi bir yemek hazırlar ve ardından “başını yıkayıp saçlarını taramak üzere pencerenin kenarına oturur.” Bir anda bir taş havalandır ve altından Baba Yaga çıkar; dibeğine bindiştir, ayaklarının dibinde ise bir köpek vardır. Cadı kulübeye girer ve kısa bir süre sonra tokmağını alıp kahramanımızı vura vura yere yatırır. Sonra sırtına bir kesik atıp arkadaşları için hazırladığı bütün yiyecekleri yiyp ortadan kaybolur. Perişan hâldeki kahramanımız kendine gelir, “başını bir mendille sarar” ve yoldaşları döñünceye dek inleye inleye bekler. Ardından onlara akşam yemeği hazırlamadığı için bir bahane uydurur ama aslında başına gelenlerden hiç söz etmez.

Ertesi gün ikinci kahraman Baba Yaga tarafından aynı muameleyi görür ve sonraki gün de üçüncü kahraman aynı şekilde aşağılanır. Ama dördüncü gün kulübede tek başına kalma sırası genç İvan'a gelir. Baba Yaga yine ortaya çıkar ve tokmağıyla delikanlıya vurmaya başlar ama İvan, tokmayı

kadının elinden kapıp neredeyse öldürener dek onu döver, sırtına üç çizik atar ve sonra onu dolaba kapatır. Arkadaşları eve döndüğünde onu sağ salım gördüklerine, üstelik yemeğin hazır olmasına çok şaşırırlar fakat hiç soru sormazlar. Yemekten sonra yikanırlar. İşte o zaman İvan, arkadaşlarının her birinin sırtındaki üç çizigi fark eder. Bu durum üzerine hepsi başlarına gelenleri anlatır. Bunu duyan İvan, "dolaba koşturup Baba Yaga'nın sırtındaki çizik kısımları çıkarır ve arkadaşlarının sırtına koyar." Gençler hemen iyileşirler. Sonra Baba Yaga'yi ayağına bağladığı bir iple asar ve hep birlikte bu ipe ateş ederler. Sonunda ip kopar ve cadı yere düşer. Kadın yere iner inmez ortaya çıktıgı taşın altına koşar, onu kaldırır ve ortadan kaybolur.

Masalın geri kalanı, daha önce verdiğimiz "Norka" masalına benzemektedir. Sadece Norka adlı canavar yerine Baba Yaga vardır. İvan cadıyı uykuda bulur, sihirli kılıcı da yanına başındadır. Cadının sarayında tanıdığı üç kızının tavsiyesine uygun İvan, uyuyan cadının kılıcına dokunmaz. Cadıyı nazikçe uyandırır ve ona gümüş tabakta iki elma sunar. Cadı başını kaldırıp ağını açtığında İvan kılıcı alıp cadının başını keser. Bu tür masallarda âdet olduğu üzere yoldaşları kızları yukarı çıkardıktan sonra ipi keserek İvan'ın kuyuya geri düşmesine neden olurlar. Ama İvan kaçar ve sonunda "üç kahramanın işini bitirir, cesetlerini de vahşi hayvanlara yem olarak ovaya atar." Bu skazka, yaygın bir masalın pek çok versiyonundan biridir. Buna göre genelde üç gençten oluşan bir grup, doğaüstü güçleri olan bir düşmanı aşar. Bu düşman genelde bir cücedir ve yanındaki arkadaşlarından çok daha güçlüdür. Bu versiyonların en önemlisi, (pek çok bakımdan Baba Yaga'ya benzer bir varlık olan) bir Laume'yi yenmeyi başaran marangozun anlatıldığı Litvanya masalıdır ve Laume de yoldaşları olan Perkun ve Şeytan'dan daha kuvvetli olduğunu gösterir.

Bir düşmanın sırtından şeritler kesip almak skazkalarda sıkça görülür. Alman ve İskandinav masallarındakinden çok daha fazla yer verilir bu unsura. Bu şeritler genelde iyi bir amaca hizmet etmez ama biraz önce gördüğümüz skazkada kendisini çukura bırakınca ipin çok kısa olduğunu gören İvan, ipin ucuna Baba Yaga'dan kestiği üç şeridi bağlar ve böylece ipi yeterli uzunluğa getirir. Skazkalarda bu şeritler çoğu zaman, kaybedilen bir iddia karşılığında alınır. Bu türden bir iddianın anlatıldığı bir Batı-Slav masalında, kazanan kaybedenin burnunu keser. Kelt masallarında ise bir adamın "başının tepesinden ayağının altına kadar bir şerit deri kesmesi" hiç de nadir rastlanan bir öge değildir.

Baba Yaga genellikle insanları yemek için öldürür. Evi, etlerini yediği insanların kemiklerinden yapılmış çitlerle çevrilidir. Bir masalda onu ziyaret eden bir kızın kolu ikram eder. Masalların birinde ise kurbanlarını taşa çevirmektedir. Bu özellik onu Medusa'yla, üç kız kardeşi olan üç Baba Yaga'yı ise üç Gorgon'la bağdaştırmamızı sağlar. Rus Gorgo'nun kurbanlarını dondurma yöntemi tektir. Sözünü ettigimiz masalda İvan Déviç (hizmetçi kızın oğlu İvan) bir Baba Yaga ile tanışır. Cadi, saçından bir tel koparıp delikanlıya verir ve der ki: "Üç düğüm at ve sonra üfle." Delikanlı bunu yapınca hem kendisi hem de evi taşa döner. Baba Yaga onları dibegine koyup tokmağıyla ezer ve kalıntılarını bir taşın altına saklar. Biraz sonra İvan Déviç'in dostu Prens İvan gelir. Baba Yaga onu da yok etmeye kalkar ama Prens bilmezden gelerek cadiyi düğümleri nasıl bağlayıp üfleyeceğini göstermeye ikna eder. Bunun sonucunda Baba Yaga taşa dönüşür. Prens İvan cadiyi dibeğe koyar ve dostunun kalıntılarının yerini ve onu hayatı döndürmek için ne yapması gerektiğini söyletene dek tokmakla döver.

Baba Yaga genelde tek başına yaşar ama kimi zaman bir evin annesi şeklinde karşımıza çıkar. Skazkaların birinde ço-

cuksuz bir yaşılı çifte köyden -köydeki her evden- çok sayıda yumurta alıp bir tavuğuun altına yerleştirmeleri tavsiye edilir. Bu şekilde elde edilen ve işlenen kirk bir yumurtadan birçok erkek çocuk yetişir ve hepsi güçlü kuvvetli olurlar. Biri hariç. Kırk birinci çocuk zayıf ve siskadır, "parmak çocuk" gibidir. Büyüyünce hep birlikte kendileriyle evlenecek kızlar ararlar ve nihayet bir Baba Yaga'nın kirk bir kızıyla evlenirler. Düğün gecesi cadı, damatlarını öldürme niyetindedir ama delikanlılar, eskiden gücsüz olan ama sonra kuvvetli bir kahramana dönüşmiş kardeşlerinin tavsiyesine uyarak "uyumadan önce" karlarının giysilerini giyerler. Böylece Baba Yaga'nın "sadık hizmetçiler"i, damatlar yerine kızların başını keser. Delikanlılar kalkıp karlarının başlarını demir direklere geçirerek evin etrafına yerleştirir ve ardından atlarına binip uzaklaşırlar. Sabahleyin Baba Yaga uyanınca pencereden bakar ve kızlarının başlarını direklerde görür. Çok öfkelenir ve "yakıcı kalkan"ını isteyerek damatlarını bulmak için yola çıkar. Bu sırada "kalkanıyla dört bir yandaki her şeyi yakıp geçer." Ne var ki sihirli olması nedeniyle köprü kurabilen bir mendil, damatların kaynanalarından kaçmasına olanak sağlar.

Bir masalda ise kadın kahramana bir Baba Yaga'nın yeni doğmuş oğlunun uyumakta olduğu beiği sallaması emredilir. Bebeğe ninni söyleken ona saygılı bir şekilde hitap etmesi gerekmektedir. Başka masallarda ise Baba Yaga'nın çocukların yıkaması istenir ve bu çocuklar hiç de sevimli degillerdir. Məsela, Baba Yaga bir kiza banyoyu isıtmasını emreder ama bu amaçla verilen yakacaklar, ölü adamların kemikleridir. Ona nerede odun bulabileceğini söyleyen serçenin yardımcı sayesinde bu güçlüğü aşından sonra, bir süzgeçle su getirmesi istenir. Yine serçe imdadına yetişerek süzgeçin altını çamurla kaplamasını söyler. Sonra banyoda Baba Yaga'nın çocukların başında beklemesi istenir. Kız banyoya girer ve o anda "solu-

canlar, kurbağalar, sıçanlar ve her türden böcekler” doluşur içeri. İşte bunlar Baba Yaga’nın çocuklarıdır. Hepsini sabunlayıp Rus usulünde yıkar ve sonrasında annelerini de yıkar. Baba Yaga çok memnundur, bir “samovar” (semaver) isteyerek genç kızı çaya davet eder. Son olarak kızı, içi para dolu olan mavi bir kutuya eve gönderir. Bu armağan, kızın üvey annesinin kıskançlığını yol açar. Bu kez üvey anne kendi kızını Baba Yaga’ya gönderir, onun da benzer bir hazineyle dönmesini ummaktadır. Baba Yaga yeni gelen kızı da aynı emirleri verir ama serçe öğüt verirken kız kulaklarını tıkar. Sonra “sıçanlar, kurbağalar ve her türden böcekler” banyoya girince kız, onların yarısını ezip öldürür. Masala göre “çocukların geri kalanı kaçıp annelerine yakınırlar.” Bunun üzerine Baba Yaga kızı kovar ve ona kırmızı bir kutu verir. Kutu açıldığında kızı ve annesini içine alıp yutan alevler fişkırır.

Felaketli senaryosu ve pek çok özelliği bakımından bu masala benzeyen en heyecanlı ve dramatik skazkalardan birine geldi sira.

Güzeller Güzeli Vasilissa

Krallığın birinde bir tüccar yaşırdı. On iki yıldır evliydi ama sadece bir çocuğu vardı: Güzel Vasilissa. Annesi olduğunda kız sekiz yaşındaydı. Tüccarın karısı ölüm döşeğindeyken kızını yanına çağırıp nevresimlerin altından bir bez bebek çıkardı. Bebeği kızına verdi ve dedi ki: "Bak, kızım Vasilissa, beni dinle. Son sözlerime kulak ver ve dediklerimi yap. Ben ölüyorum. Annen olarak sana bu bebeği miras bırakıyorum. Onu daima yanında bulundur ve hiç kimseye gösterme. Başına ne zaman kötü bir şey gelirse, bebeğe yiyecek ver ve tavsiyesini iste. Karnı doyunca sana bir çare sunacaktır." Sonra annesi kızını öptü ve hayatı gözlerini yumdu.

Karısının ölümünden sonra tüccar yakışık alacak bir süre yas tuttu. Ardından tekrar evlenmeyi düşünmeye başladi. Varlıklı bir adamdı. Başlık parası onun için dert değildi ama onca kızın arasından bir dul kadın dikkatini çekti. Kadın orta yaşıydı ve Vasilissa ile yaşıt iki kızı vardı. Hem evi çekip çevirebilecek bir kadın hem de tecrübeli bir anne olmalıydı.

Neyse, tüccar bu dul kadınla evlendi, lakin tüccar kendini kandırmıştı çünkü karısı, Vasilissa için hiç de iyi bir anne değildi. Vasilissa bütün köyün en güzel kızıydı. Üvey annesiyle kız kardeşleri işte bu güzelliği çok kıskanıyor, ona her türden zorlu iş vererek işkence ediyorlardı; böylece kızın çok çalışmaktan iyice zayıflamasını ve güneşle rüzgârin etkisiyle cildinin bozulmasını istiyorlardı. Kızçağız canından bezmişti! Vasilissa her şeye sabırla katlandı ve her gün daha da serpilip güzelleşti. Oysa üvey annesi ile kızları, bütün gün

ellerini hiçbir şeye sürmeden oturdukları hâlde hasetleri yüzünden bir deri bir kemik kalmışlardı.

Peki, bu nasıl mümkün olabilirdi? Nasıl olacak, annesinin verdiği bez bebeğin yardımcıları sayesinde tabii! O bebek olmasaydı, kızcağız onca işin üstesinden nasıl gelirdi? İşte bu yüzden Vasilissa hiçbir zaman yemeğini tamamen bitirmez, en güzel yerini bebeğine sakladı. Geceleri herkes uykuya dalınca kendi kaldığı küçük odaya kapanıp bebeğine yemek yedirip derdi ki:

“Al bakalım, bebecik, yemeğini getirdim. Sen de bana yardım ediver olur mu? Babamın evinde yaşıyorum ama neşe nedir bilmiyorum. Kötü kalpli üvey annem beni bu dünyadan göndermek istiyor. Nasıl ayakta kalacağımı öğret bana. Ne yapmaliyım söyle.”

Bunun üzerine bebek yemeği yer ve ardından kızı öğütte bulunur, onu teselli eder ve ertesi gün Vasilissa'nın bütün işlerini yapardı. Kızı düşen tek şey, gölgeli bir yerde rahatça durup çiçek toplamaktı; bütün işleri zamanında halloluyordu. Otlar temizlenir, kovalar doldurulur, kabaklar sulanır ve ocak yakılırdı. Dahası, oyuncak bebek, Vasilissa'ya hangi otların güneş yanlığını engellediğini göstermişti. Vasilissa ve bebeği birlikte çok mutlu yaşıyordu.

Seneler geçti. Vasilissa büyüyüp evlenme çağına geldi. Kasabada evlenme çağındaki bütün delikanlılar, Vasilissa ile evlenmek için eve geliyordu. Üvey annesinin kızlarına ise kimsenin göz ucuyla bile baktığı yoktu. Üvey annesi eskisinden de zalimleşti ve her gelen talibe şöyle dedi:

“Büyükleri evlenmeden küçük kız evlenemez.”

Talipleri bu şekilde başından savdiktan sonra da hincini almak için Vasilissa'yı döverdi.

Bir gün, tüccar bir iş için uzun süreliğinde evinden ayrılmıştı.

Bunun üzerine üvey anne, başka bir evde yaşamaya başladi. Bu evin yakınında sık bir orman ve ormanın kenarında bir kulübe vardı ve bu kulübede bir Baba Yaga yaşırdı. Hiç kimseyi evine sokmazdı ve tavuk yer gibi insan yerdi.

Yeni evine taşınan tüccarın karısı, nefret ettiği Vasilissa'yı bir bahaneyle ormana yolladı. Ama kız, her defasında sağ salim eve geliyordu. Bebeği ona yol gösteriyor ve Baba Yaga'nın evine yaklaşmasına asla izin vermiyordu.

Sonbahar geldi. Bir akşam üvey annesi üç kız'a iş verdi. Biri dantel, diğeri çorap örecek ve üçüncüsü yani Vasilissa ise yün eğirecekti. Hepsinin belli bir miktarı tamamlaması gerekiyordu. Yavaş yavaş kadın ışıkları söndürdü, sadece kızların odasında bir mum kaldı. Sonra da yatağına gitti. Kızlar çalıştı durdu. O esnada mum sönmek üzereydi. Üvey kızlarından biri mum ipini temizleyecekmiş gibi mum makasını eline aldı ama mumu temizleyeceği yerde annesinin emirlerine uyarak söndürdü ve sanki kazayla olmuş gibi yaptı.

“Şimdi ne yapacağız?” diye sordu kızlar. “Evde tek huzme ışık yok ve işlerimiz henüz bitmedi. İşık istemek için Baba Yaga'ya gidelim!”

“Ben iğnelerimi görebiliyorum,” dedi dantel ören kız. “Ben gelmeyeceğim.”

“Ben de gitmiyorum,” dedi çorap ören kız. “Örgü şislerim yeterince ışık veriyor bana.”

“Vasilissa, senin gitmen gerek!” diye bağırlıştılar. “Haydi, Baba Yaga'ya git!”

Vasilissa'yı odadan itip çıkardılar.

Vasilissa, küçük dolabına gidip bez bebeğinin önüne önceden hazırladığı yemeği koydu ve dedi ki:

“Haydi, bebecik! Yemeğini ye ve derdimi dinle! Ateş istemek için beni Baba Yaga'ya gönderdiler. Ama Baba Yaga mutlaka yiyecek beni!”

Bebek yemeğini yedi ve gözleri iki koca mum gibi parlamaya başladı.

“Hiç korkma Vasilissa!” dedi. “Seni gönderdikleri yere git. Yalnız beni yanından ayırma sakın. Ben yanında olduğum sürece Baba Yaga'nın evinde sana hiçbir kötülük gelmez.”

Bunun üzerine Vasilissa hazırlanıp bebeğini cebine koydu, hac çıkarıp ormana gitti.

Yürüken titriyordu. Sonra birden bir atlı çıktı. Bembeyazdı ve beyaz giysiler içindeydi. Ayrıca altındaki at ve atının koşumları da bembeyazdı. Yavaş yavaş gün ağarmaya başlamıştı.

Kız biraz ilerledi, sonra ikinci bir atlı geçti yanından. O ise baştan aşağı kırmızılar içindeydi ve güneş doğdu.

Vasilissa bütün gece ve ertesi gün boyunca yürümeye devam etti. Ancak akşamda doğru Baba Yaga'nın evinin bulunduğu yere gelebildi. Evin etrafındaki çitler, ölülerin kemiklerinden yapılmıştı. Çitlerin tepesinde gözleri oyuk kurukafalar vardı. Kapılarda direk yerine adam bacakları, sürgü yerine kollar, kilit yerine ise keskin dişlerle dolu bir ağız vardı.

Bunları gören Vasilissa, korkudan aklını yitireceği, yere çakılmış gibi oracıkta donakaldı.

Bir anda başka bir atlı gelip geçti. Bu seferki tamamen

siyahlar içindedeydi, simsiyah bir ata binmişti. O da Baba Yaga'nın kapısına kadar gidip gözden kayboldu, sanki yerin dibine batmıştı ve sonra gece oldu.

Ama karanlık fazla uzun sürmedi. Bütün kurukafalarda-ki gözler parlamaya başladı ve evin bulunduğu yer sanki gün ortası gibi aydınlanıverdi. Vasilissa korkudan tir tir titredi ama olduğu yerde kaldı, nereye gideceğini bilemedi.

Kısa süre sonra ormandan korkunç bir kükreme sesi duyuldu. Ağaçlar çatırdadı, kuru yapraklar hisıldadı. Baba Yaga, bir dibeğe binmiş tokmağıyla ilerleyip ardında bırakıldığı izleri süpürgesiyle süpürerek ormandan çıktı.

Cadı kapıya kadar gelince durdu ve havayı koklayıp ba-ğırıldı:

“Hey! Hey! Rus eti kokusu alıyorum! Kim var orada?”

Vasilissa korkudan tir titreyerek cadının yanına gitti, önünde eğilip dedi ki:

“Benim büyükanne. Üvey ablalarım ateş istemek için yolladılar beni.”

“Pekâlâ,” dedi Baba Yaga. “Onları tanıyorum. Biraz yanında durup benim için çalışırsan sana biraz ateş veririm. Aksi hâlde yerim seni!”

Sonra kapılara dönüp bağırdı:

“Hey, benim sağlam çitim, ikiye bölün! Ve geniş kapılarım, açılın!”

Kapılar açıldı ve Baba Yaga ışlık çalarak içeri girdi. Vasilissa da ardından geliyordu. Sonra her şey yeniden kapandı. Oturma odasına girdikleri zaman Baba Yaga iyice gerindi ve Vasilissa'ya dedi ki:

“Fırında ne varsa kap gel, acıktım.”

Vasilissa çitlerdeki kafataslarının üzerinden atladı, fırındaki etleri getirip Baba Yaga'nın önüne yiğmaya başladı. Onlarca kişiye yetecek et vardı. Sonra kilerden kvass*, likör, bira ve şarap getirdi. Cadi hepsini silip süpürdü. Vasilissa'ya biraz ekmek kırıntısıyla bir parçacık domuz eti kalmıştı. Sonra Baba Yaga yatmaya gitti ve dedi ki:

“Yarın ben dışarı çıkışınca bahçeyi temizle, odayı süpür, yemeği pişir ve çarşafları hazırla. Sonra tahil kutusundan elli kiloluk buğday al ve hepsinin kabuğunu temizle. Bu dediklerimin hepsini yapmış ol. Yoksa yerim seni!”

Bu emirleri verdikten sonra Baba Yaga horlamaya başladı. Vasilissa ise cadıdan kalan yemeği bebeğinin önüne koydu, gözyaşları içinde dedi ki:

“Bebecik! Başına gelenleri bir dinle! Baba Yaga bana çok

* Kvass: Ekmeğin fermentasyonıyla üretilen alkolsüz ya da çok düşük alkollü Rus içeceği. (ç.n.)

ağır bir iş verdi ve hepsini bitiremezsem beni yiyeceğini söylüyor. Yardım et bana ne olur!”

Bebek cevap verdi:

“Hiç korkma güzel Vasilissa! Duanı et ve uyu. Sabah, akşamdan daha hayırlıdır!”

Vasilissa sabah erkenden kalktı ama Baba Yaga çoktan uyanmıştı. Pencereden dışarı baktı. Kurukafanın gözlerindeki ışık sönmekteydi. Sonra birden beyaz atlı ortaya çıktı ve etrafı aydınlandı. Baba Yaga bahçeye gidip ıslık çaldı, dibeği ve tokmağıyla süpürgesi beliriverdi. Kırmızı atlı gelince güneş doğdu. Baba Yaga dibeğine binip bahçeden çıktı, tokmağıyla ilerliyor ve ardından izleri süpürgesiyle süpürüyordu.

Vasilissa yalnız kalmıştı. Baba Yaga'nın evini inceleyince her şeyin bolluğuşa şaştı kaldı ve hangi işe başlaması gerektiğini düşünmeye başladı. Etrafa bir baktı ama zaten bütün işler yapılmıştı. Bebek son çekirdeğine kadar bütün

buğdayları temizlemiştir.

“Ah, benim koruyucum!” diye seslendi Vasilissa, “Beni bu tehlikeden de kurtardın!”

“Şimdi sana düşen tek görev yemeği pişirmek,” dedi bebek, Vasilissa'nın cebine girerek. “Tanrı'nın ismiyle başla ve yemeği pişir. Sağlığın için bir parça da kendin ye!”

Akşama doğru Vasilissa masayı kurdu ve Baba Yaga'yı beklemeye başladı. Hava iyice kararmaya başladı. Siyah atlı bir an için kapıda belirdi ve gece oldu. Yalnızca kurukafalarдан ışık geliyordu.

Ağaçlar çatırdamaya başladı, yapraklar hisıldadı ve Baba Yaga geldi. Vasilissa, onu karşılamak için dışarı çıktı.

“Her şey hazır mı?” diye sordu Baba Yaga.

“Lütfen kendin bak, ninecim!” dedi Vasilissa.

Baba Yaga her şeyi kontrol etti. Sinirlenecek hiçbir şey bulamayınca canı pek sıkıldı:

“Pekâlâ, çok güzel!” dedi.

Sonra bağırıldı:

“Sadık hizmetçilerim, çalışkan dostlarım, buğdayımı öğretün!”

Bir anda üç çift el belirdi ve buğdayı alıp götürdüler. Baba Yaga yemeğini yedi, yatağına gitti ve Vasilissa'ya yeni emirler verdi:

“Bugün yaptığından aynısını yarın yap. Yalnız bu sefer tahlil kutusundan haşhaşları alıp bütün çekirdeklerindeki tozu toprağı temizle. İçinizden biri, sîrf bana garezine toz toprak atmış haşhaşlara.”

Cadı, bu sözleri söyleyip duvara döndü ve horlamaya başladı. Vasilissa yine bebeğine yemek verdi. Bebeğin karnı doydu ve tipki önceki gün yaptığı gibi konuştu:

“Tanrı'ya dua et ve uyu. Sabah, akşamdan daha hayırlıdır. Uyandığında her şeyi hallolmuş bulacaksın, sevgili Vasilissa!”

Ertesi sabah Baba Yaga dibeğine binip bahçeden çıktı ve Vasilissa bebeğiyle beraber bütün işleri halletti. Cadı eve döndüğünde her şeye bakıp bağırdı:

“Sadık hizmetçilerim, çalışkan dostlarım! Haşhaş çekirdeklerinin yağını çıkarın!”

Birden üç çift el çıktı ortaya, haşhaşları toplayıp götürdü. Baba Yaga oturup yemeğini yedi. Fakat Vasilissa hiç ses çıkarmadan bekliyordu.

“Neden benimle konuşmuyorsun?” dedi Baba Yaga, “Aptal aptal ne duruyorsun orada öyle!”

“Bir türlü cesaret edemedim ama eğer müsaade edersen sana bir şey sormak istiyorum,” dedi Vasilissa.

“Sor bakalım. Yalnız her sorudan hayır gelmez bilmiş ol. Çok bilen çabuk yaşlanır.”

“Şey, sadece şunu sormak istemiştim ninecim, ben bura-ya gelirken beyaz bir at gördüm, üzerindeki adam da bembeyazdı ve yine beyaz giysiler içindeydi. Kimdi o?”

“O benim aydınlık Gün’ümdü!” dedi Baba Yaga.

“Sonra bu sefer kızıl bir ata binmiş kırmızılar içinde bir adam geldi. O kimdi?”

“O benim kızıl Güneş’imdi!” diye cevap verdi Baba Yaga.

“Peki, o siyah giyinmiş atlı kimdi, ninecim? Hani kapının orada tam yanından geçmişti.”

“O benim kara Gece’mdi. Hepsi sadık hizmetkârlarımızdır benim.”

Vasilissa üç çift eli sormak istedi ama kendini tuttu.

“E, başka sorun yok mu? Niye sustun?” dedi Baba Yaga.

“Bu kadarı bana yeter, ninecim. Senin de dediğin gibi çok bilen, çabuk yaşılanır.”

“Öyle olsun,” dedi Baba Yaga. “Sadece dışında gördüklerini sordun, evde gördüklerinden söz etmedin! Benim evime dışarıdan toz gelmesinden nefret ederim; çok meraklı kişilere gelince: Onları yerim. Şimdi ben sana bir şey soracağım. Sana verdığım bunca işi nasıl halettin?”

“Rahmetli annemin duaları bana yardım ediyor,” diye cevap verdi Vasilissa.

“He, he! O da ne demek! Haydi, çıkış git evimden dua almış kız seni! Evimde kutsanmış insanları istemem ben!”

Vasilissa'yı kolundan tutup odadan çıkardı, kapıların dışına itti. Sonra gözlerinden ateşler fışkıran kurukafalardan birini alıp kızın eline tutuşturdu:

“Al şunu. Üvey ablalarına ateş olarak götürürsün. Seni bunun için yollamışlardı zaten.”

Vasilissa, kuru kafanın ışığının yardımıyla eve doğru koşturmayla başladı yalnız şafak sökerken kurukafadaki ışık söndü. Nihayet ikinci günün akşamında eve vardi. Kapıya geldiğinde kurukafayı atıverecekti. “Herhalde hâlâ ıiksiz oturmuyorlardır,” diye düşündü. Sonra birden kurukafadan derin bir ses yükseldi:

“Atma beni. Üvey annene götür!”

Kız, üvey annesinin evine göz attı. Pencerelerde hiç ışık görmeyince kurukafayı yanında götürmeye karar verdi.

Ömründe ilk kez üvey annesi ve ablaları tarafından sıcak bir şekilde karşılanmıştı. Kız evden ayrıldığından beri tek damla ışık olmadan oturduklarını söylediler. Kendileri ateş yakamamıştı ve komşudan aldıkları ateş de eve getirdikleri an sönyordu.

“Belki senin getirdiğin lamba bizi aydınlatır!” dedi üvey annesi. Böylece kuru kafayı oturma odasına götürdüler. Kurukafa, üvey anne ve kızlarına öyle bakıyordu ki alevler fişkiriyordu gözlerinden! Nereye kaçıp saklansalar gözler peşlerini bırakmıyordu. Sabah olunca tamamen yanıp kül olmuşlardı. Ama Vasilissa sapasağlamdı.

Şimdi skazkalarda adı sıkça geçen bir başka dişi kötü karakteri göreceğiz: Cadi. Mizaç ve davranış bakımından Baba Yaga'ya öyle çok benzemektedir ki ona atfedilen özelliklerin pek çoğu Cadi'da da mevcuttur. Hakikaten bir masalın versiyonlarından birinde Baba Yaga'nın oynadığı rolü, bir başka versiyonda Cadi'nin oynadığını görmek mümkündür. İsmi, yani Vyed'ma yanlış bir kullanımındır. Aslında bu, eski zamanlardaki "bilge kadın" ya da kadın peygamberlere veya modern temsilcilerine aittir. Rus batıl inancında bu kadın, eski zamanların yargı sisteminin verdiği ve son zamanlarda köylülerimizin kültürüümüzdeki cadiya atfettiği özellik ve işlevlerini üstlenen kişidir. Halk masallarında elementleri etkileyen ve insanlara musallat olan bu olağanüstü varlık, Vyed'ma, Hexe, Witch, Cadi gibi isimlerle yeterince doğru şekilde ifade edilememektedir. Zamanında bu basit terimlerin şeytani bir kötülüğü içeriği düşünülse de bu nitelikler günümüzde artık tamamen insana özgüdür.

Vyed'ma ile ilgi masallar arasından onun ismini taşıyan şu masali seçtim:

Cadı

Evvel zaman içinde yaşlı bir çift yaşırdı. Bunların İvaşko adında bir oğulları vardı. Onu öyle çok seviyorlardı ki!

Neyse, bir gün İvaşko anne babasına dedi ki:

“İzin verirseniz balık tutmaya gideceğim.”

“Neler düşünüyorsun öyle! Sen daha küçüksün. Ya boğulsan, biz ne yaparız?”

“Hayır, boğulmam. Birkaç balık yakalayacağım sadece, ne olur izin verin!”

Bunun üzerine annesi ona beyaz bir gömlek giydirip beline kırmızı bir kemer bağladı ve gitmesine izin verdi. İvaşko bir tekneye binip dedi ki:

“Kano, kano, ilerilere doğru git! Kano, kano, ilerilere doğru!”

Sonra kano ilerledi ve İvaşko balık tutmaya başladı. Biraz zaman geçince yaşlı kadın nehir kenarına gidip oğluna seslendi:

“İvaşeko, İvaşeko, oğlum. Geri dön, kıyıya gel. Yemek getirdim sana.”

İvaşko dedi ki: “Kano, kano, su kenarına doğru git. Annem beni çağırıyor.”

Tekne, kıyıya geldi. Kadın balıkları alıp oğluna yiyecek içecek verdi, gömleğiyle kemerini değiştirdi ve suya geri yoldadı. Delikanlı yine teknesine binip dedi ki: “Kano, kano, ileri doğru git. Kano, kano, ileri doğru!”

Sonra kano ilerledi ve İvaşko balık tutmaya başladı. Bir

zaman sonra yaşlı adam nehir kenarına gelip oğlunu çağırdı:

“İvaşeko, İvaşeko, oğlum. Geri dön, kıyıya gel. Sana yemek getirdim.”

İvaşko dedi ki: “Kano, kano, kıyıya doğru git. Babam beni çağırıyor.”

Kano kıyıya yaklaştı. Yaşlı adam balıkları alıp oğluna yiyecek içecek verdi, gömleğiyle kemerini değiştirdip balık tutmaya geri yolladı.

Cadının biri anne babasının İvaşko’yu çağırduğunu duymuştu ve çocuğu yakalamak istedî. Bu yüzden nehir kenarına gidip kaba bir sesle bağırdı:

“İvaşeko, İvaşeko, oğlum. Geri dön, kıyıya gel. Sana yemek getirdim.”

İvaşko bu sesin annesine değil cadıya ait olduğunu anlayınca dedi ki:

“Kano, kano, ileri doğru git. Kano, kano, ileri doğru! Bu seslenen annem değil, bir cadı.”

Cadı, İvaşko’yu annesinin sesiyle çağırması gerektiğini anladı.

Bu yüzden hemen bir demirciye gidip dedi ki:

“Demirci, demirci! Bana tipki İvaşko’nun annesininki gibi incecik bir ses yap, yoksa yerim seni!”

Demirci, aynı İvaşko’nun annesininki gibi bir ses yaptı. Sonra cadı gece vakti nehir kıyısına gitti:

“İvaşeko, İvaşeko, oğlum. Geri dön, kıyıya yanaş. Bak sana yemek getirdim.”

İvaşko geldi, cadı balıkları aldı ve çocuğu yakalayıp evine götürdü. Eve varınca kızı Alenka’ya dedi ki: “Ocağı iyice ısıt ve İvaşko’yu bir güzel pişir. Ben gidip ziyafet için arkadaşları-

mı çağıracağım.” Alenka ocağı yakıp iyice ısıttı ve İvaşko’ya dedi ki:

“Gel de şu küreğin üzerine otur!”

“Hâlâ çok genç ve aptalım,” diye cevap verdi İvaşko, “Daha aklım başında değil. Lütfen küreğe nasıl oturulur bana gösterir misin?”

“Pekâlâ,” dedi Alenka, “öğrenmen fazla sürmez.”

Ama küreğe oturur oturmaz, İvaşko kızı ocağa attı ve demir kapağını kapayıp kulübeden kaçtı. Bu arada kapıyı kapatmayı da ihmâl etmedi. Yakındaki yüksek bir meşe ağacına tırmândı.

Bu sırada cadı misafirleriyle beraber gelip kulübenin kapısını çaldı. Ama kapıyı kimse açmadı.

“Ah, lanet Alenka. Kim bilir nerelerde?”

Sonra pencereden içeri sızıp kapıyı açtı ve misafirlerini içeri aldı. Hep beraber sofraya oturdular. Cadı fırını açıp Alenka’nın pişmiş bedenini çıkardı ve servis etti. Herkes yiyp içti. Sonra bahçeye çıkıp çimlerde yuvarlanmaya başladılar.

“Dönuyorum, yuvarlandım, İvaşko’nun etini yedim. Dönuyorum, yuvarlandım, İvaşko’nun etini yedim.”

Ama İvaşko, meşe ağacının tepesinden cadıya bağırdı:

“Dön, yuvarlan, Alenka’nın etini yedin sen!”

“Bir ses mi duydum?” dedi cadı. “Yok canım, yaprakların hisirtisiydi,” diye cevapladı misafirleri. Cadı yine başladı:

“Dönuyorum, yuvarlandım, İvaşko’nun etini yedim.”

İvaşko cevap verdi:

“Dön, yuvarlan, Alenka’nın etini yedin sen!”

O zaman yukarı bakan cadı, İvaşko’yu gördü ve hemen

meşe ağacına gidip ağacı kemirmeye başladı. Kemirdi, çığnedi durdu, ta ki öndeği iki dişini kirana kadar. Sonra bir demirciye gitti: "Demirci, demirci! Bana demirden dişler yap, yoksa yerim seni!"

Bunun üzerine demirci iki demir diş yaptı.

Cadı geri dönüp meşeyi kemirmeye devam etti.

Yine ağacı kemirdi, çığnedi. Tam ağacı oymak üzereydi ki İvaşko o ağaçtan başka bir ağaca atladi. Cadının çığnediği meşe devrildi ama o zaman İvaşko'nun başka bir ağaçta oturduğunu gördü. Sinirden dişlerini gıcırdatıp bu kez de bu ağacı kemirmeye koyuldu. Yine kemirdi, çığnedi, ta ki alttaki iki dişini kirana dek. Yine demirciye gitti: "Demirci, demirci! Bana demirden dişler yap, yoksa yerim seni!"

Demirci onun için iki demir diş daha yaptı. Cadı yeni dişleriyle meşeyi kemirmeye koyuldu.

İvaşko ne yapacağını bilmiyordu. Etrafına bakındı, yanından uçarak geçen kuğu ve kazları görünce yalvardı:

"Ah kuğular, kazlar. Beni kanatlarınıza aliverin. Annemle babama götürün. Annemle babamın evine. Orada istediğiniz kadar yer, içer, rahatça yaşarsınız."

"Ortadaki kuşlar taşısın seni," dedi kuşlar.

İvaşko bekledi ve ikinci bir sürü geçince yine yalvardı:

"Ah kuğular, kazlar. Beni kanatlarınıza aliverin. Annemle babama götürün. Annemle babamın evine. Orada istediğiniz kadar yer, içer, rahatça yaşarsınız."

Bu kuğu ve kazlar onu alıp evine götürdü, en yukarıdaki odaya bıraktılar.

Ertesi sabah erken saatlerde annesi gözleme yaptı. Sonra birden oğlu düştü aklına. "İvaşko'm nerede?" diye ağladı dur-

du. "Rüyada bile olsa görebilsem oğlumu!"

Sonra babası dedi ki: "Rüyamda, kuğularla kazların İvaşko'yu kanatlarında taşıyıp eve getirdiklerini gördüm."

Gözleme yapmayı bitirince kadın dedi ki: "Haydi, efendi, şu gözlemeleri bölüşelim. Bu sana efendi, bu da bana! Bu sana, bu da bana!"

"Bana yok mu peki?" diye bağırdı İvaşko.

"Al bakalım, bu senin, efendi; bu da benim."

"Bana yok!" dedi çocuk tekrar.

"Bey, git de bir bak yukarıdan ses geliyor."

Babası yukarı odaya çıktı ve orada İvaşko'yu buldu. İhtiyar çift çok sevinmişti ve oğullarından başına gelen her şeyi anlatmasını istediler. Bundan sonra birlikte mutlu bir hayat sürdürdüler.

Bu masalın (Chernigof Oblasti'ndan alınan) bir varyantı, yaşlı bir çiftin uzun zaman çocuksuz yaşamاسını anlatarak başlar. Sonunda adam ormana gider, odun kesip bir beşik yapar. Beşiğin içine kestiği küyüklerden birini koyar ve sallamaya başlar ve bu esnada "Sallan güzel küyükçük, sallan," diye ninni söyler.

Kısa bir süre sonra "Ne görseler beğenirsiniz? Kütügün bacakları çıkmamış mı? Yaşlı kadın çok sevinip şarkı söylemeye başlar; ta ki küyük gerçek bir bebek hâline gelene kadar." Bu varyantta çocuk, altın kürekle gümüş bir tekneyi kullanmaktadır. Bir diğer Güney Rusya varyantında ise tekne altın, kürek gümüştür.

Afanasieff'in alıntıladığı bir Beyaz Rus masalında cadının

kızı yerine oğlu vardır ve komşu köylerden kaçırıldığı çocukları annesinin evine hediye olarak getirip yer.

Bu masalın bir başka versiyonunda İvanuşka, bir Baruinya yani Hanım'ın oğludur ve bir fırtına onu Baba Yaga'ya götürür. Üç ablası onu aramaya çıkar ve her biri, İvanuşka'nın nerede olduğunu öğrenip Baba Yaga'yı yatmaya gönderir ve uyuduktan sonra göz kapaklarına zift sürerek onu kurtarmaya çalışır. Ama iki ablası, eve dönerken Baba Yaga tarafından yakalanır ve korunç bir şekilde tırmalanıp parçalanırlar. Fakat en küçük ablası, daha önceden bir parça tereyağı vererek Kedi Jeremiah'in gönlünü almıştır ve böylece kardeşini kurtarmayı başarır. Kedi, "çocuğa masallar anlatıp şarkılar söylemektedir." Baba Yaga uyanınca Jeremiah'dan gözlerini tırmayıp açmasını ister ama kedi reddeder; çatısında yaşadığı onca zaman ona doğru düzgün yemek vermediğini, oysa "güzel kız" in gelmez ona tereyağı ikram ettiğini söyler. Bir başka varyantta ise yaslı anne, oğlunu aramaları için üç hizmetçi kızı gönderir. Bunlardan ikisi parçalanır. Üçüncüsü, İvanuşka'yı Baba Yaga'nın elinden kurtarmayı başarır. Baba Yaga öyle öfkeli dir ki kurtarma gerçekleşirken onu uyandırmadığı için kedisini çimdikleyerek öldürür. Bu üç masalın bir karşılaşması, Cadi ile Baba Yaga'nın birbiriyle ne kadar yakından ilintili olduklarını, birinin adının diğerine kolayca aktarılabileceğini göstermeye yetecektir.

Fakat Vyed'ma'nın Baba Yaga'dan farklı temsil edildiği bir masal sınıfı mevcuttur. Burada Cadi, doğaüstü güçleri olan ya da insandan farklı varlıkların çocuğu değildir. Anormal davranışlarının belli bir nedeni olmaksızın, sıradan bir kraliyet ailesinin bu kızı, yoluna çıkan tüm canlıları yiyp yok etmeye başlar; gücü de istahı kadar hızlı büyür. Bu tabiatı ancak kötücül bir varlık tarafından vücutunun ele geçirilmesiyle açıklanabilecek bu tür bir cadi, anlaşılması biraz güç şu masalda karşımıza çıkmaktadır:

Cadı ve Güneş'in Kız Kardeşi

Evvel zaman içinde uzak bir ülkede bir kral ve kralice yaşardı. Bir tek oğulları vardı: Prens İvan. İvan az konuşurdu. On iki yaşındayken bir gün çok yakın arkadaşı olan seyise gitti.

Bu seyis ona masallar anlatırdı. Prens İvan yine birkaç masal dinleme niyetiyle ona gitti ama bu kez duydukları masal değildi.

"Prens İvan!" dedi seyis, "annen çok yakında bir kız çocuğu dünyaya getirecek, bir kız kardeşin olacak. Çok kötü bir cadı olacak bu kız; anneni, babanı ve tüm hizmetçileri yiyecek. Bu yüzden hemen babana git ve ondan en güzel atını iste, sanki biraz at binmek istiyormuşsun gibi. Sonra, eğer sağ kalmak istiyorsan gidebildiğin kadar uzaklara git."

Prens İvan, babasına koşup ömründe ilk kez onunla konuştı.

Kral buna öyle sevindi ki neden en iyi atını istediğini sormadı bile. Hemen en kuvvetli küheylanın oğlu için hazırlanmasını emretti.

Prens İvan atına bindi ve nereye gittiğini umursamadan dörtnala yol aldı. Uzun süre at bindikten sonra nihayet oturmuş dikiş diken iki yaşlı kadının yanına geldi. Onların yanında kalmasına izin vermeleri için yalvarıp yakardı. Ama kadınlar şöyle dedi:

"Prens İvan, memnun oluruz yanımızda kalmandan, ancak bizim kısacık ömrümüz kaldı. Şu iğneleri kırıp şu ipi de kullandığımız an ölüm bizi bulacak!"

Prens İvan gözyaşlarıyla yola devam etti. Uzun bir yol katetti. Sonunda dev Vertodub'un bulunduğu yere vardı ve ondan yardım istedı:

“Beni yanına al, seninle yaşayayım.”

“Memnun olurdum benimle kalmana Prens İvan fakat çok az ömrüm kaldı. Bütün şu ağaçları kökünden söktüğüm an ölüm beni bulacak!” diye cevap verdi dev.

Prens bu sözleri duyunca acı acı ağladı ve yola devam etti. Sonra bu defa Vertogor'un bulunduğu yere geldi ve ondan da aynı şeyi rica etti ama dev şöyle cevap verdi:

“Seni yanına almaktan memnun olurum Prens İvan ancak ben de fazla yaşamayacağım. Görüyorsun ya, burada dağları düzeltmek için bulunuyorum. Şu kalan dağları halledince, ölüm beni bulacak!”

Prens İvan'ın yaşları yağmur gibi boşandı gözlerinden. Sonra ilerlemeye devam etti. Uzun süre at bindi. Nihayet Güneş'in kız kardeşinin yaşadığı yere geldi. Güneş'in Kız Kardeşi onu sıcak bir şekilde karşıladı, evine alıp ikramda bulundu ve sanki kendi oğluymuş gibi davrandı.

Prens artık çok rahat bir hayat sürmekteydi. Ama bu durum bile onu teselli edemiyordu, delikanlı daima üzgündü. Evinde neler olduğunu öğrenmek istiyordu.

Sık sık yüksek bir dağın tepesine çıkip eskiden yaşadığı yere bakıyordu. Her şeyin yenildiğini görebiliyordu. Duvarlardan başka bir şey kalmamıştı! Sonra inleyip ağlamaya başladı. Böyle oturup saatlerce ağladıktan sonra eve döndü ve Güneş'in Kız Kardeşi onu böyle görünce sordu:

“Gözlerin kıpkırmızı olmuş, neyin var Prens İvan?”

“Bir şeyim yok, rüzgârdan oldu,” dedi Prens.

Aynı şey ertesi gün tekrar yaşandı. Güneş'in Kız Kardeşi rüzgâra esmemesini emretti. Prens yine ağlamaktan şişmiş suratıyla çıkageldi. Bu sefer çaresi yoktu, her şeyi itiraf etmek zorunda kaldı ve sonra Güneş'in Kız Kardeşi'ne gitmesine müsaade etmesi için yalvardı. Gidip eski memleketini görmek istiyordu. Güneş'in Kız Kardeşi, Prens'in gitmesine izin vermedi ama Prens yalvarmaya devam etti.

Sonunda Güneş'in Kız Kardeşi'ni ikna etmeyi başardı ve eski evine gitmek için izin aldı. Kadın yolculuğunda ona yardımcı olması için bir firça, bir tarak ve gençlik verici elmalardan iki tane verdi. Ne kadar yaşlı olursa olsun bu elmalardan bir tane yiyecek saniyede gençliğine dönerdi.

Neyse, Prens İvan, Vertogor'un olduğu yere geldi. Yalnızca bir dağ kalmıştı! Prens firçasını alıp açık ovaya attı. Yerden yüce dağlar yükseldi, zirveleri göklere ulaşıyordu. Bazıları öyle yüksekti ki, bak bak sonu gelmiyordu! Vertogor çok sevindi ve hemen işe koyuldu.

Bir süre sonra Prens İvan, Vertodub'un olduğu yere geldi ve orada yalnızca üç ağaç kaldığını gördü. Hemen tarağını çıkarıp ovaya fırlattı. Bir anda koca bir orman çıktı ortaya ve yerden meşe ağaçları yükseldi! Üstelik her birinin gövdesi, diğerinden daha kalındı!

Derken, Prens İvan bu sefer de yaşlı kadınların yanına geldi ve onlara birer elma verdi. Elmaları yer yemez gencecik oldular. Prens'e bir mendil verdiler. Mendili sallayıncı arkada koca bir göl beliriyordu!

Kız kardeşi koşarak yanına geldi, ona sarılıp öptü.

"Otur, ağabey!" dedi kız "şu gusli^{*} ile bir şeyler çal, ben de gidip yemeği hazırlayayım."

* Gusli: Rusya'ya ait bilinen en eski çok telli enstrümanıdır. Görünüşü, kanuna benzemektedir. (ç.n.)

Prens oturup gusliyi çalmaya başladı.

Sonra delikten bir fare çıktı ve insan sesiyle dedi ki:

“Kendini kurtar, Prens. Çabuk kaç buradan! Kız kardeşin dişlerini bilemeye git.”

Prens İvan odadan çıkıştı atına atladı ve tekrar kaçtı. Bu arada fare gusli çalmaya devam ediyordu. Fare telleri tıngirdattıkça kız, ağabeyini evde sanıyordu. Dişlerini iyice keskinleştirince odaya daldı. Bir de ne görsün! Kimsecikler yoktu. Deliğine koşturan fare dışında hiçbir şey yoktu!

Cadı öfkeden küplere bindi, dişlerini gıcırdattı ve ağabeyini takibe başladı.

Prens İvan bir gürültü duyup ardına baktı. Kız kardeşi peşinden gelmekteydi. Prens hemen mendilini salladı ve arısında kocaman bir göl oluştu. Cadı, gölü yüzerek geçmeye çalıştığı esnada Prens İvan epey ilerlemişti. Ama Cadı giderek hızlandı ve Prens'e iyice yaklaştı! Vertodub, Prens'in kız kardeşinden kaçtığını tahmin ederek meşeleri sökmeye ve yolu kapatmaya başladı. Neredeyse dağ gibi bir engel yaptı! Cadı, ağaçları kaldırıp yolu açmaya koyuldu. Ağaçları kemirdi ve nihayet kendine bir yol açmayı başardı. Ama Prens İvan epey uzaklaşmıştı.

Hızla ağabeyini kovalamaya devam etti. Biraz daha yaklaşırsa yetişecekti!

Ama Vertogor, cadayı gözetledi ve en yüksek dağı kaldırıp yol üzerine koydu, onun üzerine bir dağ daha fırlattı. Cadı tırmanmaya çalışırken, Prens İvan yol almaya devam etti ve epey uzaklaştı. Sonunda dağı aşmayı başardı ve bir kez daha ağabeyinin peşine düştü. Sonunda ona yaklaştı ve bağırdı:

“Bu defa kaçamayacaksın benden!” Artık çok yaklaşmıştı, Prens'i yakalayacaktı!

Tam o anda Prens İvan, Güneş'in Kız Kardeşi'nin evine ulaştı ve seslendi:

“Güneş, Güneş! Pencereyi aç!”

Güneş'in Kız Kardeşi pencereyi açtı ve Prens atıyla beraber içeri daldı.

Sonra cadı geldi ve ağabeyinin cezalandırılması gerektiğini söyleyerek onu almak istedi. Ama Güneş'in Kız Kardeşi onu dinlemedi bile. O zaman cadı dedi ki:

“Prens ile benim ağırlığımı karşılaşlaştırın. Bizi tartın. Hangimiz daha ağır, görün. Eğer ben ağırsam, onu yemek hakkımdır. O ağırsa, o zaman beni öldürbilir!”

Teraziye evvela Prens İvan çıktı. Ardından cadı terazinin diğer kefesine çıktı. Ama teraziye adımını attığı an Prens İvan öyle bir kuvvetle yukarı fırladı ki kendini göklerde buldu ve ardından Güneş'in Kız Kardeşi'nin odasına düştü.

Cadı yerin dibine çakılıp kaldı.

Güneş'in Kız Kardeşi, Güney Slavlarının halk şiirinde adı sıkça geçen mitsel bir varlıktır. Bir Sırp şarkısında güzel bir kız, "dirseklerine kadar gümüş kollar'a sahip ve suda yüzen gümüş bir tahtta oturur hâlde tasvir edilmektedir. Onunla evlenmek isteyen bir talip gelir. Kız, öfkelenir ve bağırrı:

"Kiminle evlenmek istiyor? Güneş'in Kız Kardeşi, Ay'ın Kuzeni, Şafak'ın Manevi Kız kardeşi."

Sonra üç elma fırlatır. "Evlilik teklifinde bulunanlar" bunları yakalamaya çalışır ama "gökten üç yıldırım düşer" ve talipte arkadaşlarını öldürür.

Bir başka Sırp şarkısında bir kız Güneş'e seslenir:

"Ey parlak Güneş! Ben senden daha aydınlığım, kardeşin Ay'dan da, kız kardeşin Yürüyen Yıldız'dan da (Venus) parlağım."

Güney Slavlarının şiirlerinde güneş genellikle ışık saçan bir genç olarak resmedilir. Ama Kuzeyli Slavlar ve Litvanyalılar arasında Güneş dişi bir varlıktır, Ay'ın karısıdır. Tambof Oblasti'nda korunmuş bir şarkida güzel kız "Hangi milletten, hangi ırktan olduğumu soruyorsun," der ve devam eder: "Annem güzeller güzeli Güneş, babam gökteki parlak Ay, ağabeylerim Yıldızlar, kız kardeşlerim ise Beyaz Fecirlerdir."

3. Bölüm

Mitolojik Masallar - 2

Çok Yönlü Kişiştirmeler

Skazkalardaki doğaüstü Cadi'ya benzer bir portre çizilirken genellikle Likho olarak adlandırılan kötülük kişileştirilmesiyle karşılaşılır. Polyphemus döngülerine ait sıradaki masal, burada dişi bir forma bürünmüş bu şeytani varlığa dair bir fikir sunacaktır.

Tek Gözlü Likhō

Evvel zaman içinde bir demirci yaşardı. "Şimdiye kadar tehlike nedir hiç bilmedim. Derler ki şu dünyada kötülük (likho) varmış. Gidip kötülüğü aramak istiyorum," dedi. Sonra sağlam bir içki içip kötülüğün aramaya koyuldu. Yolda bir terziyle karşılaştı.

"İyi günler," dedi Terzi.

"İyi günler."

"Nereye böyle?" diye sordu Terzi.

"Birader, herkes diyor ki dünyada kötülük varmış. Ama ben hiç görmedim bunu. O yüzden kötülüğü aramaya gidiyorum."

"Haydi beraber gidelim. Ben de işleri hep yolunda giden bir adamım ve bugüne kadar hiç kötü bir şey yaşamadım. Seninle geleyim, beraber arayalım."

Böylece karanlık ve sık bir ormana gelene kadar yürüdüler. Ormanın içinde küçük bir patika vardı. Bu dar yolu izlediler. Gece olmuştu ve gidecek başka yer yoktu. "Haydi, şu köy evine gidelim," dediler. Eve doğru yürüdüler. Ama kimseler yoktu evde. Çok boş ve bakımsız görünüyordu. Bir süre burada oturdular. O sırada uzun bir kadın çıktı; siske, eciş büçüş ve tek gözlü bir kadındı bu.

"Ah!" dedi. "Misafirlerim var. Hoş geldiniz."

"Hoş bulduk, nine. Geceyi senin evinde geçirmek istiyoruz."

"Çok güzel. Sayenizde karnım doyacak desenize."

Bu sözleri işitince çok korktular.

Kadın gidip bir yığın odun getirdi. Odunları içeri taşıyıp ocağa attı ve ateşi yaktı. Sonra iki adamın yanına gidip birini aldı. Terzi'yi seçmişti. Adamçağınızın boğazını kesip sıkıca bağladı ve fırına attı.

Bu arada Demirci, "Ne yapacağım? Nasıl kurtulacağım?" diye kara kara düşünüyordu. Kadın yemeğini bitirince Demirci fırına bakıp dedi ki:

"Nine ben demirciyim."

"Ne yapabilirsin demirden?"

"Ne istersen yaparım."

"Bana bir göz yap öyleyse."

"Olur ama ipin var mı hiç? Seni sıkıca bağlamam lazım, yoksa kırıldanıp durursun. Çünkü gözünü çekiçle yerleştireceğim."

Kadın gidip iki ip getirdi. İplerden biri ince, diğerinin epey kalındı. Demirci kadını ince iple bağladı.

“Pekâlâ nine. Şimdi arkanı dön.” Kadın dönence ip kopdu.

“Bu iş görmez, nine,” dedi Demirci. “Bu ip uymuyor.”

Bu sefer kalın ipi alıp kadını sıkıca bağladı.

“Peki, şimdi dön nine!” dedi. Kadın döndü ve ipi gevirdi ama hiçbir şey olmadı, ip sapasağlamdı. Sonra demirci bir tığ alıp ateşte iyice ısıttı ve kadının sağlam gözüne soktu. Aynı zamanda eline bir çekiç alıp tiğe şiddetli bir şekilde vurdu. Kadın kıvrana kıvrana ipi kopardı. Sonra eşeğe oturdu.

“Seni şeytan!” diye bağırdı kadın, “Artık benden kaçamazsun!”

Yine korkunç bir tehlikeyle karşı karşıya olduğunu anladı. Oturup “Ne yapacağım?” diye düşünmeye başladı.

Sonra tarladan gelen koyunlar göründü. Kadın onları gece için evine soktu. Demirci de geceyi orada geçirdi. Sabah olunca kadın kalkıp koyunları dışarı çıkardı. Demirci ise koyun derisinden mantosunu çıkarıp ters gevirdi, böylece mantonun yün kısmı dışarı geldi. Kollarını geçirip mantonyu kafasına kadar iyice örttü ve koyunlardan biriyimiş gibi kadının yanına yaklaştı. Kadın, koyunların her birinin sırtından tutup ayrı ayrı gönderiyordu. Demirci de diğer koyunlar gibi yaklaştı. Kadın onu da sırtındaki yünden tutup dışarı fırlattı. Ama Demirci dışarı çıkar çıkmaz ayağa kalkıp bağırdı:

“Elveda Likho! Senin elinden çok kötülük gördüm ama artık bana hiçbir şey yapamazsun.”

“Dur bakalım!” diye cevap verdi kadın, “çekeceklerin daha bitmedi. Henüz elimden kurtulmuş sayılmazsun!”

Demirci dar yoldan ormana geri döndü. Bir ağaca takılı

kalmış altın saplı bir balta gördü ve hemen onu almak istedî. Baltayı çekip aldı ama eli sapına yapışıp kaldı. Ne yapacaktı? Artık kurtulmasının imkânı yoktu. Arkasına baktı. Likho peşinden geliyor ve bağıryordu:

“İşte buldum seni şeytan! Henüz benden kurtulmadın!”

Demirci cebinden ufak bir bıçak çıkardı ve elini kesmeye başladı. Köyüne ulaşınca nihayet Likho’yu gördüğünün kanıtı olarak kolunu gösterdi.

“Baksaniza,” dedi, “işte durum bu. Kolum olmaksızın karşınızdayım. Arkadaşımıza gelince, kadın onu tamamen mideye indirdi.”

Likho'nun ilk masalı, Stanislas Julien tarafından Çinceden çevrilen Hindistan kökenli bir masala epey benzemektedir. Bir zamanlar, kralın biri iyi talihinden çok sıkılır ve talihsizlik aramaları için dört bir yana elçiler yollar. Kralın adamları, her gün bir yiğin igneyi mideye indiren bir dişi domuz satın alır. Oysa bu, domuz kılığına bürenmiş bir tanrıdır. Kralın adamları, halktan sürekliigne isteyerek onları perişan eder ve tüm krallıkta öyle bir derde yol açarlar ki nihayetinde maiyetindekiler Kral'dan hayvanı öldürmesini ister. Kral buna razı olur ve domuz öldürmek üzere getirilir. Fakat ne bıçak ne de balta kâr eder, hayvan bir türlü kesilmez. Bu yüzden ateşte yakmayı denerler. Hayvan biraz kızardıktan sonra alevlerin içinden fırlayiverir ve önüne gelen her şeyi ateşe verir. Yangın, her tarafa yayılır ve ardından kuraklık baş gösterir. Bütün ülke perişan olur.

Arhangelsk Oblasti’nda bulunmuş bir versiyonun ana hatları şu şekildedir: Bir zamanlar Marya adında bir Pren-*

* Belarus, Bulgaristan, Kazakistan, Kırgızistan ve Rusya'da kullanılan slavca kökenli bu kelime, eyalet veya bölge anlamına gelmektedir. (e.n.)

ses yaşardı. Üvey annesinin iki kızı vardı ve bunlardan biri üç gözlüydü. Üvey annesi, Prens Marya'dan nefret ediyordu ve ekmek kırıntılarından başka yiyecek vermeksiz onu bir ineği gütmesi için dışarı yollardı. Ama "Prenses tarlaya gider, ineğin sağ ayağının önünde eğilir ve dilediğince yer içер, üstelik güzel giysiler giyerdi. Seçkin bir hanım gibi giyinerek bütün gün ineğin peşinde dolaşırıdı. Gün biterken yine ineğin sağ ayağına eğilir, güzel giysilerini çıkarır, eve gider ve yanında getirdiği ekmek kırıntılarını masanın üstüne koyardı." Buna şaşırın üvey anne, iki gözlü kızını Prenses'i gözetlemesi için peşinden gönderdi. Ama Marya "Uyu, uyu, tek gözlü! Uyu, uyu, tek gözlü!" sözlerini söyleyince nöbetçi kız uykuya daldı. Sonra üç gözlü üvey kız kardeşine aynı görev verildi. Marya bu sözlerle iki gözlü kızı uyutmuştu fakat üç gözlü kız için aynı sözleri söylemeyi unuttu. Bunun üzerine sırrı ortaya çıktı ve üvey anne ineği öldürdü. Fakat Marya, kasap babasını, ineğin iç organlarından bir parça vermeye ikna etti. Bu parçaları eşik yakınına gömdü ve eşigin her tarafından böğürtlen çalıları çıktı. "Asıl ve kadim şarkilar" söyleyen kuşlar, bu çalıların müdafimi olmuştu. Bir zaman sonra Marya'nın ününü işten Prens İvan, atına binip çıkageldi ve üç prenses arasından hangisi onun beraberinde getirdiği kâseyi çalılardaki böğürtlenlerle doldurmayı başarırısa, onunla evlenecekti. Üvey annenin kızları denediler ama kuşlar neredeyse gözlerini oyacaktı. Sonra Marya'ya sıra geldi. Marya çalıyla yaklaştığında, kuşlar onun yerine topladı böğürtlenleri ve kâse çabucak doldu. Bu nun üzerine Marya ve Prens evlendiler ve bir süre mutlu mesut yaşadılar.

Ama sonra Marya'nın bir oğlu oldu ve çocuğuyla beraber babasını ziyaret etmek için eski evine geldi. Fakat üvey annesi bu fırsatı istifade ederek Marya'yı kaza çevirdi ve onun yerine iki gözlü kızını koydu. Yani Prens İvan eve sahte bir eşe

dönmüş oldu. Ama yaşı bir adam, henüz bebek olan prensi alarak uzak diyarlara götürdü; orada Marya ortaya çıktı, tüylü elbisesi içinde bebeğini emzirdi ve gözyaşları içinde dedi ki:

“Bugün seni emziriyorum, yarın da emzireceğim; fakat üçüncü gün, koyu ormanların ötesine, yüksek dağların ardına uçacağım!”

İki gün aynı şey yaşandı ama üçüncü gün Prens İvan yaşınanlara şahit oldu ve karısının tüylü elbiselerini kavrayıp yaktı, ardından Marya'yı yakaladı. Kız önce bir kurbağa oldu, sonra çeşitli sürüngen şekillerine büründü ve nihayet bir makaraya dönüştü. Prens bunu alıp ikiye böldü, bir parçasını önüne, diğer parçasını arkasına atınca büyü bozuldu. Böylelikle karısına kavuştu ve birlikte evlerinde döndüler. Sahte karısına gelince, Prens eline bir silah alıp onu vurdu.

Şimdi Zarar veya Sefalet'in canlı varlıklar olarak karşımıza çıktığı masallara-doneceğiz. Likho, genellikle katıksız bir kötülük olarak kabul edilir. Halk ezgilerinde, talihsizlik fikrinin vücut bulmuş hâli olan başka bir varlığa da benzer özellikler atfedilmektedir. Bu karakter Goré ya da Istırap'tır ve halk şiirlerinde -kimi zaman Béda veya Sefalet adı altında- kaderin mutsuz kurbanlarını kovalayan ve nihayetinde onları yok eden bir varlık olarak temsil bulur. Kaçakların kurtulmaya çalışması nafiledir. Karanlık ormana girseler Istırap peşlerinden gelir; çömlekçiye gitseler, Istırap oracıkta oturmuş onları bekliyor; bir mezara sığınalar Istırap elinde kürekle onları beklerken gülmektedir. Sıradaki masalda ise karanlık Istırap figürü, her zamanki kasvetli tonlarıyla tasvir edilmemiştir:

Iştırap

Köyün birinde iki köylü birader yaşırdı; bunlardan biri yoksul, diğeri ise zengindi. Zengin birader, bir kasabaya yerleşip kendine büyük bir ev yaptırdı ve esnaflar arasında yeri aldı. Bu arada yoksul adam, gün geliyor bir parça ekmeğe bile muhtaç oluyor; her biri diğerinden küçük olan çocukları ise açlıktan ağlayıp duruyordu. Köylü adam sabahтан akşam kadar, buzu kırmaya çalışan bir balık gibi çalışıp didiniyordu ama eline hiçbir şey geçmiyordu. Nihayet bir gün karısına dedi ki:

“En iyisi kasabaya gitmek ve biraderime yardım edip edemeyeceğini sormak.”

Zengin adama gitti ve dedi ki:

“Ah, ağabey! Müşkül durumdayım, senden yardım istiyorum. Karım ve çocuklarım aç. Günlerdir tek lokma girmediler ağızlarına.”

“Bu hafta benim için çalış, o zaman sana yardım ederim,” dedi ağabeyi.

O kadar çok iş vardı ki! Zavallı adam hemen çalışmaya başladı, bahçeyi süpürdü, atları temizledi, su getirdi, odun kesti.

Haftanın sonuna gelindiğinde zengin adam, kardeşine bir somun ekmek verip dedi ki:

“İşte emeğin karşılığı!”

“Yine de sağ ol,” dedi yoksul adam efkârlı bir sesle ve ağabeyine selam verip eve gitmek üzere hazırlandı.

“Dur bir dakika! Yarın gel de birlikte yemek yiyeлим. Karını da getir. Biliyorsun, yarın doğum günüm.”

“Ah ağabey, nasıl olur? Biliyorsun ki hakiki deriden çizmeler ve paltolar giymiş tüccarlar olacak sofranda yarın. Oysa benim şu sefil ayakkabılar ve eski püskü kaftanımdan başka bir şeyim yok.”

“Önemi yok, gel! Senin için bile yer olacaktır.”

“Pekâlâ, ağabey! Geleceğim.”

Yoksul adam evine döndü, ekmeği karısına uzatıp dedi ki:

“Dinle, hanım! Yarın yemeğe davetliyiz.”

“Yemek mi? Kim davet etti ki bizi?”

“Ağabeyim! Yarın doğum gününü kutlayacak.”

“Peki, gideriz.”

Ertesi gün kalkıp kasabaya gittiler, zengin adamın evine geldiler, onu tebrik edip bir masaya oturdular. Doğum günü kutlaması için gelen bazı misafirler masada yerlerini almışlardı. Ev sahibi hepsine muhteşem bir ziyafet verdi fakat fakir kardeşiyle karısı aklına bile gelmedi. Onlara hiçbir şey sunmadı. Oracıkta oturdular ve yiye içenleri izlemekle yetindiler.

Yemek sona erdi; misafirler masadan kalkıp ev sahibiyle karısına teşekkür ettiler. Yoksul adam da aynı şekilde oturduğu masadan kalktı ve ağabeyinin önünde eğilerek selam verdi. Misafirler, karınları tığa basa dolu, neşe içinde şarkılardan söyleyerek evlerine giderken, yoksul adam boş mideyle yürümek zorunda kalmıştı.

“Bari biz de şarkı söyleyelim,” dedi karısına.

“Ne kadar aptalsın!” dedi, “Onlar şarkı söylelerler çünkü karınlarını iyice doyurdular, o yüzden neşeleri yerinde. Biz ne diye şarkı söyleyeceğiz ki?”

“Ne olursa olsun, ağabeyimin doğum günü yemeğine ka-

tıldım. Bu yüzden şarkı söylemeden yürümek, utandırıyor beni. Hem şarkı söylesem herkes benim de diğerleri gibi yiyp içtiğimi sanır.”

“İstiyorsan söyle o zaman; ama ben şarkı falan söylemem.”

Köylü adam bir şarkı tutturdu. O sırada ona başka bir sesin katıldığını işitti. Bu yüzden bir an için durup karısına sordu:

“O ince sesle şarkımı eşlik eden sen misin?”

“Neden bahsediyorsun sen? Aklıma bile gelmedi öyle bir şey.”

“O zaman kim şarkısı söylüyor?”

“Bilmiyorum,” dedi kadın. “Ama tekrar başla isterSEN, ben de dinleyeyim.”

Adam yeniden şarkısına başladı. Sadece bir kişi şarkısı söyleyordu ama iki ses işitiliyordu. Bunun üzerine adam şarkıyı bıraktı ve sordu:

“İstirap, şarkımı eşlik eden sen misin?”

“Evet, efendim,” diye cevap verdi İstirap, “size eşlik eden benim.”

“Peki öyleyse, İstirap! Haydi, beraber devam edelim.”

“Elbette, efendim! Bundan sonra yanınızdan hiç ayrılmayacağım.”

Köylü evine dönünce İstirap, kabak yani meyhaneye gitmeyi önerdi.

“Hiç param yok ki,” dedi köylü.

“Dışarı çıksana be mujik! Ne diye para istiyorsun ki? Ko-yun derisinden ceket giymişsin, ne işe yarıyor? Yakında yaz gelecek, onu giymene gerek kalmayacak. Çıkar şu ceketi de birlikte meyhaneye gidelim.”

Bunun üzerine köylü adam, İstırap'la birlikte meyhaneye gitti; koyun derisi ceketin karşılığı kadar içki içip eğlendiler.

Ertesi gün İstırap inlemeye başladı, dün çok içtikleri için başı ağrıyordu. Sonra evin efendisinden yine içki istedi.

“Hiç param yok ki,” dedi köylü adam.

“Ne diye para istiyorsun ki? Şu arabayla kızağı al yanına. Onlara hiç ihtiyacımız yok.”

Yapacak bir şey yoktu. Köylü adam yakasını İstırap'tan kurtaramıyordu. El arabasını ve kızağı alıp meyhaneye götürdü. İstırap'la beraber bütün gece içtiler. Ertesi sabah İstırap eskisinden de beter inlemeye başladı ve efendisini tekrar meyhaneye gidip sefahat âlemine dalmaya çağırıldı.

Bu defa köylü adam, saban ve tırpanını içkiye verdi.

Bir ay geçmemişi ki elinde avucunda ne varsa tüketti. Evini bile bir komşuya rehin verdi ve karşılığında aldığı bütün parayı meyhanede tüketti.

İstırap bir kez daha yanına geldi:

“Haydi, meyhaneye gidelim!”

“Olmaz, İstırap! Meteliğim kalmadı, gidemeyiz.”

“Nasıl böyle söylersin? Karının iki etekliği var: Birini ona bırak, diğeriyle içki alalım.”

Köylü adam etekliği aldı ve içkiye verdi. Kendi kendine dedi ki:

“Sonunda bana ve karıma ait her şey tüketti. Kuru bir dalımız bile kalmadı!”

Ertesi sabah İstırap, köylüden alabileceği hiçbir şey kalmadığını görünce dedi ki:

“Efendim!”

“Ne var, İstırap?”

“Dinlesene beni. Şimdi komşuna git, bir arabayla iki öküz ödünç iste.”

Köylü komşusuna gitti.

“Bana bir arabayla iki öküz ödünç verir misin? Kısa süreliğine istiyorum,” dedi. “Karşılığında senin için bir hafta çalışacağım.”

“Peki ama neden istiyorsun ki bunları?”

“Ormana gidip odun toplamak için.”

“Peki, o zaman. İstediğini al. Yalnız ağır yük yükleme hayvanlara.”

“Öyle bir şey aklına bile gelmesin, hiç endişelenme dostum!”

Köylü adam iki öküz getirdi, İstırap da onunla beraber arabaya bindi. Düz ovaya doğru ilerlediler.

“Efendim! Şu ovadaki büyük taşı biliyor musun?” diye sordu İstırap.

“Tabii, biliyorum.”

“Madem biliyorsun, doğrudan üzerine sür arabayı.”

Taşın olduğu yere vardılar, arabayı durdurup indiler. İstırap köylüye taşı kaldırmasını söyledi. Köylü taşı kaldırdı, İstırap da ona yardım etti. Taşın altında içi altın dolu bir çukur vardı.

“Ne bakıyorsun öyle?” dedi İstırap köylüye, “Acele et de altınları arabaya doldur.”

Köylü hemen işe koyuldu ve altınları arabaya yükledi. Çukurda tek bir duka bile kalmamıştı. Başka bir şey kalmadığını görünce dedi ki:

“Bir baksana, Istırap! Orada hiç para kalmamış mı?”

“Nerede?” dedi Istırap eğilerek, “Hiçbir şey göremiyorum.”

“Bak, tam köşede parlayan bir şey var.”

“Yok, ben hiçbir şey göremiyorum,” dedi Istırap.

“Çukura girip bak, göreceksin.”

Istırap hemen çukura atladı. Köylü adam hemen davranışını çukurun ağızını taşla kapadı.

“Artık her şey daha güzel olacak,” dedi köylü adam. “Seni yanında eve götürseydim, ey dert getiren Istırap, er ya da geç bütün bu parayı da içkiye vermem sebep olurdun!”

Köylü adam eve vardı, parayı kilere koydu, öküzleri tekrar komşusuna teslim edip ne yapacağını düşünmeye koyuldu. Çok büyük bir ev yaptırdı kendine ve ağabeyinin iki katı zengin oldu.

Bir zaman sonra ağabeyi ve yengesini doğum gününe davet etmek için kasabaya gitti.

“Duyulmamış şey!” dedi ağabeyi “Yiyecek tek lokman yok ama doğum gününe insanları çağırıyorsun!”

“Evet, bir zamanlar yiyecek tek lokma ekmeğim yoktu ama şimdi Tanrı'ya şükürler olsun ki senin kadar varlıklıyım. Ziyaretime gelersen kendin görebilirsin.”

“Öyle olsun bakalım. Geleceğim,” dedi ağabeyi.

Ertesi gün zengin birader ve karısı hazırlanıp köylü adamın doğum gününe gittiler. Eskiden bir dilenci kadar yoksul olan adamin şimdi tüccarlara layık yepeni, kocaman bir evi olduğunu gördüler! Mujik onlara çok misafirperver davrandı, her türlü yemekten ve içecekten ikram etti. Sonunda zengin birader, kardeşine sordu:

“Anlat, ne olur. Başına talih kuşu mu kondu, nasıl bu kadar zenginleştin?”

Köylü adam her şeyi bir bir anlattı. İstırap’ın ona nasıl musallat olduğunu, varını yoğunu içkiye verdığını ve canından başka bir şeyinin kalmadığını anlattı. Sonra bir ova da İstırap’ın yol göstermesi sayesinde hazine bulduğunu ve İstırap’tan kurtulduğunu söyledi. Zengin birader kardeşini çok kıskandı.

“İyisi mi ben de şu ovaya gidip taşı kaldırayıp ve İstırap’ı çıkarayım. Eminim yine kardeşimle musallat olacaktır. Böylece benim karşımıda zenginliğiyle övünmemeyi öğrenir!”

Bunun üzerine karısını eve yolladı ama kendisi ovaya gitti. Büyük taşın yanına gelince taşı kenara itti ve altında ne olduğunu görmek için eğildi. Daha başını eğmemiştir ki İstırap çukurdan çıkıp omuzlarına yerleştı.

“Ha!” diye bağırdı. “Burada açılıktan ölmemi istedin! Ama hayır! Bir daha senden asla ayrılmayacağım.”

“Beni dinle, İstırap!” dedi tüccar, “Seni bu taşın altına koyan ben değilim.”

“Sen değişsen kimdi o zaman?”

“Seni buraya kardeşim koydu; ama ben seni çıkarmak için geldim.”

“Hayır! Yalan söylüyorsun! Beni bir kere kandırın, ikinci defa kandırılamazsin!”

İstırap zengin tüccarı boynundan yakaladı. Adam onu evine götürmek zorunda kaldı ve o günden sonra her işi ters gitti. Daha ilk günden İstırap eski huyuna geri döndü ve tüccardan içki isteyip durdu. Tüccar bir sürü değerli eşyasını, meyhane sevdası yüzünden kaybetti.

“Böyle yaşamak imkânsız!” diye düşünüyordu tüccar.

“İstırap’ı yeterince eğlendirdim, artık ondan kurtulma vakti geldi, ama nasıl?”

Düşündü, düşündü ve sonunda bir fikir buldu. Büyük bahçeye giderek meşe ağacından iki takoz yaptı, yeni bir tekerlek aldı ve aks kutusunun sonuna sıkıca yerleştirdi. Sonra İstırap’ın olduğu yere gitti:

“Merhaba İstırap! Neden boş boş oturuyorsun öyle?”

“Ne yapacağım ki?”

“Bir sürü şey yapabilirsin! Haydi bahçeye çıkıp saklamaç oynayalım.”

Bu fikir İstırap’ın hoşuna gitti. Bahçeye çıktılar. Önce tüccar saklandı, İstırap onu hemen buldu. Sonra saklanma sırası İstırap'a geldi.

“Şimdi,” dedi İstırap, “beni bulamayacaksın! İçine giremeyeceğim hiçbir yarık yoktur!”

“Haydi oradan!” diye cevap verdi tüccar, “Şuradaki çarkın içine bile sigamazsun, kalkmış yarıktan söz ediyorsun!”

“Gör bakalım nasıl giriyorum! Bir saniyede toz olup uçarım!”

İstırap çarkın içine giriverdi. Tüccar, meşe takozları kapıp aks kutusunun diğer tarafından itti. Sonra İstırap’ın içinde bulunduğu çarkı kavrayıp nehre fırlattı. İstırap boğuldu ve tüccar eski yaşamına geri döndü.

Bu masalın Tula Oblasti’nda bulunan bir varyantında İstırap yerine Nuzhda veya İhtiyaç vardır. Yoksul birader ve karısı, zengin ağabeyin oğlunun evliliği şerefine verdiği yemekten dönmektedir ve ikisi de çok üzgündür. Ama yolda içtikleri bir yudum su onları neşelendirir ve şarkıya başlarlar.

Şarkı söyleyen iki kişi vardır (masala göre) ama üç kişiden ses çıkmaktadır.

“O da kim?” diye sorarlar.

“İhtiyacınız,” diye cevap verir ses.

“İhtiyacım demek!”

Bunun üzerine adam, İhtiyaç’ı yakalayıp omzundan indirir, zira omuzlarına oturmuştur. Bir at başı bulur ve İhtiyaç’ı onun içine yerleştirip bir bataklığa fırlatır. Sonra yepyeni bir hayatı başlar. Öyle ki daha müreffeh bir yaşam düşünülemez.

Elbette zengin ağabey, kıskançlığa kapılır ve İhtiyaç’ı bataklıktan çıkarır. İhtiyaç ona öyle sıkıcı sarılır ki kurtulmak imkânsızdır ve adam elinde ne varsa yitirir.

Viatka Oblasti’ndaki bir başka masalda ise yoksul adam, zengin ağabeyinin yeni evine yemeğe davetlidir ama yanında hepsi götürmez.

“Ödünç alabiliriz ama kim bize güvenecek ki?” diye sorar.

“Neden öyle diyorsun? İhtiyaç var ya!” diye cevap verir karesi acı bir tebessümle. “Belki o bize bir hediye yapar. Uzun zamanlı onunla dostane yaşayıp gidiyoruz!”

“Bayram sarafanını* al,” der İhtiyaç ocağın arkasından seslenerek, “elbiseyi satıp parasıyla bir jambon alıp ağabeyine götürür.”

“Uzun zamandır mı burada yaşamaktasın?” diye sorar muhakkik.

“Evet, ağabeyinle yollarınız ayrıldığından beri buradayım.”

“Peki rahat mısın yanımızda?”

“Tanrı’ya şükür bir şikâyetim yok!”

* Sarafan: Rus köylülerinin giydiği bir elbise. (ç.n.)

Köylü, İhtiyaç'ın tavsiyesine uyar ama ağabeyi tarafından soğuk bir şekilde karşılanır. Kederli bir hâlde evine dönerken yol kenarında duran bir at bulur, atın sırtında birkaç çuval vardır. Eldiveniyle ata vurunca hayvan ortadan kaybolur, çuvallar ise geride kalır. Bu çuvallarda altın olduğu ortaya çıkar. Adam altınları toplayıp evine gider. Karısına İhtiyaç'ın nerede olduğunu sorar ve onu bulunca der ki:

“Neredesin İhtiyaç?”

“Ocağın üstündeki cezvedeyim.”

Bir zaman sonra köylü adam karısına uyuyup uyumadığını sorar. “Henüz uyumadım,” diye cevap verir kadın. Sonra aynı soruyu İhtiyaç'a sorar ama o uyuduğu için hiç cevap vermez. Bunun üzerine karısının son sarafanını alıp cezveyi sarar ve bohçayı bir buz gölüne fırlatır.

“Halk masalları”nın birinde yoksul bir adam, “biraz ekmeke kenarı alır ve karısıyla oğlunun yemesi için eve götürür ama tam kesmek üzereyken ocağın arkasından Kruçina fırlayiverir ve ekmeği elinden alıp tekrar ocağın ardına kaçar. Sonra yaşı adam Kruçina'nın önünde diz çöküp ekmeği geri vermesi için ona yalvarır, zira yiyecek hiçbir şeyleri yoktur. Bunun üzerine Kruçina “Ekmeği sana geri vermeyeceğim ama onun karşısında sana her gün altın yumurta layacak bir ördek hediye edeceğim,” der ve sözünü tutar.

Küçük Rusya'da köylüler, şekli belirsiz olan ve Zluidni adı verilen küçük varlıklara inanırlar. Bunlar yerleşikleri her eve zlo yani kötülük getirirler. “Zluidni çarpsın onu!” Küçük Rusya'da bir bedduadır ve “Zluidni, üç gün ara verdiyse, üç senede kurtulamazsin ondan!” ise bir Belarus atasözüdür. Bir Küçük Rusya masalında yoksul bir adam balık yakalar ve hediye olarak zengin ağabeyine verir. Ağabeyi, “Harika bir balık bu! Çok teşekkürler kardeşim, çok sağ ol!” der ama başka bir minnettarlık işaretini göstermez. Eve giderken yoksul adam, yaşı bir

yabancıyla karşılaşır ve ona hikâyesini yani ağabeyine bir balık verdığını ama kuru bir “teşekkür”den başka bir şey almadığını anlatır.

“Şaşırmissın sen!” diye bağırır yaşlı adam. “Bir spasibo* öyle küçük bir şey değildir. Bana sat onu!”

“Nasıl satabilirim ki?” der mujik. “Hediye olarak al!”

“Öyleyse spasibo benimdir!” der yaşlı adam ve köylünün avucuna altın dolu bir cüzdan bırakarak ortadan kaybolur.

Köylü zengin olur ve başka bir eve taşınır. Bir zaman sonra karısı der ki:

“Eski evimizdeki değirmen taşarını bırakarak hata etmişiz İvan. Onlar yoksulken bize ekmek sağladı ama şimdi ihtiyacımız olmayınca unuttuk hepsini!”

“Haklısin,” der İvan ve taşları getirmeye gider. Eski evine gelince bir ses işitir:

“Ne kötü insanmış şu İvan! Şimdi zengin ya bizi terk etti gitti!”

“Kimsiniz siz?” diye sorar İvan. “Ben sizi hiç tanımiyorum.”

“Bizi tanımiyorsun ha! Demek ki sana ettiğimiz hizmetleri hemen unutuvermişsin! Biz senin Zluidniniz!”

“Tanrı sizinle olsun!” der İvan. “Ben sizi istemiyorum!”

“Hayır, olmaz! Senden asla ayrılmayız artık!”

“Dur bir dakika!” diye düşünür İvan, sonra yüksek sesle devam eder: “Tamam, sizi yanına alacağım. Ama değirmen taşarını evime getirmeniz koşuluyla.”

Bunun üzerine değirmen taşlarını, sırtlarına yükleyip önde ilerlemelerini sağlar. Derin bir nehir üzerindeki köprüden

* Spasibo: Rusçada teşekkür ifadesi. (ç.n.)

geçmeleri gereklidir. Köylü adam, üç Zluidniyi ittirince taşındıkları taşlarla beraber suyun dibini görürler.

İki biradere dair çok ilginç bir Sırp masalı var. Bunlardan biri çok çalışkan ve bahtsız, diğeri ise tembel ama varlıklıdır. Yoksul birader, günün birinde bir koyun sürüsü görür. Yakınlarında ise altın bir ip eğirmekte olan güzel bir kız vardır.

“Bunlar kimin koyunları?” diye sorar.

“Koyunlar bendenize aittir,” diye cevap verir kız.

“Peki siz kimsiniz?” diye sorar adam.

“Ben ağabeyimin Şans’ıyım,” der kız.

“Peki benim Şans’ım nerede?” der adam.

“Şans’ın senden çok uzaklarda,” der kız.

“Peki onu nasıl bulabilirim?” diye sorar.

“Bulamazsun. Onu araman lazım önce,” der kız.

Bunun üzerine yoksul adam, Şans’ını aramaya koyulur. Bir gün, koca bir ormandaki bir meşe ağacının altında uyuyan ak saçlı ihtiyar bir kadını görür. İşte Şans’ı odur. Ona böyle kötü bir Şans verenin kim olduğunu sorar ve Kader cevabını alır. Bunun üzerine Kader’i aramaya başlar. Onu bulduğunda Kader’i, büyük bir evde rahat içinde yaşamaktadır ama günbegün zenginliği yok olmakta ve evi ufalmaktadır. İçinde olduğu saatteki durumunun, o an doğan çocukların tüm yaşamını etkilediğini açıklar misafirine. Buna göre yoksul adam da çok elverişsiz bir zamanda doğmuştur. Kader, (şanslı bir zamanda doğmuş olan) yeğeni Milițsa’yı yanına alıp evine götürmesini ve elde edeceğii her şeyi onun mali ilan etmesini tavsiye eder. Adam bu tavsiye-ye uyar ve her şey yolunda gider. Günün birinde muhteşem bir misir tarlasına bakarken yabancı biri yanına gelip tarlanın kime ait olduğunu sorar. Bir an boşluğunca gelince adam, “Benim,”

diye cevap verir ve tarla bir anda yanmaya başlar. Yabancının ardından koşar ve “Dur, ağabey! Tarla benim değil, yeğenim Militsa’nın,” diye bağırrır. Bunun üzerine yangın söner ve tarla kurtular.

Bir Rus masalındaki tuhaf giriş bölümü, bu kişisel talih fikri üzerine kuruludur. Bahtsız İvan adlı bir köylü, çaresizlik içinde başarı ister ve bu nedenle tavsiyesini almak için Kral'a gider. Kral, meseleyi “asil adamları ve generalleri” ile paylaşır ama hiç-biri bir çözüm bulamaz. Sonunda Kral'ın kızı toplantı odasına girer ve der ki: “Bir fikrim var, baba. Evlenecek olsa, Tanrı ona bir başka türden Talih verebilir.” Kral, heyecanlanır ve haykırır:

“Mademki bu meseleyi hepimizden iyi hallettin, git de kendi evlen onunla!”

Evlilik gerçekleşir ve İvan böylece talihe kavuşur.

İnsanın iyi ya da kötü şanslı olmasına ilişkin olarak benzer göndermelere skazkalarda sıkça rastlanır. Mesela (Grodno Oblasti’ndan gelen) bu masallardan birinde yoksul bir adam “iki kadınla tanışır ve bu kadınlardan biri Talih, diğeri ise Talıhsızlık’tır.” Onlara ne kadar yoksul olduğunu anlatır ve iki kadın ona bir şey vermenin doğru olacağına karar verirler. “Seninkilerden biri olduğuna göre,” der Talih, “senin ona bir hediye vermen doğru olacaktır.” Sonunda on ruble çıkarıp adama verirler. Adam parayı bir kâseye saklar ama karısı kâseyi bir komşuya verir. Yine ona yardım ederler ve yirmi ruble verirler ama durumu bilmeyen karısı bir kez daha parayı başkasına verir. Sonunda kadınlar ona iki metelik (groschi) verirler, bunları balıkçılara vermesini ve onlardan “şansı için” olta atmalarını istemesini söylerler. Adam bu tavsiyelere uyar ve bunun sonucunda ona zenginlik getiren bir balık yakalar balıkçılar.

Bir başka masalda, varlıklı bir tüccarın genç oğlu öyle şanssızdır ki hiçbir zaman refaha ulaşamaz. Babasının ona bıraktığı her şeyi kaybettikten sonra, ilk önce işçi, sonra da çoban olarak çalışır. Ama her işte olduğu gibi, ustalarının büyük zarara uğramasına neden olur ve kısa süre sonra artık onu işe alacak kimse kalmamıştır. Sonra bir başka ülkeye gider. Burada Kral onu saraydaki içki imalathanesinde kömürcü olarak işe alır. Fakat çok geçmeden orayı yakıp küle çevirir. Kral önce onu cezalandırmak ister ama üzücü hikâyesini dinledikten sonra affeder. “Ona Şanssız adını verir ve alnına bir damga vurulmasını, ondan hiçbir vergi ya da ceza istenmemesini, nereye giderse gitsin ona kalacak yer ve yiyecek verilmesini ama hiçbir yerde 24 saatten fazla kalmasına izin verilmemesini” emreder. Bu emirler yerine getirilir ve Şanssız nereye gitse, “hiç kimse ondan kimlik ya da para istemez; herkes ona yiyecek içecek ikram edip geceyi geçirecek bir yer verir. Ertesi sabah yakasından tuttukları gibi kapı dışarı eder.”

Şimdi halk masallarında Talih ve Talihsizlik'e ilişkin fikirlerin aldığı şekillerden, bir diğer tuhaf figürler grubuna geleceğiz: haftanın belli günlerinin kişileştirilmesi.

Bunlardan en önemlisi Cuma günüdür.

Bu günün Rusça adı Pyatnitsa, İngilizcedeki Friday ve Fransızca Vendredi gibi mitolojik öneme sahip değildir. Ama hiç şüphesiz ki bu gün eski Slavlar tarafından Venüs veya Freyja'ya yakın birtakım tanrıçalara adanmıştır ve kadim zamanlarda bu tanrıçaya tapınma, Cuma günüyle ilgili batıl inançları açıklamaktadır. Afanasief'e göre Cuma gününün Karinthia dilindeki karşılığı "Sibne dan", bu günün bir zamanlar Litvanyacısı Se-ewa olan ve Ceres'in Slavlardaki tanrıça Siva'ya adandığının kanıdır. Hıristiyanlıkla birlikte (hangi adla biliniyorsa) Cuma

gününün atfedildiği tanrıçanın kişiliği, Aziz Prascovia ile iç içe geçmiştir ve sık sık “Pyatnitsa-Prascovia Annemiz” adıyla anılır. Ona ait olan kutsal günde köylülerin evlerini dolaşır ve belli işlerin yapıldığını görürse sinirlenirmiş çünkü bu işlere Cuma günleri ara verilmeliyim (ya da en azında geçmişte durum böyledir.) Kadim bir gelenek der ki Cuma günü bir kadının dikiş dikmesi, ip ya da yün eğirmesi veya çarşaf silkmesi.gunahtır. Benzer şekilde erkeklerin ise hasır ayakkabı örmesi ve benzeri işleri yapması gunahtır. Bilhassa ip eğirmek ve yün örme, “Cuma Anne”ye büyük saygısızlıktır çünkü bu iş nedeniyle ortaya çıkan toz ve çöpler onun gözlerini acıtır. Böyle bir şeyle karşılaşlığında insanların gözlerini yakıp çiban ve şeytantırnağı gibi dertler vererek intikamını alır. Bazı yerlerde köylüler, Cuma akşamı erkenden yatarlar çünkü evde dolaştığı esnada uyanık birini bulursa “Aziz Pyatinka”的 onu cezalandıracağına inanırlar. Başka yerlerde ise Pyatinka, Cuma günü geldiğinde toz ve pislik yüzünden rahatsız olmasın diye her Perşembe akşamı yerleri güzelce süpürüp temizlerler. Ama halk masallarında, bazen onun onuruna iş yapmamaları gereken günde ip eğirip yün ören dikkatsiz kadının “ığneleri yüzünden her yerinin yara bere içinde kalmış” olduğu görülür. Cuma günü başlamış her işin ters gideceği bellidir.

Sıradaki masalın daha iyi anlaşılması için bu açıklamalar yeterli olacaktır.

Cuma

Cuma Anne'ye gereken hürmeti göstermeyerek keten bez dikmekle uğraşan bir kadın vardı. Bütün gün ip eğirip taradı ama akşam yemeği vakti gelince birden uykuya daldı. Hem de çok derin bir uykuya! O uyuyunca birden kapı açıldı ve oradaki herkesin gözleri önünde içeri Cuma Anne girdi. Bembeyaz giyinmişti ve çok öfkeliydi! Doğruca gün boyu ip eğirmiş olan kadının yanına gitti, yere eğilerek keten bez yüzünden etrafa saçılmış olan tozdan bir avuç alıp kadının gözlerine doldurmaya başladı! İşini bitirince yine öfkeyle dışarı çıktı ve tek kelime etmeden ortadan kayboldu.

Kadın uyanınca acısından avazı çıktıgı kadar bağırmaya başladı ama sorunun ne olduğunu bilemiyordu. Korkudan ödü kopan diğer kadınlar bağırmaya başladı:

“Ah, sefil kadın! Cuma Anne seni korkunç bir şekilde cezalandırdı, ama bunun sebebi sensin!”

Sonra yaşananları anlattılar. Kadın her şeyi dinledikten sonra yalvardı:

“Cuma Anne, ne olur beni bağışla! Affet bu suçu kadını! Şimdi senin için bir mum yakacağım ve ne bir dostun ne de bir düşmanın sana saygısızlık etmesine izin vereceğim!”

Ne oldu dersiniz? Gece olunca Cuma Anne geri geldi ve kadının gözlerinden tozları çıkardı. Böylece kadın yine görmeye ve işlerini yapabilmeye başladı. Şunu asla unutmadı: Onun gününde ip eğirip bez dikerek Cuma Anne'ye saygısızlık etmek büyük bir gınahtır!

Çarşamba gününe ilişkin sıradaki masal da bu masala çok benziyor. Bu gün, Şimşek Tanrısı Odin'e adanmıştır ve pagan Slavlar için de kutsal olmuş olabilir fakat bazı yorumculara göre günümüz Rusya'sında Çarşamba günüyle ilgili geleneklerin Hıristiyanlıkla birlikte bu topluma aktarılmış olması daha muhtemeldir. Çarşamba ve Cuma günleri, Kilise tarafından Hz. İsa'nın acısı ve ölümü anısına kutsal sayılmaktadır. Bu güne verilen Rusça ad yani Serada ya da Sreda "orta" anlamına gelir, zaten Çarşamba günü de çalışma haftasının ortasıdır.

Çarşamba

Genç bir ev hanımı, akşam geç saatlerde ip eğirmektedi. Tam da Sali'yi Çarşamba'ya bağlayan geceydi. Uzun bir süre yalnız kalmıştı ve gece yarısından sonra, daha ilk horoz ötmeden ancak geldi aklına uyumak ama elindeki ipi bitirmek istiyordu. "En iyisi sabah erken kalkayım, şimdi uysam iyi olacak," diye düşündü. Elindeki tığını bırakıp istavroz çıkarmayı unutarak dedi ki:

"Haydi, Çarşamba Anne, bana yardım et de sabah erken kalkıp işimi bitireyim." Sonra uyumaya gitti.

Sabah erken saatlerde, daha gün ağarmamışken bir ses duydu. Odada biri vardı. Hemen gözlerini açıp baktı. Oda aydınlıktı. Fenerde bir köknar kıymığı yanmaktaydı ve ocağı da ateşlenmişti. Başını beyaz bir havluyla örtmiş yaşlı bir kadın, köy evinde dolanmaktaydı. Bir oraya bir buraya gidiyor, ocağa odun atıyor, her şeyi hazırlıyordu. O sırada genç kadının yanına gelip onu uyandırdı: "Haydi, kalk!" Genç kadın kalktı. Çok şaşkındı:

"Sen kimsin? Neden buradasın?"

"Çağırduğın kişiyim. Yardımına geldim."

"İyi ama sen kimsin? Ben kimi çağırıldım ki?"

"Çarşamba'yım ben. Çarşamba'yı çağırın sen de. Görüyorsun ya, ipi eğirdim ve ördüm. Haydi şimdi beyazlatıp fırına atalım. Fırın isındı, demirler de hazır. Sen çay kenarına git de biraz su getir."

Kadın çok korkmuştu. "Nasıl şeydir bu?" diye düşündü ama Çarşamba ona kızgın kızgın baktı, gözleri adeta yanıyordu!

Bunun üzerine kadın bir iki kova alıp su getirmeye gitti. Kapıdan dışarı adımını attığı an, şu fikirler geçti aklından: "Ya başıma çok kötü bir şey gelirse? En iyisi su getirmek yerine komşuma gideyim." Böylece ilerledi. Gece her yer karanlıktı. Bütün köy uykudaydı. Komşusunun evine vardı, pencereye vurdu ve nihayet sesini duyurmayı başardı. Yaşlı bir kadın onu içeri aldı.

"Ne oldu, evladım? Bu erken saatte neden geldin? Sorun ne?" dedi ihtiyar kadın.

"Ah ninecim. Şöyleden söyle oldu. Çarşamba, evime geldi ve keten bezleri hazırlamak için su getirmeye yolladı beni."

"Bu hiç hoş bir şeye benzemiyor," dedi yaşlı kadın. "Seni ya boğacaktır ya da haşlayacaktır."

Yaşlı kadın belli ki Çarşamba'nın huyunu iyi biliyordu.

"Ne yapacağım ben?" dedi genç kadın. "Bu tehlikeden nasıl kaçacağım?"

"Şöyleden yapmalısın: Şimdi gidip evinin önünde kovaları birbirine vur ve 'Çarşamba'nın çocukları denizde yandı!' de. Hemen evden kaçacaktır. Fırsattan istifade edip o geri gelmeden önce evine gir ve hemen kapıyı kapa, üzerine de haç işaretini çiz. Bir daha da onu eve alma. Ne kadar yalvarıp tehditler savursa da onu içeri alma. Elinle haç işaretini yap ve tebeşirlerle bir haç daha çiz, sonra da dua et. Mundar ruh, kaybolup gidecektir."

Genç kadın eve koştu, kovaları birbirine vurdu ve pennerenin altında bağırdı:

"Çarşamba'nın çocukları denizde yandı!"

Çarşamba, evden dışarı fırladı ve denize bakmaya gitti. Bu sırada kadın içeri girip kapıyı kapadı ve üzerine haç çizdi.

Çarşamba koşarak geri geldi ve haykırıma başladı: "Bırak içeri gireyim, canım! Bak ipini eğirdim, şimdi de beyazlatayım." Ama kadın onu hiç dinlemedi. Bunun üzerine Çarşamba, seher vakti horozlar ötene dek kapiya vurmaya devam etti. Sabah olunca tiz bir sesle bağırıp gözden kayboldu. Ama keten bezler olduğu yerde kaldı.

Rus köylülerinin saygı gösterdiği pek çok efsaneden birinde Aziz Petka ya da Cuma, diğer azizler arasında gözü-kür ve onunla beraber kutsanmış bir diğer günün azizi olan Aziz Nedélya yani Pazar zikredilmektedir ki bu, Yunan Aziz Anastasia ve Alman aziz geleneğindeki Der heilige Sonntag'a karşılık gelmektedir. Bazı açılardan hem Cuma'ya hem de Çarşamba'ya benzer, uygunsuz zamanlarda ip eğirme ve bez dokuma hakkındaki görüşlerini paylaşırlar. Böylece Küçük Rusya'da zamansız ip eğiren kadınlara, örmekte oldukları şeyin keten değil onun saççı olduğu söylenir ve kanıt olarak da onlara darmadağın hâldeki kosa yani uzun örüğü gösterilir.

Eflak masallarının birinde ejderin alıp götürdügü kızı ararken kahramana üç olağanüstü kadın yardım eder: kutsal Cuma, Çarşamba ve Pazar anneler. Rus masallarındaki üç iyi niyetli Baba Yaga'nın yerini alırlar. Bir başka masalda aynı üç varlık, kayıp kocasını arayan Eflaklı Psyche'ye yardım eder. Pazar Anne, hayvanlar âlemini yönetir ve sihirli bir flüt çalarak tebaasını bir araya toplar. Hem kuşları hem de hayvanları yönetme gücüne sahiptir ve bir Slovak masalında kahramana sihirli bir at bahşeder. Kahraman, tuhaf annesi tarafından ele geçirmesi güç birtakım nesneleri araması için yollanır ve ona bu arayışta Aziz Nedelya yardım eder, ayrıca ona kendi kü-heyları Tatosçık'i verir. Böylece kahraman, sinsi bir ejderin

aklını karıştırdığı annesi tarafından maruz bırakıldığı tehlike-lerden dört kez kaçmayı başarır. Ama güvenli bir şekilde eve döndükten sonra, annesi sanki oyun oynuyorlar gibi onu bağlar ve ejder, delikanının başını uçurup vücutunu parça parça doğrar. Annesi oğlunun kalbini alır ama geri kalanını bir bohça yapıp Tatosçık'in sırtına koyar. At, bu korkunç yükü Aziz Nedelya'ya götürür. Onun sayesinde delikanlı yeniden hayat bulur ve kalbi olmayan bir adam olmasına rağmen canlı ve güclüdür. Ardından aziz onu dilencilik yapan bir kavalci kılığında, annesinin yaşadığı kaleye gönderir ve kalbini geri almak için ne yapması gerektiğini söyler. Delikanlı başarılı olur ve kalbini ellerine alıp Aziz Nedelya'ya götürür. Aziz ise kalbi alıp "Pelikan kuşuna verir (sıradan bir pelikandan ziyade, çok uzun ve ince boyunlu bir kuştur bu). Kuş, başını gencin boğazına sokar ve kalbini yerine koyar."

Aziz Cuma ve Çarşamba, kimi zaman şeytani özellikte olan ve eski Slavların nesneleri kişileştirmede kullandığı ruhsal varlıklar sınıfına ait gibi gözükmektedir. Bunlardan pek çokundan, mesela Domovoy veya Ev Cini, Rusalka ya da Naiad ve Vodyany yani Su Cini'nden başka yerlerde söz ettim. Bu nedenle bunların ortaya çıktığı masallardan şu anda söz etmeyeceğim. Ama bu tür masalların ait olduğu sınıftan bir örnek olarak, köylülerin hâlâ Rusya ormanlarına musallat oldukça inandıkları orman cinleri ya da Slav Satyr'ler hakkında bir masal anlatacağım. Bu masalda kaba bir şekilde indirgenmiş ve ayrıca günlük köy hayatıyla uyumlu bir şekilde kraliçe ve prenseslerin kaçırılıp bulunmasına dair sonsuz hikâyelere yol açmış efsaneyi görüyoruz. Masalın ana fikri aynı ama Yılan veya Koschey burada bayağı bir orman cini olmuş; kahramanımız yalnızca bir avcı ve diğer masallarda prenses olan kadın kahraman ise bir papaz kızına indirgenmiş.

Léshy

Günün birinde bir papazın kızı ormanda gezmeye çıktı ama anne babasından izin almamıştı. Gidiş o gidiş, kız ortadan kayboluverdi. Bu olayın üzerinden üç yıl geçti. Kızın anne babasının yaşadığı köyde cesur bir avcı yaşamaktaydı. Yanında köpeği ve elinde silahıyla her gün ormanı baştan aşağı dolaşırdı. Yine bir gün ormanda dolaşıyordu, sonra birden köpeği havlamaya başladı; hayvanın sırtındaki tüyler kabarmıştı. Avcı etrafına bakındı ve üzerinde ilerlediği orman yolunda bir kütük gördü, kütüğün üzerinde ise bir köylü oturmuş, hasır ayakkabı yapmaktadır. Ayakkabıyı örerken başına kaldırıp gökteki aya baktı ve kötücül bir edayla dedi ki:

“Parlamaya devam et, ey ışık saçan Ay!”

Avcı şaşırmıştı. “Şu mujiğin hâline bak! Daha gencecik ama saçlarına şimdiden karlar düşmüşt. Kır tüylü porsuklara dönmüş delikanlı!”

Avcı bu sözleri yalnızca içinden geçirmiştir ama diğerini sanki tahmin etmiş gibi cevap verdi:

“Kır saçlıyım, zira şeytanın dedesiyyim!”

Bunun üzerine avcı, bu karşısındakinin sıradan bir köylü değil bir Léshy olduğunu anladı. Silahını doğrulttu ve bom! Tam karnından vurdu onu. Léshy inledi durdu, kütügün üzerine düşecek gibiydi. Ama hemen sonra ayağa kalkıp çalılıkların arasına doğru süründü. Avcının köpeği adamın peşinden gitti. Avcı da köpeği takip ediyordu. Avcı az gitti uz gitti, nihayet bir tepeye vardı. Tepede bir yarık, yarığın içinde ise bir kulübe vardı. Kulübeye girdi. Léshy'nin masadaki cansız bedenini gördü. Yanında ise gözyaşları içinde bağırın genç bir kız vardı:

“Şimdi kim bana yiyecek içecek getirecek?”

“Selam, güzel hanımfendi!” dedi avcı. “Söyleyin bana, nereden geliyorsunuz ve kimin kızınız?”

“Ah, delikanlı! Bunu ben de bilmiyorum. Ömrüm boyunca tatsak oldum ve anne baba yüzü görmedim.”

“Peki, şimdi hemen hazırlın. Sizi kutsal Rusya'ya geri götürüreyim.”

Böylece avcı, kızı yanına aldı ve ormandan çıktı. Yol boyunca ağaçların üzerine işaretler kazdı.

Bu kız, Léshy tarafından kaçırılmıştı ve üç yıldır onun kulübesinde yaşıyordu. Kıyafetleri eskimişti, sırtı yırtıkçı. Kız neredeyse çıplaktı ama bundan hiç utanmıyordu. Köye ulaştıklarında avcı, etrafı dolaşıp kızını kaybeden bir anne

baba var mı diye sordu. Papaz gelip haykırdı: “Bu benim kızım!” Sonra papazın karısı çıktı:

“Ah çocuğum! Nerelerdeydin? Bir daha seni göremeyeceğimi sandım.”

Ama kız öylece bakıp gözlerini kırpıştırdı. Hiçbir şey anlamıyordu. Fakat bir süre sonra kendine gelmeye başladı. İşte o zaman papaz ve karısı, kızlarını avcuya vererek evlenmelerini istedi. Ayrıca genç adama pek çok armağan verdiler. Sonra kızın Léshy ile beraber kaldığı kulübeyi aramaya gittiler. Uzun zaman ormanda dolaştılar ama orayı asla bulmadılar.

Nehirlerin kişileştirilmesi, bir başka sınıfı teşkil etmektedir. Onlar hakkında pek çok masal bugün de anlatılmakta ve genelde sözde kıskançlık ve kavgalarına göndermede bulunulmaktadır. Denir ki Tanrı nehirlere paylarını verirken Desna vaktinde gelmemiştir ve bu nedenle Dinyeper'in önüne geçememiştir.

“Onun önüne geçmeyi kendin dene!” demiştir Tanrı.

Desna tüm gücüyle harekete geçmiş ama bütün çabalarına karşın Dinyeper daima ileride olmuştur. Tabii denize dökülenе kadar ki, işte burada Desna da ona katılmak zorunda kalmıştır.

Volga ve kolu olan Vazuza hakkında anlatılan gelen bir masal var sırada.

Vazuza ve Volga

Volga ve Vazuza, hangisinin daha bilge, güçlü ve saygıdeğer olduğuna dair uzun bir tartışmaya girmiştir. Uzun süre münakaşa ettiler ama bir sonuca ulaşamadılar. Bu yüzden şu karara vardılar:

“En iyisi birlikte yatıp uyuyalım. İlk olarak hangimiz kalkarsa ve Hazar Denizi’ne ulaşırsa, ikimizden en akıllı, güçlü ve saygıdeğer olan odur.”

Bunun üzerine Volga uykuya daldı. Vazuza da yattı. Ama gece olunca Vazuza sessizce kalkıp Volga’dan kaçtı, en yakın hattı seçti ve akıp gitti. Volga uyanınca ne hızlı ne de yavaş bir şekilde, tam uygun olan hızda harekete geçti. Zubtsof’ta Vazuza’ya yetişti. Tavrı öyle tehdit ediciydi ki Vazuza korkuya kapıldı, kendini Volga’nın kız kardeşi ilan ederek Volga’dan onu kollarına alıp Hazar Denizi’ne taşımmasını istedi. İşte bugün bile bahar gelince ilk uyanan Vazuza’dır. Sonra Volga’ya giderek onu kış uykusundan uyandırır.

Tula Oblasti’nda ise ikisi de İvan Gölü’ne doğru akan Don ve Shat nehirleri hakkında benzer bir gelenek söz konusudur.

İvan Gölü’nün iki oğlu vardı Shat ve Don. Shat babasının isteğinin tersine, başka ülkeleri dolaşmak istiyordu. Bu yüzden seyahate çıktı ama hiçbir yerde kabul görmüyordu. Sonuçsuz gezilerin ardından evine döndü.

Ama Don, sürekli sakinliğinin karşılığında (bu nehir, “Sakin Don” diye bilinir) babasının iyi duasını aldı ve uzun bir yolculuğa çıktı. Yol üzerinde bir kuzguna rastladı ve ne reye uçtuğunu sordu.

“Mavi denize,” diye cevap verdi kuzgun.

“Haydi, beraber gidelim!”

Denize vardılar. Don kendi kendine düşündü: “Doğru-
dan denize dalarsam onu beraberimde taşıırım.”

“Kuzgun!” diye seslendi, “Bana yardım et. Denize dala-
cağım ama diğer tarafa uçup kıyıya ulaştığın an bana seslen-
meni istiyorum.”

Don denize daldı. Kuzgun uçtu ve seslendi ama vak-
tinden önce yaptı bunu. İşte bu yüzden Don, bugünkü
hâlindedir.

Beyaz Rusya'da iki nehir hakkında bir efsane vardır. Bu efsanenin başlangıcının Yakup ve Esav'dan alındığı aşıkâr:

Sozh ve Dinyeper

Evvel zaman içinde Dvina adında kör bir adamın iki oğlu vardı: Büyük olanının adı Sozh ve küçük olanının ise Dinyeper'di. Sozh gürültücü biriydi ve ormanları, dağları, tepeleri dolaşır dururdu. Fakat Dinyeper sakin mizaçlıydı ve bütün vaktini evde geçirirdi. Ayrıca annesinin gözde çocuğuydu.

Bir keresinde, Sozh evde değilken, yaşlı babaları karısının sözüne inanarak büyük oğlu için ettiği iyi duaları, küçük oğlu için etmeye karar verdi. Dvina'nın dilekleri şöyledi:

“Dağıl oğlum, büyük ve derin bir nehir ol. Kasabaları geç ve sayısız köyü mavi denize kadar suyla yıka. Kardeşin senin hizmetkârin olsun. Ömrünün sonuna dek zengin ve müreffeh yaşa!”

Dinyeper nehre dönüştü ve verimli çayırlarla harika ormanların içinde akıp gitti. Ama üç gün sonra Sozh eve döndü ve şikâyete başladı.

“Kardeşinden üstün olmak istiyorsan,” dedibabası, “gizli yollardan, karanlık ve ayak basılmamış ormanlardan hızla geç. Kardeşini yenebilirsen, işte o zaman o senin hizmetkârin olacaktır!”

Sozh hemen kardeşinin peşinden gitti. Kimsenin ayak basmadığı yerlerden geçti, bataklıkları aştı, dere yataklarını deldi ve meşeleri kökünden kopardı. Akbaba, Dinyeper'i bu durumdan haberdar etti ve o da tek yönden gitmek yerine tepeleri aşarak hızlandı. Bu arada Sozh, Dinyeper'e doğru uçması ve ona ulaştığında üç kez ötmesi için Kuzgun'u ikna etmişti. Kendisi de yer altından ilerleyecek, Kuzgun'u duyduğunda yukarı çıkacak ve böylelikle kardeşinin önüne geçmiş olacaktı. Sozh, yeraltından çıkışverdi ve doğruca Dinyeper'in dalgalarının arasına düştü.

Dinyeper, Volga ve Dvina'nın Dönüşümü

Dinyeper, Volga ve Dvina bir zamanlar etten kemikten insandı. Dinyeper bir erkek çocuğuydı; Volga ve Dvina ise onun kız kardeşleriyydi. Henüz çocukken öksüz ve yetim kalmışlardı, yiyecek tek lokmaları yoktu ve bu yüzden her gün bitap düşene kadar çalışıiyorlardı. Peki bu ne zamandı? "Çok ama çok uzun zaman önce," diyor büyüklerimiz. Hatta büyükanne ve büyüğbabalarımızın zamanından bile önce.

Neyse, bu çocukların büydü ama şansları bir türlü yaver gitmiyordu. Her gün sabahdan akşamaya kadar o günlük yiyeceklerini çıkarmak için çıkışıp didinıyorlardı. Giysilerine gelince, ne bulurlarsa onu giyiyorlardı! Kimi zaman çöplerin arasında rastladıkları eski bezleri alıp bunlarla örtüyorlardı vücutlarını. Zavallılar, soğuğa ve açlığa dayanmak zorundaydı. Hayat, onlar için çok ağır bir yük hâline gelmişti.

Günlerden bir gün, bütün gün tarlada çalışıktan sonra son parça ekmeklerini yemek üzere bir çahılığın altına oturdular. Yedikten sonra bir süre ağlayıp üzüldüler ve bu şekilde yaşamaya nasıl devam edeceklerini, nasıl yemek ve giysi bulacaklarını ve böyle çok çalışmaksızın başkalarına et ve içecek sağlamayı nasıl başaracaklarını tartıştılar. Sonunda şu karara vardılar: İyi şans ve sıcak bir karşılama bulmak üzere bütün dünyayı gezecek ve muhteşem nehirlere çevirebilecekleri en güzel yerleri arayacaklardı. Zira o zamanlar böyle bir şey mümkün değildi.

Böylece az gittiler, uz gittiler. Bir değil, iki değil tam üç yıl dolaştılar ve istedikleri yerleri seçip her birinin nereden

akmaya başlayıp sonlanacağına karar verdiler. Üçü birlikte geceyi bir bataklıkta geçirmek üzere durdular. Ama kız kardeşler daha kurnazdı. Dinyeper uyur uyumaz sessizce ayağa kalkıp en iyi ve meyilli yerleri seçip akmaya başladılar. Kardeşleri sabah uyanınca kız kardeşlerinin ortadan kaybolduğunu gördü. Bunun üzerine çok öfkelenip onları izlemek için harekete geçti. Ama yolda ilerlediği sırada hiçbir insanın bir nehir kadar hızlı olamayacağını düşündü. Bu yüzden o da bir nehir olarak akmaya başladı. Su yataklarından ve derin yarıklardan geçti, ilerledikçe daha şiddetle akiyordu. Ama deniz kenarına yaklaşınca öfkesi dindi ve böylece denize karışmış oldu. Bütün bu takip süresince ondan kaçmış olan iki kız kardeşi ise farklı yönlere ayrılip denizin dibine doğru ilerlediler. Ama Dinyeper öfkeyle ilerlediği sırada dik kenarlardan geçmişti. Bu nedenle Volga ve Dvina'dan daha hızlı akar ve bu nedenle pek çok ağızı vardır.

Batı tarafında İlmen Gölü'ne akan Chorny Ruchei yani Siyah Dere adlı küçük bir çay vardır. Uzun zaman önce adamın biri bu suyun kenarlarında bir değirmen kurmuştu. Bir balık gelip yalvararak ırmaktan yardımını istedi: "Eskiden yerimiz boldu, rahattık ama şimdi kötü bir adam gelip su yumuzu aldı." Sonuç şu oldu: Novgorod sakinlerinden biri Chorny çayına olta atmıştı. Sonra siyahlar içinde bir adam yanına geldi, ona selam verdi ve dedi ki:

"Bana bir hizmette bulun, sana balık kaynayan bir yer göstereyim."

"Nedir istediğin hizmet?"

"Novgorod'a gittiğinde, uzun ve iri yapılı bir köylüyle karşılaşacaksın, kareli mavi bir kaftanla geniş mavi bir pantolon giyecek ve uzun mavi bir şapka takacak. Ona de ki:

‘İlmen Amca! Chorny, sana bir arzuhâl yolladı ve onun akış yönüne bir değirmen kurulduğunu söyledi. Sen nasıl uygun görürsen, bu konu öyle hallolsun diyor!’’

Novgorodlu adam, bu ricayı yerine getireceğine söz verdi ve siyah yabancı ona balıklarla dolu yeri gösterdi. Balıkçı bolca balıkla Novgorod'a döndü. Burada mavi kaftanlı köylüyle karşılaştı ve ona arzuhâli verdi. İlmen cevap verdi:

“Chorny Çayı'na güzel dilek ve övgülerimi ilet. Değirmen konusuna gelince de ki: Eskiden orada değirmen falan yoktu, bundan sonra da olmayacak!”

Novgorodlu adam bu sözleri ilettili. Bir de ne olsa beğenirsiniz? Gece Chorny Çayı yükseldi, İlmen Gölü kabardı, bir fırtına çıktı ve değirmen sular içinde kaldı.

Eski zamanlarda tipki Almanya ve diğer ülkelerde olduğu gibi Rusya'da da göl ve nehirlerde düzenli bir şekilde kurbanlar sunulurdu. Günümüzde bile sıradan halk, üzerinde rahatça yolculuk ettikleri nehre bir tür hediye sunarak teşekkürlerini iletmektedir. On yedinci yüzyılda Don Kazaklarının ası lideri Stenka Razin'in bir defasında Volga'ya insan kurban ettiği söylenmektedir. Tutsakları arasında İranlı bir prenses vardır ve Razin, bu kızı yakından bağlıdır. Ama bir gün “şarabın verdiği ateşle, gemisinin kenarında oturmuş düşünceli bir şekilde dalgaları seyrederken der ki: 'Ah Volga Anne, büyük nehir! Bana çok altın gümüş verdin, bütün güzel şeyleri sağladın. Bana baktın besledin, şeref ve onura kavuşturduğun. Ama ben sana minnettarlığımı hiç göstermedim. İşte bu senin için, kabul et!' Ve bu sözlerin ardından prensesi kavrayıp suya atmıştır.”

Nehirler, hürmet gösterilip kurban adanarak yola getirilebileceği gibi saygısızlıkla sinirlendirilebilirler de. Eski şarkılara

dan birinde bir delikanlığın atıyla Smorodina'ya geliş ve de-reden ona sıg bir yer göstermesi için yalvarması anlatılır. Diligi kabul olur ve suyun karşı tarafına geçer. Sonra övünmeye başlar: "İnsanlar Smorodina'dan öyle söz ediyor ki ister yayan ister at sırtında kimse onu geçemezmiş. Meğerse işkembeden sallanan saçmalıklarımış hepsi!" Ama sonra tekrar karşıya geçmesi gerekince nehir intikamını alır ve onu boğar. Bu sırada şu sözleri söyler: "Boğulmana sebep olan ben değilim, kibrindir."

Bu canlı nehirleri bırakıp kışın çoğu zaman sessiz olan bir doğa gücüne geçeceğiz. Aktaracağımız masalda "ayaz"ın dikkat çekici bir şekilde kişileştirilmesi söz konusudur. Genel olarak Kuzey masallarında kış, bekleyeceğimiz üzere önemli bir rol oynamaz. Diğer Avrupa ülkelerinde olduğu gibi Rusya'da da romantik halk masalları, sıcak gün ışığıyla resmedilir ama gökyüzünün gri ve toprağın karla kaplı, dışarıdaki hayatın ise sakin olduğu zamanlar temsil edilmez. Arada sırada skazkalarda kar manzaralarını görürüz. Ama bunlardaki kış etkisi, ünlü bir masalın dikkat çekici bir versiyonu olan sıradaki hikâyedeki kadar kasıtlı değildir.

Ayaz

Bir zamanlar yaşlı bir adam ve onun bir karısı ve üç kızı vardı. Karısı, üç kızın en büyüğü olan üvey kızını hiç sevmez, onu sürekli azarlardı. Dahası her sabah onu erkenden uyandırır ve bütün evin işini kızcağıza yüklerdi. Gün ağarmadan evvel kız, hayvanları besleyip onlara su verir, odun toplar, eve su getirir, ocağı ateşler, odayı temizler, elbiseleri onarır ve her şeyi düzenlerdi. Buna rağmen üvey annesi asla memnun olmaz, Marfa'ya homurdanırdı:

“Tembel teneke! Pasaklı! Şu firçayı niye yerine koymadın? Sunu da yanlış yere koymuş, evin içi darmadağın!”

Kız dilini tutup sessizce ağladı. Kendini üvey annesine sevdirmek için elinden geleni yapıyordu ve kız kardeşlerine de gücü yettiğince hizmet ediyordu. Fakat annelerini örnek alan kızlar, sürekli Marfa'ya hakaret edip onunla kavga ediyor ve kızı ağlatıyorlardı. Bu, onlar için bir zevk hâline gelmişti! Bu kızlara gelince, öğlene kadar uyun, üvey kız kardeşlerinin hazırladığı sıcak suyla güzelce yikanır, temiz havluya kurulanıp akşam yemeğine kadar hiçbir işe el sürmezlerdi.

Bu kızlar büyüp serpildiler. Artık evlenme çağına gelmişlerdi. Yaşlı adam, en büyük kızına çok üzülüyordu. Onu çok seviyordu çünkü kızı çok çalışkan ve uysaldı, asla inatçılık etmez, kendisine ne söyle尼se yapar, hiçbir şeye itiraz etmezdi. Ama babası, kızını içinde bulunduğu durumdan nasıl kurtaracağını bilmiyordu. Adam elden ayaktan düşmüştü; karısı ise huysuzun tekiydi. Öte yandan kadının kızları, tembel oldukları kadar da inatçılardı.

Yaşlı adam kızlarını nasıl baş göz edeceğini, karısı ise

en büyük kızdan nasıl kurtulacağını düşünüyordu. Bir gün kadın dedi ki:

“Diyorum ki ihtiyar, şu Marfa'yı evlendirelim.”

“Çok mutlu olurum buna,” dedi adam, sonra da ocağın üzerindeki yatağına sıvıştı. Ama karısı arkasından bağırdı:

“Yarın sabah erken kalk, ihtiyar. Katırı hazırla ve Marfa ile beraber git. Marfa, sen de pilini pırtını bir sepete koy, üstüne de temiz bir kıyafet giy. Yarın bir ziyarete gideceksin.”

Zavallı Marfa, bir yere davet edildiği için kendini çok şanslı hissederek rahat bir uyku çekti. Ertesi sabah erkenden kalktı, yıkandı, Tanrı'ya dua edip eşyalarını hazırladı, en güzel elbiselerini giydi ve çok güzel bir kız oldu! Herkesin talip olmak isteyeceği çok güzel bir gelin gibiydi!

Mevsim kıştı ve dışında keskin bir ayaz vardı. Seher vakti yaşlı adam katırı hazırladı ve evin önüne getirdi. Sonra içeri girip pencerenin kenarında oturdu:

“Haydi bakalım! Her şeyi hazırladım.”

“Masaya otur da yemeğini ye!” diye cevap verdi yaşlı kadın.

İhtiyar adam masaya oturdu, kızını da yanına aldı. Maşanın üstünde bir küfe vardı, küfeden bir ekmek aldı ve ekmeği kendisi ve kızı için dilimledi. Bu arada karısı kabak çorbası getirmişti. Kadın dedi ki:

“İşte güvercinim, şunu ye de git. Sana yeterince baktım! Marfa'yı evleneceği adama götür ihtiyar. Hey, bana bak ak sakallı! Önce yol boyu düz git, sonra sağa dön, ormana yani. Tepede duran büyük çam ağacına kadar git. İşte tam orada Marfa'yı Morozko'ya (Ayaz) ver.”

Yaşlı adam gözlerini kocaman açtı, yemeği bıraktı ve kız feryada başladı.

“Ne oldu? Ne öyle ağlayıp sizliyorsunuz bakayım?” dedi üvey annesi. “Damat yakışıklı. Hem de zengin! Ona ait bir sürü şey var baksana! Köknarlar, çamlar ve huş ağaçları. Hepsı de onun emrinde. İnsan kıskanıyor doğrusu. Üstelik kendisi bir bogatir*!”

Yaşlı adam, eşyaları sessizce kızığa yerleştirdi; kızına kalın bir manto giydirdi ve yola çıktı. Bir süre sonra ormana vardi, yoldan sağa döndü ve karların üzerinde ilerledi. Ormanın derinliklerine varınca durdu, kızını indirdi, sepetini uzun çam ağacının altına koyup dedi ki:

“Burada oturup kocanı bekle. Onu elinden geldiğince sıcak karşıla.”

Sonra atını çevirip eve döndü.

Kızçağız oracıkta titreyerek oturdu. Soğuk hava içini delmişti. Bağırsa da nafileydi, zaten dermanı kalmamıştı. Dişleri titreyip duruyordu. Sonra birden bir ses duydu. Çok

* Bogatir: Rusçada “romantik kahraman”lar için kullanılan bir kelime. Kökeni tartışımlı olsa da Tatarcadan alıntı gibi gözükmevidir. (ç.n.)

uzaklardan gelmiyordu bu ses. Ayaz, bir köknar ağacının üzerinde parmaklarını şakırdatıyordu. Sonra bir ağaçtan öbürüne atlayıp aynı şeyi yapmaya devam etti. En sonunda kızın oturduğu çam ağacının üstüne çıktı ve bağırdı:

“Üşüyor musun, genç hanım?”

“Üşümüyorum, sevgili Ayaz Baba.”

Ayaz parmaklarını şaklata şaklata aşağı indi. Kızı dedi ki:

“Üşüyor musun, genç hanım? Üşüyor musun, güzel kız?”

Kızcağız zar zor nefes alıyordu ama yine de cevap verdi:

“Üşümüyorum, Sevgili Ayaz Baba!”

Ayaz eskisinden de çok şakırdatmaya başladı parmaklarını ve kızı dedi ki:

“Üşüyor musun, genç hanım? Üşüyor musun, güzel kız?
Üşüyor musun, tatlım?”

Bu esnada kızın soğuktan her yanı uyuşmuştu ve sesini zorla duyurabildi:

“Hiç üşümüyorum, sevgili Ayaz!”

Sonra Ayaz kızçağıza acıdı, onu kürklere sarıp battaniyelerle ısınmasını sağladı.

Ertesi sabah yaşlı kadın kocasına dedi ki:

“Haydi, git de gençleri uyandır, ihtiyar!”

Yaşlı adam atını hazırlayıp yola çıktı. Kızının olduğu yere geldiğinde kızın sağ olduğunu ve güzel bir kaban giydığını, üstelik yüzünün gelin duvağıyla örtüldüğünü ve kızın yanında ise güzelarmağanlarla dolu bir sepet bulduğunu gördü. Bütün eşyaları tek söz etmeden kızaga yerleştirdi, kızıyla beraber binip eve yol aldı.

Eve vardılar ve kız, üvey annesinin ayaklarına kapandı. Yaşlı kadın, kızın sağ olduğunu, üzerindeki yeni montu ve hediye sepetini görünce yıldırım çarpmışa döndü.

“Ah, seni sefil!” diye bağırdı. “Ama kandırılamazsan beni!”

Bir süre sonra yaşlı kadın, kocasına dedi ki:

“Benim kızlarımı da kocalarına götür. Bu armağanlar, kızlarımı vereceklerinin yanında hiçbir şey.”

Ertesi sabah yaşlı kadın, kızlarına kahvaltılarını yedirdi, onları gelin gibi giydirdi ve gönderdi. Yaşlı adam yine kızları çam ağacının altına bıraktı. Kızlar orada oturup gülüşüller:

“Şu annemin aklından da neler geçiyor! İkimizi birden mi baş göz edecek? Sanki köyde delikanlı kalmamış gibi! İşe yaramazın teki gelebilir, Tanrı bilir kimdir!”

Kızlar montlarına sarılmıştı ama bu durum, onları soğuktan koruyamadı.

“Baksana, Prascovia! Soğuk, adeta derimi yüzüyor. Eğer kocamız bir an evvel gelmezse, burada donup öleceğiz!”

“Saçmalama, Maşka! Sanki talipler öğleden önce gelmiş gibi konuşuyorsun. Daha akşam yemeği vakti bile değil!”

“İyi ama Prascovia! Sadece bir kişi gelecekse, hangimizi alacak?”

“Seni değil tabii ki, şapşal ördek!”

“O hâlde seni alacak, sanırım!”

“Herhalde beni alacak!”

“Haklısun! Artık konuşmayı bırakalım!”

Bu arada ayaz, kızların ellerini uyuşturmuştu. Öyle ki bizim kızlar, ellerini elbiselerinin içine sokup eskisi gibi tartışmaya devam ettiler.

“Neler diyorsun sen! Uykulu suratlı! Kurnaz seni! Sen daha ip eğirmeyi bilmiyorsun be! Neden söz ettiğini bilmiyorsun!”

“Ne kadar kibirlisin! Sen ne biliyorsun ki? Eğlencelere gidip dudaklarını yalamaktan başka ne bilirsin sanki. Çok yakında göreceğiz bakalım talibimiz kimi alacak!”

Kızlar böylece ağız dalaşı ederken, kelimenin tam anlaşıyla donmaya başladılar. Sonra birden aynı anda bağırıldılar:

“Neden bu kadar uzun sürdü gelmesi? Baksana, senin suratın iyice morardı!”

Epey uzakta Ayaz, köknardan köknara atlayarak par-

maklarını şakırdatmaya başladı. Kızlar bir şeyin geldiğini anladı.

“Dinlesene, Prascovia! Nihayet geliyor, hem de elinde zillerle!”

“Haydi oradan! Hiçbir şey dinleyecek hâlde değilim. Soğuktan derim soyuluyor!”

“Ama hâlâ evlenme derdindesin!”

Kızlar ellerini ısıtmaya çalıştı.

Ayaz ise giderek yaklaşmaktaydı. Sonunda kızların yukarısındaki çam ağacında belirdi ve onlara dedi ki:

“Üşüyor musunuz, kızlar? Üşüyor musunuz, güzel kızlar? Üşüyor musunuz, canlarım?”

“Ah, Ayaz, çok soğuk! Donuyoruz! Bir talip bekliyoruz ama adam yerin dibine girmiş gibi bir türlü ortaya çıkmadı.”

Ayaz, ağaçtan aşağı doğru kaydı, eskisinden de yüksek sesle şaklattı parmaklarını.

“Üşüyor musunuz, kızlar? Üşüyor musunuz, güzeller?”

“Git işine be! Kör müsun? Ellerimiz, ayaklarımız mosmor oldu, görmüyorum musun?”

Ayaz iyice aşağı indi, şiddetini artırarak dedi ki:

“Üşüyor musunuz, kızlar?”

“Yıkıl karşımızdan, yerin dibine gir, lanet adam!” diye bağırdı kızlar ve kısa süre sonra canları çekilipli öldüler.

Ertesi sabah yaşlı kadın, kocasına dedi ki:

“İhtiyar, haydi git de kızağı hazırla. İçine saman doldur, koyun derisinden paltoları da al. Kızlar soğuktan buz kesilmiş olmalı. Dışarıda berbat bir ayaz var! Beni dinle, ak sakallı, hemen yola koyul!”

Yaşlı adam, daha kahvaltısından bir lokma almadan kendini dışında buldu. Kızlarının bulunduğu yere geldiğinde, onları ölü olarak buldu. Bunun üzerine kızları hemen kızağa taşdı, üzerlerini battaniyeyle örtti ve ağaç kabuğundan yapılmış bir paspasa sardı. Adamın geldiğini gören karısı, onu karşılamak için dışarı çıktı ve bağırdı:

“Kızlar nerede?”

“Kızakta.”

Kadın, paspası ve ardından battaniyeyi kaldırınca kızının ölü bedenleriyle karşılaştı.

Sonra fırtına gibi kocasının üzerine atıldı, hakaretler etti:

“Neler yaptı seni sefil herif? Kızlarımı mahvettin. Kendi kanımdan, kendi canımdan, bilmaya doyamadığım yavrularımı, güzel kuzularımı öldürdün! Senin derini yüzeceğim, paramparça edeceğim seni.”

“Yeter artık be, mankafalı kadın! Zengin olacağım diye seviniyordun ama kızların çok dik kafalı çıktı. Bunda benim suçum ne? Her şeyi kendin ayarladın!”

Yaşlı kadın önce çok öfkelendi ve kötü sözler söyledi ama sonra üvey kızıyla arasını düzeltti ve hep birlikte huzur içinde yaşadılar, birbirlerine kin tutmadılar. Bir komşuları, kızı anne babasından istedi ve düğün yapıldı. Artık Marfa çok mutluydu. İhtiyar adama gelince, torunlarını Ayaz masallarıyla korkutuyor ve asla kendi başlarına iş yapmalarına izin vermiyordu.

Kursk Oblasti'ndan alınan bir varyantta üvey kız, baba-sı tarafından açık ovaya bırakılır. Kız orada "titreyerek otu-

rur ve içinden dua eder.” Ayaz, kızı vurup onu dondurarak öldürme niyetiyle yaklaşırlar. Ama kızı, “Genç hanım, genç hanım, ben Kırmızı Burunlu Ayaz’ım,” dediğinde kız, “Hoş geldin Ayaz. Hiç şüphesiz seni benim gibi bir günahkâra Tanrı yolladı,” diye cevap verir. Kızın “bilgece sözleri”nden memnun olan Ayaz, kalın bir pelerinle kızın üzerini örter. Sonra ona “altın ve gümüş süslemeli elbiselerle değerli bir çeyizle dolu bir sandık” hediye eder. Kız bu elbiseleri giyer ve “muhteşem bir güzel”e dönüşür. Sonra sandığın üzerine oturup şarkilar söyler. Bu arada üvey annesi, çörekler yapıp kızın cenazesine için hazırlanmaktadır.

Bir süre sonra babası, kızın cesedini aramak üzere yola çıkar. Ama masanın altındaki köpek havları: “Hav! Hav! Sahibin kızı, gümüş ve altınlar içinde evlenmek üzere fakat sahibenin kızını kimse istemiyor!” Kadın, köpeğe bir çörek fırlatır ama nafıle! Köpek, çöreği yediği hâlde kırıcı sözlerini tekrarlar, takoju üvey kız tüm ihtişamıyla ortaya çıkana dek. Sonra yaşılı kadın kendi kızını aynı ovaya yollar. Ayaz bu yeni misafire bir bakmak ister. Ondan da “bilgece sözler” beklemektedir. Ama bu bekłentisi gerçekleşmez ve öfkeden kuduran Ayaz, kızı öldürür. İhtiyar adam kızı almaya gitmeden önce köpek yine bağırrır: “Hav! Hav! Sahibin kızı gelin alayıyla yürüyecek ama sahibenin kızının kemikleri bir çuvalda gelecek.” Bahçe kapıları açılana dek köpek böyle bağırmaya devam eder. Yaşılı kadın kızını karşılamak için dışarı çıkar ama “kızı yerine buz tutmuş bir cesede sarılır.”

Çırımış halkında da benzer inançlar vardır ve evlerinin çatılarından sarkan buz saçaklarına vurmaktan korkarlar. Böyle yaparlarsa, Ayaz’ın öfkelenip onları dondurarak öldürecekini düşünürler. Skazkaların birinde bir köylü, bir gün karabugday tarlasına gider ve tarlanın mahvolduguunu görür. Eve gidip kötü haberi karısına verir. Karısı, “Bunun sorumlusu, Ayaz’dır. Gi-

dip onu bul ve zararımızın karşılığını ödet!” der. Bunun üzerine köylü ormana gider ve bir süre dolaştıktan sonra buzdan yapılmış, üzeri karla kaplı ve etrafında buz saçakları olan bir köy evine gelir. Adam kapıyı çalar ve “beyazlar içinde” yaşlı bir adam çıkar dışı. Bu, Ayaz’dır ve birçok masalda harikalar yaratılan sihirli değnek ve masa örtüsüyle çıkar karşımıza. Bir başka masalda ise bir köylü Güneş, Rüzgâr ve Ayaz ile karşılaşır. Hepsinin önünde eğilir ama Rüzgârı daha fazla selamlar. Bu durum Güneş ve Ayaz’ı kızdırır. Güneş köylüyü yakacağini haykırır. Ama Rüzgâr, “Soğuk soğuk esip sıcaklığı azaltacağım,” der. Sonra Ayaz köylüyü dondurarak öldürmekle tehdit eder ama Rüzgâr, “İlik bir şekilde eseceğim ve canının yanmasına izin vermeyeceğim,” diyerek adamı rahatlatır.

Kimi zaman Ayaz, yer ve suları birbirine bağlamak için sıkı zincirler yapan güclü bir demirci olarak tasvir edilir. “İhtiyar, balta ve bıçak olmaksızın bir köprü inşa etti,” yani nehir tamamen dondu anlamına gelen bu sözde tasviri görürüz. Bazen de Moroz-Treskum, yani Yakıcı Ayaz, iyice ısıtılıp kızgın hâle getirilmiş bir banyoya girmesi emredilen kahramanın köruyucusu olarak karşımıza çıkar. Ayaz banyoya girer ve buz gibi nefesiyle binayı hemen soğutur.

Ayaz’ın tek başına ortaya çıktıığı masal birçok ülkede bilinmektedir ve Rusya’dı günümüzde anlatılan birçok varyantı mevcuttur. Üvey kızını büyük bir tehlikeye maruz bırakan üvey annenin kıskançlıkla karışık nefreti, sayısız masalın konusu olmuştur. Biraz önce aktardığımız masala özel önem ve şiirsel bir cazibe katan şey, Ayaz’ın, üvey annenin canice planlarını gerçekleştirmek için başvurduğu ama nihayetinde kendi kızlarının yaşadıklarıyla onu cezalandıran güç olarak sunulmasıdır. Bu sınıftaki masalların bir türüne ele aldık: Lamba istemek için Baba Yaga’ya gönderilen Vasilissa’nın hikâyesi.

“Ayaz” ile çok yakından ilgili bir başka masal, Khudyakof'un koleksiyonunda karşımıza çıkar:

Bir kadın kocasına, önceki evliliğinden olan kızından kurtulmasını emreder. Bunun üzerine adam, kızını ormana götürürüp orada bir kulübeye bırakır ve kendisi odun keserken, kızından çorba hazırlamasını ister. O sırada ani bir rüzgâr çıkar. Yaşlı adam ağaçta bir kütük bağlamıştır. Rüzgâr esince kütük tingirdar. Kız, yaşlı adamın dışarıda odun kestiğini sanıyor-dur ama babası aslında çoktan eve dönmüştür.

Çorba hazırlanınca babasını yemeğe gelmesi için çağırır. Hiçbir cevap gelmez. “Ama ormanda bir insan başı vardır ve ‘Hemen geliyorum!’ der. Baş, kulübeye gelince ‘Küçük hanım, kapıyı aç!’ diye seslenir. Kız kapıyı açar. ‘Küçük hanım, beni eşiğin üstüne kaldırır!’ Kız, başı kaldırır. ‘Küçük hanım, masaya yemek koy!’ Kız bunu da yapar. Sonra Baş ile birlikte yemeğe otururlar. Yemeklerini bitirince Baş, ‘Küçük Hanım, beni yere indir,’ der. Kız, Baş’ı yere indirir ve masayı temizler. Baş, yerde uyumaya başlar, kız ise ahşap masaya yatıp uyur ama Baş, ormana, hizmetçilerinin yanına döner. Ev giderek büyümüştür; hizmetçiler, atlar, akliniza gelebilecek her şey bir anda ortaya çıkmıştır. Hizmetçiler, kızın yanına gelip ‘Haydi kalk! Gezme zamanı!’ derler. Kız kalkıp Baş ile beraber arabaya biner ama yanına bir horoz alır. Horozdan ötmesini ister, o da öter. Sonra yine ötmesini söyler ve horoz öter. Üçüncü kez ötmesini ister. Horoz üçüncü defa ötünce Baş, darmadağın olur ve bir yiğin altına dönüşür.”

Sonra üvey anne, kendi kızını ormana gönderir. Her şey önceki gibi olur; ta ki Baş gelene dek. Baş’ın görüntüsü kızı öyle korkutur ki hemen saklanmaya çalışır ve Baş’ın istediği hiçbir şeyi yapmaz. Bu nedenle Baş, kendi yemeğini yapıp tek başına yemek zorunda kalır. Bu yüzden “kız uykuya daldığında, Baş onu yer.”

Chudinsky'nin koleksiyonundaki bir masalda üvey kız, bir ovin yani fırındaki çavdaraya bakması için gece vakti gönderilir. O sırada bir yabancı ortaya çıkar ve kızı evlenme teklifi eder. Kız, düğün elbisesi olmadığı söyler. Bunun üzerine yabancı, kızın dilediği her şeyi sağlar. Ama kız, her defasında yalnızca bir şey istemeye özen gösterir. Böylece olmazsa olmaz dediği şeylerin listesi bitmeden, horoz ötmüş olur. Yabancı hemen oradan kaybolur ve kız muzaffer bir şekilde eşyalarını götürür.

Ertesi gece kızın üvey ablası aynı ovine gönderilir. Yabancı yine belirir ve kızdan onunla evlenmesini ister.

Kız tipki üvey kardeşi gibi düğün elbisesi olmadığını söyler. Yabancı, kız ne diliyorsa temin etmeye hazırlıdır. İsteklerini tek tek söylemek yerine hepsini bir kerede sıralar: "Çorap, dizbağı, eteklik, elbise, tarak, küpe, ayna sabun, beyaz pudra ve ruj ve kız kardeşimin aldığı her şey." Sonrası felakettir.

Yabancı, kızın tüm istediklerini bir kerede getirir.

"Her şey tamam. Şimdi evlenecek misin benimle?" diye sorar.

"Bekle biraz," der üvey annenin kızı. "Yıkayıp giyineceğim. Sonra yüzüme pudra, dudaklarına ruj süreceğim. Sonra seninle evleneceğim." Bu sözlerin ardından hemen hazırlanmaya başlar, bir an evvel her şeyi halletmek için acele etmektedir. Gelin olmayı gerçekten çok istemektedir. Sonunda giyinip hazırlanır ama horoz henüz ötmemiştir.

"Pekâlâ, Küçük Hanım, şimdi evlenir misin benimle?"

"Evet, artık hazırlım," der kız.

Bunun üzerine yabancı, kızı paramparça eder.

Rus masallarında aktif bir rol oynayan doğa güçlerinin

kişileştirmelerine bir örnek daha verebiliriz. Çoğu zaman masaldaki kadın kahramanı kaçırın ve erkek kahramanın alt etmesi gereken karakter Koschey ya da Yılan değil, Vikhor yani Kasırga'dır. İşte bu doğa unsurunun bir kız kaçırın şeklinde karşımıza çıktığı masalların ilk bölümünün kısa bir analizi:

Bir zamanlar bir kral yaşırdı. Bir gün Kral'ın karısı, bahçede dolaşmaya çıktı. Birden şiddetli bir fırtına koptu. Fırtınanın içinde ise Vikhor kuşu saklanmaktadır. Vikhor, Kraliçe'yi yakaladı ve kaçırıldı. Kadının üç oğlu vardı. Saraya geldiklerinde babalarına sordular: "Annemiz nerede? Öldüyse, bize mezarını göster. Yaşıyorsa, onu nerede bulacağımızı söyle."

"Anninizin nerede olduğunu ben de bilmiyorum," diye cevap verdi Kral. "Vikhор onu alıp götürdü."

"Madem annemiz Vikhor tarafından kaçırıldı ve yaşıyor, bize dua et. Gidip annemizi arayacağız."

Üç kardeş yola çıktılar ama sadece en gençleri, yani Prens Vasily dik tepeyi tırmandı. Anneleri ve Vikhor'un yaşadığı saray işte bu tepedeydi. Vikhor'un yokluğunda içeri giren Prens annesine göründü. Annesi hemen ona yiyecek getirip uzak bir odada, minderlerin ardına gizledi ki Vikhor, delikanlıyı bulamasın. Ayrıca oğluna şu talimatları verdi: "Eğer Vikhor gelirse ve kavgaya başlarsa, sakın ortaya çıkma. Ama çene calmaya başlarsa, o zaman ortaya çık ve 'Merhaba, baba!' deyip onun sağ elinin serçe parmağını tut ve nereye uçarsa, sen de onunla git."

O sırada Vikhor uçarak içeri girdi ve Kraliçe'yle çok öfkeli bir şekilde konuştu. Prens Vasily, annesi işaret verene dek kendini gizledi. Sonra ortaya çıkıp Vikhor'u selamladı ve sağ elinin serçe parmağından tuttu. Vikhor onu silkeleymeye çalıştı, önce evin içinde sonra dışarıda uçtu ama nafile.

Epey bir süre yükseklerde süzüldükten sonra, Vikhor niha-yet yere çakıldı ve paramparça olarak incecik kum tanele-rine dönüştü. Ama serçe parmak, kumları toplayıp fırında yakan Prens Vasily'de kaldı.

Skazkalarda karşımıza çıkan diğer iki münferit varlık-la birlikte bu bölümü sonlandırabiliriz. Bunlardan ilki, çok bilinen bir masalın şu varyantında ortaya çıkan Morfei'dir (Morpheus):

Bir zamanlar bir kral yaşırdı ve bu kralın bir kızı vardı. Sarayın karşısında yaşayan bir general, bu Prences'e aşık olmuştu. Ama Kral, kimsenin gitmediği yere gidip kimsenin görmediği şeyleri getirene dek generalin Prences'le evlenmesine izin vermeyecekti. Epey kafa yorduktan sonra general yola çıktı ve bataklıklar, tepeler ve nehirlerin üzerinden geçti. Nihayet bir ormana geldi, burada bir kulübe vardı ve kulübede ise ihtiyar bir kadın yaşıyordu. Başına gelenleri anlattı kadına. Bütün bunları duyunca kadın "Hey, sana diyorum Morfei! Yemeği hazırla!" diye bağırdı. Bir anda sofa hazırlandı ve yaşlı kadın generale de ikramda bulundu. Ertesi gün kadın, aşçıyı generale takdim ederek típkı ken-disi gibi ona da hürmetle hizmet etmesini buyurdu. General, aşçıyı yanına alarak oradan ayrıldı. Derken bir nehre vardılar. Burada batan bir geminin tayfası, onlardan yemek istedi. "Morfei, onlara yemek ver!" diye bağırdı general ve yine anında muhteşem yemekler beliriverdi. Denizciler bu durumdan öyle memnun kaldı ki aşacı karşılığında generale sihirli bir kitap verdiler. Fakat aşçı, denizcilerin yanında kalmak yerine efendisiyle gitti. Bir süre sonra general, gemisi batmış bir başka tayfaya karşılaştı. Denizciler, aşacı karşılı-

ğında ona bir süvari kılıcıyla bir havlu verdiler. Bu nesneler de sihirliydi. Ardından general, kendi memleketine döndü ve beraberinde getirdiği sihirli eşyalar sayesinde Prenses'e layık bir talip olduğuna Kral'ı ikna etmeyi başardı.

Digeri ise ismi "Oh!" olan gizemli bir kişiliktir. Bu karakterin ortaya çıktığı masal birçok ülkede bilinirken Rusya'da çok sayıda versiyonu mevcuttur.

Bir baba, oğluyla beraber “pazar”a gider. Burada insanların “az çalışıp iyi beslenmesine ve giyinmesine olanak sağlayan” bilimi çocuğuna öğretecek bir öğretmen aramaktadır. Uzun bir süre yürüdükten sonra adam yorulur ve bağırır: “Oh! Çok yoruldum!” O anda “yaşlı bir büyüğün” ortaya çıkar ve “Beni neden çağırıldın?” diye sorar.

“Ben seni çağrımadım ki,” diye cevap verir yaşlı adam. “Senin kim olduğunu bile bilmiyorum.”

“Benim adım Oh!” der büyüğün. “Sen de ‘Oh!’ diye seslendin. Çocuğu nereye götürüyorsun?”

Babası neden yola çıktıklarını anlatır ve büyüğün, çocuğa gerekli eğitimi vermeyi üstlenir, bir yıllık ders karşılığında “bir ruble” ücret ister.

Bu masalda öğretmene sadece büyüğün denmektedir ama diğer Rusça versiyonlarda olduğu gibi karşılığı daima kötücül bir güç şeklinde tasvir edilir ve çoğu kez açıkça bir şeytan olarak sunulur. Bu nedenle, Oh'un da doğaüstü varlıklar sınıfına ait olduğunu varsayılabılırız. Ne var ki çoğu zaman masal diyarındaki büyüçülerini, kötü ruhlardan ayırmak çok güçtür. Zira genelde aynı güçlere ve aynı amaçlara sahiptirler. Bu güçlerden ve masallarda karşımıza çıktııkları şekillerden bir sonraki bölümde söz edeceğiz.

4. Bölüm

Sihir ve Büyü

Skazkalardaki birçok “sihirli özellik”, bilinen halk masalları sayesinde aşina olduğumuz özelliklere yakından benzemektedir. Şu an için bu özelliklerin, yani “karanlık tepeler”, “yedi fersah çizmeler”, “sihirli değnek”, “Mutluluk’un (Fortunatus) cüzdanları” ve benzerlerinin, diğer masallarda olduğu gibi Slav masallarında da sıkça karşımıza çıktığını söylemek yeterlidir. Ama bunların içinde, Batı ülkelerindeki muadillerinden önemli ölçüde ayrılan hikâyeler mevcuttur ve dolayısıyla bu masallar, özel bir dikkati hak etmektedirler. Daha önce sözünü ettigimiz Bez Bebek ile birazdan söz edeceğimiz Ölümsüzlük ve Ölüm suları, bu ikinci sınıfa aittir.

Ölümsüzlük Suyu, tüm ülkelerin halk masallarında önemli bir rol oynamaktadır. Bir “peri masali”nin kahramanı, kötüler yüzünden öldüğünde iyileştirici ya da canlandırıcı bir losyon veya merhem vasıtasiyla hayatı döndürülmesi söz konusudur. Herkesin kabul ettiği üzere, bir Kuzgun (veya bir tür karga) bu kıymetli maddenin nerede bulunacağını bilmektedir ve bu, birçok doğaüstü varlığın yanında büyü üstatları ve kimi zaman da Yılan ile paylaştığı bir bilgidir. Rus ve Batı masalları bütün bu meselelerde birleşmektedir; fakat skazkalar neredeyse değişmez olarak yeniden canlanma sürecinde iki tür sudan söz ettiği için benzer masallardan ayrılmaktadır. “Marya Morevna” masalında

bunlardan birine kimi zaman “mertvaya voda” yani “ölü su” veya “Ölüm Suyu” dendiğini, uzuvları kesilmiş bir cesedin üzerine serpildiğinde bütün yaralarını iyileştirdiğini; öte yandan “zhivaya voda” yani “yaşayan su” veya “Ölümsüzlük Suyu” adı verilen suyun ise ölüyü canlandırdığını gördük.

Bronevsky'nin alıntıladığı bir Kırgız masalında altın saçlı kahraman, uzun arayışların ardından henüz çocukken nişanlanmış olduğu genç kızı bulur. Kızın babası delikanlıyı öldürür. Kız, celladı ikna ederek ölü aşının bedenini görmeyi başarır ve kederle gözyaşı döker. O anda bir ifrit ortaya çıkar ve kızı, yakındaki kuyudan su getirip ölünin üzerine dökmesini söyler. Kuyu çok derindir ama kız, celladı bu konuda da ikna eder. Upuzun saçları sayesinde celladı kuyuya indirir. Adam iner ve kuyudan aldığı bir bardak suyu kızı uzatır. Suyu alan kız saçlarını keser ve celladin kuyuya düşüp boğulmasını sağlar. Ardından sevgilisinin cesedine suyu serper ve delikanlı canlanır. Fakat yalnızca üç gün yaşayacaktır. Kız, delikanının ölümünden sonra yaşamayı reddeder ve onun yanına gömülür. Sevgililerin gömüldüğü yerde iki söğüt ağacı biter. Ağaçlar, sarılıyormuşçasına dallarını kavuşturur. Komşular, bu yerin yakınına kızı, delikanlığı ve kızın dadısını temsilen üç heykel diker. Bronevsky, Balkaş Gölü'ne dökülen bir nehir olan Ayaguza yakınında duran (ya da eskiden duran) ve kökeni bilinmeyen heykelleri açıklamak için Kırgızların bu hikâyeyi anlattığını belirtir.

Kalevala*’da, Lemmenkäinen paramparça edildiğinde annesi, oğlunun etrafı saçılımış kalıntılarını toplar ve hünerli bir sentetik müdahale sayesinde adamın vücutunu birleştirir. Ama adam hâlâ ölüm sessizliğindedir. Sonra annesi, Ari'ya yalvararak can veren bal getirmesini ister. Sonuçsuz kalan iki yolculuğun ardından Ari, Yaratıcı'nın kilerinden balı getirmeyi başarır. Bal sürüldüğünde

* Kalevala, Elias Lönnrot'un 19. yüzyılda Fin halk hikâyelerinden derleyip kaleme aldığı epik destan. Finlerin ulusal destanı olan Kalevala, aynı zamanda Fin edebiyatının en önemli eserlerinden biridir. (e.n.)

ölü adam hayatı döner, yerinden doğrular ve Rus kahramanlarının söylediği gibi “Amma çok uyumuşum be!” der.

İki tabiatlı bir yaşam veren müdahalenin bir başka örneği daha vardır. Bu, bir kızı talip olan dört adamla ilgili bir Hint masalıdır. Kız ölü ama âşıklarının biri tarafından hayatı geri döndürülür. Adam bir gün ölü bir çocuğun tekrar canlandırıldığına şahit olmuş ve benzer mucizeleri gerçekleştirmeyi öğrenmiştir.

“Vetālapanchavinsati”nin iki Sanskritçe versiyonuyla Hindi versiyonunda hayat veren efsun, bir büyү kitabındaki sözlerdir. Ama Tamil versiyonunda bu süreç, daha farklı ve ikili bir tabiatı sahiptir. Buna göre, öldürülen çocuğun annesi sisupàbam adlı büyүyle çocuğun bedenini yeniden yaratmış ve sanjivi denen sıhirle onu hayatı döndürmüştür. “Bu efsunu ve büyүyü öğrenen talip, (ölü kızın) kemiklerini ve küllerini alıp bedenini yeniden yaratır, sisupàbam efsunu ve sanjivi büyüsüyle bedene yeniden can kazandırır.”

Genel bir kural olarak skazkalardaki bu iki su, belli faziletlere sahiptir ve yukarıda sözü edildiği şekilde kullanılır. Ama bunların güçlerinin farklı özellikler gösterdiği durumlar da vardır. Kimi zaman iki sıhirlili sıvı vardır: Biri, her yarayı iyileştirip körlerin gözlerini açar ve sakatlari eski canlılığına kavuşturur; diğer sıvı ise dokunduğu her şeyi mahveder. Bazen de iki farklı sudan bir yudum almaktır çare. Bunlardan biri, içene güç verir ve diğeri ise tam tersi etkiyi yaratır. Bu tür sıvılar, “Kuvvet ve Zayıflık Suları” olarak bilinir ve genelde çokbaşlı bir Yılan’ın kilerinde saklıdır. Zira Yılan, çoğu zaman sıhirlili sıvıların sahibi ya da en azından koruyucusu olarak tasvir edilir. Mesela, skazkalardan birinde muhteşem bir bahçeden söz edilir. Burada iyileştirici ve canlandırıcı bir suyun aktığı iki çeşme vardır. Ayrıca kocaman bir yılan, bahçenin çevresini halka şeklinde sarmıştır. Bir başka masalda uçan bir Yılan’ın iki kahramanı bir göle getirmesi, göle yeşil bir dal atmaları ve dalın ateşe dönerek yok olması anlatılır.

Sonra Yılan, onları bir başka göle götürür ve buraya yosunlu bir kütük atarlar. Kütük anında tomurcuklar verip çiçek açar.

Bazı durumlarda sihirli sular, bir yilana değil ama bu masallarda sıkça karşımıza çıkan ve sihirli bir uykuya dalmış Brynhild'e benzeyen kadın kahramanlardan birine aittir. Mese-la bir skazkada yaşı bir kral, rüyasında "kirk ülkenin ötesindeki kirk birinci ülkede elleri ve ayaklarından sular akan güzel bir kız" görür ve "bu sudan içen, otuz yaş gençleşmektedir." Kral'ın oğulları bu gençlik iksirini aramak için yola çıkar ve pek çok macera-nın ardından en küçük prens, babasının rüyasında gördüğü "güzel kız" in yaşamakta olduğu altın kaleye yöneler. Kızın uyanıkken Amazon ev sahibiyle beraber yeşil çayırlara çıkmayı âdet edindiği, "dokuz gün boyunca etrafta dolandığı ve bir sonraki dokuz gün içinde de hiç gözünü açmadan uyuduğu" anlatılır delikanlıya. Prens, kalenin yakınındaki çalılıkların ardına gizlenir ve bu güzel kızın, etrafını saran silahlı bir grupla dışarı çıktığını görür. Ay-rica bu grup, her biri diğerinden güzel kadınlardan oluşmaktadır. Ve en güzelleri, en bakmaya doyulamayanı Kraliçe'nin kendisi-dir. Dokuz gün boyunca bu güzel Amazonlar ordusunun etrafta dolaşmasını seyreder Prens. Onuncu günde sessizlik hükmü sürmeye başlar ve Prens kaleye girer. Uyuyan koruyucularının arasındaki Kraliçe, bir kanepeye uzanmıştır. Elleri ve ayaklarından şifa veren su akmaktadır. Prens bu suyu iki mataraya doldurduktan sonra çekilir. Kraliçe uyanınca hırsızlığın farkına varır ve Prens'in peşinden gider. Ona yetişince delikanlıyı tek hamlede öldürür ama sonra acıyi yeniden hayatı döndürür.

Bu masalın bir başka versiyonunda kıymetli sıvı, uyuyan "Çar Kız" in yastığının altına saklanan mataradadır. Prens, matarayı çalıp kaçar ama günahın yükünü de beraberinde taşır. Bu yüzden sihirli kaleyi çevreleyen çitlerden kaçmaya çalışırken atı çite bağlı iplerden birine takılır ve bütün ülkeyi etkisi altına alan sihirli uykuya neden olan büyü bozulur. Lakin ağabeyleri "onu küçük parçalar hâlinde doğrar" ve sonra büyülü suyun bulun-

duğu matarayı babalarına götürürler. Katledilen Prens, Çar-Ptitsa adındaki efsanevi kuş tarafından hayatı döndürülür. Kuş, Prens'in etrafa saçılmış parçalarını toplar, hepsini birleştirir ve gagasını kullanarak delikanının üzerine önce "ölü su" ardından ise "ölümsüzlük suyu" serper. Bunun üzerine Prens uyanır, onu dirilten kuşa teşekkür eder ve yoluna gider.

Bir prensin kız kardeşi tarafından çeşitli tehlikelere maruz bırakıldığı masalın pek çok varyantlarından birinde -kız kardeş, şeytani sevgilisi Yılan tarafından kandırılarak kardeşinin hayatına kast etmeyi planlar- kahraman, "iyileştirici ve canlandırıcı bir su"yu aramakla görevlendirilir. Bu su, her gün "iki üç dakika"lık bir süre dışında, birbirine yaslanan iki yüce dağ arasında saklanmaktadır. Prens, kendisine verilen talimatları izleyerek belli bir yere gelir ve dağların birbirinden ayrıldığı o anı bekler. "Bir anda korkunç bir fırtına kopar, gök gürler ve iki dağ yırtılır gibi birbirinden ayrılır. Prens İvan, küheylanını koşturarak bir ok gibi iki dağın arasına girer, matarayı suya daldırır ve hemen geri döner." Kendisi sağ salim kurtulur fakat atının arka bacağı kapanan dağların arasında kalarak parçalanır. Elbette, sihirli su sayesinde bu geçici sorun hemen çözülmür.

Bu masalın bir Slovak versiyonunda cani bir anne, oğlunu bir kez gün ortasında ve bir kez de gece yarısında olmak üzere günde iki kez açılan iki dağa yollar. Dağların birbirinden ilk ayrılışında ölümümsüzlük suyu, ikincisinde ise ölüm suyu çıkar ortaya. Benzer bir Ukrayna masalında iyileştirici ve yaşam verici bir suyun aktığı iki çeşme vardır. Bu çeşmelerin başında demir gagalı iki kuzgun nöbet tutar. Bu çeşmelere giden yol, iki tepenin arasındadır. Tilki ve Yaban Tavşanı sihirli sıvıyı bulmakla görevlendirilir. Tilki sağ salım gidip döner ama Yaban Tavşanı geri dönerken tam vaktinde kaçamaz ve kuyruğu iki kayalığın arasına sıkışıp kalır. İşte o zamandan beri yaban tavşanları kuyruksuzdur.

Güç ve zayıflık suları konusu, erkeklerin karilarını ve kızla-

rini kaçırıp metal kalelerine götürüren çokbaşlı yılanlar hakkında ki masallarda vurgulanır. Bunlardan birinde altın saçlı Kraliçe Anastasia, bir kasırga sebebiyle kocası “Çar Byel Byelyanin”den (Beyaz Kral) koparılmıştır. Yukarıda alıntıladığımız varyantta olduğu gibi Kraliçe’nin oğulları, annelerini aramaya gider ve en gençleri, her biri Vikhor yani “kasırga”nın kaçıldığı bir prensezi barındıran; bakır, gümüş ve altından yapılmış üç yeri bulduktan sonra elmaslar ve başka değerli taşlarla kaynayan dördüncü bir yere gelir. Burada uzun zamandır kayıp olan annesini bulur. Annesi onu şefkatle karşılar ve hemen Vikhor'un kilerine götürür. Sonrasında şunlar olur:

Kilere girerler. Orada su dolu iki küvet vardır. Biri sağda, diğeri solda durmaktadır.

Kraliçe der ki:

“Sağ tarafındaki sudan bir yudum al.” Prens İvan sudan içer.

“Şimdi, kendini güçlü hissediyor musun?” diye sorar annesi.

“Öyle güçlü hissediyorum ki koca sarayı tek elimle devirebilirim,” der Prens.

“Şimdi, tekrar iç.”

Prens bir kez daha içер sudan.

“Şimdi ne kadar güçlü hissediyorsun kendini?”

“Şimdi istesem bütün dünyayı devirebilecek gibiyim.”

“Demek ki çok kuvvetlendin! Şimdi küvetlerin yerini değiştir. Sağındakini soluna koy ve solundakini sağına yerleştir.”

Prens İvan, küvetleri kaldırıp yerlerini değiştirir. Kraliçe der ki:

“Bak şimdi sevgili oğlum. Bunlardan biri güç, diğeri ise zayıflık suyudur. Birincisinden içen kuvvetli bir kahramana dönüşür, diğerinden içense bütün yaşam gücünü yitirir. Vikhor daima güç

*suyundan içer ve onu sağına koyar. İşte bu yüzden onu kandır-
malısın, yoksa onu asla yenemezsin.”*

Kraliçe, oğluna Vikhor'un ne zaman eve geldiğini anlatır. O gelince Prens, annesinin mor pelerini atına saklanmalı ve gardiyanının sihirli gürzünü kavramak için fırsat kollamalıdır. Vikhor, iyice yorulana dek uçacak ve ardından “Güç Suyu” sandığı sudan içecek, bu sayede gücsüz düşecek ve Prens de onu öldürebilecektir. Vikhor öldükten sonra ona vurmaması konusunda uyarılan Prens kendini gizler. Birden gün kararır, saray sarsılır ve Vikhor gelir. Yere konar ve asil bir yiğide dönüşür. Saraya girer, elinde bir savaş gürzü vardır. Prens, bu gürzü kavrar ve aralarında uzun bir boğuşma yaşanır. Vikhor, Prens'le beraber denizlerin üzerinden geçerek bulutların içine kadar uçar. Sonunda bitap düşen Vikhor, alışık olduğu üzere canlandırıcı suyun bulunduğu yere gelir. Sonuç şu şekildedir:

Kilerine inen Vikhor, hemen sağdaki suya gider ama aslinde zayıflık suyundan içmiştir. Prens İvan ise sol tarafa koşup güç suyundan içerek dünyanın en güçlü adamına dönüşmüştür. Vikhor'un iyice güchten düştüğünü görünce keskin kılıcını ele geçirir ve tek hamlede Vikhor'un başını uçurur. Arkasından şu çığlıklar yükselmektedir:

“Bir kez daha vur! Bir kere daha vur! Yoksa canlanacak!”

“Hayır,” der Prens, “bir kahramanın eli iki kez inmez, tek hamlede bitirir düşmanının işini.” Sonra bir ateş yakıp baş ve gövdeyi atar ve külleri rüzgâra savurur.

Daha önce söz ettiğimiz gibi kimi zaman iki sihirli sudan biri, zayıflık suyundan çok daha zarar vericidir. Sıradaki masal, gerçek bir “Ölüm Suyu”nun geçtiği masallara örnek sayılabilir. Buradaki ölüm suyunun kaynağının, güçlendirici ve iyileştirici sularla olduğu gibi, zayıflatıcı ve öldürücü şeşmelerle de ilişkisi vardır. Bu masalda karşımıza çıkan Baba Yaga'nın yerini bu varlığında diğer pek çok örnekte olduğu gibi Yılan almıştır.

Kör Adam ve Kötürüm

Evvel zaman içinde bir Kral ve Kraliçe yaşırdı. Bunların Prens İvan adında bir oğulları oldu. Çocuğa bakması için Katoma adında bir öğretmen tuttular. Kral ve Kraliçe, uzun zaman yaşadı ama sonra hastalandılar ve iyileşme umutları da yoktu. Bunun üzerine Prens İvan'ı çağırıp şu emirlere sıkıcı uymasını istediler:

“Biz ölünce, Katoma'ya hürmette kusur etme ve sözünden asla çıkma. Ona itaat edersen refaha ulaşırsın ama itaatsızlığı seçersen sinek gibi ezilip gidersin.”

Ertesi gün Kral ve Kraliçe öldü. Prens İvan anne babasını defnetti ve onların istediği şekilde yaşamaya başladı. Ne yapacak olsa önce öğretmenine danışıyordu.

Aradan biraz zaman geçti. Zenginliği artan Prens, evlenmeyi düşünmeye başladı. Bir gün öğretmenine gidip dedi ki:

“Katoma, yalnız yaşamaktan bıktım. Artık evlenmek istiyorum.”

“Evlen, tabii Prens! Sana engel olan mı var ki? Artık evlenme yaşına geldin. Büyük salona git. Orada tüm dünyadaki prenseslerin portreleri vardır. Hepsine bak ve seçimini yap. Hangisini beğendiysen ona evlenme teklifini bildir.”

Prens İvan, büyük salona gidip portreleri incelemeye koyuldu. En çok hoşuna giden, Güzel Anna idi. Muhteşem bir güzelliği vardı bu kızın! Dünyada eşи benzeri yoktu! Portresinin altında şu sözler yazılıydı:

“Biri ona bir bilmecə sorarsa ve Anna bilemezse, işte o kişiyle evlenecektir. Ama bilmecelerinin cevabını bildiği ta-

liplerin başını vurduracaktır.”

Bu yazıyı okuyan Prens İvan, son derece üzüldü ve öğretmeninin yanına gitti.

“Büyük salona gittim,” dedi, “Kendime eş olarak Güzel Anna'yı seçtim, ancak onu elde etmek mümkün müdür, bilmiyorum.”

“Haklısan, Prens, onu elde etmek zordur. Tek başına gidersen başaramazsun bunu; ama beni yanına alırsan ve sana söylediklerimi yaparsan belki bu iş hallolur.”

Prens İvan, yanında gelmesi için Katoma'ya yalvardı; sevinçte ve kederde sözünden çıkmayacağına dair şeref sözü verdi.

Yolculuğu hazırlanıp Güzel Prences Anna'ya talip olmak üzere yola çıktılar. Bir yıl, iki yıl derken tam üç yıl boyunca seyahat ederek birçok diyardan geçtiler. Prens İvan dedi ki:

“Bunca zamandır yoldayız. Artık Güzel Anna'nın ülkesine yaklaştık. Ama hâlâ hangi bilmeceyi soracağımıza dair bir fikrimiz yok.”

“Zamanı gelince düşüneceğiz,” diye cevap verdi Katoma. Biraz daha ilerlediler. Katoma aşağıdaki yola baktaydı. Yolda para dolu bir cüzdan vardı. Prens gidip cüzdanı aldı, bütün parayı kendi cüzdanına döküp dedi ki:

“İşte sana bir bilmece, Prens İvan! Prences'in huzuruna çıktığında ona şu sözlerle bir bilmece sun: Buraya gelirken yolda İyi bulduk ve İyi'yi alıp yerine kendi İyi'mizi koyduk! Bu bilmeceyi ömrü boyunca uğraşsa bulamaz ama diğer bilmeceleri arasında bilecektir. Tek yapması gereken büyüğün kılınmasına bir bakmak. Bilmeceyi tahmin eder etmez, senin başını uçurur.”

Nihayet Prens İvan ve öğretmeni, Prences'in yaşadığı görkemli saraya vardı. O anda kız balkondan baktaydı ve yeni gelenleri görünce ne istediklerini öğrenmek için hizmetçilerini gönderdi. Prens İvan dedi ki:

“Şu kralliktan geldim ve Güzel Prences Anna'ya tali-bim.”

Bunu öğrenen Prences, Prens'in derhal saraya alınma-sını ve konseyindeki tüm prens ve boyarların* huzurunda bilmecesini sormasını emretti.

“Şartım şudur: Sorduğu bilmecenin cevabını bilemedi-ğim biri çıkarsa, onunla evleneceğim. Ama bilmecesinin ya-nıtını tahmin ettiğim herkes, idam edilecektir,” dedi Pren-ses.

“Bir de benim soracağım bilmeceye kulak verin, güzel Prences!” dedi Prens İvan. “Buraya gelirken yolda bir İyi bul-duk ve İyi'yi alıp yerine kendi İyi'mizi koyduk!”

Prences Anna büyüğün kitabı eline alıp sayfalarını karış-tırdı ve bilmecce cevaplarını incelemeye koyuldu ama istediği cevap orada yoktu. Bunun üzerine Prences'in konseyinde-ki prens ve boyarlar, Prences'in İvan'la evlenmesine karar verdiler. Anna bu işe pek sevinmemiştir ama başka çaresi de yoktu. Bu yüzden düğün hazırlıklarına başladı. Bu arada bi-raz süre kazanıp damattan kurtulmayı düşünüyordu. Bunu başarmamanın en iyi yolu, İvan'a çok ağır görevler vermekti.

Prens İvan'ı çağırıp dedi ki:

“Sevgili Prens İvan, müstakbel kocam! Artık düğün için hazırlanmamız gereklidir. Lütfen şu küçük ricamı yerine getir.

* Boyar: 10. yüzyıl ile 17. yüzyıl arasında Slav ülkelerinde, özellikle de Rusya, Boğdan, Eflak ve Erdel'de toplumda ve devlet yönetiminde yer alan soyluluk unvanı. (e.n.)

Krallığımın şöyle söyle bir yerinde demirden, uzun bir sütun vardır. Onu saray mutfağına taşıyıp küçük parçalar hâline getirin ki aşımız yakacak olarak kullanınsın.”

“Affedersiniz Prenses,” dedi İvan, “ben buraya odun doğramaya mı geldim? Böyle işlere hizmetçim yani meşşapaklı Katoma Dyadka* bakar.”

Prens hemen öğretmenini çağırıp demir sütunu mutfağa götürmesini ve küçük parçalara bölmesini, böylelikle aşının kullanması için yakacak hazırlamasını emretti. Katoma hemen söylenen yere gitti, sütunu kollarıyla kavradı, saray mutfağına getirdi ve ufak parçalara böldü ama demir parçalardan dördünü “İleride işime yarayacaktır,” diyerek kendi cebine koydu:

Ertesi gün Prenses, Prens İvan'a dedi ki:

“Sevgili Prens, müstakbel kocam! Yarın düğünümüz var. Ben arabada gideceğim ama senin bir küheylanı üzerinde düğün yerine gelmen gerek. Bu yüzden atı terbiye etmeye başlasan iyi olur.”

“At mı terbiye edecekmişim? Benim bu iş için hizmetçim var!”

Prens İvan, Katoma'yı çağırdı:

“Ahıra gidip seysislerden en güçlü küheylanı getirmelerini iste. Üstüne bin ve onu terbiye et. Yarın o ata binip düğünme gideceğim.”

Katoma, Prenses'in gizli oyununu kavramıştı ama bir şey söylemeden ahıra gidip seysislerden en güçlü atı çıkarlarını istedi. On iki seysis bu işi üstlenerek on iki kilidi açıp on iki kapıyı araladılar ve on iki demir zincirle bağlı sihirli bir küheylanı ortaya çıkardılar. Katoma atın yanına

* *Dyadka* Rusça “amca” anlamına gelir. (ç.n.)

gitti. Daha üzerine yeni oturmuştu ki at zıplayıp göklere fırladı, neredeyse ormanın üstü ile bulutların hemen altındaki yere çıktı. Katoma, bir eliyle atın yelesini kavrayarak sıkıca tutundu, diğer eliyle cebinden bir demir parça çıkarıp atın kulaklarının arasına yerleştirdi ve böylece hayvanı terbiye etmeye başladı. Bir parçayı kullandıktan sonra diğerini, derken dört demir parçasının hepsini kullandı. Küheylanın canı öyle yanmıştı ki artık dayanamayıp insan sesiyle bağırdı:

“Batyuşka Katoma! Beni şu güzel dünyadaki hayattan mahrum etme! Ne dilersen dile, hepsini yapacağım!”

“Beni dinle, seni gidi köpek maması!” dedi Katoma, “Yarın Prens İvan seni düğünde sürecek. Şimdi sözlerime kulak ver! Seyisler seni bahçeye getirdiğinde ve Prens yanına geldiğinde sessiz sakin duracaksın. Kulağın bile oynamayacak. Sırtına bindiğinde iyice yere çömeleceksin, sonra sanki sırtına dengesiz bir yük binmiş gibi ağır ağır ilerleyeceksin.”

Küheylan bütün bu emirleri dinledi ve canını zor kurtarmış hâlde yeryüzüne ayak bastı. Katoma onu kuyruğundan tutup ahıra fırlattı. Dedi ki:

“Hey, seysisler! Şu köpek mamasını ahıra geri koyun!”

Düğün günü gelip çattı. Prens'in arabası hazırlanmıştı. Prens İvan içinse küheylan ahırdan çıkarılmıştı. Her yan dan sayısız insan bu düğün için toplanmıştı. Gelin ve damat, saraydan birlikte çıktı. Prens arabaya binip İvan'ın başına neler geleceğini görmek için beklemeye başladı. Acaba sihirli at, onu rüzgârla aşağı edip kemiklerini etrafına saçacak mıydı? Prens İvan atın yanına geldi, elini hayvanın sırtına koydu, sonra ayağını üzengi kemiğine yerleştirdi. At sanki taş kesilmiş gibi hareketsiz bekliyordu, kulağını bile kıpırdatmadı! Prens sırtına binerken sihirli at iyice yere çömeldi. Hayvanın bağlı olduğu on iki zincir çıkarıldı ve at

ağır bir tempoyle yürümeye başladı. Bu sırada hayvan soğuk terler dökmekteydi.

“Ne yiğit ama! Nasıl da güclü!” diye bağırıyordu Prens’i gören insanlar.

Böylece gelin ve damat evlendi ve el ele kiliseden çıktılar. Prenses, İvan’ı son bir kez denemeye kararlıydı. Bu yüzden delikanının elini öyle çok siktı ki Prens bu acıya daha fazla dayanamadı. Yüzü kıpkırmızı oldu, gözleri kapandı.

“Tam bir kahramanmışsun hakikaten!” diye düşündü Prenses. “Öğretmenin beni çok iyi kandırdı ama sen elimden kurtulamayacaksın!”

Güzel Prenses Anna, bir süre Prens İvan’la, bir kadının Tanrı’nın huzurunda evlendiği kocasıyla yaşamayı gerektiği şekilde yaşadı. Eşine güzel sözler söyledi, cana yakın davrandı; oysa aslında tek düşündüğü şey, bir şekilde Katoma’dan kurtulmaktı. Ama uydurduğu iftiralara ve oyunlarına rağmen Prens İvan karısının söylediğlerinden asla etkilenmiyor ve öğretmeni için hep üzülüyordu. Bir yılın sonunda karısına dedi ki:

“Güzel Prenses, sevgili eşim! Seninle beraber kendi kralılığıma gitmek istiyorum.”

“Elbette,” diye cevap verdi karısı, “gidelim. Ben de epeydir senin ülkeni görmeyi istiyorum.”

Hazırlanıp yola çıktılar. Katoma, at arabasını sürmekte görevlendirildi. Uzun bir zaman yol aldılar, sonra Prens İvan uykuya daldı. Prenses Anna birden onu uyandırıp şıkâyeti yüksek sesle dillendirdi:

“Dinle bak, Prens! Sürekli uyuyorsun, hiçbir şeyden haberin yok. Ama şu senin öğretmenin hiçbir lafımı dinlemiyor. Atları inadına tepelerden götürüyor, sanki bizi öldür-

mek istiyor. Onunla konuşmayı denedim ama benimle dalga geçti. Onu cezalandırmazsan, daha fazla dayanamayacağım!”

Prens İvan, öğretmenine çok öfkeliendi ve “Ne istersen yap!” diyerek onu Prenses'e havale etti.

Prenses, Katoma'nın ayaklarının kesilmesini emretti. Katoma bu öfkeye sabırla katlandı.

“Pekâlâ,” diye düşündü. “Açı çekerceğim, doğru; ama Prens de sefil bir hayat yaşamadan ne demek olduğunu biliyor!”

Katoma'nın iki ayağı da kesilince Prenses etrafına bakındı ve bir kenarda duran uzun bir ağaç köküne takıldı gözü. Hizmetçilerini çağırıp Katoma'yı ağaca oturtmalarını istedi. Prens İvan'a gelince, onu da bir iple arabaya bağlatmıştı. Atları döndürdü ve kendi krallığına doğru sürdü.

Katoma, ağaç kökü üzerinde bırakılmıştı, acı acı ağlamaktaydı.

“Elveda Prens İvan!” diye ağladı. “Beni unutmayacaksın!”

Bu arada Prens İvan, arabanın arkasından koşup ziplamaktaydı. Artık nasıl bir hata yaptığıının farkındaydı ama hatasından dönmesi imkânsızdı. Güzel Prenses Anna, kralılığına varınca Prens İvan'ı inek çobanı olarak görevlendirdi. İvan her sabah erkenden sürüsüyle beraber çayrlara gidip hayvanları olatıyor ve akşam saray bahçesine dolanıyordu. O esnada Prenses daima balkonda oturmuş oluyor ve eksik var mı diye inekleri sayıyordu.

Katoma ise günlerce hiçbir şey yiyeip içmeden o ağaç kütüğünün üzerinde oturdu. Aşağı inmesi imkânsızdı, açlıktan ölecekti. O yerin yakınılarında sık bir orman vardı. Ormanda ise gözleri hiç görmeyen güçlü bir yiğit yaşırdı. Kendine ye-

mek bulabilmesinin tek yolu şuydu: Ne zaman yakından geçen bir hayvanın, mesela bir yaban tavşanı, tilki veya ayının kokusunu alsa, hemen onu kovalayıp yakalardı. Böylece akşam yemeğini halletmiş olurdu. Yiğit adam, son derece hızlı koşabiliyordu. Onun hızını geçecek hiçbir hayvan yoktu ormanda. Ama bir gün çuvalladı. Yakından bir tilki geçmişti, yiğit adam bunu duyup peşinden gitti. Hayvan uzun kütüge doğru koştu ama sonra birden yönünü değiştirdi. Bizim yiğit adam da hızla onu takip edip sıçradı ve alnını öyle sert bir şekilde kütüge vurdu ki kütüğü kökünden salladı. Katoma yere düşüverdi ve sordu:

“Kimsin sen?”

“Ben kör bir yiğidim. Otuz yıldır bu ormanda yaşıyorum. Ancak bir av hayvanını yakalayıp odun ateşinde pişirerek yemek bulabiliyorum. Aksi hâlde, çoktan ölmüşüm açlıktan!”

“Yani doğuştan kör değilsin, öyle mi?”

“Yok, hayır. Gözlerimi Güzel Prenses Anna oydurdu!”

“Üzülme birader!” dedi Katoma, “Benim de ayaklarımı kaybetmem onun yüzündendir. Lanet kadın, iki ayağımı da kestirdi!”

İki kahraman biraz konuştuktan sonra birlikte yaşayıp yemek bulma konusunda yardımlaşmaya karar verdiler. Kör adam, kötürum adama dedi ki:

“Sen benim sırtıma bin ve bana yolu tarif et. Ben senin ayakların olayım, sen de benim gözlerim ol.”

Böylece kötürum adamı alıp evine taşıdı. Katoma kör adaman sırtına çıktııp etrafı gözetledi ve zaman zaman “Sağa dön! Sola dön! Düz git!” gibi komutlar verdi.

Bir süre ormanda beraber yaşadılar. Yaban tavşanı, tilki ve ayı avlayıp yediler. Günün birinde kötürum dedi ki:

“Şüphesiz, ömrümüz boyunca kimseyle konuşmadan yaşayamayız. Duydum ki şöyle söyle bir kasabada zengin bir tüccar yaşarmış. Adamin, yoksullara ve sakatlara çok iyi davranışın bir kızı varmış. Herkese sadaka veriyormuş. Diyorum ki birader, o kızı kaçırıp buraya getirelim. Bizimle beraber yaşayıp eve çekidüzen versin.”

Kör adam bir araba getirip kötürumü oturttu. Sonra da kasabaya doğru sallana sallana yol aldılar, doğruca zengin tüccarın bahçesine girdiler. Pencereden onları gören kız hemen yanlarına koşup sadaka verdi. Kötürüm adama yaklaşıp dedi ki:

“İsa için, kabul et bunu, zavallıçık!”

Adam, hediyeyi alacakmış gibi yapıp kızı elinden kavradı ve arabaya çekti. Sonra kör adama seslendi. Hızla kaçtılar, öyle ki at sırtında bile peşlerinden gidilse kimse onları yakalayamazdı. Tüccar bir sürü adamı peşlerinden yolladı ama nafile, kimse onları bulamadı.

İki adam, tüccarın kızını ormandaki kulübeye getirip dedi ki:

“Bizim için bir kız kardeş ol, burada yanımızda yaşa ve evimize göz kulak ol. Biz zavallıların yemek pişirecek, giysilerimizi yıkayacak kimsesi yok. Bunu yaparsan, Tanrı senden razı olacaktır!”

Tüccarın kızı onların yanında kaldı. Adamlar ona saygı gösterdi ve onu sevip kız kardeşleri yerine koydular. Bütün gün dışarıda avlanıyorlardı ama manevi kız kardeşleri hep evdeydi. Evin bütün işlerini görür, onlara yemek pişirip çamaşırlarını yıkıyordu.

Bir süre sonra bir Baba Yaga, kulübelerine musallat olup tüccar kızının göğüslerini emmeye başladı. Kahramanlarımız eve geldiğinde Baba Yaga adeta toz olup uçmuştu. Çok geçmeden güzel kızın yüzü süzüldü, iyiden iyiye zayıfladı. Kör adam hiçbir şey göremiyordu ama Katoma işlerin hiç de iyi gitmediğinin farkındaydı. Kör adamla bu konuda konuştu ve manevi kız kardeşlerinin yanına gidip sorular sormaya başladılar. Ama Baba Yaga, kızın gerceği söylemesini yasaklamıştı. Kızcağız, uzun zaman korkarak yaşadı ve derdini kimseye söyleyemedi ama sonunda ağabeyleri onu ikna etmeyi başardı ve kız her şeyi eksiksiz anlattı.

“Siz av için her dışarı çıktıığınızda,” dedi kız, “çok yaşlı bir kadın beliriyor. Korkunç bir suratı, upuzun ak saçları var. Sonra bana saçlarını yaptırıyor ve bu sırada göğüslerimi emiyor.”

“Ah!” dedi kör adam, “Baba Yaga bu. Ama dur bir dakika, onu kendi oyunuyla alt edebiliriz. Yarın ava çıkmak yerine onu tuzağa düşürüp ele geçireceğiz!”

Ertesi sabah yiğitler ava çıkmadı.

“Haydi bakalım, Ayaksız Amca!” dedi kör adam, “Divanın altına gir ve sessizce dur orada. Ben de bahçeye çıkip pencerenin altında bekleyeceğim. Sana gelince, hemşire, Baba Yaga geldiğinde şurada, pencerenin yakınında otur. Onun o ak saçlarını elime ver yeter!”

Bu plan uygulandı. Kör adam, Baba Yaga'yı ak saçlarını dan kavrayıp bağırdı:

“Haydi Katoma Amca! Çık divanın altından da ben içeri girene kadar şu yılan kadını tut!”

Kötü durumu fark eden Baba Yaga, başını kurtarmak için yukarı zıplamaya çalışti. “Nereye bakalım? Burada kalaçaksın!” Kadın çırپınip durdu ama kurtulamadı!

Tam o sırada divanın altından Katoma Amca çıktı, kadının üzerine bir taş yığını gibi çöktü ve onu tüm gücüyle boğdu. Baba Yaga'ya gökyüzü kayboluyormuş gibi geldi. Sonra kör adam, içerdeki kötürum adama seslendi:

“Şimdi bir yiğin odun getirip bu lanet kadını ateşlere atmalı, küllerini rüzgâra savurmaliyiz.”

Baba Yaga yalvarmaya başladı:

“Babalarım! Canlarım benim! Affedin beni. Ne istiyorsanız yapacağım.”

“Pekâlâ, yaşlı cadı! Madem öyle, bizi şifa ve can veren suya götür!” dedi yiğitler.

“Yeter ki beni öldürmeyin, hemen götürürüm!”

Katoma kör adamın sırtına bindi. Kör adam, Baba Yaga'yı saçının arkasından tuttu ve ormanın derinliklerinde bir kuyuya geldiler. Baba Yaga dedi ki:

“İşte şifa ve can veren su.”

“Dikkat et, Katoma Amca!” diye bağırdı kör adam, “Hata yapma sakın. Bizi kandırırsa, bir daha dünya yüzü göremeyiz.”

Katoma, bir ağaçtan yeşil bir dal kesip kuyuya fırlattı. Henüz suya erişmişti ki alev aldı!

“Aha! Demek hâlâ hile peşindesin,” dedi yiğitler ve Baba Yaga'yı boğup ateşli suya fırlatmak istediler. Baba Yaga eskisinden de çok yalvardı, onları bir daha kandırmayacağına yemin etti.

“Yemin ederim sizi doğru suya götüreceğim,” dedi.

Yiğitler, ona bir şans daha vermeye razı oldu ve kadın onları diğer suya götürdü.

Katoma Amca, bir ağaçtan kuru bir dal kesip suya fırlattı. Kuru dal suya değdiği an yemyeşil oldu ve çiçek açtı.

“İşte bu aradığımız su!” dedi Katoma.

Kör adam suyla gözlerini yıkadı ve o anda görmeye başladı. Sonra kötürum adamı suya bıraktı ve Katoma'nın ayakları düzeldi. Bunun üzerine ikisi de çok sevinip “Artık her şeyi düzeltme zamanı geldi! Eskiden sahip olduğumuzu geri alacağız! Ama önce Baba Yaga'nın işini bitirmeliyiz. Eğer onu affedersek, şansımız asla yaver gitmez. Ömrü boyunca bize oyunlar oynar durur,” dediler.

Buna uygun şekilde ateşli suya geri döndüler ve Baba Yaga'yı içine attılar. Böylece işi bitmiş oldu!

Bundan sonra Katoma, tüccarın kızıyla evlendi ve üç arkadaş, Prens İvan'ı kurtarmak üzere Güzel Prenses Anna'nın krallığına doğru yola çıktılar. Başkente yaklaştıklarında bir de ne görsünler. Prens İvan gitmiş, yerine bir inek çobanı gelmişti!

“Dur bakalım çoban!” dedi Katoma, “Bu inekleri nereye götürüyorsun?”

“Prenses'in bahçesine götürüyorum,” diye cevap verdi Prens. “Prenses, eksik inek var mı kendisi görmek istiyor.”

“Gel, çoban. Benim giysilerimi giy. Ben de seninkileri giyip inekleri güdeyim.”

“Olmaz, birader! Yapamam. Prenses öğrenirse mahveder beni!”

“Hiç korkma, bir şey olmaz! Katoma sana söz veriyor.”

Prens İvan iç çekip dedi ki:

“Ah, dostum! Eğer Katoma sağ olsaydı ben bugün inek güdüyor olmazdım!”

Bunun üzerine Katoma, kim olduğunu açıkladı. Prens İvan öğretmeniyle kucaklaştı ve gözyaşlarını tutamadı.

“Bir daha seni göremem diye düşünüyordum,” dedi.

Sonra elbiselerini değiştirdiler. Öğretmen, inekleri Prenses'in bahçesine götürdü. Güzel Anna balkona çıkış sürrüde eksik var mı diye baktı ve bütün hayvanların ahıra götürülmesini emretti. İneklerin hepsi ahıra gitti, sonuncusu hariç. Bu inek kapıda durdu. Katoma hayvana çıktı:

“Ne diye bekliyorsun, köpek mamaşı seni?”

Sonra ineği kuyruğundan tutup öyle bir çekti ki ineğin derisi yüzüldü! Prenses, bunu görünce öfkelenip bağırdı:

“Şu çoban bozuntusu ne yaptığını sanıyor? Hemen yakalayıp getirin onu!”

Bunun üzerine hizmetçiler Katoma'yı yakaladı ve Prenses'in huzuruna çıkardı. Prenses ona bakıp sordu:

“Kimsin sen? Nereden geliyorsun? “

“Ayaklarını kestirip ağaç kütüğüne oturttığın adamım ben. Adım meşe şapaklı Katoma Amca.”

“Madem artık ayakları var, gelecekte ona karşı dürüst davranışmalıyım,” diye düşündü Prenses.

Katoma'dan kendisi ve Prens adına af diledi. Bütün suçlarını itiraf edip daima Prens İvan'ı seveceğine ve ona itaat edeceğine yemin etti. Prens İvan onu affetti. Birlikte huzur ve uyum içinde yaşamaya başladilar. Gözleri açılan yiğit onlarla kaldı ama Katoma ve karısı, zengin tüccarın evine dönüp onunla yaşamaya başladilar.

“Panchatantra”da bir masal vardır. Bu masalda da or-

manda yaşayan kör adam ile kötüüm adamdan söz edilir. İşte masalın bir özeti:

Bir kralın kızı, üç memeli olarak doğmuştur. Onun varlığını ugursuzluk sayan Kral, evlenip onu götürecek kişiye yüz binlerce kese altın verecektir. Uzun bir zaman hiçbir adam bu teklife yanaşmaz ama nihayet Manthraka yani Kötürüm adındaki kambur adamin rehberlik ettiği kör bir adam, bu kızla evlenir. Sonra altınları alır. Karısı ve arkadaşıyla birlikte uzaklara gönderilir. Üçü birlikte aynı evde yaşarlar. Bir süre sonra kadın, kambura aşık olur ve birlikte, kocasını öldürmek üzere planlar yaparlar. Kadın, bu amaçla bir yılanı suda kaynatır. Bununla kocasını zehirleyecektir. Ama adam, pişmekte olan yılan çorbasını karıştırır ve çorbadan yükselen buhar adamin gözlerini iyileştirir. Tenceredeki yılanı gören adam olanları tahmin eder ve bu yüzden, hâlâ körmüş gibi davranışmaya devam eder ve karısıyla arkadaşını izler. Adamin görebildiğiinden habersiz ikili onun gözleri önünde sarılıp kucaklaşır. Bunun üzerine adam "Kötürüm"ü bacaklarından kavrayıp karısına doğru fırlatır. Bu öyle kuvvetli bir darbedir ki kadının üçüncü memesi yerinden kopar ve kamburun ise sırtı düzeler.

Bu masalın pek çok varyantı mevcut. Bunların birinde bir kral, ona "güneşten aydınlık, aydan parlak ve kardan beyaz bir gelin" bulacak kişiye büyük bir servet vereceği vaadinde bulunur. Nikita Koltoma adında bir köylü, ona bu tasvire uygun bir prensestin yaşadığı yeri göstermeyi teklif eder. Yol üzerinde Nikita birçok demirciye girer, kendisi için bir savaş gürzü yapmak istiyor. Bnlardan birinde, elli demirci ihtiyar bir adama işkence etmektedir. Bnlardan on tanesi kerpetenlerle adamin sakalını tutmuş, diğerleri ise zavallının kaburgalarını çekiçle dövmektedir. Bu cezanın nedeninin elli rublelik borç olduğunu öğrenince Nikita, adama kefil olur ve adam hemen ortadan kayboluverir. Nikita, neredeyse bir ton ağırlığında-

ki gürzü alır ve demirciden ayrılır. O sırada kurtardığı yaşı adam koşarak gelir ve otuz yıldır sürmekte olan bir cezadan onu kurtardığı için teşekkür eder. Ayrıca minnettarlığının bir göstergesi olarak ona bir Görünmezlik Şapkası verir.

Bundan hemen sonra Nikita, kral ve adamları eşliğinde Güzel Helena'nın sarayına ulaşır. Helena, davetsiz misafirleri yakalamaları ya da katletmeleri için ilk önce savaşçılarını gönderir ama Nikita gürzüyle onlara saldırır ve hepsinin işini bitirir. Ardından Helena, kral ve maiyetini saraya davet eder. Bu arada misafirlerini yok etmek üzere ateşli oklarla donatılmış dev bir yay hazırlamıştır. Bunu tahmin eden Nikita Görünmezlik Şapkası'ni takar, eğilerek oku kraliçenin teremasına (kadınlar odasına) fırlatır ve anında üst kat tamamen alevler içinde kalır. Bundan sonra Kraliçe teslim olmak zorunda kalır ve Kral'la evlenir.

Fakat Nikita onu uyarır: *Helena üç gece boyunca elini kocasının göğsüne koyup var gücüyle bastıracak ve böylelikle Kral'ın gücünü sınayacaktır. Kral'ın bu baskısıya katlanması çok zor olacaktır. Bu olay yaşandığında Kral'ın odadan kaçıp yerine Nitika'nın geçmesine izin vermesi gerekmektedir.*

Kadın elini kocasının göğsüne koyar ve der ki:

“Elim ağır mı?”

“Suda yüzen bir tüy gibi hafif!” diye cevap verir kral, oysa evlenmeyi başardığı kadının elinin ağırlığı altında güç bela nefes almaktadır. Sonra Kral, bir emir vermesi gerektiğini bahane ederek odadan çıkar ve onun yerine Nikita gelir. Kraliçe deneyine kaldığı yerden devam eder. Önce bir elini, sonra iki elini var gücüyle bastırır. Nikita onu yakalayıp yere fırlatır. Darbenin şiddetiyile oda sarsılır, gelin yerinden kalkar, sessizce uzanır ve uykuya dalar. Ardından Kral gelip Nikita'nın yerine geçer. Üçüncü gecenin sonunda Kraliçe, kocasını öldürmekten ümidi keser ve ona teslim olmaya karar verir.

Ama çok geçmeden Kraliçe, típkı Brynhild gibi oyuna getirildiğini fark eder ve intikam almaya karar verir. Nikita'yi yirmi dört saat süren bir uykuya daldırıp ayaklarını keser ve bir tekneyle suya salar. Sonra kocasını bir domuz çobanına çevirerek aşağılar ve Nikita'nın kardeşi Timofei'nin gözlerini oydurur. Zaman içinde kardeşler bir Baba Yaga'dan "Şifa ve Can Veren Su"yu alır ve böylelikle, kaybettikleri göz ve ayaklarını geri kazanırlar. Cadı Kraliçe öldürüülür ve Nikita, Kral'ın başnazırı olarak mutlu bir hayat sürer. Bu iki suyun özellikleri masalda güçlü bir şekilde tasvir edilir. Kötürüm adam, şifa veren sudan bacaklarına serptiğinde hemen iyileşir; "bacakları sapasağlam olur, yalnız hareket edemez." Ardından can veren suyu sürer ve bacakları tamamen iyileşir. Aynı şekilde kör adam, göz cukurlarına şifa veren suyu sürünce yepyeni gözleri olur, "kusursuzdur gözleri artık ama görememektedir." Bunun üzerine can veren sudan sürer ve "eskisinden de iyi görmeye başlar."

Katoma'nın ehlileştirdiği doğaüstü küheyelan, skazkalarda sıkça karşımız çıkan bir at ırkındandır. Sırada bu atlara dair güzel bir masal var.

Güzel Prenses Helena

Akıllı insanlar olduğumuzu söylüyoruz ama büyüklerimiz buna itiraz ediyor: "Hayır, bizler sizden çok daha bilge ve akıllıydık." Skazkalar der ki büyükbabalarımız daha hiçbir şey bilmezken henüz onların büyükbabaları dahi doğmamışken...

Ülkenin birinde işte böyle bilge bir ihtiyar yaşırdı. Üç oğluna, okumayı yazmayı ve kitaplardaki bilgileri öğretmişti. Sonra onlara dedi ki:

"Dinleyin, çocuklarım! Ben ölünce mezarıma gelip dua edin benim için."

"Elbette baba, elbette," dedi çocukları.

İki büyük oğlu güçlü kuvvetliydi! Uzun boylu ve iri yapılıydılar! Ama en küçükleri olan İvan az gelişmişti, sanki tüyle ri yolunmuş bir ördek yavrusu gibiydi. Ağabeylerine hiç benzemiyordu. Derken, yaşılı babaları öldü. İşte o zaman Kral'dan haber geldi: Kızı yani Güzel Prenses Helena, kendisi adına on iki sütunlu ve on iki sıra kırıslı bir tapınak yaptırılmasını emretmişti. Prenses bu tapınakta yüksek bir tahta oturmuş, eşi olacak kişiyi beklemektedi. Rüzgâr gibi hızlı küheylanının tek bir sıçrayışıyla tahtına kadar yükselerek onu dudaklarından öpecek yiğit delikanlığı bekliyordu Prenses. Bu haberi işten delikanlıklar heyecana kapıldı. Dudaklarını yalayıp başlarını kaşıyarak bu büyük onurun kime nail olacağını merak etmeye başladılar.

"Kardeşlerim!" dedi Vanyuşa*. "Babamız öldü. Mezarı başında hangimiz dua okuyacak?"

"Kim istiyorsa o gitsin!" dedi kardeşler.

* İvan adlı kişilere hitap ederken kullanılan bir takma ad. (e.n.)

Bunun üzerine Vanya gitti. Kardeşleri ise atlarını çalıştırıp saçlarını kıvırmaktan ve büyük yağlamaktan başka bir şey yapmıyordu.

İkinci gece oldu.

“Kardeşlerim!” dedi Vanya, “Ben kendi payıma düşen duaları okudum. Şimdi sizin sıranız, hanginiz gideceksiniz?”

“Kimin canı istiyorsa, o gider. Bizim işimiz gücümüz var. Rahatsız edip durma.”

Delikanlılar şapkalarını kabarttılar, bağıra çağırı bir o yana bir bu yana gidip nişan aldılar ve açık arazide at koşturduklar.

Bu defa da duaları Vanyuşa okudu. Üçüncü gece yine ayınası oldu.

Ağabeyleri ise atlarını eğerklediler, büyüklerini taradılar ve ertesi sabah Güzel Helena'nın huzurunda yiğitliklerini göstermek üzere hazırlandılar.

“Kardeşimizi de yanımıza alalım mı?” dediler. “Yok, hayır. Ne işimize yarayacak ki? Onu görenler bize güler ve akılları karışır. En iyisi ikimiz gidelim.”

Böylece yola çıktılar. Ama Vanyuşa da Güzel Prenses Helena'yı görmeyi çok istiyordu. Acı acı ağladı durdu ve babasının mezarına gitti. Babası oğlunun derdini dinledi ve tabutundan çıkıp üzerindeki toprakları silkerek dedi ki:

“Üzülme Vanya. Ben sana yardım edeceğim.”

Bundan hemen sonra yaşlı adam ayağa kalktı ve yüksek sesle bağırıp tiz bir ıslık çaldı.

Tanrı bilir nereden geldi, bir at çıktı ortaya. Hayvanın bastığı yer sarsılıyordu, kulakları ve burun deliklerinden alevler çıkyordu. Bir ileri bir geri uçtu gitti. Sonra yaşlı adamın önünde, sanki yere mihlenmiş gibi durdu.

“Emirleriniz nedir?”

Vanya, atın bir kulağından girip öteki kulağından çıktıığında hiçbir masalda görülmemiş, hiçbir kalemlle yazılmamış eşsiz bir kahramana dönüştü! Ata bindi, kollarını böğrüne kaldırdı ve tipki bir şahin gibi doğruca Prenses Helena'nın evine koştu. Elinin bir hareketiyle iyice yükseldi ama hedefi az farkla kaçırıldı. Sonra tekrar atını koşturdu, yukarı sıçradı ve önceki denemesine göre daha çok yaklaşısa da ulaşmayı başaramadı. Bir kez daha denedi ve rüzgâr gibi uçarak hedefi tutturdu ve Prenses Helena'yı dudaklarından öptü!

Ardından hemen babasının mezarına koşup atını bıraktı, yere eğildi ve babasına danişti. Yaşlı adam, oğluna öğütlerde bulundu.

Eve döndüğünde sanki hiçbir yere gitmemiş gibi davrandı. Ağabeyleri, gittikleri yeri ve orada gördüklerini anlatırken o sadece dinlemekle yetindi.

Ertesi gün tekrar bir toplantı vardı. Saray salonlarında bir bakışta görülemeyecek kadar çok boyar ve asil delikanlıklar yerlerini almıştı. Vanya'nın ağabeyleri oradaydı. Kardeşleri de gitmişti ama yayan olarak ve mütevazı bir şekilde. Sanki Prenses'i o öpmemiş gibi uzak bir köşeye oturuvermişti. Prenses Helena, damadın çağırılmasını istedî. Ona bütün bu dünyayı göstermek ve krallığının yarısını vermek istiyordu ama damat ortaya çıkmadı! Boyalar ve generaller arasında arandı, herkes sırayla incelendi ama sonuç yoktu! Bu arada Vanya, gülümseyip kıkıldayarak bakınıyor, Prenses'in bizzat geleceği ânı bekliyordu.

“Demek ki neşeli bir yiğit olarak karşısına çıktığında onu memnun etmişim. Şimdi üzerimde şu sade kaftanım varken de beni sevmeli.”

Sonra Prenses ayağa kalktı, orada duran herkesi aydınla-

tan ışıl ışıl gözlerle çevresine baktı ve evleneceği delikanlıyı tanıdı. Vanya'yı yanına oturttu ve çabucak evlendiler. Peki ya Vanya'ya ne demeli? Öyle akıllı, cesur ve yakışıklı bir genç olup çıktı ki! Rüzgâr gibi hızlı kühelanına binerken şapkasını kabartıp dirseklerini beline götürmesini gören, onu doğuştan kral sanırdı! Bir zamanlar garip Vanyuşa olduğu kimsenin aklına bile gelmezdi.

Bir babanın mezarında çocuğunun gece yarısı nöbet tutması ve babasının nöbet tutan oğluna görünüp sihirli bir at vermesi skazkalarda sıkça görülür. Ölülerin mezarlarda yaşadıkları ve zor zamanlarında çocuklarına yardım etme gücünü haiz oldukları şeklindeki Slav inançlarıyla tamamen uyumludur bu durum. Ölmüş bir ebeveyinden yardım isteği, cenazelerde ya da mezar başlarında Rus köylülerin söylediği şarkılarla sıkça karşımıza çıkar; bilhassa öksüz ve yetimlerin acılarını dillendirerek mezara açıldığı şarkıarda. Mesela, Hint masalı Punchkin'de üvey anne tarafından zulme uğramış yedi prenses, her gün dışarı çıkıp annelerinin mezarı başında ağlar ve "Ah, anneciğim! Zavallı çocukların hâlini, ne kadar mutsuz olduğumuza görmüyorum musun?" derler. Bunun üzerine, onları rahatlatmak için mezardan meyve yüklü bir ağaç çıkar. Alman masalında ise annesinin mezarında biten findık ağacında yaşayan beyaz bir kuş, Kükkedisi'nin imdadına yetişir.

Skazkaların birinde bir kız ineğinden yardım alır. Onun talimatlarını izleyen kız, ineğin bir kulağından girip öteki kulağından çıkar ve bütün işlerinin hallolduguunu, güclüklerin ortadan kalktığını görür. İnek öldürülünce onun kemiklerinden bir ağaç çıkar. Bu ağaç, kızın arkadaşı olur ve kız sonunda asil bir adamla evlenir. Bu masalın Sirp versiyonunda kızı koruyan ineğin, aslında kızın annesi olduğu açıkça belirtilir ki, bir önceki hayatı işaret eden bu özellik tamamen Budizm'e ait bir fikirdir.

Skazkaların birçoğunda Güzel Helena masalındakiyle benzerlik taşıyan bir yolla elde edilen bir prense söz konusudur. Birörnekte, Kral “portresini, onlarca kırışın olduğu diğer taraftan kim kaldırırsa” ona kızını vermeyi vaat eder. En genç kardeş olan Budala İvan, portreyi ve örtüsünü üçüncü denemedede kaldırmayı başarır. Bir diğer masalda bir kral, “on iki cam içinden prense öpebilecek kişiye” kızını ve krallığının yarısını teklif eder. Yine en küçük kardeş, sihirli küheyıyla öyle kuvvetli bir biçimde kızın yanına gider ki daha ilk denemesinde altı camı kırar. İkincisinde “on iki camı birden parçalayıp eşsiz güzellikteki prense öper ve kız delikanının alnına bir işaret koyar.” Bir süre ortadan kaybolmasının ardından bu işaret sayesinde nihayet bulunur ve prense, onunla evlenmek zorunda kalır. Üçüncü bir masalda bir prense kalbini kazanmak daha kolaydır; çünkü “at sırtında yükselerken balkonda bekleyen Kral’ın kızını öpen kişi Prenses’le evlenecektir.” Dördüncü bir masalda prense, “at sırtında üçüncü kata zıplayan” adamlı evlenecektir. İlk denemedede Durak yani Budala, birinci kata; sonra ikincisine çıkar ve üçüncü denemesinde “doğruca prense ulaşarak ondan bir yüzük alır.”

İskandinav masali “Dapplegrim”de küçük birader, bir Trol tarafından kaçırılarak cam gibi düz ve dimdik bir duvarın üzerrindeki bir mağaraya kapatılmış prense kurtarır. Sihirli atı, duvara çıkmayı iki kez dener ve nihayet üçüncü denemesinde başarır. Böylece delikanlı prense kaçırır ve evlenirler. Bir başka İskandinav masali, Rus masallarına daha çok benzemektedir. “Cam Tepedeki Prenses” masalında kahraman, camdan bir tepeye çıkarak Prenses ile evlenmeye hak kazanır. Kız kucağında üç altın elmayla bu tepede oturmaktadır. Kahramanımız, bu değerli meyveleri ele geçirir. Kahraman bütün bunları üç Aziz John Gecesi boyunca babasının mahsülü başında nöbet tutarak elde ettiği sihirli at sayesinde başarmıştır.

Bu masalların çoğunda prense kazanmayı sağlayan sıçrayış, öyle belirsiz bir şekilde tasvir edilmiştir ki orijinal fikrin,

zaman içinde büyük oranda belirsizleştirildiği düşünülebilir. Bazı Doğu masallarında çok daha sade bir şekilde kurulmuştur bu olay. Mesela, modern bir külliyyatta bu olay dört kez yaşanmaktadır. Prens, “küçük bir denize benzeyen” ve etrafi civili duvarlarla çevrili mermer banyosunu öyle çok sevmektedir ki bu banyoyu at sırtında bir uçtan öbür uca geçemeyen kimseyle evlenmeyeceğine yemin eder. Bir başka prens ise büyük bir nehirin çevrelediği cam sarayına atlayacak adamla evlenmeye karar verir. Bu sınavı başarmak için gelen krallar ve prensler, sefil bir şekilde can verir. Üçüncü kralın kızı “süngülerden yapılmış yedi çitle çevrili” bir bahçede yaşamaktadır ve bunu gören talipleri, şaşkınlıktan donakalmaktadır. Dördüncü prenses mızraklıdan yapılmış yedi çit üzerinden ve evin çevresindeki yedi hendekten yayan olarak atlayamayan kimseyle evlenmemeye yemin etmiştir. Yüzlerce Raca bunu denemiş ve başaramadan ölmüştür. Bu masalların tecrit edilmiş prensesleri, “Uyuyan Güzel” masalındaki kahramana yakın olabilir ama tecrit hâli bakımından özel olarak dikkati çeken bir şey yoktur. Orijinal fikir, Sigurd'un Brynhild'e kur yapmasıyla ilgili iki efsanede en iyi şekilde korunmuş olabilir. Bunlardan birincisinde Sigurd, kızı büyülü uykudan uyandırır; ikincisinde ise tehlikeli ve zor bir görevi aşarak (Gunnar için) kızı kazanır, zira “kız, yalnızca salonunun ortasında yanıp duran ateşten geçebilecek kişiyle evlenecektir.” Gunnar başarısız olur ama Sigurd başarır; atı ateşin üzerinden atlar ve “ateş güçlendikçe şiddetli bir kükreme yükselir ve yer titrer, ateşler göklere yükselir. Kimse onun yaptığın yapmaya cesaret edememiştir, sanki koyu karanlıktan geçmiştir.”

Şimdi Rusya'da çok sevilen bir masala geçiyoruz. Bu masal, skazkalarda sihir “özellikleri”nin kullanımına bir başka örnektir.

Budala Emilian

Evvel zaman içinde üç erkek kardeş yaşardı. Bunlardan ikisi pek zekiydi ama üçüncüsü tam bir budalaydı. Ağabeyleri, nehir boyundaki kasabalarda mallarını satmak üzere hazırlanırken Budala'ya dediler ki:

“Dinle, Budala! Biz yokken karılarımın sözünden çıkmaya ve sanki kendi annenmiş gibi onlara saygı göster. Sana kırmızı çizmeler, kırmızı bir kaftan ve kırmızı bir gömlek alacağız.”

Budala dedi ki:

“Pekâlâ, onlara saygıda kusur etmeyeceğim.”

Budala'ya emirlerini bildirdiler ve nehir kıyısındaki kasabalara doğru yol aldılar. Ama Budala ocağın üzerine yayılıp kaldı. Ağabeylerinin karları dedi ki:

“Sen ne yaptığını sanıyorsun Budala? Ağabeylerin bize saygıda kusur etmemeni istedî, sense ocağın üzerine yatmış hiçbir işe dokunmuyorsun. Haydi, git de biraz su getir.”

Budala iki kova alıp su getirmeye gitti. Kovasını kaldırırken içine bir turnabaklı girdi. Budala dedi ki:

“Tanrı'ya şükürler olsun! Şimdi bu balığı pişirip hepsini kendim yiyeceğim, yengelerime hiçbir şey vermeyeceğim. Çok kızgınım onlara!”

Balık insan sesiyle konuştu:

“Beni yeme, Budala! Beni suya geri salarsan, şansın yaver gider!”

Budala dedi ki: “Sen bana nasıl şans getireceksin ki?”

“Şöyle şans getireceğim sana: Ne dilersen gerçek olacak. Mesela de ki, turnabaliğinin emri, benim ricam üzerine, eve gidin kovalar ve yerlerinize geçin.”

Budala bu sözleri söyler söylemez, kovalar hemen evin yolunu tutup yerlerine geçtiler. Yengeler bu işe şaşıp kaldı.

“Bu nasıl bir budaladır böyle?” dediler. “Uyanığın teki! Baksana, kovaları kendiliğinden eve geldi!”

Budala yine eve geldi ve ocağın üzerine uzandı. Yengeleleri yine dirdirbaşladı:

“Ne diye ocağın üstüne yatıyorsun öyle Budala? Ateş yakacak odun yok, git de odun topla.”

Budala, iki balta alıp kızaga bindi ama atı bağlamadı.

“Turnabaliğinin emri ve benim ricam üzerine,” dedi, “ormana git, ey kızak!”

Kızak, sanki biri itiyormuş gibi hızla ilerledi. Budala yol üzerinde bir kasabadan geçti. Orada karşılaştığı insanlar, atsız kızağı yüzünden köşelere sıkışmıştı. Berbat bir durum söz konusuydu. Hep bir ağızdan bağırdılar:

“Durdurun onu! Yakalayın onu!”

Ama kimse yakalayamadı. Budala, doğruca orman gitti, kızaktan indi, bir kütüğe oturup dedi ki:

“Baltalardan biri ağaçları kessin. Diğer de odunu doğrasın.”

Böylece odunlar doğrandı, kızaga yerleştirildi. Sonra Budala dedi ki:

“Şimdi, baltalardan biri! Git bana bir sopa yap, kaldırabileceğim ağırlıkta olsun.”

Balta gidip ona bir sopa hazırladı. Sopa gelip odunların üzerine kondu.

Budala yerine geçip kızağı sürdürdü. Yine kasabadan geçti ama kasaba halkı çoktan toplanmış, onu bekliyordu. Budala'nın yolunu kestiler, onu yakalayıp kollarından çekis tirmeye başladilar. Budala dedi ki:

“Turnabalogının emri ve benim ricam üzerine, ey sopa, harekete geç.”

Sopa yerinden fırladı ve önüne gelene vurup herke si darmaduman etti. Kasabalilar, misir koçanları gibi yere saçıldı. Budala hepsinden kurtularak eve yöneldi, odunları yiğip ocağı yaktı.

Bu arada kasabalilar onun aleyhinde dilekçe verdiler ve Budala'yı Kral'a şikayet ettiler:

“Bizim denedigimiz şekilde onu durdurmanın imkani yok. Onu ancak hileyle alt ederiz. Bunun en iyi yolu, ona bir kırmızı gömlek, kırmızı bir kaftan ve bir çift kırmızı çizme sözü vermektir.”

Bunun üzerine Kral'ın adamları, Budala'nın yanına gi dip “Kral'ın yanına git. Sana bir çift kırmızı çizme ile kırmızı gömlek ve kırmızı kaftan verecek,” dediler.

Budala dedi ki:

“Turnabalogının emri ve benim ricam üzerine, ey ocak, Kral'a git!”

O sırada ocağın üzerine oturmuştu. Ocak yola çıktı ve böylece Budala, Kral'ın sarayına ulaştı.

Kral onun öldürülmesini emretti fakat Kral'in kızı Budala'yı pek sevmiştir. Bu yüzden Budala'yla evlenmesine izin vermesi için Kral'a yalvardı. Babası bunu duyunca öfke-

ye kapıldı. Ama evlenmelerine izin verip çiftin bir tekneye konmasını, teknenin katranla kaplanıp suya atılmasını emretti. Bütün bu emirleri yerine getirildi.

Tekne, uzun bir süre suda yüzdü. Karısı Budala'ya yalvardı:

“Ne olur, bir şey yap da karaya çıkalım!”

“Turnabaklıının emri ve benim ricam üzerine,” dedi Budala, “bu tekneyi karaya çıkar ve aç!”

Karısıyla beraber tekneden indi. Sonra kadın, bir ev yapması için tekrar yalvardı kocasına.

Budala dedi ki:

“Turnabaklıının emri ve benim ricam üzerine, mermer bir saray inşa et. Hem de Kral’ın sarayının tam karşısına!”

Bir saniyede bu isteği gerçekleşti. Sabah olunca Kral yeni sarayı gördü ve içinde kimin yaşadığıni öğrenmek üzere hizmetçilerini gönderdi. Kızının orada yaşamadığını öğrenir öğrenmez, onu ve kocasını çağırkıtı. Geldiler. Kral onları affetti; birlikte huzur ve refah içinde yaşadılar.

Afanasieff'e göre, "Turnabaklı kuzey mitolojisinde çok meşhur bir balıktır." Noel'de söylenen eski Rus şarkılarından biri, Novgorod'dan gelen bir turnabaklıdan, onun altın ve gümüş renkteki pullarından, incilerle süslü sırtından, kafasında iki göz yerine bulunan parlak bir çift değerli elmasından söz eder. Zenginlik vaat eden bu şarkısı, Rus balığıyla Völsunga Saga ve Nibelungenlied'de anlatılan acıların ortaya çıktığı ünlü hazzinenin çüce nöbetçisi Andvari'nin büründüğü kılık olan İskandınav turnabaklıını birleştirir. Bir Litvanya geleneğine göre,

devasa turnabaklı Strukis'in yönettiği bir göl vardır. Yilda yalnızca bir kez uyur, o da bir saatliğinedir. Eskiden Aziz John Gecesi'nde uyurmuş ama bir keresinde bir balıkçı, onun uykusundan yararlanarak pullu tebaasına tuzak kurmak ve bol bol balık avlamak istemiş. Strukis tam zamanında uyanarak balıkçının teknesini devirmiştir. Ama bu olayın tekrar edebileceğinden korktuğu için her sene yıllık uykusunu uyuduğu yeri değiştirmiş. Kalevala'da da dev bir turnabaklı vardır.

Benzer masallar, koca bir cildi doldurabilir ama bunları aktarmak yerine farklı fakat bu masallara yakın bir masal grubundan birkaç örnek alacağım: Kara büyüğünü ehli tarafından modern zamanlarda kullandığı varsayılan sihirli güçlerle ilgili masallar. Bu tür hikâyeler, her ilkdede mevcuttur ama Rusya bu bakımdan bilhassa zengin. Köylülerin cadı ve büyülüclere, kılık değiştirenlere ve vampirlere inancı hâlâ sağlam. Doğaüstü bir varlık olan ve şeytan dünyasına ait olduğu açık olan Cadi'ya ilişkin masallardan bazlarını aktarmıştık. Birazdan yer vereceğim masallarda geçen büyüğü ya da cadı bir insandır fakat kötü ruhlarla anlaşmış ve dolayısıyla olağanüstü güçler elde etmiştir. Bu tür yaratıklar, yaşadıkları bölgeye hayatı boyunca korku salmıştır. Ayrıca kötü etkileri kendileriyle birlikte yok olmaz, zira toprağa verildikten sonra en ürkütücü özelliklerini göstererek kana susamış vampirler şeklinde her gece mezarlardan çıkarlar. Slavların büyülüclük inançlarından başka bir yerde söz ettiğim için burada masalları vermekle yetineceğim. Bunların Batı'da anlatılan büyülükle ilgili masallara benzediği ama biraz daha vahşi bir tabiatla sahip olduğu görülecektir. Duymaya alıştığımız eski büyüğü ve cadılar, Slav karşılıklarını olumsuz bir şekilde karakterize eden kana susamışlığı sahip değildir. İşte bu durumu örnekleyen son derece kasvetli bir masalla devam edelim.

Cadı Kız

Gece geç vakitte bir Kazak, köyün birine girdi. En sondaki eve gelip bağırdı:

“Merhaba, efendi! Geceyi burada geçirebilir miyim?”

“Gel bakalım, tabii ölümden korkmuyorsan!”

“Bu nasıl cevap böyle?” diye düşündü Kazak, atını ahi-ra götürürken. Hayvana yemini verdikten sonra köy evine girdi. Orada kadın, erkek ve küçük çocuklardan oluşan oda arkadaşlarını gördü. Hepsi ağlayıp Tanrı'ya yakarmaktaydı. Duaları bitince temiz gömlekler giydiler.

“Neden ağlıyorsunuz?” diye sordu Kazak.

“Neden olacak?” dedi evin reisi, “Köyümüzde Ölüm kol geziyor. Gece hangi eve bakarsa, sabahleyin o evdeki insanlar tabutlarda çıkıyor ve mezarlığa götürülüyorlar. Bu gece de bizim sıramız.”

“Hiç korkmayın, efendim! Tanrı istemezse, yaprak dahi kimildamaz!”

Ev halkı, uyumak için yattı ama Kazak nöbetteydi, bir an için bile gözünü kırmadı.

Tam gece yarısı olunca pencere açıldı. Pencerede beyazlara bürünmüş bir cadı belirdi. Eline bir su kabı almıştı. Sonra kolunu pencereden sokup içeri su serpmeye başladı. Kazak, kılıcını savurup tek hamlede cadının kolunu omzundan itibaren kopardı. Cadı, acıdan inleyerek köpek gibi çırptındı ve sonunda oradan kaçtı. Ama Kazak, kopmuş kolu alıp kaf-tanının altına gizledi, kan lekelerini yıkayıp uykuya daldı.

Ertesi sabah, ev sahibi ve karısı uyandı ve istisnasız herkesin sağ salim ve son derece mutlu olduğunu gördü.

“İsterseniz,” dedi Kazak, “Size Ölüm’ü gösteririm! Hemen bütün Sotnikler ile Desyatnikleri* çağırın. Köyü dolaşıp onu arayalım.”

Bütün Sotnik ve Desyatnikler hemen toplandı ve tüm evleri gezdiler. Aradılar, taradılar ama cadıyi hiçbir yerde bulamadılar. Nihayet Panomar’ın evine geldiler.

“Bütün aileniz burada mı?” diye sordu Kazak.

“Hayır, kızlarından biri hasta. Şurada, ocağın üstünde yatıyor.”

Kazak ocağa baktı. Kızın bir kolu belli ki kesilmişti. Bu nün üzerine yaşananları anlattı ve kopan kolu çıkarıp gösterdi. Ahali, Kazak'a bol para verip o cadının suda boğulmasında karar kıldı.

Bu türden masallar her ülkede yaygındır fakat bahsi geçen cadılar genellikle av hayvanlarının, bilhassa kurt veya kedi gibi hayvanların kılığına girmektedir. Benzer pek çok masal, Dr. Wilhelm Hertz'in kurt adamlar üzerine hazırladığı mükemmel ve kapsamlı monografisiinde mevcuttur. Ayrıca Wojcicki'nin, bir kadın kılığına girerek kurban bulmak için ev ev dolaşan Veba hakkında anlattığı masal da çok önemlidir. Bir gece, yine etrafıta kol gevzmektedir Veba. Bütün kapı ve penceler kapalıdır. Bir pencere hariç. Bu pencere, diğerleri uğruna kendini feda etmeye hazır asil bir adam tarafından açık bırakılmıştır. Musibet kadın gelir ve kolunu pencereden içeri sokar. Soylu adam kolu keserek köyünü bu ölümcül misafirden kurtarmış

* Sotnik ve Desyatnikler: Kırsal alanda güvenliği sağlamakla görevli kişiler, polis. (ç.n.)

olur. Bir Hint masalında bir kahraman, perilerin musallat olduğu prenzesin yatağı başında nöbet tutmaktadır. Her şey sakınken bir Rákshasa kapı eşliğinde ortaya çıkar ve odaya kolunu sokar. Kahraman o kolu keser. Canavar acı içinde inleyerek ortadan kaybolur ve kolu orada kalır.

Sıradaki masalın dehşeti, grotesk etkiyle bir parça hafifletmiştir ama bu durum tamamen bir rastlantı sonucu olabilir ve anlatı zincirinde istisnai bir şekilde ortaya çıkan neşeli bir halkadan kaynaklanıyor olabilir.

Başsız Prenses

Ülkenin birinde bir kral yaşardı. Bu kralın büyüğü bir kızı vardı. Kraliyet sarayının yakınlarında bir papaz yaşıyordu ve bu papazın on yaşlarında bir oğlu vardı. Çocuk her gün yaşlı bir kadının yanına gidiyor ve ondan okuma yazma öğreniyordu. Günün birinde akşam vakti dersten döndü ve sarayın yakınına gelince pencerelerden birine baktı. Prenses o pencerenin önünde oturmuş hazırlıyordu. Kız, önce başını boynundan ayırıp sabunla yıkadı, saçlarını tarayıp uzun bir örgü yaptı ve ardından başını, omzunun üzerine yerleştirdi. Bu manzaraya şahit olan çocuk şaşkına dönmüştü.

“Ne akıllı bir yaratık!” diye düşündü. “Gerçek bir cadı!”

Eve gidince herkese gördüklerini anlattı, Prenses'i başsız gördüğünü söyledi.

Birden Kral'ın kızı hasta düştü ve babasını çağırıp şu istekte bulundu:

“Eğer ölürem, papazın oğlu üst üste üç gece benim için Zebur okusun.”

Prenses öldü, onu bir tabuta koyup kiliseye götürdüler. Sonra Kral rahibi çağırdı:

“Oğlun var mı?”

“Evet, majesteleri.”

“Peki öyleyse,” dedi Kral. “Oğlun, üç gece üst üste kızımın mezarı başında Zebur okuyacak.”

Papaz evine dönüşünce oğlundan hazırlanmasını istedi. Sabahleyin papazın oğlu, yine derslerine gitti. Düşünceli bir şekilde kitabının başına geçti.

“Neden böyle üzgünsün?” diye sordu yaşlı kadın.

“Nasıl olmayayım? Bittim ben!”

“Ne oldu ki? Anlat hadi.”

“Ninecim, Prenses'in mezarı başında dua okumam lazımdır. Ama biliyor musun, o kız aslında bir cadıydı!”

“Ben bunu zaten biliyordum! Ama sakın korkma. Al, işte bu bıçak senin. Kiliseye gidince kendi etrafında bir daire çiz. Sonra dualarını oku ama sakın arkana bakma. Ne olursa olsun, ne tür belalar ortaya çıkarsa çıksın, sakın başını kitabımdan kaldırma ve okumaya devam et. Eğer arkana bakan olursan işin biter!”

Akşam olunca çocuk kiliseye gitti, bıçağıyla etrafında bir daire çizdi ve dua okumaya koyuldu. Saat on iki olunca tabutun kapağı açıldı ve Prenses dışarı fırlayıp bağırdı:

“Şimdi pencerelerimi gözetleyip gördüklerini etrafına yaymak ne demekmiş, öğreneceksin!”

Prenses, papazın oğluna doğru koştı ama dairenin içine bir türlü giremiyordu. Ne yaparsa yapsın, papazın oğlunu dua okumaktan alıkoyamadı. Çocuk bir kez bile arkasına bakmadı. Gün ağarınca Prenses tekrar tabutuna girdi. Ertesi gece yine aynı şeyler yaşandı. Papazın oğlu hiç korkmadan ve ara vermeden dua okumaya devam etti. Sonra yaşlı kadına gitti.

Kadın sordu:

“Ne oldu? Cadının yarattığı dehşetleri gördün mü?”

“Evet ninecim!”

“Bu defa her şey daha korkunç olacak. Şu çekici ve dört civiyi al, tabutun köşelerine çak. Sonra dua okumaya başladığında çekici kaldırır.”

Akşam olunca papazın oğlu kiliseye gitti ve yaşlı kadının söylediklerini harfiyen yerine getirdi. Saat on ikiyi vurunca tabutun kapağı yere düştü. Prenses hemen dışarı çıkip kendini bir o yana, bir bu yana attı ve çocuğu tehdit etmeye başladı. Sonra birbiri ardına dehşetler yarattı. Bu sefer yaptıkları eskisinden çok daha kötüydü. Sanki kilisede yanın çıkmış da çocuk alevler arasında tatsak kalmış gibiydi! Ama metanetini korudu ve bir kez bile arkasına bakmadan dua okumaya devam etti. Gün doğmadan hemen evvel Prenses tabutuna koştu. Sonra yanın bir anda söndü ve bütün bu şeytanlık son buldu.

Sabah olunca Kral kiliseye geldi ve tabutun açık olduğunu, Prenses'in ise tabutta yüzüstü yattığını gördü.

“Bütün bunların anlamı nedir?” diye sordu.

Çocuk yaşananları bir bir Kral'a anlattı. Sonra Kral, kızının bedenine kavak ağcından bir kazık sokulmasını ve bir çukura gömülmesini emretti. Ayrıca papazın oğlunu para ve toprak vererek ödüllendirdi.

Belki de bu türden masalların en dikkat çekici olanı bir sonrakidir. Bu masal, Küçük Rusya'ya aittir. Ülkenin bu bölgesinde doğmuş olan büyük Rus romancısı Gogol'un eserlerine aşina olan okuyucular, heyecan dolu Viy hikâyesinde yazarın halk masallarına ne kadar yakın durduğunu fark edecektir.

Askerin Gece Yarısı Nöbeti

Evvel zaman içinde, on beş yıl boyunca anne babasını hiç görmeden Tanrı'ya ve büyük Gosudar'a hizmet etmiş bir asker vardı. Bu zamanın sonunda Çar'dan bir emir geldi. Askerlere anne babalarını görmeleri için izin veriliyordu. Her bölükten yirmi beş asker sırayla izne çıktı. Onlarla beraber bizim Asker de Kiev Oblasti'nda yaşayan ailesini ziyaret etmek üzere yola çıkmıştı. Bir süre sonra Kiev'e ulaştı, Lavra'yı ziyaret etti, Tanrı'ya dua edip kutsal eşyaların önünde saygıyla eğildi. Sonra çok uzakta olmayan kasabasına doğru ilerledi. Az gitti uz gitti. Sonunda aynı kasabada yaşayan bir tüccarın güzel kızı çıktı karşısına. Muhteşem bir güzelliği vardı bu kızın. Şimdi şunu herkes bilir ki bir asker güzel bir kızla karşılaşınca, öyle sessizce yanından geçip gitmesi mümkün değildir. İlla ki kızı kancayı takacaktır. İşte bu Asker de tüccarın kızının yanından yürümeye başladı ve şakayla karışık dedi ki:

“Selam sana güzel kız! Nasıl olur da hâlâ ehlileştirilmeden gezersin?”

“Kimin kimi ehlileştireceğini Tanrı bilir, Asker,” diye cevap verdi kız. “Belki ben seni ehlileştiririm. Tam tersi de olabilir.”

Kız böyle söyleyip güldü ve yoluna devam etti. Derken Asker evine vardı ve ailesiyle kucaklaştı, herkesi sağlıklı ve mutlu gördüğünə çok sevindi.

Asker'in bir lun* kadar beyaz bir büyüğbabası vardı. Yüz yaşını geçmişti. Asker büyüğbabasıyla hoşbeşe başladı:

“Büyükbaba, buraya gelirken olağanüstü güzellikte bir kız

* Lun: Karaşar prenslerinin ünvanı (ç.n.)

gördüm. İflah olmazın teki olduğum için kızla şakalaşmadan duramadım. Ama bana dedi ki: Sen mi beni ehlileştireceksin yoksa tersi mi olacak, Tanrı bilir, Asker.”

“Ah oğlum! Sen ne yaptın? Tüccarın kızı dediğin o kız, korkunç bir cadıdır! Onca delikanlıyı bu güzel dünyadan göçürmüştür.”

“İyi ama ben de kolay lokma sayılmam! Beni hemen korutamaz kimse. Bekleyelim, Tanrı ne gösterecek görelim.”

“Olma, torunum!” dedi büyüğbaba. “Sözümü dinlemezsen yarına sağ çıkamazsun!”

“İşte bu bana uygun bir zorluk!” dedi Asker.

“Evet, askerlik mesleğinde bile karşılaşamayacağın kadar büyük bir zorluk.”

“O hâlde ne yapmalıyım, büyüğbaba?”

“Şöylede yapmalısın. Yanına bir yular ile kavak ağacından kalın bir sopa al ve izbada sessizce otur. Hiçbir yere adımını atma. Gece cadı içeri koşturacak. Eğer senden evvel ‘Yerinde kal, küheylanım!’ demeyi başarırsa, anında bir ata dönüşeceksin. Sonra senin sırtına binecek ve öldürenerde dek sürecek. Ama ondan önce konuşup ‘Çüssş! Yerinde kal, düldül!’ dersen, işte o zaman kız bir kısrağa dönüşecektir. Üzerinde sen olduğun hâlde dere tepe koşturacak ama sabırlı ol, sopayla başına vur ve öldürenerde kadar vurmaya devam et.”

Asker böyle bir görevi hiç beklemiyordu ama başka çaresi yoktu. Bu yüzden büyüğbabasının tavsiyesini dinleyerek yanına bir yular ve kavak ağacından yapılmış bir sopa aldı. Köşeye geçti ve olacakları beklemeye başladı. Gece yarısı olunca geçiş kapısı gicirdamaya başladı ve ayak sesleri duyuldu. Cadı gelirdi! Odanın kapısı açılır açılmaz asker bağırdı:

“Çüssş! Yerinde kal, düldül!”

Cadı hemen kısrağa dönüştü; Asker onu gemleyip bahçe-ye çıkardı ve sırtına atladi. Kısrağın onu tepelere, vadilere götürdü ve üzerinden atmak için de elinden geleni yaptı. Ama olmadı! Asker sımsıkı tutunmuştu. Sonra kavaktan yapılmış sopayla atın başına vurmaya başladı, hayvanı devirene dek vurmaya devam etti ve yere yiğildiğinde onlarca darbe indire-rek nihayet onu öldürdü.

Gün ağardığında evine dönmüştü.

“Anlat bakalım, evlat. Nasıl gitti?” diye sordu büyükba-bası.

“Tanrı’ya şükür, büyüğüm! Cadıyı öldürdüğe kadar dövdüm!”

“Çok güzel. Haydi, şimdi yat uyu.”

Asker yatağına uzandı ve derin bir uykuya daldı. Akşama doğru yaşlı adam onu uyandırdı.

“Kalk evlat.”

Asker yerinden doğruldu.

“Şimdi ne yapacağız? Tüccarın kızı öldü. Babası peşine düşecek ve evine gelip ölü için dua okumanı isteyecektir.”

“İyi ama büyüğüm, sence gitmeli miyim?”

“Eğer gidersen, işini bitirirler. Ama gitmezsen de işin bi-ter! En iyisi git.”

“Dinle! Tüccarın evine gittiğinde sana konyak verecek. Fazla içme sakın, kararında iç. Sonra tüccar seni kızının ta-butunun bulunduğu odaya götürüp kilitleyecek. Gece yarısına kadar dua kitabını okuyacaksın. Saat tam gece yarısını göster-diğinde tabut sarsılacak, kapağı düşecek. Bu korkunç olaylar başladığında hemen ocağın üzerine çık, köşeye sıkış ve sessiz-ce dua et. Seni orada bulamayacak.”

Yarım saat sonra tüccar gelip gözyaşları içinde Asker'e yalvardı:

“Ah, Asker! Kızcağızım öldü. Gel de onun için dua oku.”

Asker bir dua kitabı alıp tüccarın evinin yolunu tuttu. Tüccar onu gördüğüne çok sevindi; hemen masaya oturtup konyak ikram etti. Asker tam kararında içti ve daha fazla içkiyi kabul etmedi. Tüccar onu elinden tutup cesedin bulunduğu odaya götürdü.

“Haydi, dua kitabından okumaya başla,” dedi.

Sonra dışarı çıkıp kapıyı kilitledi. Çaresi yoktu, Asker dua kitabını eline alıp okumaya başladı. Tam gece yarısı olunca rüzgâr uğuldamaya başladı, tabut sallandı ve kapağı açıldı. Asker hemen ocağın üzerine atladı, bir köşeye saklandı, haç çıkartarak kendini korudu ve içinden dua etmeye başladı. Bu arada cadı tabuttan çıkmış, bir o yana bir bu yana sıçriyordu. Sonra birçok kötü cin onun yanına koşturdu. Odanın içi cin kaynıyordu!

“Ne ariyorsun?” dediler.

“Bir asker. Daha biraz evvel dua okuyup duruyordu ama birden toz olup uçtu!”

Cinler hevesle takibe başladı. Her yanı arayıp taradılar. Sonunda gözlerini ocağa diktiler. O anda Asker'in şansına horozlar ötmeye başladı. Göz açıp kapayana dek bütün cinler ortadan kayboldu ve cadı yere yiğildi. Asker yavaşça ocaktan kalkıp cadının bedenini tabuta koydu, kapağı örttü ve dua okumaya devam etti. Gün ağardığında evin reisi gelip kapıyı açtı ve dedi ki:

“Merhaba, Asker!”

“Afiyettesinizdir umarım, tüccar efendi.”

“Geceyi rahat geçirdin mi?”

“Tanrı'ya şükür, rahat ettim.”

“Buyur, elli ruble. Ama lütfen yarın tekrar gelip oku.”

“Peki, gelirim.”

Asker eve döndü, yatağına uzandı ve akşam olana dek uyudu. Sonra uyanıp dedi ki:

“Büyükbaba, tüccar bir gece daha evine gidip dua okuma-mı istedi. Gitmeli miyim?”

“Gidersen sağ kalmayacaksın ama gitmezsen yine aynı olacak. En iyisi git. Yalnız konyaktan fazla içme. Sonra rüzgâr esip tabut sallanmaya başlayınca, hemen ocağa sıvış. Orada seni kimse bulamaz.”

Asker hazırlanıp tüccarın evine gitti. Tüccar onu yine masa-yaya oturtup konyak ikram etti.

Sonrasında delikanlıyı tabutun olduğu odaya götürüp odayı kilitledi.

Asker yine dua kitabını okumaya başladı. Gece yarısı oldu, rüzgâr esti, tabutun kapağı açılıp yere düştü. Asker hemen ocağa koşturnu. Cadı tabuttan bir hisimla çıktı ve etrafı koşturmaya başladı. Sonra cinler toplandı, bütün oda onlarla doldu!

“Ne ariyorsun?” dediler.

“Daha bir saniye önce buradaydı, şimdi toz oldu. Bulamıyorum onu.”

Cinler ocağa fırladı.

“İşte!” diye bağırdılar, “geçen gece buradaydı!”

Ama Asker orada değildi! Bir o yana bir bu yana koşturdu, her tarafı aradılar. Sonra birden horozlar ötmeye başla-

dı, cinler kayboldu ve cadı yere yiğildı.

Asker biraz soluk almak için bekledikten sonra ocaktan çıkip tüccarın kızını tabuta geri koydu ve yine duaya devam etti. Etrafına bakınca sabah olduğunu fark etti. Ev sahibi geldi:

“Merhaba, Asker!”

“Afiyettesinizdir umarım, tüccar efendi.”

“Geceyi rahat geçirdin mi?”

“Tanrı'ya şükür, rahat ettim!”

“Benimle gel, öyleyse.”

Tüccar onu odadan çıkarıp yüz ruble verdi ve dedi ki:

“Lütfen, yarın tekrar gel. Misafirperverliğimden şüphen olmasın.”

“Peki, gelirim.”

Asker evine gitti.

“Anlat bakalım, evlat. Neler oldu?” dedi büyükbabası.

“Aynı şeyler oldu, büyükbabá. Tüccar tekrar gelmemi istedí. Gitmeli miyim, ne dersin?”

“Gidersen sağ kalmayacaksın ama gitmezsen de öleceksin. En iyisi git sen.”

“Peki ama nerede saklanacağım?”

“Söylediğim, torunum. Önce bir tava al ve tüccarın göremeyeceği bir yere sakla. Evine gittiğinde sana bir şişe konjak içirmeye çalışacak. Dikkatli ol, fazla içme. Kaldırabildiğin kadar iç. Gece yarısı olunca rüzgár esip tabut sallanmaya başladığında hemen ocak borusuna tırman ve tavayla kendini sakla. Orada seni kimse bulamaz.”

Asker güzel bir uykú çekti. Sonra bir tava alıp elbiselerinin

altına sakladı ve akşamı doğru tüccarın evine gitti. Tüccar onu masaya oturtup bardağına konyak doldurdu. Biraz daha içirmek için her yolu denedi.

“Hayır,” dedi Asker, “bu kadarı kâfi. Yeterince içtim. Daha fazla içmeyeceğim.”

“Peki, madem içmiyorsun, haydi gel de duaya başla.”

Tüccar, Asker'i yine ölü kızın yanına götürdü ve kapıyı kilitledi.

Asker aralıksız dua okudu. Gece yarısı oldu, rüzgâr esti, tabut sallandı ve kapağı uçtu.

Asker hemen ocak borusuna tırmandı, tavayla kendini örtüp haç çıkardı ve neler olacak diye beklemeye koyuldu. Cadı hemen dışarı fırlayıp etrafta koşturdu. Sonra her tarafı cinler bastı, izba onlarla doldu! Asker'i arıylardı. Fırına baktılar.

“İşte,” dediler, “dün saklandığı yer burasıydı.”

“Saklandığı yer burası ama kendisi yok!”

Her yanı aradılar ama hiçbir yerde onu bulamadılar. O sırada eşikten çok yaşlı bir cin gelmekteydi.

“Ne ariyorsun?”

“Asker'i. Bir saniye önce buradaydı ama şimdi ortadan kayboldu.”

“Ah! Gözünüz yok mu sizin? Şu ocak borusunda oturan kim?”

Askerin kalbi hızla atıyordu. Bir anda ocak borusunun ucuna yuvarlanıverdi!

“İşte orada!” diye bağırdı cinler, “Ama onu nasıl ele geçireceğiz? Ona ulaşmamız imkânsız!”

“Hakikaten imkânsız! Hemen koşup duasız yakılmış bir

mum bulun.”

Cinler hemen mumu buldu, ocak borusunun altına odun yiğip yaktılar. Alevler havaya kadar yükseldi, Asker pişmeye başladı: önce bir ayağı, sonra diğer ayağı derken her yanı yandı.

“Ölüyorum artık,” diye düşündü.

Sonra şansı yaver gitti de birden horozlar ötmeye başladı. Cinler ortadan kayboldu ve cadı yere yiğildi.

Asker hemen ocak borusundan inip ateşi söndürdü. Sonra etrafı düzeltip kızı tekrar tabuta koydu, kapağı kapayıp tekrar dua etmeye koyuldu. Gün ağarınca tüccar geldi ve Asker'in ölüp ölmemiğini anlamak için kapıyı dinledi. Sesini duyunca kapıyı açıp dedi ki:

“Merhaba, Asker!”

“Afiyettesinizdir umarım, tüccar efendi.”

“Geceyi rahat geçirdin mi?”

“Tanrı'ya şükür, kötü bir şey yaşamadım!”

Tüccar ona yüz elli ruble verip dedi ki:

“Çok çalışdın, Asker! Biraz daha çalışman gereklidir. Bu gece buraya gelip kızımı mezarlığa götür.”

“Peki, gelirim.”

Asker evine gitti.

“Anlat bakalım, evlat. Ne oldu?”

“Tanrı'ya şükür, büyükbaşa. Sağ salim kurtuldum! Tüccar bu gece evine gitmemi ve kızını mezarlığa götürmemi istediler. Gitmeli miyim?”

“Gidersen sağ bırakmayacaklar seni. Ama gitmezsen de

canını zor kurtaracaksın. En iyisi git.”

“Peki ama ne yapmalıyım? Söyle.”

“Dinle beni. Tüccarın evine gittiğinde her şey hazır olacak. Saat on olunca mevtanın akrabaları ona veda etmeye gelecek. Sonra tabutun başına üç demir halka bağlayacaklar ve cenaze aracına koyacaklar. Tabutla beraber git ama çok dik-katlı ol. Halkalardan biri kopacak. Hiç korkma, kırıdama-dan yerinde otur. İlkinci halka kopunca yine yerinde otur ama üçüncü halka koptuğunda birden atın sırtına atla ve dunganın (atın boynundaki ahşap kemer) içinden geçip geriye doğru koş. Bunu yaparsan hiç zarar görmeden kurtulursun.”

Asker yatıp uyudu. Akşam olunca tüccarın evine gitti. Saat on olunca kızın akrabaları gelip ona veda ettiler. Ardından demir halkaları tabuta bağlamaya başladılar. Halkaları bağlayıp tabutu cenaze aracına koydular ve bağırdılar:

“Haydi, Asker! Sür arabayı! Selametle git!”

Asker arabaya binip yola çıktı. İlk başta yavaş gidiyordu ama gözden kaybolunca atı son sürat sürmeye başladı. Dört-nala koşturdu ama bu sırada bir gözü tabuttaydı. Birinci halka koptu, sonra ikincisi. Cadı, dişlerini gıcırdatmaya başladı.

“Dur!” diye bağırdı, “Kaçamayacaksın! Seni yiyp bitire-ceğim.”

“Olmaz, güvercincik! Askerler, Kral’ın malıdır. Kimse onları yiyemez.”

O anda üçüncü halka da koptu. Asker hemen atın sırtına atladi ve dunganın içinden geçip geriye doğru koşturdu. Cadı tabuttan fırlayıp Asker'in peşine düştü. Koşturdu durdu, Asker'in ayak izlerine yetişti ama atın üstünde Asker'i göremedi. Yakalamaya çalıştı ama beceremedi. Sonra birden horozlar ötmeye başladı. Cadı yüzükoyun yerdeydi! Asker onu

kaldırıp tabuta koydu, kapağı kapadı ve mezarlığa götürdü. Oraya varınca tabutu mezara koydu, üzerini toprakla örttü ve tüccarın evine döndü.

“Dediklerinizin hepsini yaptım, atınızı yakalayın,” dedi Asker.

Tüccar, Asker'i görünce gözleri fal taşı gibi açıldı.

“Pekâlâ, Asker!” dedi, “Çok şey bilirim. Kızıma gelince, ondan bahsetmemize zaten gerek yok. Son derece zekiydi! Ama hakikaten sen bizden de bilgilisin!”

“Haydi, tüccar efendi! Çalışmamın karşılığını öde.”

Tüccar ona iki yüz ruble verdi. Asker parayı alıp teşekkür etti ve evine döndü. Ailesine bir ziyafet verdi.

Bir sonraki bölümde, bazı açılardan insan öldüren cesetlerle ilgili masallara benzeyen birçok vampir masalını göreceğiz. Ama bunların birçoğunun, yukarıda sözü geçen masallara kaynak olarak farklı bir efsane ya da batıl inanç nedeniyle başka bir sınıfa ait olduğunu düşünüyorum. Vampir, ancak kanla giderilebilecek bir susuzlukla hareket etmektedir ve bu susuzluk onu mezarından çıkararak yıkıma yol açmaya itmektedir. Ama gece yarısı ayaklanıp nöbetçileri parçalamaya kalkan büyülenmiş cesetler, gaddarlıklarını şeytani güçlerce ele geçirilmiş olmalarına borçlu gözükmektedir. Halk masallarına göre bir cadı öldüğünde bedeni bir şeytana barınak olur.

Skazkaların birinde kötü bir cadı, iyi bir dişi güç tarafından yok edilir. Henüz yeni doğmuş bir prensesin on beş yaşına geldiğinde göklerde uçmaya başlayacağı şeklinde bir kehanet vardır. Bu nedenle anne babası, kızı bir yere kapatır. Prensес burada ne gün ışığı ne de bir erkek yüzü görür. Odası yapay ışıklarla aydınlatılır ve yalnızca kadınların girmesine izin verilir. Ama

bir gün, dadıları sarayda verilen bir ziyafete gittiğinde kız, kapının kilitlenmemiş olduğunu görür ve dışarı çıkar. Bundan sonra hizmetçileri, anne babası yokken kızın dileiği yere gitmesine izin vermek zorunda kalır. Prenses sarayda dolaşırken bir kafes görür. Kafeste bir Çar-Ptitsa ölü gibi yatmaktadır. Dadılarının anlattığına göre bu kuş, bütün gün müşil müşil uyur ama geceleri kızınbabası bu kuşa binip uçar. Ardından kız, üstü örtülü bir portrenin yanına gelir. Örtü kaldırıldığında kız, "Böyle bir güzellik mümkün mü?" diye bağırrır ve Çar-Ptitsa'nın üzerine binip resimdeki kişiye gitmeye karar verir. Bu nedenle gece Çar-Ptitsa'yı bulur. O sırada uykudan uyanarak kanatlarını çırpan kuş kızı uzaklara götürür. Kızı, portresine hayran kaldığı o Prens'in odasına üç kez götürür. Birinci ve ikinci ziyaret boyunca prens uykudadır; Çar-Ptitsa'nın marifetile sihirli bir uykuya dalmıştır. Fakat kızın üçüncü ziyaretinde Prens uyanır ve birlikte uzun süre ağlaşırlar. Ardından nişanlanırlar. Öyle uzun süre sohbet etmişlerdir ki Çar-Ptitsa ve Prenses eve dönüş için hazırlandığında gün ağarmaya başlamıştır. Kuş giderek alçalır ve sonunda yere düşer. Onun gerçekten olduğunu düşünen Prenses hayvanı toprağa gömer. Ama öncelikle onun kanatlarını kesip daha hızlı ilerlemek için kendi kollarına yapıştırır. Birçok maceranın ardından Prenses, yas tutulan bir ülkeye gelir. "Neden yastasınız?" diye sorar. "Çünkü kralımızın oğlu aklını yitirdi. Her gece bir adam yiyor," diye cevap verirler. Bunun üzerine Prenses, o ülkenin kralına giderek gece prensi izlemek üzere izin alır. Saat on ikiyi vurunca demir zincirlere bağlı prens uyanır ve kızı doğru atılır ama Çar-Ptitsa'nın kanatları oynayınca Prens yerine oturur. Bu olay üç defa yaşanır ve sonra ışıklar söner. Kız ışık bulmak üzere odadan ayrılır; uzaklarda bir parıltı görülür ve bir el feneriyle o ışığa yönellir. Üzerinde kazan kaynattığı ateşin başına oturmuş yaşı bir cadıyla karşılaşır. "Ne var kazanda?" diye sorar. "Bu kazanda Prens İvan'ın kalbi var," der cadı, "Kazan kaynayınca Prens İvan da kuduracak."

Ateş almış gibi yapan Prensес, kaynayan suyu cadının üzerine döker ve cadı hemenölür. Sonra kazana bakar ve gerçektende Prens'in kalbi ordadır. Kız prensin odasına döndüğünde delikanlı kendine gelmiştir.

"Işık getirdiğin için teşekkür ederim," der, "Neden zincirlere bağladılar beni?"

"Şöyle şöyleden olduğu için," der kız. "Aklını yitirip insanları yemeye başlamıştım."

Bunu işten Prens şaşkına döner.

Çar-Ptitsa yani Ateş Kuşu, bu masalda çok önemli bir rol oynamakta olup özel bir dikkatle ele alınmayı hak etmektedir. İsminden de anlaşılıcağı üzere bu kuş, ateş veya ışıkla ilgilidir ve görüntüsü de bununla bağdaşmaktadır. Tüyüleri altın ya da gümüş gibi parlamakta, gözleri elmas gibi ışıldamaktadır ve bu kuş altın bir kafeste yaşar. Gecenin karanlığında bir bahçeye uçar ve binlerce ateş yakılmış gibi aydınlatır etrafı. Kuyruğundan kopan bir tek tüy bile karanlık bir odayı aydınlatır.

Bu kuş, gençlik ve güzellik veren altın elmalarla ya da Hırvatça versiyona göre sihirli çimlerle beslenir. Bohemya efsanelerine göre onun söylediği şarkı hastalara şifa verir ve körlerin gözünü açar. Yanarak ölen ve küllerinden yeniden doğan Zümrüdüanka gibi, onun Slav karşılığı gibi gözüken Çar-Ptitsa da gün ağarınca ölüm gibi ağır bir uykuya dalar ve günbatımında yeniden uyanır. Fakat bu bir "halk masalı"dır ve dolayısıyla şüpheli bir kökeni vardır. Kral Vuislaf'in altın meyveler veren bir elma ağacı vardır. Bu elmalar, her gece bahçeye uçan Çar-Ptitsa tarafından çalınır. Bunun üzerine Kral, oğullarına bahçede nöbet tutmalarını emreder. Ağabeyleri uykularına yenik düşer ve hiçbir şey göremez ama en küçükleri olan Prens İvan, kuşu yakalayamasa da yere düşen tüylerinden birini ele geçirir. Bir zaman sonra evinden ayrılp bu kuşu aramaya koyulur. Bir kurdun

yardımıyla Çar-Ptitsa'nın yaşadığı bahçeye ulaşır ve onu altın kafesinden çıkarmayı başarır. Ama kurdun uyarısına rağmen kafesi götürmeye kalkışınca yakalanır. Birçok maceradan sonra kıskanç ağabeyleri tarafından öldürülür fakat elbette masalın sonunda her şey yoluna girer. Bu masalın Bukovina'ya özgü bir versiyonunda olaylardan biri, Almanca ya da Rusça versiyonlardakine göre daha ayrıntılı biçimde anlatılır. Kahraman, ağabeyleri tarafından öldürülür. Ağabeyleri ayrıca Çar-Ptitsa'yı ve İvan'ın atı ile nişanlısı olan prensesi kaçırırlar. İvan ölü kaldığı sürece Prens Yas tutmaktadır, atı yemek yemeyi reddeder, kuş sessiz kalır ve kafes ise eski ışıltısından yoksundur. Ama İvan tekrar hayata döner dönmez, Prens eski neşesine kavuşur ve atın iştahı geri gelir. Çar-Ptitsa sihirli şarkısına tekrar başlar ve kafesi ışıklarla dolar.

Bir başka skazkada bir avcı, ormanda Çar Ptitsa'nın altın tüyü bulur bu tüy alev gibi parlamaktadır! "Yiğit küheylan"ının tavsiyesine uymayıp tüyü yerden alır ve Kral'a götürür. Kral ise avcayı kuşu bulmakla görevlendirir. Avcı yere buğday serper ve şafak vakti yakınlardaki bir ağacın ardına saklanır. O sırada orman gürlemeye başlar, denizde dalgalar yükselir ve Çar-Ptitsa havalandır, ardından yere konar ve buğdayları gagalamaya başlar. Sonra "yiğit küheylan" dörtnala koşturur, naliyla kuşun kanadını ezer ve yere doğru bastırır. Böylece avci kuşu bağlayıp Kral'a götürebilir. Bu masalın bir varyantında ise kuş, "küçüklü büyülü inciler"in dizildiği bir kafesin kapan gibi kullanılmasıyla yakalanır.

Skazkalarda geçen altın saçlı ya da altın boynuzlu hayvanlardan söz etmek niyetindeydim ama şu an için Prof. De Gubarnatis'in "Zoological Mythology" adlı eserindeki notlara göndermede bulunmak yeterli olacaktır. Sıradaki tuhaf masalla bölümü noktalıyorum.

Büyüğün

Bir zamanlar bir mujiğin üç evli oğlu vardı. Adam uzun bir ömür yaşamıştı ve köylüler tarafından bir koldun (ya da büyücü) olarak görülmekteydi. Ölüm döşeğindeyken gelinlerinden şunu istedi: O ölünce her biri bir gece olmak üzere toplam üç gece üst üste onun başında nöbet tutacak, cesedi ni dış odaya koyacak ve onun için bir kaftan yapmak üzere yün eğirecekti. Ayrıca üzerine hac konmamasını ve gelinlerinin de hac takmamasını emretti. Gece yarısı olunca kayınbabaları tabuttan seslendi:

“Gelin, orada mısın?”

Kadın çok korkmasına rağmen cevap verdi: “Buradayım.”

“Oturuyor musun?”

“Oturuyorum.”

“Yün eğiriyor musun?”

“Eğiriyyorum.”

“Gri yün mü elindeki?”

“Gri yün.”

“Kaftan için mi?”

“Kaftan için.”

Kadına doğru bir hamle yaptı ve ikinci defa sordu:

“Gelin, orada mısın?”

“Buradayım.”

“Oturuyor musun?”
“Oturuyorum.”
“Yün eğiriyor musun?”
“Eğiriyorum.”
“Gri yün mü elindeki?”
“Gri yün.”
“Kaftan için mi?”
“Kaftan için.”

Kadın köşeye sıkışmıştı. Adam yeniden hareket ederek kadına yaklaştı.

Adam üçüncü defa daha da yanaştı. Kadın hiç dua etmemişti. Adam gelini boğup tekrar tabutuna girdi.

Oğulları kadının bedenini kaldırdı. Ertesi akşam baba-larının emrine uyarak gelinlerden bir diğerini nöbet tutması için gönderdiler. Onun başına da aynı olaylar geldi: Adam, tipki ilk gelin gibi bunu da boğdu.

Ama üçüncü gelin, diğerlerinden zekiydi. Haçını çıkarlığını söyledi ama aslında üzerindeydi. Sonra oturup yün eğirmeye başladı. Bu sırada da sürekli içinden dua etmek-teydi.

Gece yarısı olunca kayınbabası tabuttan seslendi:
“Gelin, orada misin?”
“Buradayım.”
“Oturuyor musun?”
“Oturuyorum.”
“Yün eğiriyor musun?”

“Eğiriyyorum.”

“Gri yün mü elindeki?”

“Gri yün.”

“Kaftan için mi?”

“Kaftan için.”

Aynı konuşturma iki kez yaşandı. Üçüncü defasında adam tam saldırmak üzereyken kadın haçını kaldırıp ona doğru tuttu. Adam yere düşüp öldü. Kadın tabuta baktı ve bir sürü para olduğunu gördü. Kayınbabası bütün bu parayı yanında götürmeyi ya da sadece onu alt edebilecek kadar zeki birinin almasını istemişti.

5. Bölüm

Hayaleť Masalları

Rus köylülerin, beden gömülükteden sonra ruhların nerede yaşadığına dair karışık inançları vardır. Cenaze şarkılarına bakılırsa ruhun, ayrıldığı bedenin konulduğu tabutta varlığını sürdürdüğü düşünülür. Bazen de eskiden evi olan binanın etrafında dolaşıp durduğu ya da rüzgâr gibi kanatlarıyla uzaklara uçtuğu hayal edilir. Ölen kişinin tabutuna yerleştirilen yiyecek, para ve diğer gerekli eşyalar, bedenin ölümünden sonra ruhun yapmaya zorlandığı bir yolculuk inancının izleri olarak görülebilir. Ölümün ardından kısa aralıklarla ya da ölümün yıl dönümlerinde düzenlenen pomniki yani ölüünün anısına verilen yemekler, ölen kişinin gömülüüğü yerde yaşamaya devam ettiğine, bazı fiziksel acıları ve belli hayvani zevkleri hissedebilme yetilerinin devam ettiğine dair inancın kalıntıları şeklinde görülebilir. Bu iki inanç kimi zaman çarpışarak tuhaf sonuçları da beraberinde getirmektedir. Özellikle, bu inanışları Hıristiyanlık dinine ait inançlarla uzlaştırma çabasına ilişkin işaretler durumu daha tuhaf kılmaktadır.

Bildiğim kadariyla ne halk şarkıları ne de masallar, bedenden ayrılmış ruhların cennette ya da göklerde yaşadıkları bir dünyadan söz etmektedir. Ama "Jack ve Sihirli Fasulye Sıriği" benzeri pek çok meşhur masalda, sihir gücüne ve sınırsız zenginliğe sahip doğaüstü güçlerin yaşadığı göklerin arasında varolan bir ülkeden söz edilir. Sıradaki masal, bunlar örnek teşkil etmektedir.

Tılkı Hekim

Bir zamanlar yaşlı bir çift vardı. Yaşlı adam, evinin bodrumuna bir baş lahana ekmişti. Yaşlı kadın ise külliğe ekmişti. Kadının diktığı lahana solup gitti ama ihtiyarınca iyice büyüp zemin kata ulaştı. Yaşlı adam baltasını alıp lahananın üzerrindeki yere bir delik açtı. Lahana buradan çıkarak büyümeye devam etti. Büyüdü, büyüdü ve göge kadar ulaştı. Yaşlı adam, bu lahananın tepesini nasıl görecekti? Sonunda sıra sıra tırmanmaya başladı. Tırmandı durdu, ta ki gökyüzüne çıktıktan dek. Sonra göge bir delik açıp içinden geçti. Orada bir dejirmen gördü. Dejirmen doncünce içinden bir turta ve üstü haşlanmış tahilla süslü bir çörek çıktı.

Yaşlı adam doyana kadar yedi içti, sonra yatıp uyudu. Uykusunu alınca tekrar yeryüzüne indi ve bağırdı:

“Hanım! Hey, hanım! İnsan göklerde nasıl yaşıyor bir bak! Bir dejirmen var yukarıda. Her döndüğünde turta ve çörek veriyor, üstelik üzerinde bir dolu kaşa* var!”

“Oraya nasıl giderim, ihtiyar?”

“Şu çuvala atlayiver. Ben seni yukarı taşırim.”

Yaşlı kadın biraz düşünüp çuvala girdi. Adam çuvalı dişiyile tutup yukarı tırmanmaya başladı. Uzunca bir süre tırmandı, tırmandı. Yaşlı kadın artık beklemekten sıkılmıştı. Sordu:

“Daha çok var mı?”

“Daha yolun yarısındayız.”

Adam tırmanmaya devam etti. Epeyce gitti. Yaşlı kadın ikinci kez sordu:

* *Kaşa*: Buğdayın kaynatılıp lapa hâline getirilmesiyle yapılan ünlü Rus yemeği. (ç.n.)

“Daha çok var mı?”

Yaşlı adam tam “az kaldı” diyecekken çuval dişlerinin arasından kayıverdi ve yaşlı kadın yere düşüp parçalandı. Adam hemen sırrıtan aşağı kayıp çuvalı yerden kaldırdı. Ama çuvalda un ufak olmuş kemiklerden başka bir şey yoktu. Adamcağız acı acı ağlayarak evine döndü.

O sırada bir tilkiyle karşılaştı.

“Neden ağlıyorsun ihtiyar?”

“Nasıl ağlamayayım? Zavallı karım paramparça oldu.”

“Ağlayıp sizlanma! Ben onu iyi ederim.”

Yaşlı adam Tilki'nin ayaklarına kapandı.

“Onu iyi edersen, dilediğin her şeyi yaparım.”

“O hâlde banyoyu ısıt, kadını oraya götür. Ayrıca bir çuval yulafla bir tencere de tereyağı getir. Sonra kapının dışında dur. Ama sakın içeri bakma.”

Yaşlı adam hemen banyoyu ısıtti, Tilki'nin istediklerini getirdi ve kapının dışında bekledi. Ama Tilki banyoya gidip kapıyı kapatmış ve yaşlı kadının kalıntılarını yıkamaya başlamıştı. Uzun süre yıkamaya devam etti. Bu arada kadının vücutunu inceliyordu.

“Karım nasıl?” diye sordu yaşlı adam.

“Uyanmaya başlıyor gibi!” diye cevap verdi Tilki. Sonra kadıncağızı yutup kemiklerini topladı ve bir köşeye yiğdi. Ardından hızlıca hamur yoğurmaya koyuldu.

Yaşlı adam bekledi durdu. Nihayet sordu:

“Karım nasıl?”

“Biraz dinleniyor!” diye bağırdı Tilki, hamuru mideye indirirken.

İşi bitince seslendi:

“İhtiyar! Kapıyı iyice aç.”

Adam kapayı açtı. Tilki banyoda fırlayıp evine gitti. İhtiyar banyoya girip etrafına bakındı. Kadıncağızin köşeye yiğilmiş kemiklerinden başka bir şey yoktu ortalıkta. Üstelik kemikler iyice temizlenmişti! Yulaf ve tereyağına gelince, hepsi yenmişti. Böylelikle yaşlı adam yoksul ve perişan bir hâlde kalakaldı.

Bu masal, belli ki iki farklı hikâyeyenin birleşimi. Şu an için felaket konusunun üstünden geçebiliriz ama giriş bölümü hakkında birkaç kelime etmeliyiz. Fasulye Sırığı efsanesi, birbirinden çok uzak bölgelerde birçok halk arasında yaygındır ve çok önemli fikirleri ele almaktadır. Dolayısıyla, bu masalın geçmişine dair hiçbir katkı degersiz görülemez. Birçok varyantı arasında en dikkat çekici olanlar, Taylor'ın “Early History of Mankind” adlı eserinde bir araya getirdiği “Cennet Ağacı” masalının Amerikan ve Malay-Polinezya versiyonlarıdır. Avrupa'da genellikle bölüm

pörçük bir şekilde karşımıza çıkan bu masal, büyük ölçüde, halkın daha çok hoşuna gitmiş bir başka masalın giriş bölümü olarak korunmuştur. Bildigim kadariyla Rus masallarının tümü bu tabiatadır.

“*Tilki Hekim*”in Volga Oblasti’ndaki bir varyantında bu bitki, mucizevi ağacı ortaya çikaran bir bezelyedir. “Bir zamanlar yaşlı bir adam ve kadın yaşardı. Yaşlı adam bir bezelyeyi yere düşürdü. Bir hafta boyunca bezelye tanesini aradı dardu ama bulamadı. Hafta gelip geçti. Yaşlı çift, bezelyenin filizlendiğini gördü. Sık sık onu suladılar ve bezelye iyice büyütüp izbanın boyunu aştı. Bezelyeler olgunlaşınca yaşlı adam, yukarı tırmadı, bol miktarda koparıp bir bohçaya sardı ve sonra sırttan aşağı kayarak indi. Ama elindeki bohçayı karısının üzerine düşürdü ve kadıncağız öldü.”

Bir başka varyanta göre, “Evvel zaman içinde bir büyüğbaba ve büyukanne yaşardı. Bunların bir kulübesi vardı. Büyükbaba, masanın altına bir fasulye, büyukanne ise bezelye ekmişti. Bir tavuk gelip bezelyeyi yedi ama fasulye masaya kadar büyündü. Masisayı kaldırdılar, fasulye hâlâ büyüyordu. Sonra tavarı ve çatayı açtılar. Fasulye ta göge kadar ulaştı. Büyükbaba göge tırmadı ve orada bir kulübe (*khatka*) olduğunu gördü. Kulübenin duvarları, gözlemeyle kaplıydı; kenarlarında beyaz ekmekler vardı ve ocaklar peyniriyle doluydu. Adam, doyana kadar yedi ve sonra ocağın üstünde uykuya daldi. Sonra on iki keçi girdi içeri. Birincisi tek gözlüydü, ikincisi iki gözlü, üçüncüsü üç gözlüydü ve böyle devam ediyordu. On ikincisinin on iki gözü vardı. Birinin kulübelerine girip etrafı dağıttığını görünce her yeri düzelttiler ve tek gözlü keçiyi nöbetçi bırakarak dışarı çıktılar. Ertesi gün büyüğbaba tekrar yukarı tırmadı ve Tek Gözlü’yu görünce mirildandı: ‘Uyu ey göz, uyu!’ Keçi uykuya daldi. Adam yine karnını doyurup evine gitti. Ertesi gün iki gözlü keçi nöbetiydi, sonra üç gözlü keçi... Büyükbaba her defasında aynı sözleri tekrarladı: ‘Uyu ey göz, uyu! Uyu ey iki göz, uyu! Uyu ey üç göz, uyu!’ vs. Ama on ikinci keçide

başarısız oldu; çünkü sadece on bir gözü için sihirli sözleri mirildanmıştı. Keçi on ikinci gözüyle adamı gördü ve yakaladı.” Masal burada sona eriyor.

Bir başka örnekte efsane, Munchausen sınıfından masallardan birine dönüşmüştür. Masalın başlığı “Ne lyubo, ne slushai” yani “Hoşuna gitmiyorsa dinleme,” anlamına gelen bir “özdeyiş” olup son sözler “ama sana bir masal anlatmama müsaade et” şeklinde anlaşılmaktadır. Masal kahramanı horoz, bir köy evinin bodrumunda bir bezelye tanesi bulur ve tavuklara seslenir. Evin sahibi bunu işitir, horozu uzaklaştırır ve bezelyenin üzerine su döker. Bezelye önce zemin kata, sonra tavana, çatıya ve nihayet göge ulaşana dek büyür. Köylü adam, karısına der ki:

“Hanim! Hanım! Sırıga tırmanıp göge çıkacağım. Bakalım never oluyor orada. Belki şeker vardır, hamur vardır, her şey vardır!”

“Madem kafaya koydun, tırman o zaman,” diye cevap verir karısı.

Böylece adam yukarı çıkar ve orada kocaman ahşap bir ev bulur. İçeri girince soslu süt domuzları, kazlar ve turtalarla dolu bir fırın ile “kalbin arzu edeceğİ her şeyi” bulur. Fakat fırının başında yedi gözlü bir keçi nöbet tutmaktadır. Köylü adam, keçinin altı gözünyi uyutur ama yedinci gözü unutur. Böylece keçi, adamin yiyp içtiğini, ardından uyuduğunu görür. Evin sahibi gelir ve olan biten her şeyi keçiden öğrenince çok öfkelenir, hemen hizmetçilerini çağırır ve köylü evden kovulur. Adam, bezelye sıriğinin olduğu yere gelince etrafına bakar ama bezelye sıriği yoktur. Sonra “yaz havasında uçuşan” örümcek ağlarını toplayıp onlardan bir ip yapar ve “gögün kenarına” bağlayarak aşağı inmeye başlar. Ama daha yolun yarısında ip biter. Bunun üzerine adam haç çıkarıp kendini aşağı bırakır. Bataklığa düşer ve bir süre orada kalır. Sonunda bir ördek, adamin başına yuva yapar ve yumurtasını bırakır. Adam ördeğin kuyruğunu yakalar ve böylece kuş onu bataklıktan çıkarır.

Ardından adam, ördek ve yumurtasını da yanına alarak neşe içinde evine gider ve başına gelenleri karısına anlatır.

Smolensk Oblasti'ndan alınan bir varyantta bezelye sırığına tırmanan bu defa kadındır, kocası ise aşağıda kalmıştır. Kadın yukarı vardığında izbuşka yani küçük bir köy evi bulur. Evin duvarları turtadan, masaları peynirden, fırını ise çörekten yapılmıştır. Kadın bir güzel yiyeip içtikten sonra bir köşede uyur. Sonra üç keçi girer içeri. Bunlardan ilki, iki gözlü ve iki kulaklıdır. İkinci si üç gözlü üç kulaklı, dördüncüsü ise dört gözlü dört kulaklıdır. Yaşlı kadın birinci ve ikinci keçinin gözleriyle kulaklarını uyttur ama üçüncüsü, sihirli sözlere rağmen dördüncü göz ve kulağını kullanarak kadını yakalar. Sorguya çekilen kadın, "yeryüzü diyarından gökyüzü diyarına" geldiğini anlatır ve onu rahat bırakırlarsa bir daha bu ziyareti tekrarlamayağına söz verir. Bunun üzerine keçiler, kadının gitmesine müsaade ederek ona ceviz, elma ve başka güzel şeylerle dolu bir çuval verirler. Kadın bezelye sırığından kayarak aşağı iner ve başına gelenleri kocasına anlatır. Adam, bir kez daha ve birlikte yukarı çıkmaya karısını ikna eder. Böylece beraber yola çıkarlar, küçük kız torunları da arkalarından gelmektedir. Bir anda bezelye sırığı kırılınca yere çakılırlar ve bir daha kimse onlardan haber alamaz. Masal der ki, "o zamandan sonra bir daha kimse göklerdeki o izbuşkaya ayak basmamıştır. Bu yüzden kimse o eve dair bir şey bilmemektedir."

Yeraltı dünyası hakkındaki Rus masalları, bir "gökyüzü ülkesi"ne dair bu belirsiz ve parçalı tasvirlerden daha açık ve bütün bir resim sunmaktadır. Ama bu unsurların görüldüğü masaların kadim Slav fikirlerini ne ölçüde temsil ettiği şüphelidir. Ad yani kötücül ruhlar ve günahkâr ruhların yeraltında yaşadığı yer, tabiatı bakımından olmasa da ismi bakımından Bizanslı Hades'in etkisini göstermektedir. Ama bu masalların çoğu, asıl ilhamını Hint kaynaklarından almış olup şu anki şekilleri itibarıyla bunun yanında Hristiyan, Brahman, Budist ve İslami etkileri de yansımaktadır. Azizler yahut hayali düşmanlarının ortaya çıktığı o halk masalları ve "efsaneler"e sıradaki masal da dâhildir.

Cehennemdeki Kemancı

Evvel zaman içinde üç oğlu olan köylü bir adam vardı. Hayatı refah içinde geçmişti. Parasını iki küp içine doldurdu. Birincisini dari fırının içine koydu, diğer küpü ise çiftlik kapısının altına yerleştirdi. Derken, köylü öldü ama para konusunda kimseye tek laf etmemiştir. Bir gün köyde bayram vardı. Bir kemancı, eğlenceye katılmak üzere yola çıkmıştı. Ama birden adam yere battı. Yerin ta dibine girip cehenneme yuvarlandı. Tam da zengin köylünün işkence gördüğü yere inmişti.

“Merhaba dostum!” dedi kemancı.

“Seni buraya uğursuz bir rüzgâr getirmiştir!” diye cevap verdi köylü adam, “Cehennem burası. İşte ben de cehennemde oturmaktayım.”

“Seni buraya hangi rüzgâr getirdi peki amca?”

“Para yüzünden oldu! Çok param vardı ama yoksullara tek kuruş vermedim. İki küp dolusu paramı toprağa gömdüm. Şimdi hâlimi görüyorsun. Bana işkence edecekler, sopalarla dövüp civilerle her yanımı parçalayacaklar.”

“Ben ne yapacağım peki?” diye ağladı kemancı. “Ya bana da işkence ederlerse?”

“Gidip ocak borusunun arkasındaki fırına oturursan ve üç yıl boyunca hiçbir şey yemezsen, güvende olursun.”

Kemancı ocak borusunun arkasına gizlendi. Sonra zebaniler gelip zengin köylüye işkence etmeye başladilar. Ona hakaretler yağdırıyorlardı:

“Al bakalım zengin adam. Küpler dolusu paranı gömdün ama saklayamadın. Biz görmeyelim diye gömdün.

Tarla kapısında insanlar dolaşıp duruyor, atlar nallarıyla başımızı eziyor ve dari fırınında harman dövenleriyle pataklıyoruz.”

Zebaniler çekilince köylü hemen kemancıya döndü:

“Buradan çıkacak olursan, çocuklara toprağı kazıp parayı çıkarmalarını söyle. Küplerden biri, bahçe kapısının altında. Diğer ise dari fırınında. Paraları alıp yoksullara pay etsinler.”

Sonra bir oda dolusu zebani gelip zengin köylüye sorular:

“Bir şey var burada, Rus gibi kokuyor! Nedir o?”

“Siz Rusya'ya gittiğiniz için beraberinizde Rus kokusunu getirdiniz,” diye cevap verdi köylü.

“Nasıl olur?” dediler. Sonra etrafi arayıp kemancıyı bulunca bağırıştılar:

“Ha, ha, ha! İşte bir kemancı.”

Adamı ocaktan çektiştip keman çalmasını istediler. Kemancı üç gece çaldı durdu. Gerçek ona bu zaman üç sene gibi gelmişti. Sonra yoruldu ve dedi ki:

“Mucize bu. Eskiden bütün akşam çalınca kemanımın telleri kopardı. Ama şimdi üç gündür çaldığım hâlde sapağamlar. Tanrı bizden lütfunu esirgemesin!”

Adam bu sözleri söylediğinin an, keman tellerinden biri koptu.

“Gördünüz mü, biraderler?” dedi kemancı. “Siz de şahit oldunuz. Teller koptu. Artık çalamam!”

“Dur bakalım!” dedi zebanilerden biri. “Bende iki kiriş var. Gidip getireyim.”

Zebani koşturup kirişleri getirdi. Kemancı telleri düzeltip şu sözleri tekrarladı: "Tanrı bizden lütfunu esirgemesin!"

Bir anda kirişler kopuverdi.

"Yok biraderler," dedi kemancı, "Sizin getirdiğiniz kirişler benim kemanıma uygun değil. Evde birkaç tel olacaktı. İzin verirseniz gidip getireyim."

Zebaniler adamın gitmesine müsaade etmedi. "Seni bırakırsak, geri gelmezsin," dediler.

"Bana güvenmiyorsanız, yanında birini gönderin o zaman."

Zebaniler içlerinden birini seçip kemancıyla beraber yolladılar. Kemancı köye döndü. Orada, uzaktaki bir köy evinde bir düğün yapıldığını iştiler.

"Haydi, düğüne gidelim," dedi kemancı.

"Gidelim," dedi zebani.

Köy evine girdiler. Oradaki herkes, kemancıyı tanıdı ve bağırıldı:

"Bunca yıldır nerelerdeydin?"

"Öteki dünyadaydım!" diye cevap verdi.

Orada oturup bir süre eğlendiler. Sonra zebani, kemançıya işaret edip dedi ki: "Gitme vakti!" Ama kemancı dedi ki: "Dur bir dakika! Birazcık keman çalıp şu gençleri eğlendireyim." Böylece horozlar ötmeye başlayana dek orada oturdular. Sonra zebani ortadan kayboldu.

Bundan sonra kemancı, zengin mujiğin oğullarıyla konuşmaya başladı ve dedi ki:

"Babanız parayı topraktan çıkarmanızı istiyor. Küplerden biri kapının altında, diğeri dari fırınlarında. Paraları alıp yoksullar arasında bölüşürmenizi istiyor."

Neyse, çocukların küpleri çıkarıp parayı yoksullara böülüstürmeye başladı. Ama para dağıttıkça artıyordu. Sonra çömlekleri bir kavşağa götürdüler. Oradan geçen herkes taşıyabildiği kadar para alıp gitti ama para hâlâ tükenmiyordu. Sonra İmparator'a bir mektup yazarak yardım istediler ve İmparator şu emri verdi: Bir kasaba vardı, bu kasabaya giden yol çok çetrefilliyydi. Neredeyse elli kilometre uzunluğundaydı, oysa düz bir hat olsa, beş kilometreyi bulmayaacaktı. İşte İmparator, bu yol boyunca bir köprü yapılmasını emretti. Beş kilometrelük bir köprü yaptılar. Bu iş için iki küpteki para kullanıldı. O sırada genç bir kadın, bir erkek çocuk dünyaya getirmiş ve çocuğu terk etmişti. Çocuk üç yıl boyunca hiçbir şey yiyecek içmedi ve Tanrı'nın bir meleği daima onun yanındaydı. Derken bu çocuk köprüye geldi ve şaşkınlık içinde dedi ki:

“Ne muhteşem bir köprü! Bunu yaptıranı, Tanrı cennetin krallığını bahşetsin!”

Tanrı bu duayı işitti ve meleklerine, zengin mujigi cehennemden çıkarmalarını emretti.

Bu “efsane”deki köprü kurma bölümü, bir başka Rus masaliyla karşılaştırılabilir. Bu masalda bir tüccarın çok zengin olduğu, fakat hiç çocuğu olmadığı anlatılır. Bu yüzden karişiyla beraber Tanrı'ya dua edip onlara bir çocuk vermesi için yalvarmaya başlarlar. Gençliklerinde teselli, yaşıtlıklarında destek olacak ve ölümlerinden sonra ise onları hatırlayacak bir çocuk dilerler. Dualarının kabul olması için fakirleri doyurup sadaka verirler. Bütün bunların yanında bütün inançlı kimse lerin kullanması için insanların geçemediği yerler ve bataklıklar üzerine bir köprü yaptırmaya karar verirler. Tüccar epey para harcar ama sonunda köprüyü yaptırır ve iş tamamlan-

diğında yardımcısı Fedor'u gönderip der ki: "Git ve köprüünün altında oturup insanlar benim hakkında ne söylüyor, dinle. Benim için dua mı ediyorlar, yoksa bana küfür mü ediyorlar öğren."

Fedor hemen yola çıkıp köprüünün altına otururak gelen geçeni dinler. O sırada iç kutsal ihtiyan, köprüünün üzerinden geçmektedir. Birbirlerine şöyle derler:

"Bu köprüyü yaptıran adam nasıl ödüllendirilmeli?"

"Bahtı güzel bir oğlu olsun. O çocuğun her dileği gerçekleşsin. Bütün isteklerini Tanrı bahşetsin!"

Masalın geri kalanı, Alman Masalı "Pembe"ye çok benzemektedir. Bununla uyuşan Bohemya masalı "Hain Hizmetçi" de de köprü kurma olayının korunduğu görülebilir.

Fakat kemancı masalı üzerinde daha fazla durmayacağım, zira aynı sınıfın başka masallardan bir sonraki bölümde söz edeceğim. Bu masalların birçoğunda, kötü ruhlara dair tanımların anlatıcılar tarafından Hıristiyanlık öğretisiyle uyumlu olacak şekilde değiştirilmiş olduğunu göreceğiz. Bu yüzden şimdi ölüler ve ölülerin kaldığı yerlere dair inançlara geri döneceğim. Slavların bu inançları, pagan atalarından aldığı anlaşılıyor. Ayrıca bu unsurları birkaç Rus hayalet masalıyla göstermeye çalışacağım. Genel olarak bu masallar, kasvetli bir tabiata sahiptir ama vahşi unsurların girmediği bazı masalar da mevcut. Daha önce bahsettiğim "Ölü Anne" masalı, bu ikinci sınıfa ait. Sıradaki masal da bu gruptan olup orijinali başlıksız olduğu için biz bir ad verdik.

Mezar Taşında Gezinti

Gece geç saatte bir esnaf, uzak bir köyde katıldığı ziya-fetten ayrılip evine dönmekteydi. Yol üzerinde eski bir dostuyla karşılaştı. On yıldır ölü olan bir dostuyla.

“Sağlığın yerinde olsun!” dedi ölü adam.

“Ben de sana sağlık sıhhat dilerim,” diye cevap verdi âlemci. Arkadaşının yıllar önce dünyaya veda ettiğini unutuvermiştı.

“Haydi, benim eve gidelim. Bir iki kadeh tokuştururuz.”

“Haydi o zaman gidelim. Çok mutlu bir günde karşılaşımıza göre, bir içki içebiliriz.”

Bir eve geldiler ve burada içip eğlendiler.

“Hoşça kal, o zaman! Artık eve gitsem iyi olacak,” dedi esnaf.

“Dur biraz. Nereye gidiyorsun hemen? Bu gece benimle kal.”

“Yok, birader, olmaz! Bunu isteme benden. Yarın sabah bir sürü işim var. Bir an evvel eve gitmem gerek.”

“Peki, madem. Güle güle! Ama ne diye yürüyeceksin ki? Benim atımı al, hızlıca evine götürür seni.”

“Sağ ol. Öyle yapayım en iyisi.”

Esnaf ata bindi ve sanki rüzgâr alıp götürmüş gibi ortadan kayboluverdi! Bir anda bir horoz öttü. Korkunç bir manzarayıdı bu! Her yanda mezarlar vardı ve binici bir mezarın üzerindeydi!

İki Arkadaş

Evvel zaman içinde bir köyde iki genç adam yaşırdı. Bunlar çok iyi dosttu, her yere birlikte giderler ve birbirlerini kardeş gibi görürlerdi. İki arkadaş şöyle bir anlaşmaya varmışlardı:

İlk önce hangisi evlenirse, diğerini düğününe davet edecekti. Diğer arkadaşın sağ ya da ölü olması, bu anlaşmayı bozmayacaktı.

Bundan bir yıl kadar sonra delikanlılardan biri hastalanıp öldü. Birkaç ay sonra arkadaşı evlenmeye karar verdi. Bütün akrabalarını toplayıp müstakbel karısını almak üzere yola çıktılar. Yol üzerinde mezarlığın yanından geçikleri sırada damat, eski dostunu ve yaptıkları anlaşmayı hatırladı.

Bunun üzerine atları durdurup dedi ki:

“Arkadaşımın mezarına gidiyorum. Düğünümé katılıp gönlünce eğlenmesini isteyeceğim ondan. Çok güvendiğim gerçek bir dosttu.”

Sonra mezara gidip seslendi:

“Sevgili arkadaşım! Seni düğünümé davet etmeye geldim.”

Birden mezar açıldı, ölü adam ayağa kalktı:

“Teşekkür ederim, sevgili kardeşim. Bana verdığın sözü tuttun. Sen de evime gel ki bu güzel karşılaşmadan faydalamanmış olalım. Bir iki kadeh içip eski günleri analım.”

“Gelirdim ama düğün alayı var dışında, herkes beni bekliyor.”

“Olsun, birader!” diye cevap verdi ölü adam. “Bir kadeh tokuşturmak ne kadar zaman alacak ki?”

Bunun üzerine damat mezara atladı. Ölü adam bir bardak likör doldurdu. Damat içkiyi içti ve tam yüz yıl geçti.

“Bir bardak daha iç, dostum!” dedi ölü adam.

Adam ikinci bardağı da içti ve iki yüz yıl geçti.

“Haydi, dostum, bir bardak daha!” dedi ölü adam, “Sonra Tanrı'nın adıyla git de düğününde eğlen!”

Adam üçüncü kadehi kaldırıldı ve üç yüz yıl geçti.

Ölü adam arkadaşına veda etti. Tabutun kapağı örtüldü ve mezar kapandı.

Damat etrafına bakındı. Eskiden mezarlık olan yer, şimdiki boş bir araziydi. Ne yol vardı, ne akrabaları ne de atlar görünüyordu.

Köyüne gitti ama köy de değişmişti. Evler farklıydı, insanların hepsi yabancыydı. Papazın yanına gitti ve başına gelenleri anlattı. Papaz, kilise kayıtlarına bakınca üç yüz yıl önce yaşanmış bir olayın kaydına rastladı: Bir damat, düğün gününde mezarlığa gitmiş ve ortadan kayboluvermişti. Gelinse bir süre bekledikten sonra bir başka adamlı evlenmişti.

“Rip van Winkle” hikâyesi kısa bir göndermeyi gerektirmeyecek kadar iyi biliniyor. Şüphesiz ki bu hikâye, Hristiyanlıktaki “Efes'in Yedi Uyurları” efsanesine karşılık gelen halk masallarına dayanmaktadır. Bu efsanenin kendisi de daha eski bir masalın yansımasıdır. Ayrıca manastır bahçesinde bir kuşun şakimasını dinlerken yıllarca trans hâlinde kalan keşişin hikâyesi de bu masalın dayandığı kaynaklardandır ki Chundinsky'nin koleksiyonunda Rusça versiyonuna yer veril-

miştir. Rus masalı “*İki Arkadaş*” ile İskandinav masalı “*Hayatta ve Ölümde Dost Olanlar*” arasında büyük bir benzerlik mevcuttur. İkinci masalda damat, sert bir şekilde ve defalarca ölü arkadaşının mezarına vurur. Sonunda ölü mezardan çıkar ve uzakta olduğu için arkadaşını duymadığını söyler. Sonra damadın peşinde kilise dolasıır ve ardından damat onu mezarına geri götürür. Yol üzerinde sağ olan adam, mezarın ötesindeki dünyayı görmeyi dilediğini söyler ve ceset bu dileği gerçekleştirir. Ama önce adamın başına bir çim parçası koyar. Pek çok tuhaf manzaraya şahit olan damada, rehberi dönene dek oturup beklemesi söylenir. Ayağa kalktığında her yanı yosun ve otla kaplanmıştır ve yeryüzüne geri döndüğünde her şeyin değiştiğini görür.

Eski günler ve eski dostluklara dair hatırlaların nazik ve zararsız hayaletler tarafından korunduğu mezar ötesi, daha doğrusu mezar içindeki yaşama dair bu karanlık taslakları bırakarak, ölülerin bütünüyle korkunç bir şekilde gösterildiği daha ayrıntılı tasvirlere geçeceğiz. Diğer dünyadan gelen misafir, skazkalarda cisimsiz bir varlık şeklinde temsil edilmez. Yalnızca bir hayalet şeklinde, elle tutulmayan ve gözle görülmeyen, fiziksel gücü olmayan ve eski evine veya hukümete cezasız kalmış bir suç sebebiyle geldiği yere musallat olan bir ölü olarak gelmez. Yeniden canlanmış bir ceset olarak insanların huzurunu kaçırılmaya gelir, çoğu zaman dünyevi arzulara maruz kalmıştır; insan gücü ve kötülüğünden çok daha fazlasına sahiptir. Üstü başı genellikle mezar içinde giydikleridir ve şu hikâyede görüleceği gibi üzerindekilerden bir türlü ayrılamaz:

Kefen

Evvel zaman içinde çok tembel ve uyuşuk bir kız yaşırdı. Çalışmaktan nefret ederdi, bütün gün dedikodu yapıp çene çalardı. Bir gün diğer kızları iplik eğirmek için eve çarırdı. Zira herkesin bildiği gibi, köylerde iplik eğirme partişi yapanlar tembel tenekeleldir; bunlara gidenler ise sekere düşkün pis boğazlı kızlardır.

Neyse, belirlenen gece kızlar geldiler. Tembel kız için iplik eğirdiler, kız da onlara ikramda bulundu, hepsini yedirdi içirdi. Bir sürü şeyden konuşurlar. Bir de içlerinde hangisinin en cesur olduğunu merak ediyorlardı.

Tembel teneke (lezhaka) dedi ki:

“Ben hiçbir şeyden korkmam!”

“Peki, o zaman,” dedi iplikçiler, “madem hiçbir şeyden korkmuyorsun, mezarlıktan geçip kiliseye git, kutsal resmi kapıdan indir ve buraya getir.”

“Tamam, getireceğim. Ama her birinizin bana bolca ip eğirmeniz lazım.”

Kendi işini başkasına yaptırırmak tam da bu kıza uygun bir fikirdi. Neyse, kız gitti, resmi kaldırıp eve getirdi. Arkadaşları, bunun kilisedeki resim olduğundan emin oldular. Fakat resmin geri götürülmesi gerekiyordu ve saat çoktan on ikiyi vurmuştu. Kim götürecek resmi? Nihayet tembel teneke dedi ki:

“Kızlar, siz ip eğirmeye devam edin. Ben geri götürürüm resmi. Ben hiçbir şeyden korkmam!”

Kız kiliseye gidip resmi yerine geri koydu. Eve dönüş

yolunda mezarlığın yanından geçtiği sırada bir mezarın üzerrinde beyaz kefenler içinde bir ceset gördü. O gece ay ışığı etrafi aydınlatıyordu. Her şey görülebiliyordu. Kız cesedin yanına gidip kefenini çekti. Ceset sessizliğini bozmadı, tek kelime dahi etmedi. Şüphesiz ki konuşması gereken vakit henüz gelmemiştir. Kız kefeni alıp eve gitti.

“Tamamdır!” dedi kız, “Resmi geri götürüp yerine koydum. Dahası var. Bir ölüünün üzerinden kefeni aldım!”

Bunu işten kimi kızlar korkuya kapıldı, diğerleri ise kızı inanmayıp güldüler.

Ama yemek yiyp yattıktan sonra birden ceset, pencereye vurup dedi ki:

“Kefenimi ver bana! Kefenimi ver bana!”

Kızlar öyle korktular ki neredeyse öleceklerdi. Ama tembel teneke, kefeni alıp pencereye gitti ve camı açtı:

“Al işte, kefelin burada.”

“Almam,” dedi ceset, “nereden aldıysan oraya geri koy.”

Tam o sırada horozlar ötmeye başladı birden. Ceset ortadan kayboluverdi.

Ertesi gece ip eğiren kızlar evlerine dönünce, yine aynı saatlerde gelip pencereye vurdu ve bağırdı:

“Kefenimi ver bana!”

Kızın babası ve annesi pencereyi açıp kefeni uzattılar.

“Almam,” dedi ölü, “kızınız aldığı yere kendisi koysun.”

“İyi de bu saatte bir cesetle kim gider mezarlığa? Ne korkunç bir fikir!” dedi kız.

Tam o esnada horozlar öttü. Ceset ortadan kayboldu.

Ertesi gün kızın babası ile annesi papazı çağrırttılar ve olan biteni ona anlatıp bu müşkül durumdan kurtarması için yardım istediler.

“Bir ayin yapamaz mısınız?” diye sordular.

Papaz bir süre düşündükten sonra cevap verdi:

“Lütfen kızınıza yarın kiliseye gelmesini söyleyin.”

Ertesi gün tembel teneke, kiliseye gitti. Ayin başladı, pek çok insan geldi. Ama tam cherubim* ilahisi okunacakken bir anda tüm cemaati yıkıp geçen korkunç bir fırtına koptu. Kızı alıp yere fırlattı. Kız gözden kayboldu. Ondan geriye saç örgüsünden başka bir şey kalmamıştı.

Geceleri mezarlarından çıkıp etrafta dolaşan bu cesetler genellikle dine aykırı biçimde yaşamış büyüçüler veya diğer günahkârların cesetleridir. Bu tür bedenlere ifritler girer ve bunun sonucunda ortaya ifrit ve ceset birleşimi ya da kana su-samış korkunç vampirler çıkar. Sıradaki masal, bu tür varlıkların işlerine dair detaylı bilgi sunuyor. Ayrıca bu masaldan Slav cesetlerinin, kefenlerine olduğu kadar tabut kapaklarına büyük önem verdigini öğrenmek mümkün.

* Cherubim: Hristiyanlık dininde inanılan meleklerden biri. (ç.n.)

Tabut Kapağı

Bir mujik bir gece elinde küplerle yol almaktaydı. Atı yoruldu ve bir mezarlığın yanında durdu. Mujik, atının koşum takımlarını çıkarıp otlanması için saldı. Bu sırada kendisi de mezarlardan birinin üzerine uzandı. Ama bir türlü uyuyamadı.

Bir süre orada yattı. Sonra birden altındaki mezar açılmaya başladı. Hareketi hissedip ayağa kalktı. Mezar açıldı ve içinden bir ceset çıktı; bembeyaz bir kefene sarılıydı ve elinde bir tabut kapağı vardı. Ceset kiliseye koşturup tabut kapağını kilisenin kapısına dayadı ve ardından köye doğru koştu.

Mujik cesur bir adamdı. Tabut kapağını alıp arabasının yanında durdu ve ne olacak diye beklemeye koyuldu. Kısa bir süre sonra ölü adam geri döndü. Tabut kapağını almak için gelmişti ama kapak ortalıkta yoktu. Sonra ceset, izleri takip ederek köylünün yanına geldi ve dedi ki:

“Kapağımı ver. Yoksa seni paramparça ederim!”

“Şu elimdeki baltayı görüyor musun?” diye cevap verdi köylü. “Seni ufacık parçalara ayıracak olan asıl benim!”

“Geri ver kapağımı, evlat!” diye yalvardı ceset.

“Neredeydin ve ne yaptın anlatırsan veririm.”

“Köydeydim. Orada birkaç delikanlıyı öldürdüm.”

“Pekâlâ. Şimdi bu gençleri tekrar nasıl diriltiriz, onu anlat.”

Ceset isteksizce cevap verdi:

“Kefenimin sol eteğini kesip yanına al. Delikanlıkların öldürdüğü eve gidince bir tencereye birkaç köz atıp kefenimden kestiğin parçayı da ekleyip tencereyi orada bırak. Ardından kapıyı kilitle. Delikanlılar bir anda diriliverecek.”

Köylü adam kefenin sol eteğini kesip tabut kapağını sa-

hibine teslim etti. Ceset ise mezarına gitti. Mezar açıldı ama ölü adam tam içeri girmek üzereyken birden horozlar ötmeye başladı ve bu yüzden adam, tabutunun üzerini tam örtemedi. Tabut kapağının bir ucu açıkta kalmıştı.

Mujik bunların hepsini gördü ve aklına kazıdı. Gün ağarmaya başladı. Köylü adam, atınıogerleyip köye doğru sürdü. Evlerin birinden ağıtlar yükseliyordu. Hemen içeri girdi. İki delikanının cesedi yerdeydi.

“Ağlamayın,” dedi. “Ben onları diriltebilirim.”

“Ne olur onları dirilt, evlat,” dedi delikanlıkların akrabaları. “Neyimiz varsa yarısını sana vereceğiz.”

Köylü adam cesedin talimatlarını harfiyen yerine getirdi ve delikanlıklar yeniden hayatı döndü. Akrabaları çok mutluydu ama ona teşekkür etmek yerine köylüyü yakalayıp elini kolunu bağladılar. Dediler ki:

“Seni gidi düzenbaz! Hemen yetkililere teslim edeceğiz seni. Madem diriltmeyi biliyorsun, öldüren de sen olabilirsin!”

“Siz neler söylüyorsunuz? Hiç imanınız yok mu? Tanrı’dan da mı korkmazsınız?” diye bağırdı köylü.

Sonra gece başına gelenleri anlattı. Bu haber tüm köye yayıldı. Herkes toplanıp mezarlığa doluştı. Ölü adamin çıktıığı mezarı buldular, mezarı açıp cesedin tam kalbine kavak açısından bir kazık sapladılar. Böylece ceset yeniden ayaklanıp insanların canına kastedemeyecekti. Köylü adama gelince, onu bol bol ödüllendirip onurlandırarak evine yolladılar.

Vampirler yalnızca uyku zamanında korkulan varlıklar değildir. Geçiş yolları ve kavşaklar ya da mezarlık semtlerinde yeni den dirilmiş bu türden cesetler sık sık belirir, katledip yiyebileceği masum bir yolcuyu gözler. Bu tür tehlikeli yerlerden geçerken geç kalmış köylü, ürkek adımlarını hızlandıracak ve belki de bir sonraki masaldaki gibi esrarlı bir olayı hatırlayacaktır.

İKİ CESET

Bir asker, memleketini ziyaret etmek için izin aldı. Kutsal resimler karşısında dua edip anne babasının elini öpmek istiyordu. Güneş uzun zaman önce batmıştı, hava kararmışken yolunun üzerindeki bir mezarlıktan geçmek durumunda kaldı. Tam o sırada birinin arkasından koşturduğunu duydı:

“Dur! Kaçamazsun!”

Arkasına baktı. Dişlerini gıcırdatarak koştururan bir ceset vardı peşinde. Asker kaçmak için tüm gücüyle bir yana sıçradı, sonra küçük kiliseyi gördü ve içeri daldi.

Kilisede kimsecikler yoktu. Bir masanın üzerinde yatan bir başka ceset görülmüyordu yalnızca. Önünde de mumlar yanmactaydı. Asker bir köşeye gizlendi ve orada kaldı. Korkudan onun da ölüden farkı kalmamıştı. Neler olacak diye beklemeye koyuldu. O sırada ilk ceset yani askeri kovalayan ceset hışımla içeri daldi. Bunun üzerine masada yatan ceset ayağa fırladı ve bağırdı:

“Ne diye geldin buraya?”

“Bir askerin peşindeyim. Yiyeceğim onu.”

“Olmaz, kardeşim! O asker benim evime girdi. Onu yemek benim hakkım.”

“Hayır, ben yiyeceğim onu!”

“Hayır, ben yiyeceğim!”

Askeri paylaşamayınca kavgaya tutuştular. Her taraf tozla kaplandı. Araliksız dövüştüler, ta ki horozlar ötmeye başlayana dek. O anda canları çekildi ve yere yiğildilar. Asker huzur içinde evine gitti. Dedi ki:

“Tanrıma sana şükürler olsun! Büyücülerden kurtuldum!”

Köpek ve Ceset

Bir köylü günün birinde avlanmaya çıktı. En sevdığı köpeğini de yanına aldı. Epeyce yürüdüler, ağaçların ve bataklıkların arasından geçtiler ama hiçbir şey bulamadılar. Ni-hayet gecenin karanlığı onları şaşırttı. Esrarengiz bir saatte bir mezarlığın yanından geçtiler ve iki yolu birleştigi yerde beyaz bir kefene bürünmüş bir ceset gördüler. Köylü dehşete düştü ve nereye gideceğini bilemedi. İlerlemeli miydi, yoksa geri mi dönmeliydi?

“Ne olursa olsun, yoluma devam edeceğim,” diye düşündü. Yola devam etti, köpeği de yanında koşturuyordu. Ceset onu fark edince karşısına dikildi ama ayakları yere değmiyor, havada asılı duruyordu; kefeni ise ayaklarının altında dalgalandıyordu. Avcının yanına gelince ona doğru atıldı ama köpek çıplak baldırından yakalayıp sallamaya başladı. Köylü adam, köpeğiyle cesedin boğuştuğunu görünce şansının yaver gitmesine çok sevinip var gücüyle eve koştu. Köpek, horozlar ötmeye başlayana dek dalaşı bırakmadı ve o anda ceset yere yığılıp hareketsiz kaldı. Sonra köpek sahibinin peşinden koşturdu ve adam tam eve girdiği esnada ona yetişip üzerine atladi, şiddetle adamı çektiştirip ısrırmaya, parçalamaya çalıştı. Öyle vahşi ve ısrarcıydı ki bütün ev sakinleri birleşipanca üstesinden gelebildiler hayvanın.

“Ne oldu bu köpeğe böyle?” diye sordu köylünün yaşlı annesi. “Neden sahibinden böyle nefret ediyor?” Köylü adam olanları anlattı.

“Çok kötü yapmışsun oğlum!” dedi yaşlı kadın. “Köpek ona yardım etmeyişinden tiksinmiş. Tek başına cesetle bo-

ğuşurken sen onu yalnız bırakmışsun ve sadece kendi canını düşünmüşsun! Artık ebediyen sana kin tutacak."

Ertesi sabah ailece tarlaya gittikleri sırada köpek gayet sessizdi. Ama sahibi göründüğü an, araliksız havlayıp ulu-maya başladı.

Köpeği zincire bağlayıp bir sene bağlı tuttular. Ama buna rağmen sahibinin suçunu hiç unutmadı. Bir gün zincir-den kurtulmayı başardı ve doğruca sahibinin üstüne atlayıp onu boğmaya çalıştı.

Bu yüzden köpeği öldürmek zorunda kaldılar.

Asker ve Vampir

Bir asker evine gitmek için izin almıştı. Memleketine doğru yola çıktı, az gitti uz gitti ve nihayet köyüne yaklaştı. O köyün yakınlarındaki bir değirmende yaşayan bir değirmenci vardı. Eski zamanlarda Asker onunla samimi bir dostluk kurmuştu. Neden gidip arkadaşımı görmeyeyim diye düşünerek yanına gitti. Değirmenci onu çok sıcak bir şekilde karşıladı ve hemen likör ikram etti. İki arkadaş birlikte kadeh kaldırıp sohbet ettiler. Bütün bunlar akşamda doğru yaşanmıştı. Asker, Değirmenci'nin yanında epey kaldı. Öyle ki gecenin karanlığı etrafi sarmıştı.

Köyüne gitmek için izin istediğiinde ev sahibi dedi ki:

“Geceyi burada geçir, Asker! Çok geç oldu. Hem, gecenin bu vaktinde başına bir iş gelebilir.”

“Neden ki?”

“Çünkü Tanrı bizi cezalandırıyor! Korkunç bir büyüğün aramızda öldü. Geceleri mezardan kalkıp etrafa dehşet saçıyor. En yüreklerimiz bile tir tir titriyor yaptıkları karşısında! Nasıl olur da ondan korkmaz insan?”

“Ben korkmuyorum hiç! Bir asker Kral'a ait adamdır ve ‘Kral’ın malını kimse ne suda boğabilir ne de ateşe yakabilir.’ Ben gideyim artık. Ailemi görmek için sabırsızlanıyorum.”

Asker yola çıktı. Yolunun üzerinde bir mezarlık vardı. Mezarlardan birinde büyük bir ateş yanıyordu. “O da ne?” diye düşündü. “Gidip bir bakayım en iyisi.” Yaklaşınca Büyücü'nün ateş başında oturmuş çizmelerini onardığını gördü.

“Merhaba, birader!” diye bağırdı Asker.

Büyücü başını kaldırıp dedi ki:

“Neden geldin buraya?”

“Burada ne yaptığını görmek istedim.”

Büyücü işini bırakıp Asker'i bir düğüne davet etti.

“Haydi, gel kardeşim,” dedi, “biraz eğlenelim. Köyde düğün var.”

“Haydi, gidelim!” dedi Asker.

Düğün yerine geldiler. Çok misafirperver davranıldı iki arkadaşa, doya doya yiyp içtiler.

Büyücü kana kana içti, gönlünde eğlendi ama sonra birden öfkelendi. Bütün misafirleri evden kovdu, yeni evli çifti uyuttu, eline iki küçük şişe ve bir tıg alıp gelinle damadın ellerini tiğla deldi ve kanlarını çekmeye başladı. Ardından Asker'e döndü:

“Haydi, şimdi gidelim buradan.”

Evden çıktılar. Yolda ilerledikleri sırada Asker sordu:

“Söylesene, neden kanlarını o şişelere aldın?”

“Neden olacak? Gelinle damat ölsün diye. Yarın sabah kimse onları uyandıramayacak. Ancak ben diriltebilirim onları.”

“Peki, nasıl yapacaksın bunu?”

“Gelinle damadın topukları kesilecek ve yaralarının üzerine kendi kanlarından dökülecek. Damadın kanını sağ cebime, gelininkini ise sol cebime koydum.”

Asker bütün bunları dikkatle dinledi. Sonra Büyücü yine böbürlenmeye başladı.

“Ne dilersem, yapabilirim ben!”

“Seni alt etmek imkânsız olsa gerek, değil mi?” diye sordu Asker.

“İmkânsız mı? Eğer biri çıkışip kavak dallarından yüzlerceğini yiğip beni o odunların üzerinde yakarsa, işte o zaman beni

bitirebilir. Yalnız beni yakarken gözünü dört açmalı, zira yılanlar, solucanlar ve her türden sürüngenler çıkacak içimden; sonra da horozlar, saksaganlar ve kargalar gelecek uçarak. Bütün bu hayvanların yakalanıp ateşe atılması gerek. Tek bir kurtçuk dahi kaçacak olursa, çaresi yok, o kurtçukla beraber ben de sizmişim!”

Asker bütün bunları kelimesi kelimesine zihnine kazdı. Büyücü'yle epey konuştular ve nihayet mezara vardılar.

“Bak, kardeşim,” dedi Büyücü, “şimdi seni paramparça edeceğim. Yoksa bütün bunları herkese anlatırsın.”

“Neden söz ediyorsun sen? Kendini kandırma bence. Çünkü ben Tanrı'ya ve İmparator'a hizmet ediyorum.”

Büyücü dişlerini gıcırdattı, yüksek sesle uludu ve Asker'in üzerine atladı. Asker kılıçını çıkarıp savurmaya başladı. Uzun süre dövüştüler. Asker'in takati kalmamıştı. “Eyvah! Bittim ben! Boşa uğraşıyorum!” diye düşündü. Ama birden horozlar ötmeye başladı. Büyücü cansız bir hâlde yere yiğildi.

Asker kan dolu şişeleri Büyücü'nün cebinden aldı ve kendi ailesinin evine gitti.

Oraya varınca ailesi ve akrabalarıyla kucaklaştı. Dediler ki:

“Buraya gelirken tuhaf bir durumla karşılaşın mı Asker?”

“Hayır, hiçbir şey görmedim.”

“Mümkün değil! Köyde korkunç şeyler yaşanıyor. Bir Büyücü köyümüze musallat oldu!”

Bir süre konuşuktan sonra yatıp uyudular. Ertesi sabah Asker uyanı ve sordu:

“Yakınlarda bir düğün varmış diye duydum. Doğru mu?”

“Zengin bir mujigin evinde düğün vardı,” diye cevap verdi akrabalari, “ama gelinle damat düğün geceşi öldü. Neden ölüüklerini kimse bilmiyor.”

“Nerede yaşıyor bu mujik?”

Asker'e adamın yaşadığı evi gösterdiler. Tek kelime etmeden eve gitti ve tüm ailenin ağlayıp yas tuttuğunu gördü.

“Neden ağlıyorsunuz?” diye sordu.

“Şöyle söyle oldu, Asker,” dediler.

“Ben bu genç çifti diriltebilirim. Bunu başarırsam, bana ne vereceksiniz?”

“Ne dilersen! Neyimiz varsa, yarısı senin olsun!”

Asker, Büyücü'nün talimatların uyarak genç çifti hayatı döndürdü. Artık gözyaşlarının yerini sevinç ve mutluluk almıştı. Asker en iyi şekilde ağırlandı ödüllendirildi. Sonra doğruda Starosta'ya gidip köylülerini toplamasını ve yüzlerce kavak dalı getirmelerini istedi. Odunları mezarlığa getirip Büyücü'yu mezarından çıkardılar, odunların üzerine yatırdılar ve odunları yakıtlar. İnsanlar ateşin etrafında daire çizmiş; ellerinde süpürge, kürekler ve maşalarla bekliyorlardı. Odun yığını alevler içinde kaldı ve Büyücü yanmaya başladı. Cesedi patladı ve içinden yılanlar, solucanlar, türlü türlü sürüngenler çıktı. Ardından kargalar, saksağanlar, horozlar uçuşup geldi. Köylüler bütün bu hayvanları öldürüp ateşe attılar, tek bir solucanın dahi kaçmasına izin vermediler! Büyücü de iyice yanmıştı. Asker onun küllerini toplayıp rüzgâra savurdu. O zamandan sonra köyde huzur hâkim oldu.

Asker herkesin minnettarlığını kazandı. Bir süre evinde kalıp dinlendi. Sonra cebinde parayla tekrar Çar'ın hizmetinde görev yapmak için yola çıktı. Görevi sona erince ordudan emekli oldu ve rahatça yaşadı.

Bu türden çok sayıda masal mevcut ve bunların hepsi aynı inanca dayanıyor: Belli durumlarda ölü kişi mezarından ayrılıyor ve yaşayanlara musallat olup onları öldürme amacını güdüyor.

Bu inanç, yalnızca Slavlara özgü değil ama manevi inançlarının karakteristik özelliklerinden biri. Hertz, kapsamlı çalışmasında ölüleri yakan halklar arasında sıradan “ceset hayaletler”inin fazla bilinmediğini belirtir. Genel bir kural olarak, küllerden başka şeyin konmadığı mezarlardan yalnızca belirsiz hayaletler, hayatı görüntüler çıkar. Ama ölüyü toprağa gömmenin âdet olduğu yerlerde bu kişiye halk muhayyilesi, “özel bir yarı hayat” atfeder. Ayrıca bazı halklar, ölüünün belli aralıklarla cani güdülerle uyanlığını düşünür. Doğu dünyasında bunlar genelde cesedin kötü ruhlarca ele geçirilmesiyle açıklanır ama Avrupa’nın bazı yerlerinde ölüünün davranışına dair bu tür bir açıklama verilmez, yine de sıkça buna işaret edilir. “Vampir inancı, hayaletlere olan evrensel inancın Slavlara özgü şeklidir,” der Hertz ve hiç şüphesiz, Slavlardan yaşadığı ya da büyük ölçüde etkilediği o ülkeler, vampirizmin bilhassa kendine ait olduğu yerlerdir. Ama dirilmiş cesetler, başka ülkelerin geleneklerinde genellikle önemli bir rol oynar. İskandinavlar arasında ve bilhassa İzlanda’da bu unsurlar birçok korkuya yol açmıştır; gerçi bu varlıkların kana susamışlık ve başka bedensel açılıklar ya da bir tür yerel kötülük sebebiyle harekete geçtiği düşünülmemiştir.

İzlanda’dakine benzer Alman korku masalları da oldukça iyi bilinmektedir ama bunların çoğunluğu bir zamanlar bütünüyle Let ya da Slavlardan yaşadığı ve bugün Doğu Prusya veya Pomeranya ya da Lusatia gibi Cermen sayılan bölgelerde bulunmaktadır. Ama dil ve köken bakımından Slav olan halklar arasında vampir masalları en bereketli alanını bulmuştur: Rusya, Polonya ve Sırbistan’dı, Çekler ve Macaristan’daki Slovaklar arasında ve heterojen Avusturya İmparatorluğu topraklarının bir kısmında yaşayan Slav ailesinin diğer birçok alt bölümünde bu masallar yaygındır. Arnavutlar ve Yunanlılar arasında da sağlam bir kökü vardır bu masalların ama bu halklar üzerinde güclü bir Slav etkisi de görülmektedir. Yunanistan’ın bugünkü sakinlerinin Slav kökenleri konusunda Fallmarayer'in öne sürdüğü doktrinlere karşı çıkmaktan asla taviz vermemesine karşın, Prof. Bernhard

Schmidt dahi “vampir” kelimesini Slavlardan ödünç aldıklarına göre Yunanlıların bu konuda belli görüş ve gelenekleri de onlardan almış olabileceklerini söyler. Bunun ötesine gitmez ve antik Yunan'da hayaletlerin kandan zevk alan ve kimi zaman da yıkım gücünü kullanan kişiler olarak temsil edildiğini göstermek üzere eski Yunan yazarlarından pasajlar alıntılamakla yetinir. Ayrıca Yunancada kullanılan “vampir” kelimesinin Slav kökenli olduğu gerçeğinin vurgulanması gerektiğini kabul etmez; zira ona göre Slav etkisinin çok az olduğu adalarda “vampir”, tamamen Yunanca bir adlandırmadır. Fakat Homeros'un karanlık gölgelere atfettiği kana susamışlığın, günümüz vampirinin tabiatından farklı bir özellik olduğu görülmüyor. Ayrıca bu karanlık hortlak, Gello'nun ruhu ya da Medea'nın katledilmiş çocukların hayaletleri gibi ruhani yıkıcılar tam olarak benzememektedir. Ne var ki çağdaş Yunan ve Slav halklarının inançları arasında yakın temasa şahit olduğumuz tek konu vampirler değil. Prof. Bernhard Schmidt'in muhteşem çalışması, bu iki folklorun birbiriley ne kadar ilintili olduğunu gösteren örneklerle doludur.

Rus İmparatorluğu'nda vampirlere inancının hâkim olduğu bölgeler, Beyaz Rusya ve Ukrayna'dır. Fakat soluk benizli kan emici Upir -bu isim, yabancı olduğu pek çok ülkede bizdeki “vampir” kelimesine benzeyen şekiller altında benimsenmiştir-Rusya'nın diğer birçok bölgesinde köylü halkın zihnini rahatsız eder. Gerçi yukarıda sözünü ettigimiz bölgeler ya da diğer bazı Slav ülkelerinin sakinleri arasında yayılan yoğun korkuya aynı şiddette gerçekleşmez bu rahatsızlık. Orijinal fikir çevresinde gelişen çok sayıda gelenek, bölgeye göre belli ölçüde değişmektedir ama hiçbir zaman radikal biçimde tutarsızlık göstermemektedir.

Detayların bir kısmı çok ilginç. Küçük Rusyalılar, uzun zaman mezarda kaldığı için bir vampirin elleri uyuştusya, çelik gibi keskin dişlerini kullandığını inanır. Önune çıkan tüm engelleri dişleriyle kemirip aştıktan sonra, ilk önce bir evde bulduğu bebekleri yok eder, ardından da evin yaşılı sakinlerini öldürür. Bir oda-nın zeminine ince tuz serpilmişse vampirin ayak izleri mezarına

kadar izlenebilir ve mezardında yanakları pespembe, ağız ise kan içinde yatmış olduğu görür.

Kaşubeler bir vieszcy, yani vampirin mezarda uykudan uyanlığında el ve ayaklarını kemirdiğini; o kemirmeye devam ettikçe önce kendi akrabalarının, ardından komşularının hastalanıp ölü düşünü söyler. Kendi etini kemirip bitirince gece yarısı ayaklanır ve büyükbaş hayvanları canından eder ya da çan kulesine çikip çanları çalar. Bu uğursuz sesleri duyan herkes çok geçmeden ölecektir. Ama vampir genelde uykucuların kanını emer. Üzerinde bu işlemi gerçekleştirdiği kişiler, göğüslerinin sol tarafında tam kalplerinin üzerinde bir yara olduğunda, ertesi sabah ölü bulunacaklardır. Çek kaşubeleri bir ceset kendi kefenini çiğnediğinde ya da göğsünü emdiğinde çok geçmeden bütün akrabalarının öleceğine inanır. Eflaklılar, kurt adam ve vampir arası bir yaratık olan bir “murony”nin köpek, kedi veya kaplumbağa ya da kan emici herhangi bir böcek kılığına bürünebileceğini söyler. Mezardan çıkarıldığında el ve ayak tırnaklarının yakın zamanda uzamış olduğu, ayrıca gözleri, kulakları ve burnuyla ağızından kan geldiği görülür.

Rus masalları vampirin kurbanları üzerinde uyguladığı işleme dair çok açık bilgiler verir. Mesela, gece vakti köylünün biri bir yabancı tarafından bir eve götürürlür; burada bir yaşlı adam ve bir delikanlı uykuya dalmıştır. Yabancı, küçük bir şişe alıp delikanının yanına koyar ve sonra gencin sırtına vurur. Bir anda çocuğun sırtı açılır ve kırkIRMIZI kan fışkırır dışarı. Yabancı şİSEYİ ağızına kadar doldurup bir dikişte içer. Sonra yaşlı adamın kaniyla bir başka şİSEYİ doldurur, vahşi susuzluğunu yataştırır ve köylüye der ki: “Hava aydınlanmaya başladı! Haydi benim evime gidelim.”

Gördüğümüz üzere birçok skazkada bir vampiri uğursuz gücünden mahrum bırakmak için de neler yapılması gerekiği açıkça belirtilmektedir. Bu masallar ve paralellerine göre cani cesede bir kazık saplanması gerekmektedir. Rusya’da bu amaçla kavak ağa-

cindan yapılma bir kazık seçilir ama bazı yerlerde dikenli kazık tercih edilir. Fakat Mannhardt, 1337 senesinde bu şekilde kazığa geçirilmiş bir Bohemya vampirinin, kazığın köpekleri uzaklaşturmada faydalı olacağını bağırmakla yetindiğini ve 1672 yılında Laibach yakınlarında dikenli bir keskin kazık sokulmuş strigon yani İstiryalı vampirin ise kazığı bedeninden çıkarıp kücümser bir ifadeyle kalabalya fırlattığını belirtir. Bir vampiri yok etmenin kesin yolları, onu yakmak ya da mezar kazıcısının küregiyle başını koparmak gibi gözükmektedir. Kaşubeler, bir vampirin başının arkasına bu tür bir aletle vurulduğunda domuz gibi ciyaklayacağını söylemektedir.

Vampirin kökeni belirsizdir. Modern zamanlarda genelde bir büyüğü, cadı ya da intihar etmiş bir kişi veya feci bir sonla ölmüş, kilise ya da ailesinin lanet ettiği bir kişidir bu ve başvurduğu nahoş yollarla, kendini hayattaki akrabalarına ve tanıdıklarına hatırlatmaya çalışır. Fakat en saygıdeğer kişiler bile ölüdükten sonra kazayla vampir olabilir. Bazı ülkelerde bir vampirin öldürdüğü kişinin de vampir olacağına inanılır. Bir kedi ya da başka bir hayvanın bir cesedin üzerinden atlaması, hatta bir kuşun ceset üzerinden uçması bile masum mevtanın gözü dönmüş bir ifrite dönüşmesine neden olabilir. Kimi zaman da vampir olmak kişinin kaderidir, zira uğursuz bir birleşimin meyvesidir bu kişi. Bazı durumlarda İblis, kaderi önceden yazılı bu tür bir kurbanın babaşıken, diğer örneklerde ise geçici olarak dirilmiş bir cesettir. Fakat bir cesedin “vampirizm”inin arasında yatan sebepler ne olursa olsun, en azından onu kazığa oturtana dek komşularının rahat yüzü görmeyeceği kabul edilir. Bu işlemde dikkat çekici olan şey, kazığın vampirin bedenine tek bir hamlede sokulması gerektiğiidir. İkinci bir hamle, onu tekrar diriltecektir. Bu fikir, halk masallarındaki kahramanların sıhirlili düşmanlarına asla ikinci bir darbe indirmemeleri konusunda uyarılmalarını da açıklamış olur. Çevresindekiler “Bir daha vur!” diye bağırıp kahramanı ayartmaya çalışsa da tek bir darbeyle yetinmek zorundadır.

6. Bölüm

Efsaneler

I. Azizler Hakkındaki Efsaneler

Şarkılar ya da pyesni yanında, halk arasında yaygın pek çok stikhi ya da kutsal konular hakkında şiir mevcuttur ve skazkiyle birlikte İncil ya da din tarihinde sözü edilen kişiler veya olaylarla ilgili çok sayıda legendui yani efsane halk hafızasında korunmuştur. Bunların birçoğu, eski zamanlarda çok okunmuş anonim kitaplardan ve azizlerin yaşamlarından alınmıştır. Bunların bir kısmı, Şamli Aziz John'a atfedilmiş "Varlaam ve Josaphat" gibi Hint efsanelerinin uyarlamalarına götürülebilir. Diğer masalların ise Hıristiyanlık öncesi döeme ait gelenekler olduğu ve farklı isimler verilip içerikleri biraz değiştirilerek Hıristiyan anlatıları şeklinde kullanıldıkları gözükmeğtedir. Fakat kökenleri ne olursa olsun bütün bu masallar, farklı etkilerin varlığını göstermektedir ve bunların birçoğu, eski zamanların kalıntıları olarak görülmekte; Hıristiyanlık öğretileri ile o dönemin pagan inançları ve törenlerinin karışımıyla karşılaşan dindar Slav tarihçilerinin, hemşerilerini, iki inançlı insanlar olarak şekillendirdiği o belirsiz dönemin hatırları olarak kabul edilmektedir.

Onların ya da atalarının inançlarının ikiliği, Rus köylüler arasında mevcut dini halk masalları üzerinde iki yönlü bir etki bırakmıştır. Diğer yandan, tamamen Hıristiyan kaynaklardan alınmış anlatılara pagan unsurlar girmiştir. Bu durum, ifritler ve ölülerin ruhlariyla ilgili masallarda en açık şekilde görülmektedir. Bunun yanında, karakterlere aziz adları verilerek inançlar İncil dilini taklit eden bir şekle büründürülmüş ve paganlık dönemine ait olduğu açıkça görülen efsanelere Hıristiyan bir tabiat verilmek istenmiştir. Bu tür masallardan birkaç örnek vermek doğru olacaktır.

Ayrılıkçılar arasında hâlâ özenle korunduğu söylenen ve Bohemyalıların Hussite kitaplarını sakladığı gibi, babadan oğula sır olarak aktarılmış gizli yerlerde saklanan anonim kitaplar ve benzer yazılıardan alınmış efsaneler arasında dünyanın yaratılışı ve insanlığın erken tarihine ilişkin olanlar da mevcuttur. Bunlardan birinde Tanrı, Âdem ve Havva'yı yaratlığında Cennet kapılarına o zamanlar temiz bir hayvan olan köpeği yerleştirir ve İblis'i içeri sokmamasını sıkıca tembih eder. Ama İblis, Cennet'in kapılarına kadar gelip köpeğe bir parça ekmek atınca köpek İblis'i Cennet'e sokar. Sonra İblis işe koyulur ve Âdem ile Havva'ya tükürür. Öyle ki tepeden tırnağa tüm vücutları İblis'in tükürüklerine bulanmıştır.

İşte bu yüzden tükürük pistir. Böylelikle, Âdem ve Havva Cennet'ten kovulmuştur ve Tanrı köpeğe şöyle demiştir:

“Dinle, Ey Köpek! Sen bir köpektin (sobaka), temiz bir hayvandın, Cennet boyunca koşturup dururdun. Ama şu andan itibaren bir it (pes ya da pyos) yani pis bir hayvan olacaksın. Seni bir eve almak, günah olacak. Bir kiliseye girecek olursan, o kilisenin yeni baştan kutsanması gerekecek.”

Masal şöyle biter: “İşte o zamandan beri köpek değil, it diye anılır bu hayvan ve içi temiz olsa da derisi pistir(pogana).”

Bir başka masala göre insanlar, dünyaya ilk geldiklerinde ev yapmayı bilmiyorlardı ve bu yüzden kışın ısınamıyorlardı. Fakat Tanrı'dan yardım isteyeceklerine, Şeytan'a başvurdular. Şeytan da onlara izba yani Ruslara özgü köy evi yapmasını öğretti. Onun talimatlarına uyarak ahşap evler yaptılar. Bu evlerin her birinin bir kapısı vardı ama penceresi yoktu. Bu kulübelerin içi sıcaktı ama karanlık yüzünden bu evlerde yaşamak çok zordu. Bu yüzden insanlar tekrar İblis'e gittiler. İblis uğraştı durdu ama hiçbir şey değişmedi, izba hâlâ karanlıktı. Ardından insanlar Tanrı'ya dua ettiler. Ve Tanrı dedi ki: "Bir pencere açın!" Bunun üzerine evlerine pencere yaptılar ve böylece içerişi aydınlandı.

İnsanlığın yaratılışıyla ilgili kimi Rus gelenekleri, Cermen efsaneleriyle çok yakından ilişkilidir. Mesela, Dukhobortsui denen Ruh Güreşileri, insanın dünyevi maddelerden yaratıldığına ve Tanrı'nın ona nefes üflediğine inanır. "Eti topraktan, kemikleri taştan, damaları ağaç köklerinden, kanı sudan, saçları çimenden, düşünceleri rüzgârdan, ruhu ise bulutlardan yapılmıştır." Dünyanın ilk çağlarına dair Rus masallarının pek çoğu, Batı Avrupa'da da yaygındır. Mesela, çavdarla ilgili efsane buna örnektir. Efsaneye göre, eski zamanlarda çavdar, tepeden aşağı başakla dolmuş. Fakat "Tanrı'nın yarattığı tahil" a lanet etmiş ve hasat zamanı tembellik etmiş bazı kadınlar yüzünden Tanrı öfkelenip bütün başakları koparmış. Son başak da yere düşmek üzereyken Tanrı kollarına acmış ve tek bir başağın kalmasına izin vermiş ve böylece bugünkü hâliyle çavdar ortaya çıkmış.

Bu masalın bir Küçük Rusya varyantına göre İlyas peygamber, bir kadının "Tanrı'nın tahili" ni ne kadar bayağı bir şekilde kullandığını görünce çok öfkelenir ve dünyadaki bütün darıları yok etmeye başlar. Ama bir köpek yalvararak dari ister ve birkaç dari tanesi verilir hayvana. İlyas Peygamber'in

öfkesi yatıştıktan sonra insanlar bu dari tanelerini ele geçirirler ve böylece yeryüzünde tekrar dari yetişir ama o ilk büyülüyü ve güzelliğinden yoksundur artık. İşte insanlığa yaptığı bu güzel hizmet nedeniyle köpekleri el üstünde tutup beslemeliyiz.

Arkhangelsk Oblasti’ndan alınan bir başka masalda yanına prenslerini ve boyarlarını alarak gezinmekte olan bir Kral, serçe yumurtası büyülüüğünde bir tahıl tanesi bulur. Tanenin büyülüğüne şaşırın Kral, yanındakilerden bir açıklama ister fakat hiçbiri bu işin sırrını çözemez. Sonra “yaşlılar arasında bu konuda bir şeyler söyleyebilecek bir adam” gelir akıllarına. Fakat yaşlı adam, değneklerinin yardımıyla zar zor yüryüebilmektedir. Hiçbir şey bilmediğini ama belki babasının bir şeyler hatırlayabileceğini söyler. Bunun üzerine babasını çağırırlar. Yaşlı adam, tek bir değnekle topallaya topallaya gelir ve der ki:

“Benim bir babam var, onun tahıl ambarında bir tohum görmüştüm.”

Bunun üzerine admanın babasını çağırırlar. Yüz yetmiş yaşında bir adamdır. Koca çınar, ne rehber ne de bastona ihtiyaç duyarak gelir yanlarına. Kral sorar:

“Bu tahılı ilk kim ekti?”

“Ben ektim. Sonra da hasat ettim,” diye cevap verir yaşlı adam. “Ambarımda hâlâ biraz var. Hatıra olarak saklıyorum. Ben küçükken, tahıl taneleri büyük ve boldu ama bir süre sonra gitgide küçüldü.”

“Peki, söyle bakalım, ihtiyar,” der Kral, “nasıl oluyor da sen, oğlun ve torunundan daha çevik hareket edebiliyorsun?”

“Çünkü ben Tanrı’nın kanunlarına uyarak yaşadım,” diye cevap verir yaşlı adam. “Kendime ait olanla yetindim, başkasının olana göz koymadım.”

Dağların ortaya çıkışı da buna benzer bir efsaneyle açıklanır. Tanrı, yeryüzünü şekillendirmek üzereyken Şeytan'a denizlere dalıp en dipten bir avuç kum getirmesini emreder. Tanrı, toprağı alıp etrafı serper ve böylece yeryüzü oluşur. Her yer dümdüzdür. Ağzı kumla dolu Şeytan, bir süre sessizce bakınır. Sonunda konuşmak ister ama tikanır ve korkup kaçar. Gök gürültüsü ve şimşek Şeytan'ın peşinden koşar. Böylece Şeytan yeryüzüne atılır, onun öksürdüğü yerlerde tepeler ve sığradığı yerlerde gökleri yaran dağlar çıkar.

Dünya ülkelerde olduğu gibi çeşitli hayvanlara ilişkin birçok efsane mevcut. Mesela, Eski Ritüelistler, kerevit (rak) yemezler, bu balığın Şeytan tarafından yaratıldığına inanırlar. Diğer yandan, yılan (uzh, zararsız ya da sıradan yılan) ise büyük saygı görür, zira geleneğe göre Şeytan, fare kılığına bürünen Nuh'un gemisini kemirerek deldiğinde ve dolayısıyla Nuh Peygamber ve ailesinin hayatını tehlikeye soktuğunda yılan geminin sizdirdiği yere başını koymuş ve sizintiyi durdurmuştur. At eti pis kabul edilir çünkü yeni doğmuş Mesih, ahır yemliğine saklandığında at, bebeğin üstünü örten samanları yemiş, öküz ise samanlara dokunmamıştır bile, aksine atın yediği samanın yerine kendi boynuzlarını koyarak çocuğu saklamak istemiştir. Eski bir Litvanya geleneğine göre dilbalığının şeklinin nedeni, Baltık Denizi Kraliçesi'nin balığın yarısını yiyp diğer yarısını denize atmış olmasıdır. Kherson Oblasti'ndan alınan bir efsane şu şekildedir: Cebrail kendisine geldiği zaman Kutsal Bakire, Cebrail'e, "bir tarafı yemiş bir balık yeniden dirileceği takdirde" onun sözlerine inanacağını söylemiştir. "O anda balık dirilmiş ve tekrar suya bırakılmıştır."

Kuşlar hakkında birçok zarif efsane vardır. Bir kuş vardır, muhtemelen kızkuşudur bu ve sanki su istemek için yalvarırca-

sına “pit, pit” diye öter. Bu kuşla ilgili şöyle bir masal anlatılır: Tanrı dünyayı yaratıp denizler, göller ve nehirlerle süslemeye karar verdiğinde kuşlara, belirlenen yerlere suları iletmelerini emreder. Bütün kuşlar bu emre uyar. Biri hariç. Bu kuş görevini yerine getirmeyi reddeder ve susuzluğunun yataştırmak için denizlere, göllere ya da nehirlere ihtiyacı olmadığını söyler. Bunun üzerine Tanrı çok öfkelenir ve bu kuş ve soyuna, deniz ya da irmaklara yaklaşmalarını yasaklar. Yağmur yağdıktan sonra çukurlara ve taş aralarına dolmuş sularla yetinmesine izin verir. İşte o zamandan beri “pit, pit” yani “su, su” diye inler durur.

Bir Kharkof efsanesine göre Yahudiler, bahçede İsa’yi ararken serçe hariç bütün kuşlar onları İsa’nın saklandığı yerden uzaklaştmaya çalışmıştır. Yalnızca serçe, tiz ötüşüyle onların dikkatini çekmiştir. İşte o zaman Tanrı serçeyi lanetlemiş ve onun etini yemeyi insanlığa yasaklamıştır. Rusya’nın diğer bölgelerinde anlatılan efsaneye göre İsa çarmıha gerilmeden evvel kırlangıçlar, cellatların kullanımı için ayrılan civileri alıp götürmüştür fakat serçeler civileri geri getirmiştir. Efendimiz çarmıha gerildiğinde ise kötü kalpli serçeler “Jif! Jif!” yani “Yaşıyor! Yaşıyor!” diye bağırarak işkencecilerin, zulümlerine devam etmesi için uğraşmıştır. Oysa kırlangıçlar tam tersi niyetle “Umer! Umer!” yani “Öldü! Öldü!” diye bağırmıştır. İşte bu nedenle, bir kırlangıcı öldürmek büyük günahdır ve kırlangıç yuvası, bir eve şans getirir. Fakat serçe istenmeyen misafirdir ve bir eve girmesi, felaket alametidir. Günahlarının cezası olarak bacakları, görülmez bir bağla birbirine bağlanmıştır ve bu yüzden hoplar durur ama bir türlü koşamaz.

Pek çok Rus efsanesi, İsa ve havarilerinin çeşitli zamanlarda, bilhassa Paskalya Günü ve İsa’nın Gögre Yükselişi Günü’nde insanların evini ziyaret ettiğinden söz eder. Fakir yolcular kılığına giren kutsal misafirler, çiftlik evleri ve köy

evlerine girerek yiyecek ve kalacak yer ister. Bu yüzden bugün bile Rus köylüsü, misafirperverlikten ödüن vermez, zira farkında olmadan melekleri kovmaktan korkar. Bu türden masallar tüm Hıristiyan ülkelerde, özellikle de bir zamanlar bu dünyaya ayak basmış pagan tanrınlara olan eski inancının ve insanlar arasında adaletin yaşılı ve saygıdeğer atalarca dağıtılmışının izlerinin halen korunduğu bir geleneğe sahip ülkelerde yaygındır. Rus masallarının birçoğu, Alman ve İskandinav külliyyatlarında görülen benzer tabiatı masallara çok yakın bir benzerlik taşımaktadır. Mesela bu masalların hepsi, Aziz Petrus'u olumsuz bir şekilde ele almaları noktasında birleşmektedir. "Yoksul Dul" adlı masalın vereceğimiz kısa şekli, bu türden Rus masallarına bir örnek olabilir.

Çok uzun zaman önce İsa ve on iki havarisi yeryüzünü dolaşmaktadır. Bir akşam bir köye girip zengin bir köylüden geceyi evinde geçirmek üzere izin istediler. Ama adam, onları kabul etmedi. Dedi ki:

“Şurada dilencileri evine kabul eden bir dul yaşıyor. Ona gidin.”

Bunun üzerine dul kadının evine gidip ondan kalacak yer istediler. Kadın öyle yoksuldu ki evinde bir parça kuru ekmekle bir avuç undan başka bir şey yoktu. Bir ineği vardı ama henüz buzağısı olmamış ve süt vermemiştir. Fakat yolcular için elinden geleni yaptı, bütün yemeğini onlara ikram etti ve evinde uyumalarına izin verdi. Bunun üzerine evindeki ekmek ve un birden bollaştı, böylece misafirlerinin karnı doydu. Ertesi sabah, yolcular tekrar yola koymuşlardır.

Yürüken bir kurt çıktı karşılarına. Efendimizin ayaklarına kapanıp yalvararak yiyecek istedi.

O zaman Efendimiz dedi ki: "Yoksul dulun evine git, ineğini öldürüp ye."

Havariler boş yere itiraz etti. Kurt hemen yola çıkip dulun ahırına girdi ve ineği öldürdü. Kadın bu yaşananlardan haberdar olunca şunu söylemekle yetindi:

"Tanrı verdi, Tanrı aldı. Onun istekleri sorgulanmaz!"

Kutsal kafle yolculuğuna devam ederken para dolu bir fiçı önlere yuvarlandı. O zaman Efendimiz emretti:

"Şimdi zengin köylünün evine yuvarlan!"

Havariler bu duruma yine itiraz ettiler ama nafile. Fiçı yoluna devam ederek zengin köylünün evine gitti. Köylü, fiçıyı hemen bir yere saklayıp homurdandı:

"Tanrı, bunun iki katını gönderseymiş keşke!"

O sırada güneş iyice yüzünü gösterdi, hava ısındı ve havariler çok susadılar. O zaman Efendimiz buyurdu:

"Şu yolu takip edin. Orada bir kuyu bulacaksınız. Kana kana için o sudan."

O yolu takip edip kuyuya vardılar. Ama o suyu içmenin imkânı yoktu; zira su çok pis kokuyordu ve kirliydi. Ayrıca içinde yılanlar, kurbağalar ve tosbağalar yüzüyordu. Bunun üzerine Efendimizin onları beklemekte olduğu yere geldiler, gördüklerini anlattılar ve yola devam ettiler. Bir zaman sonra bir başka kuyuyu aramak için gönderildiler. Bu defa suyu serin ve temiz bir yere varmışlardı, etraf yemyeşil ağaçlarla kaplıydı ve güzel kuşlar, bu ağaçlara tünemiş şarkı söylemektedeydi. Susuzluklarını giderdikten sonra Efendimizin yanına döndüler. Efendimiz dedi ki:

"Niçin bu kadar oyalandınız?"

“Sadece su içip geldik,” diye cevap verdi havariler. “Üç dakikadan fazla zaman geçirmedik.”

“Üç dakika falan değil, tam üç yıl geçirdiniz orada,” diye cevap verdi Efendimiz. “Zengin mujik birinci kuyuda şahit olduğunuz gibi bir hayat sürecek ahirette, yoksul dulen ahi retteki yaşamı ise ikinci kuyunun suyu gibi tatlı olacak!”

Bir sonraki başlık olarak köylü halkı arasında çeşitli azizler hakkında anlatılan efsaneleri ele alabiliriz. “İlyas Peygamber ve Aziz Nicholas” bunlara güzel bir örnek teşkil ediyor. Ama masalın daha iyi anlaşılabilmesi için Rusya’da “İlyas Peygamber” denilen İlyas hakkında birkaç söz etmemiz doğru olacaktır.

Paganlık döneminde Slavların bir şimşek tanrısına tapındıkları bilinmektedir. Bu tanrıının adı Perun olup Cermen mitolojisindeki Donar veya Thor'a karşılık gelmektedir. Geleneklerde güvenecek olursak, Perun'un elementleri etkilediğine, alevler içindeki bir arabaya binip göklerde dolaştığına ve ifrit düşmanlarına yıldırım yağdırıldığına inanılmaktaydı. Batı ve Güney Slavlari bu tanrıının ismini birçok yerel deyimde, bilhassa lanetlerde hâlâ anmaktadır. Fakat Hristiyanlığın Slav ülkelerine ulaşmasıyla birlikte bu tanrıya tapınmak artık son bulmuştur. Ardından diğer ülkelerde olduğu gibi eski inancın birçok unsurunun yeni dine katılması gerçekleşmiş ve eski tanrıların pek çok sıfatı, yeni dindeki kişiliklere aktarılmıştır. Bu geçiş döneminde eskiden Perun yani Şimşek Tanrısı'yla ilişkilendirilen bu fikirler, İlyas Peygamber'e atfedilmiştir.

Perun hakikaten söylendiği şekilde Hasat TanrıSİ olarak kabul edilmişse, bu sonuca yol açan nedenlerden biri kilisenin İlyas'ı andığı gün olan 20 Temmuz'un hasat mevsiminin başı olması ve dolayısıyla, köylülerin yeni azizi, eski tanrılarıyla

birleştirmiş olması olabilir. Ama daha kesin olarak kabul edebileceğimiz bir şey var ki asıl neden, dine yeni giren köylülerin, tahtından indirilmiş Şimşek Tanrı ile İlyas Peygamber arasındaki büyük benzerliği görmesiydi. Bu peygamber, kuraklık ve yağmurla ilişkilendiriliyordu; düşmanları, yükseklerden gelen alevlerle yok oluyordu ve cennete doğru bir kasırgaya kapıldığına “ateşten bir araba ve ateşten atlar” onu bekliyordu. İşte bu yüzden günümüzde bile Rus geleneği, İlyas Peygamber'in alevler içindeki bir arabayla gökleri dolaştığını ve yıldırımlar fırlatarak bulutları deldiğini söyler.

Vladimir Oblasti'nda “taş oklarla şeytanları yok ettiği” söylenir ki bu, Thor'un çekici ile İndra'nın mızrağına karşılık gelen silahlardır. İlyas Peygamber gününde köylüler, yağmur yağıp şimşek çakmasını bekler ve bazı yerlerde kapılara çavdar ve yulaf bırakarak din adamlarından İlyas Peygamber'i övmelerini isterler. Böylece İlyas, tarlaları kutsayarak bereket getirecektir. Ayrıca İlyas Peygamber gününde insanların grup hâlinde kiliseye gittikleri ve ayin sonrasında bütün cemaat adına alınan bir hayvani kesip pişirdikleri bölgeler vardır. Hayvanın eti ufak parçalar şeklinde doğranır ve satılır, hayvanın etini almak için verilen para ise kiliseye verilir. Bu törenden uzak kalmak ya da et satın almamak, büyük bir günah sayılır.

O gün çim biçmek ya da saman hazırlamak, korkunç bir tehlikeye yol açacaktır; çünkü İlyas şimşeklerle tarlayı parçalayıp yıldırımla mahsülü yakabilir. Eski Novgorod'da iki kilise vardı. Bunlardan biri, “Islak İlyas”a, diğeri ise “Kuru İlyas”a adanmıştı. Hava durumunun değişmesi istendiğinde büyük bir haç eşliğinde bu kiliselere yürüdü; kuraklık zamanında birinci kiliseye, yağmur hasada zarar verdiği zamanlarda ise ikincisine gidildi. Hastalıkların kötü ruhlar olduğuna inanıldığı için hastalar, çare bulmak için Şimşek Tanrı'sına dua ederlerdi.

Günümüzde de Sibiryada büyükbaş hayvanların vebaya yakalanmasını önlemek için insanlar, zagovor yani dua sözleriyle “Tanrı'nın Peygamberi İlyas”a sığınıp hastalığı yok etmek üzere “altın giysiler içinde ve elliğinde ok ve yaylarla otuz melek” göndersin diye dua ederler. Sirplar ise dünya böülüştürüldüğü zaman İyas'ın payına gök gürültüsü ve yıldırımlının düşüğünü, firtinalardaki gürültü ve patırtının, onun Şeytan'ı alt etmesinin göstergesi olduğunu söylerler. İşte bu yüzden, iman sahibi kimseler şimşek çaktığında haç çıkarmamalıdır; aksi hâlde İblis, kutsal silahlardan kaçış koruyucu haç ardına gizlenebilir. Bulgarlar, çatalli yıldırımlın iblis Lamia'yı kovalayan İlyas'ın mızrağı olduğunu inanırlar. Yazın yıldırım düşmesinin sebebi, o mızrağın kını ya da semavi kühaylanların burun deliklerinden çıkan alevlerdir. Yaz mevsiminin beyaz bulutlarına onun güzel kızlarının adını verirler ve ölü çingenelerin ruhlarını, kardan misketler yani insan yapımı dolu taneleri yapmaya zorladığını ve bunlarla günahkârların tarlalarını yazın kirbaçladığını söylerler.

Slav geleneginin İlyas Peygamber ile ilişkilendirdiği inançlardan bir kısmı böyledir. Antik dönemlerde suların hâkiminin tuttuğu yeri edinmeyi başaran Aziz Nikolas'a, Şimşek Tanrı'sının halefi İlyas'a göre daha hafif bir karakter atfedilmiştir. İlyas, Thor'un karşılığı olduğu gibi, kimi bakımlardan Nicholas da Odin'e benzemektedir. Aşağıdaki hikâyede Aziz ve Peygamber'in özel karakteristikleri birbirine epey karşıttır.

İlyas Peygamber ve Aziz Nikolas

Uzun zaman önce bir mujik yaşırdı. Nikolas Günü'nü daima kutlar ama İlyas Günü aklına bile gelmezdi. Hatta o gün çalışırındı. Aziz Nikolas onuruna mum yakıp ayin yaptırlırdı ama İlyas Peygamber, aklının ucundan dahi geçmezdi.

Neyse, bir gün İlyas ve Nikolas, bu köylüye ait arazide yürümektedeydi. Etraflarına bakınca tahlil tarlalarında yemyeşil yaprakların muhteşem bir görüntü oluşturduğunu gördüler, bu manzaraya bakmaya bile kiyamıyordu insan.

“Buradan çok güzel mahsul çıkacak, çok iyi hasat olacak!” dedi Nikolas. “Sahibi olan köylüye gelince, çok iyi bir adam, hem dürüst hem de dinine bağlı. Tanrı'yı hatırlayan ve azizleri düşünen biri! Yani bu tarla iyi ellerde.”

“Göreceğiz bakalım köylünün payına ne düşecek!” diye cevap verdi İlyas. “Zira bütün tarlasını yıldırımlarla yakıp dolu taneleriyle dümdüz edince, senin mujik ne yaptığını anlayacak ve eski zamanlarda Perun'a olduğu gibi İlyas gündünde İlyas'a saygı göstermemenin bu sonuca yol açtığını görecek.”

Böylece münakaşa edip durdular ve ardından ayrı ayrı yerlere gittiler. Aziz Nikolas, doğruca mujiğin evine gidip dedi ki:

“Bütün mahsulünü, olduğu gibi İlyas Papazı'na sat. Yoksası bütün emeğin yok olacak. Tarlan doluya dümdüz edilecek.”

Mujik, hemen Papaz'a koşturdu.

“Papaz Hazretleri, biraz darı almaz mı? Bütün mahsulümü satıyorum. Çok acil paraya ihtiyacım var. Borçlarımı ödemem gerekiyor. Lütfen satın alın mahsulümü, Papaz Hazretleri! Çok ucuza satarım size.”

Pazarlık ettikten sonra anlaştılar. Köylü adam parasını alıp evine döndü. Bu olayın üzerinden biraz zaman geçti. Sonra bulutlar toplandı ve çok büyük bir fırtına çıktı. Köylünün tarlasına korkunç bir yağmur ve dolu boşaldı, bütün mahsülü adeta bıçakla kesildi. Tek bir yaprak kalmadı geriye.

Ertesi gün İlyas ve Nikolas tarlanın yanından geçmektediydi. İlyas dedi ki:

“Mujığın tarlasını nasıl perişan ettim, bak da gör!”

“Mujik mi? Yo, hayır kardeşim! Tarlayı perişan ettiğin doğru ama köylünün değil, İlyas Papazı'nın tarlasını.”

“Papazın tarası mı? Bu nasıl olur?”

“Şöyle ki, mujik tarlayı geçen hafta İlyas Papazı'na sattı ve parasını aldı. Yani Papaz kaybettığı paranın üstüne bir bardak soğuk su içmeli!”

“Dur bakalım!” dedi İlyas. “Tarlayı eski hâline çevireceğim. Eskisinden katbekat güzel olacak.”

Sohbetleri bitince her biri kendi yoluna gitti. Aziz Nikolas köylünün yanına döndü ve şöyle dedi:

“Papaza gidip tarlanı geri al. Hiçbir kaybın olmayacak.”

Mujik Papaz'a gidip saygıyla eğildi ve dedi ki:

“Papaz Hazretleri, görüyorum ki Tanrı bir talihsizlik göndermiş size. Dolu, bütün tarlayı dümdüz etmiş, üzerinde top yuvarlasanız yeridir. O yüzden, zararınızı yarı yarıya bö-

lüşelim istiyorum. Ben tarlamı geri alayım size de paranızın yarısını vereyim. Böylece sıkıntıınız hafiflemiş olur.”

Papaz bu işe çok sevinmişti ve hemen anlaşmayı kabul etti.

Bu arada, Tanrı bilir nasıl oldu, mujigin arazisi kendine gelmeye başladı. Eski köklerden yepyeni kökler çıktı. Yağmur bulutları misir tarlasının üzerinde gezinip toprağı suladı. Muhteşem bir mahsul alındı. Zararlı ot yoktu hiç. Darı taneleri giderek büydü, ta ki yere sarkana kadar.

Sonra güneş ışığı ve çavdarlar olgunlaştı. Sanki tarlalar altın doluydu. Tomar tomar ürün topladı köylü adam, sonra yiğinlar hâlinde tüm mahsülü kaldırdı.

Tam o sırada İlyas ve Nikolas yine oradan geçmekteydi. İlyas Peygamber neşe içinde araziye bakıp dedi ki:

“Baksana Nikolas! Ne nimet! Papaz, onu bu şekilde ödüllendirişimi ömrü boyunca unutmayacak.”

“Papaz mı? Yok, kardeşim! Hakikaten büyük bir ödül bu, lakin bu tarla köylüye ait. Papazın bu araziyle hiçbir alakası yok.”

“Neden bahsediyorsun sen?”

“Doğru söylüyorum. Dolu bütün tarlayı dümdüz edince, mujik papaza geri gidip yarı fiyatına tarlayı geri aldı.”

“Dur bakalım,” dedi İlyas. “Köylünün ettiği kârı yok edeceğim. Ne kadar tomar yiğarsa yiğsin, bir defada ancak kuşyemi kadarını dövebilecek.”

“İşte bu çok kötü olacak!” diye düşündü Nikolas ve hemen köylü adamlın yanına gitti.

“Dinle beni,” dedi, “harman döveceğin zaman, bir defa-

da tek bir desteden fazla koyma yere.”

Köylü adam harman dövmeye başladı. Her bir desteden, kuşyemi kadar tane çıktı. Bütün kovaları ve kileri çavdarla doldu taştı. Hâlâ ürün kaldığı için yeni ambarlar yapıp tıka basa doldurdu.

Bir gün İlyas ve Nikolas, köylü adamın evinin yanından geçmekteydi ve İlyas Peygamber etrafa bakınmaya başladı. Sonra dedi ki:

“Baksana, yeni ambarlar yapmış. Bu ambarlara dolduracak bir şeyi var mı ki?”

“Zaten içleri dolu,” diye cevap verdi Nikolas.

“Mujik bunca çavdarı nereden bulmuş?”

“Nereden olacak? Her deste çavdardan kuşyemi kadar tane çıkıyor. O yüzden köylü, harman döverken bir defada birden fazla deste koymadı yere.”

“Ah, kardeşim Nikolas!” dedi İlyas gerçeği tahmin ederek, “Mujiğe gidip her şeyi anlatan sensin!”

“O da nereden çıktı? Neden böyle bir şey yapayım?”

“Dediğin gibi olsun, sen bilirsin! Yalnız şunu bil ki o köylü beni çabuk unutamayacak!”

“Neden? Ne yapacaksın ki?”

“Ne yapacağımı sana anlatmayacağım,” diye cevap verdi İlyas.

“Büyük bir tehlike geliyor,” diye düşündü Aziz Nikolas ve yine köylünün yanına gitti:

“Biri büyük, diğeri küçük iki mum al. Sonra şöyle söyle yap.”

Ertesi gün İlyas Peygamber ve Aziz Nikolas, yolcu kılığında beraber yürümekteydi. Mujik çıktılarına. Adamın elinde iki mum vardı. Biri bir rublelik büyük mum, diğeri bir kopeklik küçük mumdu.

“Nereye gidiyorsun, mujik?” diye sordu Aziz Nikolas.

“İlyas Peygamber’ e mum yakmaya gidiyorum. Bana çok iyiliği dokundu! Dolu yüzünden mahsulüm mahvoldduğunda hemen müdahale edip bereketli bir hasat yapmamı sağladı, eskisinin iki katı ürün aldım.”

“Peki ya bir kopeklik mum ne için?”

“O da Aziz Nikolas için tabii!” diyen köylü adam, yoluna devam etti.

“Gördün mü İlyas?” dedi Nikolas, “Mujiğe gidip her şeyi anlattığımı söyleyordun. Şimdi bunun hiç de doğru olmadığını görmüşsündür umarım!”

Bunun üzerine mesele kapandı. İlyas Peygamber, durumdan memnun olup köylüyü tehdit etmeyi bıraktı. Köylü adam ise müreffeh bir hayat sürdürdü ve o zamandan itibaren İlyas Günü ile Nikolas Günü’ nü aynı hümetle kutladı.

Bir zamanlar Perun’ a ait olduğuna inanılan güç her zaman İlyas Peygamber’ e atfedilmez. Pagan şimşek tanrısı, modern anlatılarda birden fazla Hıristiyan aziziyle temsil bulmaktadır. Kimi zaman Aziz George şeklinde canavarları mızrağıyla deler, kimi zaman da Aziz Andrew olarak cadıların musallat olduğu bir yere topuzuyla vurur. Chernigof Oblasti’ na ait bir efsaneyeye göre, bir zamanlar bir köy vardı. Bu köyde binin üzerinde cadı yaşıyordu. Cadılar, sürekli kutsal yıldızları çalardı; ta ki sonunda “günahkâr dünyamızı aydınlatacak tek bir yıldız kalmayana dek.” Sonra Tanrı, kutsal Andrew’ u gönderdi. Aziz

Andrew gürzüyle yere vurdu ve köy, toprak tarafından yutulup bataklığa dönüştü.

Aziz George hakkında da pek çok masal anlatılıyor ve şarkılar (tabii bunlara şarkı dememiz doğru olursa) söyleniyor. Bu aziz; Georgy, Yury ve Cesur Yegory adları altında kurtların ve aynı zamanda da sürülerin koruyucusu, pagan düşmanlar arasında din için mücadele veren ve acı çeken bir Hıristiyan Papaz ve yılanlarla ejderleri yok eden yiğit kahraman şeklinde anılır. Aziz George'un karakteri ve eylemlere dair farklı temsiller arasındaki uyumsuzluklar çok dikkat çekici ama farklı kaynaklardan çıkan birçok efsane fikrinin bu isimle ilişkilenmiş olması, bu durumu açıklayabilir. Bu yüzden bir masalındaki karakteri, eski bir Slav tanrısunın kişiliğiyle uyumluysa, bir diğerinde ise Hıristiyan ya da Budist bir azizin özelliklerini görebiliyoruz.

Rusya'nın bazı bölgelerinde hayvan sürüleri baharda yeseren çayırlara ilk kez çıktıklarında, koyun şeklinde yapılmış bir turta çoban tarafından kesilir ve kalani, koyunların yatkın olduğu hastalıklara karşı şifa olarak saklanır. Aziz George Günü yani 23 Nisan'da tarlalar kilise ayınıyla kutsanır. Yıl sonunda tarlalara kutsal su serpilir. Tula Oblasti'nda da kuyular etrafında benzer bir ayin yapılır. Aynı gün, Rusya'nın bazı bölgelerinde (Slavların Yeşil Yegory dediği) bir delikanlı, yeşillikler ve yapraklara bürünür. Bir elinde meşale, diğer elinde bir turta olduğu hâlde tahil tarlalarına gider. Arkasından güne uygun şarkılar söyleyen kızlar gelir. Sonra çalılıklar daire oluşturacak şekilde yakılır, turta ise dairenin tam ortasındadır. Bu törene katılan herkes ateş başına oturur ve sonunda turta aralarında pay edilir.

Efsanelerin birinde Aziz George'a tuhaf bir unutkanlık atfedilir. Bir karısı ve yedi çocuğu olan ama onların karnını

doyuramayan bir çingene, düşüncelere kapılmış bir hâlde yol kenarında beklemektedir. O sırada Cesur Yegory atının üzerinde gelir. Azizin cennete doğru yol almakta olduğunu duyunca çingene ondan bir ricada bulunur ve Tanrı'ya ailesine nasıl bakacağını sormasını ister. Aziz George bunu yapacağına söz verir ama unutur. Sonra çingene, Aziz George ile tekrar karşılaşır. Aziz yine söz verir ama bu sözünü de unutur. Üçüncü görüşmelerinde çingene, altın üzengisini rehin bırakmasını ister.

Aziz George, çingeneye verdiği sözü üçüncü defa unutmuş olarak Tanrı'nın huzurundan ayrılır. Fakat atına bindiği sırada bir üzenginin eksik olması, ona sözünü hatırlatır. Hemen geri dönüp çingenenin ricasını iletir ve "Çingenenin işi aldatmak ve yalan yere yemin etmektir," şeklinde bir cevap alır. Çingene bu sözleri iştince Aziz'e teşekkür edip evine gider.

"Nereye gidiyorsun?" diye bağırır arkasından Yegory. "Altın üzengimi geri vermedin."

"Ne üzengisi?" diye sorar çingene.

"Ne demek ne üzengisi? Benden aldığı üzengi tabii!"

"Ne zaman almışım? Ben seni ömrümde ilk kez görüyorum. Hem üzengi falan da almadım ben, Tanrı şahidimdir!"

Bunun üzerine Yegory, üzengisini alamadan gitmek zorunda kalır.

Aziz George'un Hristiyan karakteri bünyesinde fakat pagan mitolojisine ait kişilerle çevrili hâlde ejderha avcısı olarak karşımıza çıktıığı çok ilginç bir Bulgar efsanesi mevcut. Buna göre pagan şehri Truva'nın sakinleri, "İsa'ya değil, altın ve gümüşe inanıyordu." Bu şehirde bütün kente kaynak suyu sağlayan yetmiş boru hattı vardı. Tanrı, bunlardan su

yerine altın ve gümüş akıttı. Böylece kentteki insanlar, o taptıkları metallere sahip olmuştu, ancak içecek tek damla suları bile yoktu.

Bir zaman sonra Tanrı onlara acıdı ve şehrin yakınlarında derin bir göl belirdi. Su almak için bu göle gittiler. Yalnız, gölün başında korkunç bir canavar nöbet tutmaktaydı ve her gün bir genç kızı yiyordu. Truvalılar su içebilmek ve gölü kullanabilmek için canavara istedığını vermek zorundaydı. Bu durum üç sene kadar devam etti. Sonunda canavara kurban edilme sırası Kral'ın kızına geldi. Ama Truvalı Andromeda, göl kıyısında yakalandığında Aziz George şeklinde bir Perseus onu kurtarmaya geldi. Canavarın ortaya çıkışını beklerken Aziz George, başını kızın dizlerine koydu ve kız onun saçlarını taradı. Sonra Aziz derin bir uykuya daldı. Öyle ki canavarın yanına geldiğini bile duymadı. Fakat Prensə ağlamaya başlamıştı, yakıcı gözyaşları Aziz George'un yüzüne düşerek onu uyandırdı. Aziz George canavarı öldürdü ve ardından tüm Truvalıları Hıristiyanlık ile tanıştırdı.

Aziz Nikolas, efsanelerde genellikle İlyas Peygamber'le beraber yer aldıkları masaldaki gibi nazik ve iyi kalpli bir karaktere sahip olarak gösterilir. Günümüzde endişeli köylülerin yardım için en çok başvurduğu aziz, Nikolas'tır. Ayrıca efsanelerde çaresiz insanlara el uzatmaya en gönülü kutsal kişi olarak da o temsil edilir. Mesela, bir masalda bir köylü güz mevsiminde zorlu bir yoldan geçtiği esnada arabası çamura saplanır. Tam o sırada Aziz Kasian çıkagelir.

“Birader, bana yardım et de arabamı çamurdan çıkaramıyorum!” der köylü.

“Git işine be!” diye cevap verir Aziz Kasian. “Burada seninle kaybedecek vaktim var mı sanıyorsun?”

Tam o sırada Aziz Nikolas yanlarından geçmektedir. Köy-

lü, ondan da aynı ricada bulunur. Aziz Nikolas hemen adamın yardımına koşar.

İki aziz cennete vardığında Tanrı onlara nerede olduklarını sorar.

“Ben yeryüzündeydim,” diye cevap verir Aziz Kasian. “Bir köylünün yanından geçiyordum. Arabası çamura saplanmış, ‘Arabamı çıkarmama yardım et!’ diye bağırdı. Ama kutsal kıyafetimi mahvedecek hâlim yoktu herhalde.”

“Ben de yeryüzündeydim,” der Aziz Nikolas, üstü başı çamur içinde kalmıştır. “Aynı yoldan geçiyordum. Köylü adamın arabasını çıkarmasına yardım ettim.”

Bunun üzerine Tanrı der ki: *“Dinle, Kasian! O köylüye yardım etmediğin için bundan böyle insanlar seni yalnızca dört yılda bir anacaklar. Fakat sen Nikolas, arabasını çamurdan çıkarmak için o köylüye yardım ettin. İşte bu yüzden insanlar yılda iki kez sana şükranlarını sunacaklar.”*

“İste o zamandan beri,” der masal, “yilda iki kez Nikolas'a dua edip şükran sunmak, Kasian'ı ise sadece artık yıllarda anmak âdet olmuştur.”

Bir başka masalda Aziz Nikolas, büyülenmiş bir prensesin mezarı yanında nöbet tutan bir maceracının yardımına koşar. Bir köyde iki adam vardır. Bunlardan biri çok zengin, diğeri ise çok yoksuldur. Bir gün çok büyük sıkıntı içinde yaşayan yoksul adam, zengin adamın evine gidip borç ister.

“Söz veriyorum, borcumu ödeyeceğim. Sana kefil olarak Nikolas'ı gösteriyorum,” deyip Aziz Nikolas'ın bir resmine işaret ederek yalvarır. Bunun üzerine zengin adam ona yirmi ruble borç verir. Ödeme günü gelir fakat yoksul adamin elinde tek bir kopek dahi yoktur. Parasını alamadığı için öfkelenen zengin adam, Aziz Nikolas'ın resmine atılır:

“Şu fakir herifin borcunu niçin ödemiyorsun? Ona kefil olmuşsun, öyle değil mi?”

Cevap gelmeyince resmi duvardan indirip arabasına koyar ve yola çıkar. Arabayı sürerken resme vuruyor ve bağıriyordur:

“Paramı ver bana! Paramı ver bana!”

Bir hanın yanından geçtiği sırada genç bir tüccar onu görüp seslenir:

“Ne yapıyorsun öyle, imansız herif!”

Köylü adam, ona borcu olan bir adamdan parasını almadığını ve kefilinin de borcu ödemediğini anlatır. Bunun üzerine tüccar, yoksul adamin borcunu öder ve resmi de kurtarmış olur. Aziz Nikolas’ın resmini baş köşeye asıp önünde bir mum yakar. Çok geçmeden yaşlı adam, tüccarın hizmetine girer ve onun uşağı olur. O zamandan sonra tüccarın bütün işleri rast gider.

Fakat bir süre sonra tüccarın yaşadığı ülke bir felaketle sarsılır. Zira “kötü kalpli bir cadı, kralın kızına büyү yapmıştır. Prenses bütün gün ölü gibi yatmakta ama geceleri kalkıp insanları yemektedir.” Bu nedenle kızı bir tabuta kapatıp kilişeye koymuşlardır. Onu bu dertten kurtaracak kişi Prenses’le evlendirilecek, üstelik krallığın yarısını da alacaktır. Yaşlı uşağının talimatlarına uyan genç tüccar, bu görevde talip olur. Bir dizi maceranın ardından başarı elde eder. Masalın anlatıcılarından birinin son sözleri şöyledir: “Bu yaşlı adam, öyle sıradan biri değildi. Tanrı’nın azizi Nikolas’ın ta kendisiydi.”

Bu sevilen aziz hakkında bir efsane daha sunarak bölümün bu kısmını sonlandıracağım. İçerdiği kimi olaylar bakımından ilk bölümde aktarılan “Demirci ve İfrit” adlı masala çok benziyor bu hikâye.

Ağgözlü Papaz

Aziz Nikolas'ın bölgesinde bir papaz yaşardı. Yıllarca Nikolas'a hizmet etti ve kalacak yeriley yiyecek ekmeği tüketmeye dek bu görevini sürdürdü. Sonra bizim Papaz, bütün kilise anahtarlarını alıp Nikolas'ın resmine baktı, hasedinden anahatla resme vurdu. Ardından o bölgeden çıktı. Yolda yürürken birden hiç tanımadığı bir adamlı karşılaştı.

“Merhaba, dostum!” dedi yabancı. “Nereden gelir, nereye gidersin? Beni de yanına yoldaş alır mısın?”

Birlikte yola devam ettiler. Az gittiler uz gittiler. Sonunda yorgun düştüler. Mola zamanı gelmişti. Papaz'ın cübbesinde birkaç kurabiye vardı. Yol arkadaşının da yanında bir iki ufak somun vardı.

“Önce senin ekmeklerden yiyeлим,” dedi Papaz, “sonra da benim kurabiyelarından yeriz.”

“Olur!” diye cevap verdi yabancı. “Benim ekmekten yiyeлим, kurabiyeleri sonraya bırakırız.”

Neyse, ekmekleri yediler. İyice doydular ama somunlar tükenmemişti. Papaz'ın kıskançlığı tuttu. “En iyisi, ekmeklerini çalayım şunun!” diye düşündü. Yemekten sonra ihtiyar adam şekerleme yapmak için uzandı; ama Papaz adamın ekmeklerini çalmak için planlar tasarlamaktaydı. İhtiyar adam uykuya daldı. Papaz, adamın cebinden ekmekleri alıp oturduğu yerde kemirmeye başladı. İhtiyar uyanınca somunlarını aradı. Ama ekmek falan yoktu cebinde!

“Ekmeklerim nerede?” diye bağırdı. “Kim yedi ekmekleri mi? Sen yedin değil mi?”

“Hayır, asla!” diye cevap verdi Papaz.

“Öyle olsun,” dedi ihtiyar adam.

Üstlerini başlarını düzeltip yeniden yola koyuldular. Epeyce yürüdüler, sonra iki farklı yol çıktılarına. Aynı yolu seçtiler ve bir ülkeye vardılar. Bu ülkede Kral'ın kızı ölüm döşeğindeydi ve Kral kızını iyileştiren kişiye krallığının ve sahip olduğu tüm varlığın yarısını vereceğini ilan etmişti. Ama onu iyileştirmeye kalkıp da başarısız olan olursa, kellesi uçurulup bir kaziğa takılacaktı. Bizimkiler bu ülkeye vardılar ve kalabalıkların arasından geçip Kral'ın sarayına ulaştılar. Hekim olduklarını söylediler. Kral'ın uşağı saraydan çıkıp sordu:

“Siz kimsiniz? Hangi şehirden geliyorsunuz? Kimlerdeniniz? Ne istiyorsunuz?”

“Hekimiz,” diye cevap verdiler. “Prenses'i iyileştirebiliriz!”

“Madem hekimsiniz, girin içeri.”

Bunun üzerine saraya girdiler, Prenses'i gördüler ve Kral'dan onlara özel bir daire tahsis etmesini, ayrıca bir kova su, keskin bir kılıç ve büyük bir masa getirilmesini istediler. Kral bütün bu dileklerini getirtti. Sonra kendilerine verilen özel daireye kapanıp Prenses'i masaya yatırdılar. Keskin kılıcı kullanarak kızı ufak parçalara böldüler ve bütün parçaları kuyuya atıp yıkladılar. Sonra parçaları bir araya getirmeye başladılar. İhtiyar adam üfleyince bütün parçalar birleşti. Ardından adam son bir kez daha üfledi ve Prenses titremeye başlayıp ayaklandı! Kanlı canlı ve sağlıklıydı! Kral, bizzat odalarının kapısına gelip haykırdı:

“Tanrı, Oğul ve Kutsal Ruh adına!”

“Âmin!” diye cevap verdiler.

“Prenses'i iyileştirdiniz mi?” diye sordu Kral.

“İyileştirdik,” dedi hekimler, “İşte burada!”

Prenses odadan çıkıp Kral'a gitti.

Kral hekimlere döndü: “Ne dilersiniz benden? Altın mı, yoksa gümüş mü? Gönlünüz ne istiyorsa alın.”

Hekimler altın ve gümüş aldı. İhtiyar adam yalnızca üç

parmağını kullanırken Papaz avuç dolusu altın ve gümüş alıyor ve çıkışına sıkıştırıyordu. Sonra çıkışını kaldırıp taşıyabilecek mi diye bakıyordu.

Nihayet Kral'a veda edip kendi yollarına gittiler. Parayı bir yere gömmeye ve gidip başkalarını da iyileştirmeye karar verdiler. Uzun zaman yürüdüler ve nihayet bir başka ülkeye vardılar. Bu ülkede de Kral'ın kızı ölüm döşeğinde yatıyordu. Kral, kızını iyileştiren kişiye krallığının ve sahip olduğu tüm varlığın yarısını vereceğini ilan etmişti ama onu iyileştirmeye kalkıp da başarısız olan olursa, kellesi uçurulup bir kazığa takılacaktı. O zaman İblis, kıskanç Papaz'ın kanına girdi. Papaz, "Gidip Kral'ın kızını kendim iyileştireyim. İhtiyara tek kelime etmem. Böylece bütün altın gümüş bana kalır!" diye düşündü. Bunun üzerine Papaz, kral bahçelerine gidip hekim olduğunu söyleyerek içeri girdi. Diğer ülkede olduğu gibi kendine ait bir daire, bir kova su, büyük bir masa ve keskin bir kılıç istedi. Sonra kendini odasına kapatıp Prenses'i masaya yatırıp kılıçla doğramaya koyuldu. Prenses çığlıklar attı, inledi durdu ama Papaz onun acı çığlıklarına hiç aldırmadan sanki koyun eti doğrar gibi işine devam etti. Sonra ufak parçaları suya atıp yıkadı ve parçaları tipki ihtiyan adamın yaptığı gibi birleştirdi. Sonra üzerine üfledi ama hiçbir şey olmadı! Tekrar üfledi ama her şey daha kötü oldu! Papaz parçaları yine suya atıp yıkadı durdu. Sonra yeniden birleştirdi, üzerine üfledi ama hiçbir şey olmadı.

"Kahretsin," diye düşündü, "herşeyi elime yüzüme bulaştırdım!"

Ertesi sabah Kral geldi ve odaya baktı. Hekim, başarısız olmuştu. Cesedin her tarafı pisliğe bulanmıştı!

Kral, hekimi hemen darağacına yolladı. İşte o zaman bizim Papaz gözyaşları içinde yalvardı:

"Kral Hazretleri! Sizin her dileğiniz emirdir! Ne olur bana biraz zaman verin! İhtiyar adamı çağırayım o Prenses'i iyileştirir."

Papaz, ihtiyar adamı arayıp buldu ve ağlayarak dedi ki:

“İhtiyar! Suçluyum ben, sefilin tekiyim. Şeytan'a uyдум. Kral'ın kızını tek başına iyileştirmek istedim ama yapamadım. Şimdi asacaklar beni. Ne olur yardım et!”

İhtiyar adam Papaz'la beraber gitti.

Papaz'ı darağacına götürdüler. İhtiyar adam, Papaz'a dedi ki:

“Papaz! Ekmeklerimi kim yedi?”

“Ben yemedim, yemin ederim! Tanrı şahidim!”

Papaz ikinci basamağa yükseltildi. İhtiyar adam tekrar sordu:

“Papaz! Ekmeklerimi kim yedi?”

“Ben yemedim, yemin ederim! Tanrı şahidim!”

Bunun üzerine üçüncü basamağa çıkartıldı ve yine “Ben yemedim!” diye bağırdı. Artık başı, ilmiçe geçmişti.

Ama hâlâ “Ben yemedim!” diye ısrar etmekteydi. Artık yapacak bir şey kalmamıştı! İhtiyar adam, Kral'a döndü:

“Kral Hazretleri! Sizin her dileğiniz emirdir! İzin verin, Prenses'i iyi edeyim. Derdine şifa bulamazsam bir başka darağacı hazırlatın. Bir ilmeği benim boynuma, diğerini Papaz'ın boynuna dolayın!”

İhtiyar adam, Prenses'in parçalanmış bedenini birleştirdi ve üzerine üfledi. Prenses anında canlandı ve ayağa kalktı. Kral, ihtiyar ve Papaz'ı altın ve gümüşle ödüllendirdi.

“Haydi, gidip parayı bölüşelim, Papaz,” dedi ihtiyar adam.

Gittiler. Parayı üç yiğin hâlinde böldüler. Papaz, paraya bakıp dedi ki:

“İyi de sadece iki kişiyiz. Bu üçüncü hisse kimin?”

“Ekmeklerimi kim yediysen onun,” diye cevap verdi ihtiyar adam.

“Ben yedim ekmekleri, ihtiyar,” diye bağırdı Papaz. “Ger-

çekten ben yedim. Tanrı şahidim!”

“O hâlde bu para senindir,” dedi ihtiyar adam. “Benim pa-yımı da al. Şimdi gidip cemaatine imanla hizmet et. Açı gözülü olma. Ayrıca anahtarla Nikolas’ın omzuna da vurma.”

Bu sözlerin ardından ihtiyar adam ortadan kayboldu.

Elbette masalın temel motifi, daha önce aktardığımız “Demirci ve İblis” hikâyesindekiyle aynı. Doğaüstü bir güç mucizevi bir şifa oluşturur. Sıradan bir adam, aynı şeyi denemeye kalkar ama başarısız olur. Bu başarısızlığının cezasını çekmek üzereyken olağanüstü güçleri olan o kişi onu kurtarır ve bir ahlak dersi verir. Masalın orijinal şeklinde doğaüstü unsur muhtemelen bir yaritanrıydı ve belirsiz bir Hristiyan etkisiyle bir örnekte Şeytan'a indirgenmiştir, bir diğerindeyse Aziz Nikolas olarak takdis edilmiştir. Medea'nın kazanı olayı, pek çok halk masalında karşımıza çıkar. Alman masalı “Bruder Lustig” ve “Das junge geglühte Männlein” bunlara örnektir. Bunlardan ikincisinde Efendimiz, Aziz Petrus ile birlikte bir demircinin evinde geceyi geçirir ve önce ateslere, ardından suya atarak yaşı bir dilenciyi gençleştirir. Misafirleri gittikten sonra demirci kaynanası üzerinde benzer bir deney yapar fakat başarısız olur. Buna karşılık gelen “Usta Demirci” adlı İskandinav masalında yaşı bir dilenci kadın, demircinin başarısız deneyinin kurbanı olur. Bir diğer İskandinav masalı olan “Peik”te bir kral, onları yeniden diriltebileceği şeklinde yanlış bir inanca kapılarak karısı ve kızını öldürmeye ikna olur.

“Dasakumáracharita” masallarından birinde bir kral, yeni ve daha güclü bir beden elde etme ümidiyle göle atlamaya teşvik edilir. Ardından sinsi danışmanı tarafından öldürülür ve danışman, kral gibi yaparak tahtı gaspeder. Aynı külliyyattaki başka bir masalda bir kral, karısının büyü marifetiyle ona “ilahi bir vücut” verebileceğine inanır ve bu nedenle karısına tüm sırlarını verir ama karısı kralın ölümüne sebep olacaktır.

II. İfrİtler

Hakkındaki Masallar

Şimdiye dek söz edilen masallardan kötü ruhların Rus halk edebiyatında oynadığı role dair bir fikir edinilebilir. Bunlardan birinde leş yiyen gulyabani çıkar karşımıza, diğer birçok masalda ise bir ifritin musallat olarak insan eti ve kana aç bıraktığı ceset vardır. Kötü Hanım masalı, bir ifritin bir kadının elinde nasıl acı çekebileceğini kanıtlarken; Ölü Cadı masalında kötü kalpli bir kadının kalıntılarının ifritlerce hangi hakaretlere maruz bırakılabileceği gösterilmektedir. Korkunç Sarhoş ve Cehennemdeki Kemancı masallarında kötü ruhun yaşadığı yer tasvir edilir ve bu ruhların âdet ve geleneklerine dair bilgi sunulur. Demirci ve İfrit adlı masalda, kötü ruhlardan birinin portresi esasen nazik bir şekilde çizilmiştir.

Bu masallardaki ifritlere dair tasvirler arasındaki fark öyle açık ki hikâyelerin kendisi, genelde çorti yani şeytan adını verdikleri bu kötülük varlıklar hakkında Rus köylülerinin hiçbir akıl karışıklığı yaşamadıklarını kanıtlamaya yeter. Yine de o karanlık güçlerin girdiği çok sayıdaki başka masalın ortaya koyduğu fikirler arasındaki tezat çok daha açiktır. Halk muhayyilesinde hayalet düşmanlara kaynaklık eden örflerin karmaşık ve hatta çelişkili bir karaktere sahip olması gerektiği açiktır.

Rusya ve başka ülkelerde halkın soyut bir fikir olan kötüyünlüğü somutlaştırdığı şekil, çok heterojen unsurlardan oluşmuş olmalı. Rus masalları ve efsanelerindeki şeytani karakterler, vücut büyüklüklerini ve özelliklerinin tabiatını sürekli değiştirir. Bir masalda büyük ve çok sayıda alt bölüme sahip Hint if-

ritleri ailesine ait gibi gözükmektedirler. Bir diğer masalda *Turan* kökenli bazı şeytanlara yakındırlar. Üçüncü bir hikâyede eski Slav mitolojisinin unutulmuş tanrılarından alınmış özelilikler vardır. “*Efsane sınıfı*”na ait tüm masallarda Hıristiyanlık dininin etkisini gösteren açık işaretler vardır; fakat bu etki, pagan özellikleri hafifçe gizlemekten öteye gidememiştir.

Eski Slav tanrıları öldü ve arkalarında varlıklarına dair çok az iz bıraktılar. Yine de çeşitli Slav ülkelerindeki örfler ve köylülerin kullandığı deyimlerden eski inançlarının bazı kalıntıları görülebilir. Bunlar arasında bir beyaz ve bir siyah tanrıya göndermede bulunanlar vardır. Mesela, Beyaz Rusya köylüleri arasında beyaz ya da parlak bir varlığa ilişkin bir hatıra hâlâ mevcuttur ve bugün *Byelun* adını almıştır. *Byelun*, gecikmiş seyyahları ormandan çıkarır ve ona iyi hizmette bulunanlara altın bahşeder. “*Byelun olmayınca karanlıktır orman,*” şeklinde bir söz vardır. Talihin yüzüne güldüğü bir kişi için ise “*Byelun ile dostluk kurmuş olmalı,*” diye bir söz söylenilir. Diğer taraftan siyah ya da beyaz tanının hatırlası, Ukrayna'daki “*Siyah tanrı vursun sana!*” gibi lanetlerde korunmuştur. Hıristiyan unsurların girdiği kadim pagan geleneklerine, doğmadan evvel annelerinin lanetlediği çocukların ifritlere yem olduğu inancı atfedilebilir. Bu fikir, Rusya ve başka yerlerde çok geniş bir masallar grubunun ortaya çıkışını sağlamıştır. Rus köylüleri, uykusunda boğulmuş bir bebeğin ruhunu ifritlerden kurtarmak için annesinin üç geceyi kilisede geçirmesi gerektiğini söyler. Bunu yaparken, bir papazın eliyle çizilmiş daire içinde kalması gerekmektedir. Üçüncü sabah, horozlar öttüğünde ifritler kadına ölü çocuğu geri verecektir.

Skazka ve efsanelerde anne babanın lanetinin korkunç gücüne büyük vurgu yapılır. Bir anne ya da babanın “acele söz”ü, masum bir çocuğu bile şeytanların kölesi olmaya mahkûm edecektir ve bir kez ağızdan çıktığında geri dönüşü olmaz. Bu tür

bir bedduanın korkulu etkisinin, küfür dilini susturmuş olduğu düşünülebilir. Ancak anne babaların gereksiz yere beddua ettiği masalların sayısı, durumun böyle olmadığını kanıtlamaktadır.

Onega Gölü yakınlarında yaşlı bir adam yaşırdı ve avcılık yaparak ailesini geçindirirdi. Bir gün yine av ararken iyi giyimli bir adam çıktı karşısına ve dedi ki:

“Bana köpeğini sat ve paranı almak için yarın akşam Mian Dağı’na gel.”

Yaşlı adam köpeğini sattı ve ertesi gün dağın tepesine çıktı. Burada ifritlerin yaşadığı muhteşem bir şehir gördü. Sonra alacaklarının evini buldu. Adamın evinde yiyp içti, banyo yaptı. Banyoda yaşlı adama bir delikanlı hizmet etmişti. Adam dinlenmeye çekilmeden önce bu delikanlı ayaklarına kapandı:

“Köpeğin için sana vereceği parayı alma dede, bunun yerine beni yanına almak istedığını söyle!”

İhtiyar adam delikanlıya yardım etmeyi kabul etti. “Şu delikanlığı yanına ver,” dedi ev sahibine. “Oğlum olsun, bana hizmet etsin.”

Çaresi yoktu, ev sahibi delikanlığı bırakmak zorunda kaldı. Adam evine dönünce, delikanlı ona Novgorod'a gidip orada bir tüccarı bulmasını ve çocukları var mı diye adama sormasını istedi.

İhtiyar adam söyleneni yaptı ve tüccar şöyle cevap verdi:

“Bir oğlumvardı ama annesi öfkelenip ona beddua etti. ‘Şeytan alsın seni!’ dedi. Bu yüzden Şeytan alıp götürdü.”

İşte o zaman, yaşılı adamın şeytanlardan kurtardığı delikanının, tüccarın oğlu olduğu ortaya çıktı. Bunun üzerine tüccar çok sevindi ve yaşılı adam ile karısını kendi evine alıp onlarla birlikte yaşadı.

İşte Vladimir Oblasti'ndan alınma benzer bir masal:

Evvel zaman içinde yaşılı bir çift yaşardı ve bir oğulları vardı. Annesi, doğmadan evvel çocuğunu lanetlemiştir ama çocuk büyüp delikanlı oldu ve evlendi. Bundan kısa süre sonra genç adam ortadan kayboldu. Anne babası onu bulmak için her yeri sorup soruşturdu fakat bütün çabaları boşça çıktı.

Yakınlardaki ormanda bir kulübe vardı. Bir gece yaşılı bir dilenci geldi ve ocağın üstünde yatıp dinlenmeye koyuldu. Çok geçmemiştir ki kulübenin kapısına bir atlı dayandı, atından inip kulübeye girdi ve bütün gece orada kalıp söyle mırıldandı:

“Tanrı annemi yarglasın daha doğmamış bebekken bana beddua ettiği için!”

Ertesi sabah dilenci adam, yaşılı çiftin evine gitti ve olanları anlattı. Akşama doğru yaşılı adam ormandaki kulübeye bizzat gidip ocağın ardına gizlendi. Hemen sonra atlı adam geldi, kulübeye girdi ve dilencinin kulak misafiri olduğu sözleri tekrar etmeye başladı. Yaşılı adam oğlunu tanııp hemen yanına gitti. Gözyaşları içinde dedi ki:

“Ah güzel oğlum! Sonunda buldum seni! Bir daha asla bırakmam!”

“Beni izle!” diye cevap verdi oğlu. Sonra atına binip uzaklara gitti. Babası da yayan olarak ardından gelmekteydi.

Sonra donmuş bir nehre geldiler. Buzun ortasında bir çukur vardı. Delikanlı doğruca çukura gitti ve bir anda atıyla beraber gözden kayboldu. Yaşlı adam, buz çukurunun yanında bekledi durdu. Sonunda evine dönüp karısına dedi ki:

“Oğlumuzu buldum ama onu geri getirmek çok zor olacak. Suda yaşıyor çünkü!”

Ertesi gece delikanının annesi kulübeye gitti ama oğlunu getirme konusunda kocası gibi başarısız oldu. Üçüncü gece genç adamın karısı kulübeye gidip ocağın ardına saklandı. Atlının içeri girdiğini duyunca öne çıkip haykırdı:

“Canım, sevgilim, hayat arkadaşım! Artık senden hiç ayrılmayacağım!”

“Beni izle!” diye cevap verdi kocası.

Buz tutmuş nehirdeki çukura geldiklerinde genç kadın “Eğer suya girecek olursan, ben de arkandan gelirim!” diye bağırdı.

“O hâlde haç kolyeni çıkar,” dedi kocası.

Kadın haçını çıkarıp çukura atladı ve kocaman bir salonda buldu kendini. Burada Şeytan oturmaktadır. Kadını görünce genç adama yanındakinin kim olduğunu sordu.

“Bu benim karım,” diye cevap verdi delikanlı.

“Madem senin karın, haydi onunla git! Evli insanlar birbirinden ayrı kalmamalı.”

Böylece kadın kocasını kurtardı ve şeytanların yanından alıp gün ışığına çıkardı.

Kimi zaman onu İblis'in eline düşüren şey, anne babasının “acele söylemiş söz”ü değil, kahramanın kendi tedbirsizliği-

dir. Tüm Avrupa'da bilinen bir hikâye şöyledir:

Yıllarca yıkanmaktan, tıraş olmaktan ve saçlarını taramaktan kaçınmış olan bir asker vardır ve bu süre boyunca şeytana hizmet eder ya da en azından itaat eder. Bu sürenin sonunda ifrit tarafından büyük bir servetle ödüllendirir. Dış görünüşü onun aleyhine bir durum teşkil etmektedir, zengin olmasına rağmen kendisiyle evlenecek bir kadın bulamaz. Ama bir ailenin büyük kızlarının onu reddetmesinin ardından en küçük kız tarafından kabul edilir. Bunun üzerine temizlenmek, taranmak ve güzel giysiler giyinmek için kendine izin vererek temiz ve mutlu bir yaşam sürer.

Bu masalın Almanca versiyonlarından birinde bir kralın büyük kızı, zengin fakat pejmürde talibinin evlenme teklifine cevaben şöyle der: "Seninle evleneceğime derin sulara girerim." Rusça bir versiyonda uzun zamandır yıkanmamış asker, ordusuna maaş ödeymeyen yoksul bir krala büyük miktarda borç verir ve kraldan borcu karşılığında kızlarından biriyle evlenmeyi ister. Kral bu teklif üzerinde etrafıca düşünür. Kızları için üzülmektedir ama bir şekilde para bulmak zorundadır. Sonunda askerden kendi portresini yaptırmasını ister.

Resmi, prenseslere gösterecek ve içlerinden onu isteyen olacak mı görecekti. Asker, "noktası noktasına, tipkisinin aynısı" olan resmini yaptırır ve kral bu resmi kızlarına gösterir. En büyük prensesler "darmadağan saçları, upuzun tırnakları ve temizlenmemiş burnıyla bir canavarın resmi" ni görerek bağırırlar:

"İstemem onu! Onun olacağımı, şeytanın olurum, daha iyi!" Bu sırada şeytan, kızın tam arkasında durmaktadır ve elinde de kâğıt kalem vardır. Kızın ağızından çıkanları işitmıştır ve hemen onun ruhunu aliverir.

İkinci prensese de askerle evlenip evlenmeyeceği sorulur.

Kız der ki:

“Hayatta istemem! Evlenmeden yaşlanıp giderim, ne olacak? Şu adamla evleneceğime şeytana yâr olmayı yeğlerim!”

Şeytan bunu işitince o kızın ruhunu da aliverir.

Fakat en küçük prenses, yani ailinin Cordelia'sı, müşkül zamanında babasına yardım eden adamla evlenip evlenmeyeceği sorulduğunda şu cevabı verir:*

“Öyle görünüyor ki bu benim kaderim. Onunla evleneceğim, böylece Tanrı'nın dileği gerçekleşmiş olacak!”

Düğün hazırlıkları sürdüğü sırada asker, onu çalıştırın ve temizlikten kaçınması karşılığında büyük bir servet veren “küçük şeytan”ın hizmetinde geçen zamanının sonuna gelmiştir. Bu yüzden “küçük şeytan”a gidip “Artık beni hoş bir adama çevir,” der. Bu istege uyan küçük şeytan, onu ufak parçalar hâlinde doğrayıp bir kazana atar ve kaynatır. Sonra parçaları alıp düzgün bir şekilde birlleştirir; bütün kemikler, eklemler ve damarlari yerleştirir. Ardından üzerine hayat suyu ve ölüm suyundan serper. Asker anında ayağa fırlar. Masalların bile tarif edemeyeceği kadar yakışıklı bir delikanlıya dönüşmüştür!

Masal burada bitmedi. “Küçük şeytan” geldiği göle geri döndüğünde ifritlerin “büyükbabâ”sı sorar:

“Askere ne oldu?”

“Dürüst ve onurlu bir şekilde hizmetini tamamladı,” diye cevap verir şeytan. “Bir kez dahi tıraş olmadı, saçlarını asla kesmedi, burnunu temizlemedi, giysilerini de değiştirmedi.” Bunu duyan “büyükbabâ” çok öfkelenir.

“Ne dedin? On beş sene harcadın ama bir askeri tuzağa

* Masaldaki prenses, Shakespeare'in Kral Lear adlı oyununda Kral Lear'in en küçük ve onu samimiyle seven tek kızı olan Cordelia ile karşılaşır. (ç.n.)

düşüremedin, öyle mi? Onca para çarçur oldu! Kendine nasıl şeytan dersin sen, ha?”

Bu sözlerin ardından küçük şeytanın “kaynar zift içine” atılmasını emreder.

“Ne olur dur, büyüğbaba,” diye yalvarır torunu. “Bir asker yerine iki kızın ruhunu ele geçirdim.”

“Nasıl yani?”

“Anlatayım. Asker, üç prensesten biriyle evlenmek istedi ama büyük kızlar onunla evleneceğine şeytana yâr olacaklarını söylediler babalarına. Yani, o ikisinin ruhunu almış olduk.”

Bu açıklamanın ardından büyüğbaba, küçük şeytana hak verir ve serbest bırakmasını emreder. “Görüyorsunuz ya, şeytan işini nasıl da biliyordur.”

“Acele bir söz”ün o sözü söyleyen ya da sözün söylendiği kişiyi (sadece öldükten sonra değil, yaşarken de) İblis'in eline düşürebileceği fikri, pek çok Rus efsanesine kaynak olmuştur ve bugün hâlâ Rus köylüsünün zihninde canlı bir inanç olduğu için bu fikrin vücut bulduğu masallardan birini aktarmak doğru olacaktır. Bunun, “Su Kralı”ni ziyaret eden ve kralın kızlarından biriyle kaçan delikanlı hakkındaki masalların bir varyantı olduğu görülecektir. Aktarmak üzere olduğumuz “efsane” ile daha önce söz ettiğimiz skazkalar arasındaki temel fark, önceki masallarda benzer bir rol oynayan -Slav Neptün yahut Hintli Rakshasa gibi- mitolojik kişinin yerini şeytani bir ifritin almış olmasıdır.

Acele Söylenmiş Söz

Köyün birinde çok yoksul yaşlı bir çift yaşırdı ve bunların bir oğlu vardı. Çocuk büyüdü delikanlı oldu.

İşte o zaman yaşlı kadın, kocasına şöyle demeye başladı:

“Oğlumuzun evlenme zamanı geldi.”

“Peki, o zaman. Git de bir eş bul oğlumuza,” diye cevap verdi adam.

Bunun üzerine kadın, bir komşusunun kızını kendi oğluna istedi ama komşu bu teklifi reddetti. Sonra kadın bir başka köylüye gitti ama o da bu işe razi gelmedi. Üçüncü köylü, kadına kapıyı gösterdi. Kadın bütün köyü dolaştı. Kimse kadının isteğini kabul etmiyordu. Kadıncağız evine dönüp ağladı:

“İşte bak ihtiyar! Evladımız ne bahtsızmış!”

“Nedenmiş o?”

“Uğramadığım ev kalmadı ama kimse kızını vermeye razi gelmedi.”

“Çok kötü bu!” dedi yaşlı adam “Yaz mevsimi yaklaşıyor ama burada bizimle çalışacak kimse yok. Hanım, başka bir köye git. Belki orada bir gelin bulursun.”

Yaşlı kadın başka bir köye gitti ve bir uçtan öteki uca her kapıyı çaldı. Ama hiç kimse derdine derman olmadı. Nereye gitse reddediliyordu. Evinden ayrıldığı gibi boş ellerle döndü.

“Yok,” dedi kadın, “kimse bizim gibi yoksul dilencilere kız vermek istemiyor.”

“Madem öyle,” diye cevap verdi yaşlı adam, “kendini yormanın bir faydası yok.”

Oğulları çok üzgündü, anne babasına şu sözlerle yalvardı:
“Öz annem ve öz babam! Benden iyi dualarınızı eksik etmeyin. Gidip kendi kaderimi arayayım.”

“İyi ama nereye gideceksin?”

“Gözlerim beni nereye götürürse.”

Bunun üzerine anne babası ona dua edip iyi dileklerde bulundu ve istediği yere gitmesine izin verdiler.

Delikanlı, yola çıkıp acı acı ağlamaya başladı ve yürürken kendi kendine şöyle dedi:

“Diğer herkesten kötü bir bahtım mı var da tek bir kız bile benimle evlenmek istemiyor? Artık Şeytan bizzat bir gelin getirse, onunla bile evlenirim!”

Birden sanki yerden biter gibi yaşlı bir adam çıktı karşısına.

“Merhaba, delikanlı!”

“Merhaba, amca.”

“Biraz önce ne diyordun öyle?”

Delikanlı korkmuştu, ne söyleyeceğini bilemedi.

“Korkma benden. Sana bir zararım dokunmaz. Aksine, belki derdine derman olurum. Açıkça anlat her şeyi!”

Delikanlı onu üzен durumu açıkladı.

“Zavallının tekiyim! Hiçbir kız benimle evlenmek istemiyor. Yürüken iyice dertlendim, üzüntüm yüzünden ‘Şeytan bana bir gelin getirse, onu bile alırım!’ dedim.”

Yaşlı adam gülüp dedi ki:

“Beni takip et. Kendine güzel bir eş seçmene yardım edeceğim.”

Yavaş yavaş bir göle geldiler.

“Sırtını göle dön ve geri git,” dedi yaşlı adam. Delikanlı dönüp bir iki adım atmıştı ki kendini suyun altında, beyaz taşlarla döşenmiş bir sarayda buldu. Sarayın bütün odaları muhteşem şekilde döşenmiş, güzelce dekore edilmişti. Yaşlı adam ona yiyecek içecek verdi. Sonrasında her biri birbirinden güzel on iki kızla tanıştırdı.

“Beğendiğini seç! Hangisini istersen, onu sana vereceğim.”

“Aklım karıştı!” dedi delikanlı, “Bana yarına kadar zaman ver, biraz düşüneyim dede!”

“Peki, düşün bakalım!” dedi yaşlı adam ve misafirini özel bir odaya götürdü. Delikanlı uykuya yatıp şöyle düşündü:

“Hangisini seçsem acaba?”

Birden bir kapı açıldı ve çok güzel bir kız içeri girdi.

“Uyuyor musun, delikanlı?” diye sordu.

“Uyanığım güzel kız! Uyuyamıyorum; çünkü hangi kızı kendime eş seçeceğime karar veremiyorum.”

“Ben de tam bu konuda sana tavsiyede bulunmak için geldim. Görüyorsun ya delikanlı, sen şeytanın misafiri olmayı başardın. Şimdi dinle beni. Eğer aydınlık dünyada yaşamaya devam etmeyi istiyorsan sana söylemeklerimi yap. Ama talimatlarımı uymazsan, buradan sağ çıkamazsan!”

“Ne yapmam gerekiyor, söyle güzel kız. Ömrüm boyunca sana minnettar olacağım.”

“Yarın şeytan sana on iki kız getirecek. Kızların hepsi birbirine benzeyecek. Ama dikkatlice bakıp beni seçmelisin. Sağ gözümün üzerinde bir sinek oturuyor olacak, böylece beni tanıyalırsın.”

Sonra güzel kız, delikanlıya kendisinden söz etti, kim olduğunu anlattı.

“Şöyle şöyle bir köy var, oranın papazını bilir misin?” diye sordu kız. “İşte ben onun kızıyorum. Dokuz yaşındayken ortadan kayboluverdim. Bir gün babam bana çok kızmıştı, öfkeye kapılıp ‘Şeytanlar alsın seni!’ diye beddua etti. Dışarı çıkıp ağlamaya başladım. Sonra birden ifritler gelip beni yakaladı ve buraya getirdiler. İşte artık onlarla yaşıyorum!”

Ertesi sabah yaşlı adam on iki güzel kızla beraber geldi. Kızların hepsi birbirine benziyordu. Sonra adam, delikanlıdan bir kız seçmesini istedi. Genç adam kızlara baktı ve sağ gözü üstünde sinek olan kızı seçti. İhtiyar adam, o kızdan vazgeçmeyi hiç istemiyordu. Bu yüzden kızların yerlerini değiştirip tekrar seçmesini istedi. Delikanlı yine aynı kızı seçti. İfrıt üçüncü kez seçim yaptırdı. Delikanlı yine aynı kızı istedi.

“Ne diyelim, şanslısan! Al, bu kızı evine götür,” dedi ifrit.

Delikanlı ve güzel kız hemen göl kıyısına çıktılar ve açık yola varana dek geri geri yürümeye devam ettiler. O esnada şeytanlar peşlerinden koşturmaktaydı:

“Kızı bize geri ver!” diye bağırlıyorlardı.

Şeytanlar etraflarına bakındı, gölden o yana doğru hiç ayak izi yoktu. Bütün ayak izleri suya doğru gidiyordu! Bir o yana bir bu yana gittiler, her tarafı aradılar ama elleri boş dönmek zorunda kaldılar.

Bu arada delikanlı, evleneceği kızı papazın yaşadığı köye getirmiştir. Kızın babasının evinin karşısında durdular. Papaz delikanlıyı görünce hizmetçisini çağrırdı:

“Git de şu insanlar kimmiş öğren.”

“Kim miyiz? Biz gezginiz. Lütfen izin verin de geceyi evinizde geçirelim,” diye cevap verdiler.

“Ziyaretime gelmiş tüccarlar var evimde,” dedi Papaz, “hem onlar olmasa bile evde yer yok zaten.”

“Neler söylüyorsun, Peder?” dedi tüccarlardan biri. “Gezginleri ağırlamak daima bir görevdir. Bizi rahatsız etmezler.”

“Pekâlâ, gelsinler bakalım.”

Bunun üzerine içeri girdiler, selamladılar ve köşeye ilışip bir sıraya oturdular.

“Beni tanımadın mı baba?” diye sordu güzel kız. “Ben senin kızımım.”

Sonra kız başına gelenleri anlattı. Birbirlerine sarılıp kucaklaştılar. İkisinin de gözlerinden yaşlar aktı.

“Peki bu genç adam kim?” diye sordu Papaz.

“Benim nişanlım. Gün ışığına beni o çıkardı. O olmasaydı ebediyen yerin dibinde yaşayacaktım!”

Sonra güzel kız bohçasını açtı. İçinden altın ve gümüş tabaklar çıktı. Kızçağız bunları şeytanlardan kaçırmıştı. Tüccar tabaklara bakıp dedi ki:

“Ah! Bunlar benim tabaklarım. Bir gün misafirlerime yemek veriyordum. Çok içip sarhoş olunca karıma çok kızdım. ‘Şeytan alsın her şeyi!’ diye bağırdım ve elime ne geçtiyse masadan alıp kapı eşigine fırlattım. O zaman bütün tabaklar ortadan kayboluverdi!”

Gerçekten de öyle olmuştu. Tüccar, şeytanın adını andığı an İblis kapı eşiginde ortaya çıkıp altın ve gümüş eşyaları yakalamış, yerlerine ise çömlek parçaları atmıştı.

Neyse. Bizim delikanlı, bu olay sayesinde çok güzel bir kızla evlenmiş oldu. Evlendikten sonra karısıyla beraber anne babasının evine gitti. Zavallilar, oğullarını bir daha göremeyeceklerini düşünüyordu. Şakaya gelecek bir durum değildi bu,

zira delikanlı tam üç sene evinden uzak kalmıştı. Oysa genç adama, şeytanlarla geçirdiği zaman bir gün gibi kısa gelmişti.

Seytanlar bu sınıfın bir masala girdiğinde mutlak olarak gülünç değilse bile grotesk bir havaya bürünmüş olurlar. Kötü ruhlar neredeyse daima oyuna getirilip yenilir ve sonuç genellikle, bu varlıkların son derece aptal olması sayesinde elde edilir. Nitekim husumet hâlinde oldukları insanlarla ilişkilerinde neredeyse embesilik seviyesinde bir zekâ yoksunluğu gösterirler. Bu durum, Avrupa folklorundaki şeytanların, Milton’ın teolojisinde karşımıza çıkan isyankâr meleklerle belirsiz mezheplerinin ötesinde hiçbir ortak yönünün olmamasiyla açıklanabilir. Ayrıca önderleri yani “büyükbabaları ile yıldırımin çarptığı ama yine de görkemli olan “Sabahin Oğlu Lucifer” ile aralarında isim benzerliği dışında ortak bir nokta görülmemektedir.

“Halk Masalları”ndaki şeytan gürühu, pagan mitolojisinin beceriksiz ifritlerinden ibaret olup doğaüstü güçlerle donanmış olmalarına karşın zihin güçleri kısıtlıdır; tutuklarını siksiksik kavrayan elli olsa da anlayışları kittir. Dolayısıyla, bu ifritlerle gücünü karşılaştıran dayanıklı ölümlü, gücünün mucizevi yardımcılarla yoğunlaştırılmadığı durumlarda bile mücadele ettiği akı kat canavarları kolayca aşabilir ya da onları alt etmeyeği başarır. Düşmanın bir Kelt veya Cermen Devi, Fransız Gulyabanisi, İskandinav Trolü, Yunan Drakos veya Lamia’sı, Litvanya Laume’si, Rus Yılan’ı yahut Koschey veya Baba Yaga ya da Hintli Rákshasa ya da Pisácha veya Hristiyanlıkta “şeytanlar” şeklinde adlandırılan pek çok ifrit türünün herhangi bir üyesi olması hiç fark etmez.

Kötü ruhları alt etmekle ilgili masallarda çok fazla yenilik yok. Neredeyse tüm durumlarda aynı araçlara başvuruluyor ve etkileri de aynı oluyor. Başkahramanlar, hikâye ilerledikçe çeşitli dönüşümler geçiriyorlar fakat karşılıklı ilişkileri değişmiyor. Mesela, bir Alman masalında şeytanı kandıran bir okul müdürüyle karşılaşıyoruz. Bu masalın Slav karşılıklarından birinde ise bir çingene, yılanı alt ediyor. Bugün Baltık Kaşubeleri arasında yaygın bir diğer masalda yılanın yerini kocaman bir dev alıyor. Öyle ki bu canavarın eldiveninin başparmağı, masal kahramanına sığınak olabiliyor. Bu masal, Thor ve Dev Skrymir'den bahsedilen masallarla yakından bağlantılıdır.

Şeytanların ölümlülerce oyuna getirildiği Rus masalları, Avrupa'nın farklı bölgelerinde anlatılagelen masallara çok benzemektedir. Masal kahramanı, bir parça peynir ya da lorun suyunu çıkarır ve peyniri taş diye verir; çevik ifriti, "parmak kadar" olan ufak tavşanıyla yarışmaya ikna eder; güçlü ifriti, "ak sakallı" ayısıyla güreşтирir; ifritlerin "büyük baba"sını, bastonunu ta göklere fırlatmakla tehdit eder, öyle yükseklerde atacaktır ki baston bir daha yere düşmeyecektir; son olarak, şeytani düşmanlarını, delik bir şapka veya çuvala altın doldurmaya ikna eder. Ne var ki bazen daha az aşina olduğumuz bir olay gerçekleşir. Mesela, Tambof Oblasti'ndan alınan bir masalda Bahtsız Zekeriya, ustası olan terzi tarafından bir kurt-ifritten bir keman almakla görevlendirilir. İfrıt, üç sene boyunca asla uyumaksızın ağ örmesi hâlinde ona kemani vermeyi kabul eder. Zekeriya işe koyulur ama bir ayın sonunda iyice uykusu gelir. Kurt, "Uyuyor musun?" diye sorunca "Hayır, uyumuyorum," diye cevap verir. "Ama nehirde en çok hangi balıktan var diye merak ediyorum. Büyük balıklar mı, yoksa küçükler mi çok?"

Kurt nehre gidip öğrenmeyi önerir ve bu sorunu çözmek için üç dört ay harcar. Bu arada Zekeriya uyur ama kurt, büyük balıkların çoğulukta olduğunu söylemek üzere geri döndüğünde uyanık ve işinin başındaadır.

Zaman geçer ve Zekeriya yine uyuklamaya başlar. Kurt, "Uyuyor musun?" diye sorar ama Zekeriya, uyumadığını söyler. Fakat "Dünyada hangisi daha çok? Ölüler mi, diriler mi?" diye merak edip durmaktadır. Kurt, sayım yapmak üzere dışarı çıkar ve Zekeriya rahat rahat uyur. Sonra kurt gelip yaşayanların ölülerden fazla olduğunu söyler. Kurt-ifrit, Zekeriya'nın aklını kurcalayan bir meseleyi -büyük ve küçük hayvanların hangisinin çoğulukta olduğu sorusunu- açıklığa kavuşturmak üzere üçüncü yolculuğunu yaptığında üç yıl geçip gitmiştir. Bunun üzerine kurt-ifrit kemanından ayrılmak zorunda kalır. Zekeriya, kemanı alıp muzaffer bir havayla terziye götürür.

Ifritler, sık sık minnettarlık duygusuyla hareket edebildiklerini gösterir. Mesela, Korkunç Sarhoş masalında gördüğümüz üzere şeytan, Karanlıklar Prensi'ni haksız yere suçlayan huysuz bir yaşlı kadını azarladığı için bir adama minnettar olduğunu söyler. Orenburg Oblasti'ndan alınan bir masalda, Vanka Jack adında bir delikanlı, geceleyin babasının turp tarlası başında nöbet tutmakla görevlendirilir. O sırada iki koca çuvalı turplarla dolduran bir çocuk gelir ve bunları kaçırılmaya çalışır ama başaramaz. Çocuk turpları sıkıştırılmaya çalışırken Vanka'yı görür ve yükünü eve taşımamasına yardım etmesini ister. Vanka kabul eder ve turpları çocuğun evine götürür. Bu evde "başı boynuzlu yaşlı bir ak sakallı" oturmaktadır ve Vanka'yı nazikçe karşılayıp ona zahmeti karşılığında altın sunar. Fakat çocuğun taliimatlarına uyan Vanka, ak sakallıdan kopuzu hariç hiçbir şey almayacaktır. Bu çalgının sesi, tüm canlılar üzerinde sihirli bir tesir bırakmaktadır.

Bu türün en ilginç masallarından biri, bilmeden şeytani kutsayan bir adam hakkındadır. Bu masalın çok sayıdaki varyantlarına bir örnek olarak konyağın kökeni hakkındaki bir skazkanın giriş kısmını alabiliriz:

Bir karısı ve yedi çocuğu olan bir köylü vardı. Günün bi-

rinde tarlaya gidip saban sürmek için hazırlandı. Atını egerleyip her şeyi hazırladı. Ardından biraz ekmek almak için eve girdi; ama dolaba bakınca küçük bir ekmek kabuğundan başka bir şey olmadığını gördü. Bu ekmek parçasını alıp yola çıktı.

Tarlasına girdi ve sabanını sürmeye başladı. Tarlanın yarısını sürünce atının egerini çıkarıp otlamaya bıraktı. Sonra ekmeğini çıkardı. Tam yemek üzereyken kendi kendine dedi ki:

“Bu ekmeği neden çocuklara bırakmadım?”

Biraz düşündükten sonra ekmeği bir kenara koydu.

O esnada küçük şeytan gelip yanaştı ve ekmeği çalıverdi. Köylü adam arkasını döndü, etrafına baktı ama ekmek yok olmuştu. “Ekmeğimi kim aldıysa, Tanrı onunla olsun!” demekle yetindi.

Küçük şeytan, Şeytan'a koşturup bağırdı:

“Büyükbaba! Amca Sidor'un ekmeğini çaldım!”

“Ne dedi peki sana?”

“Tanrı onunla olsun!” dedi.

“Defol haydi!” dedi Şeytan. “Git, üç sene o adamın hizmetinde bulun.”

Bunun üzerine küçük şeytan yine köylünün yanına koştu.

Masalın geri kalanında küçük şeytanın Isidore'a misir konyağı yapmayı öğrettiği ve uzun zaman ona sadakatle hizmet etiği anlatılır. Fakat son gün Isidore çok fazla konyak içip sarhoş olmuş ve uykuya dalmıştır. İfrıt, onu uykudan uyandırınca öfkelenen Isidore, "Şeytan'a Git!" diye bağırrır ve "küçük şeytan"

toz oluverir.

Bu masalın bir başka versiyonunda köylü adam, ekmeğinin kaybolduğunu fark edince haykırır: “Bir mucize bu! Kimsecikleri görmedim, lakin ekmeğim toz olup uçuverdi! Kim aldıysa, şansı bol olsun. Bana gelince, bu gidişle açlıktan öleceğim herhalde.”

Şeytan, olanları işitince köylünün ekmeğinin geri verilmesini emreder. Böylelikle, ekmeği çalan ifrit hoş bir delikanlı kılığına bürünür ve köylünün yanında çalışmaya başlar. Kuraklık mevsiminin eli kulağındadır. İfrit, köylünün dari tohumlarını bir bataklığa serper. Yağmur mevsimi başlamak üzereyken de tepelere ekin eker. Diğer köylüler mahsullerini yitirirken, bizim mujik, ifrit çırاغının öngörüsü sayesinde ağıllarını yaz kış doldurmuştur.

Kimi zaman bir efsanenin şeytanı, skazkanın yılanına çok benzer. Mesela, kötü bir ruh, her gece saat on ikiyi vurdugunda bir prensesin odasına gelmekte ve şafak sökene dek onu uyutmamaktadır. Bir asker -peri masallarındaki prensin daha düşük seviyedeki şekli- prensesi kurtarmaya gelir ve prensesin ışıl ışıl aydınlatılmış odasında ifriti beklemeye koyulur. Tam gece yarısı olunca ifrit ortaya çıkar ve bir adam kılığına bürünecek odaya girmeye çalışır. Fakat asker tarafından durdurulur. Asker onu iskambil oynamaya ikna eder. Kazanan kaybedene bir fiske vuracaktır. Asker ifriti çeşitli şekillerde aldatır ve “üç adam böceği”nin bir türlüyle öyle bir fiske atar ki ifrit hemen geri çekilir.

Sonraki gece Şeytan saraya bir başka ifriti gönderir. Sonuç yine aynıdır ve bir ay boyunca her gece aynı şey tekrarlanır. Bu sürenin sonunda “Büyükbaba Şeytan” askerle bizzat yüzleşir; fakat öyle şiddetli bir fiske yer ki inleye inleye bataklığına geri

döner. Bir süre sonra asker bütün ifrit güruhunu kendi sırt çantasına sokmayı başarır, çantayı hac işaretiyile kutsayarak dışarı çıkmalarını engeller ve örse yatırıp dilediğince yumruklar. Sonra çantayı sırtında taşır, ifritler hep cantadadır. Çantayı bir köy evine bırakmıştır. Bir süreliğine evden ayrılır. İşte o zaman birkaç kadın çantayı açıverir ve ifritler büyük bir gürültüyle dışarı çıkarlar. Eve geri dönmekte olan askerle karşılaşınca korkularından kendilerini değirmen tekeri altındaki havuza atarlar. Masal der ki ifritler halen oradadırlar.

Bu “efsane” belli ki eski zamanlardaki sıkıcı ifritler hakkında anlatılan masallardan birinin adaptasyonundan ibarettir. Hristiyan anlatı, bunları şeytan ve ona tabi ifritlere dönüştürmüştür.

Ele aldığı masal türünün çok sayıda olması sebebiyle sınırsız bir şekilde genişletilmesi mümkün bu bölüm bitirirken “Dedikoducunun Karyolası” adlı masala yer vereceğiz.

Köylünün biri öyle yoksuldu ki, açlıktan ölmemek için büyülüğe yöneldi. Bir süre sonra kara büyünde ustalaştı ve ifritlerle arkadaşlık kurdu. Oğlu büyüp adam olunca onu evlendirmek istedi. Bu niyetle “şeytan dostları” arasında bir gelin aramaya gitti. Onların diyarına ulaşır ulaşmaz aradığını buldu. Ölene kadar içmiş ve çok içmekten ölmüş diğer kadınlar gibi, şeytanlarca su taşıyıcı olarak kullanılan bir kızı kendine gelin seçti. Kızı çalıştırın ifritler, onu arkadaşlarının oğluyla evlendirmeyi hemen kabul etti ve vakit kaybetmeden düğün yapıldı. Düğün eğlencesi ve ziyafeti devam ederken Şeytan, babasının onlara oğlunu sattığında verdiği makbuzu damada göstermeyi teklif etti. Fakat söz konusu genci kölesi olarak edinmesini sağlayacak makbuz bulunmadı. İfritin biri alıp götürmüştü makbuzu ve nereye sakladığını söylemeyi reddediyordu. Efendisi tarafından

demir sopalarla dövülmesine karşın suskunluğunu bozmadı. Sonunda Şeytan bağırdı:

“Onu ‘Dedikoducunun Karyolası’na gerin!”

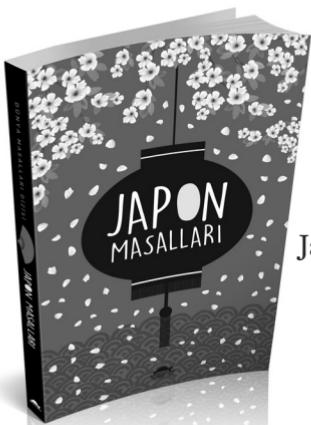
Suskun ifrit bu sözleri duyar duymaz öyle korktu ki, hemen makbuzu ortaya çıkardı. Makbuz misafire verildi. Şaşkına dönen köylü adam, bu sonucu yaratacak denli tesirli olan karyolayı çok merak etmişti.

“Peki, sana anlatırım ama kimseye söylemezsen,” diye cevap verdi Şeytan bir süre tereddüt ettikten sonra. “O karyola biz ifritler ve bizim akrabalarımız, yakınlarımız ve dedikodular için yapılmıştır. Alevler içindedir ve tekerlekleri vardır. Döner durur, döner durur.”

Bunu işten köylü adının kalbini korku sardı. Oturduğu yerden ayağa fırlayıp var gücüyle koşturup kaçtı.

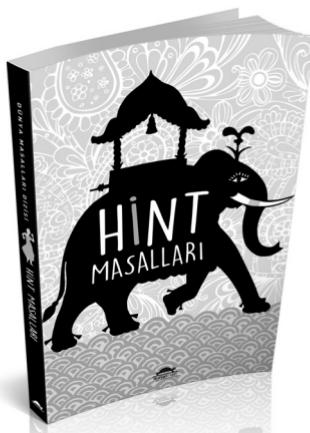

Bu noktada, daha söylenecek çok şey olsa da sözlerimi sonlandırmıyorum. Skazkalara dair söylenebilecek daha çok şey olsa da halk masallarının mümkün olduğunda fazla türünü karşılaşmak isteyen okurlara faydalı olabileceğine inanıyorum. Rus halkın masallarına ve böylelikle bu masalları anlatmayı âdet edinmiş Rus halkından kadın, erkek ve çocukların yaşamlarına karşı ilgi uyandırmayı başardığım takdirde çok mutlu olacağım.

"Güneşin Doğduğu Ülke"
Japonya'dan mistik masallar...

Büyüülü ve kadim ülke
Hindistan'dan rengârenk
masallar...

Karlı ve uzun geceler ülkesi
Rusya'dan beyaz (!) masallar...

